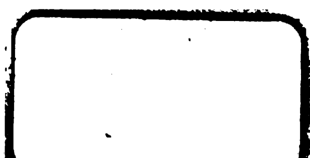

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

XXIII. DEEL.

VADERLANDSCH WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

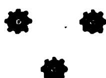
DOOR

JACOBUS KOK.

DRIE-EN-TWINTIGSTE DEEL.

M — P.

MET KAARTEN, PLAATEN en POURTRAITTEN.

TE AMSTELDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCXC.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

ME.

MECHELEN. (N. VAN) Geene andere bijzonderheden zijn van deeze Jonkvrouwe bekend, dan dat zij uit een adelijk geslagt in Brabant gesprooten was, en het oog van Prinse MAURITS zodanig tot zich getrokken hadt, dat zijne Doorluchtigheid bij haar verscheiden kinderen verwekte. Twee Zoonen van dezelve hebben zich inzonderheid beroemd gemaakt. De eerste, WILLEM genaamd, erfde, bij 's Prinsen Uitersten Wille, de Heerlijkheid van de *Lek*, en heeft, onder den naam van NASSAU LA LEK, zijn Geslagt voortgeplant. De andere, LODEWYK geheeten, verkreeg de Heerlijkheden van *Polanen*, *Monster* en *Monster-Ambagt*. De Moeder wierdt insgelijks niet vergeeten. Prins MAURITS besprak haar eene Lijfrente van tweeënveertighonderd Guldens 's jaars.

Zie AITZEMA.

MEDEMELACHA, waarschijnlijk de aloude benaaming van het water de *Leek*, bij *Medenblik*, 't welk, in de vroegere Schriften, den naam van *Riviere* draagt.

Zie DOUSA *Annal.*

MEDENBLIK, op ééne na de laatste in rang onder de stemhebbende Hollandsche Steden, legt in het Noorder-Kwartier, onmiddelijk aan de Zuider Zee. 'Er zijn 'er, die den naamsoorsprong afleiden van het water de *Leek*, straks genoemd, en meenen dat de eigenlijke naam van *Medemlek* of *Middenleek*

leek allengskens in dien van *Memelik*, gelijk de Stad nog dikmaals, vooral in Friesland, wordt genoemd, of *Medenblik* zou verbasterd zijn. Met de Steden *Enkhuizen* en *Hoorn* maakt zij, na genoeg, een gelijkzijdigen Driehoek uit; als leggende zij van beiden bijkans even verre, naamelijk om en bij de drie uuren gaans.

Medenblik is, buiten tegenſpraak, eene der oudſte Steden van het Gewest. Reeds in de Negende Eeuwe bezat de Utrechtſche Kerk aldaar eenige eigendommen. Doch of Koning RADBOUD, die in den Jaare 719 overleedt, aldaar zijn Hof gehouden hebbe, wordt voor twijfelagtig gehouden. Het Slot, welk men 'er nog heden ziet, wierdt door Graaf FLORIS DEN V gebouwd, in den Jaare 1287, met oogmerk om de Westfriezen te beter in bedwang te houden. In 't volgende jaar ſchonk de Graaf, aan de Medenblikkers, Stads- en Poorterregt. Hun deel neemen in het befaamde Kaas- en Broodſpel kwam hun op eene diepe vernedering te ſtaan. Tien Burgers, met ongedekten hoofde, ongegord en met een wit ſtokje in de hand, moesten den Hertog van *Saxen*, Stadhouder van 't Gewest, op hunne knieën om vergiffenis bidden, hem hunne Stedelijke Privilegiën in handen ſtellen, en eene boete van driehonderd gouden Andriesguldens betaalen. In de lotgevallen en rampen der Oorlogen, welke het gemeene Land, van tijd tot tijd, beroerden, heeft *Medenblik* rijklijk zijn aandeel gehad, en, daarenboven, meermaalen, groote ſchade geleeden van het aanſpoelende Zeewater.

Te *Medenblik* telt men vier Havens: *de Oude* en de *Nieuwe Haven*, die onmiddelijk gemeenſchap hebben met de Zee; voorts de *Eilands-* en de *Wester-Haven*: de laatſte legt diep in de Stad, aan de landzijde. Zeer ruim zijn de laatstgenoemde Havens, en zouden, bij nood, meer dan driehonderd Schepen kunnen bergen. Nu ongeveer eene Eeuw geleeden, deedt de Regeering van *Medenblik* aanzoek bij 's Lands Staaten, om 'er een Dok voor de Oorlogſchepen te doen maaken; doch hun aanzoek vondt geenen bijval. Even groot als dat der Havens, is het getal der Poorten; zij zijn de Westerpoort, de Oosterpoort, de Baanpoort en de Braakpoort.

Bij de jongste opneeming, telde men binnen *Medenblik* zevenhonderd en elf Huizen; doch men verzekert dat dit getal, zedert, om en bij de vijftig is toegenomen. Onder de Openbaare Gebouwen, welke hier zeer weinig zijn, munt uit het *Slot* of *Kasteel*, volgens zommigen, door de Friesche Koningen, in de zevende of de achtste Eeuw, doch, volgens anderen, meer naar waarheid, gelijk boven reeds is aangetekend, door FLORIS DEN V, in den Jaare 1287 gebouwd. Behalven de ouderwetsche Bouworde, vertoont het thans geringe blijken van zijnen voorigen staat, welks luister hier uit is af te neemen, dat de aanzienlijkste Edelen des Lands gemeenlijk den post van Kasteleinen of Slotvoogden bekleedden, en eene aanzienlijke Bezetting onder zich hadden. Het *Stadhuis*, staande op den Dam, is een vierkant gebouw, met een Toren. Merkwaardigheden ontmoet men 'er bijkans geene, dan, in Burgemeesterskamer, eene geschilderde Afbeelding, voor den Schoorsteen van het Vertrek, van Koning RADBOUD. NIKOLAAS STELLINGWERF, Burgemeester van *Medenblik*, in den Jaare 1670, de Schilderij in *'s Hage* aantreffende, kogt dezelve, en maakte 'er een geschenk van aan de Stad. Onder het Afbeeldzel staat het volgende, in 't Latijn, met vergulden Romeinsche letters geschreeven: „ RADBODUD, Zoon van Koning ADEGILLUS, de laatste Heidensche Koning der Friezen, „ is geweest de vijand van PEPYN DEN DIKKEN *van Herstal*, „ en van deszelfs Zoon KAREL MARTEL, Rijkshoofden van „ Frankrijk, en heeft zwaare oorlogen, met verschillenden uitslag, tegen hen gevoerd. Als hij eindelijk van WOLFRANDUS „ zoude gedoopt worden, en in deszelfs antwoord geen genoegen nam, heeft hij zijnen voet wederom uit de Doopvont „ gehaald. Zo is hij dan ongeloovig gebleeven, en is, kort „ daar naa, te weeten in den Jaare 734" (liever, volgens anderen, 719) „ zo als de meeste Schrijvers rekenen, uit het „ leeven gescheiden. Uit eenen zijner Zoonen, met naame „ ALDGILLUS, heeft hij twee Neeven gehad, GONDEBALDUS en „ RADBODUS, Vorsten van Westfriesland, en eene Nigt, de „ moeder van FREDERICUS, den achtsten Bisschop van *Utrecht*." De *Munt*, een tamelijk gebouw, niet verre van de Kerk. Op het Art. HOORN hebben wij reeds aangetekend, dat onze Stad,

met *Hoorn* en *Enkhuizen*, de Noordhollandsche Munt gemeen heeft; hoewel, volgens sommigen, hier, vroeger dan in eenige andere Westfriesche Stad, geld zou geslagen zijn. Van den tijd van Graave FLORIS DEN V zijn 'er nog Geldstukken voorhanden, op welke men leest MONE: MEDENBLEC, *Medenblikker Munt*. Het *Gemeene Lands Krijgshuis*, staande in het Zuidlijk gedeelte der Stad, bij de Baanpoort, dient tot eene Vergaderplaätze van Dijkgraave en verdere Regenten der vier Noorder Koggen. De Hervormde Kerk is een zeer goed gebouw. Van ouds was zij gewijd aan den H. BONIFACIUS en andere vroegere Geloofspredikers hier te Lande. Twee Predikanten neemen hier den Dienst waar. Voorts hebben de *Lutherschen* en de *Doopsgezinden* 'er ieder eene Gemeente, doch die niet zeer talrijk zijn. Ook hebben 'er de Roomschgezinden eene Statie. De Scheepsbouw, en 't geen daar mede verknogt is, maakt een voornaamen handeltak uit. De Kaasneering heeft 'er, in de laatste jaaren, eenigen opgang gemaakt. De Regeering bestaat uit veertien Vroedschappen, als mede een Kollegie van den Geregte, zamengesteld uit Schout, drie Burgemeesteren en zeven Schepenen.

Zie *Kronijk van Medenblik.*

MEDINA CELI, (JOAN DE LA CERDA, *Hertog van*) was de Opvolger van den Aardsdwingeland Hertog VAN ALVA, in de Landvoogdijschap over de Nederlanden. Groot was de blijdschap der Landzaaten, op de tijding deezer kanswisselinge; verlossing van veel onheils en het genot van weezenlijk goed beloofde men zich van den nieuwen Landvoogd, welken het gerugt van minzaamheid en gemaatigdheid was vooruit gereisd. Intusschen hadden de Vlissingers en eenige andere Zeeuwen, van 's Hertogs komst ter Zee verwittigd, eenige Schepen uitgerust, onder den Admiraal BOUDEWYN EWOUTSZOON. Met deeze staken zij in Zee, om op den Landvoogd te kruizen. De Vloot, welke den Landvoogd overvoerde, ontmoetten ze inderdaad, maakten een hevig vuur op dezelve, en veroverden eenige Koopvaardijschepen, welke onder 't geleide zich be-

voor-

vonden; doch de Hertog zelve ontkwam hunne handen, en liep, omtrent het midden van Junij des Jaers 1572, te *Sluis in Vlaanderen* behouden binnen. Doch zijn bewind was van korten duur. De Nederlandsche Luchtgesteldheid niet kunnende verdraagen, was hij veeltijds ongezond. Wel dra verzogt MEDINA CELI ontslag van de Landvoogdij, en keerde, na etlijke maanden vertoevens, na Spanje te rug.

Zie BOR en VIGLIUS *ad* HOPPERUM.

MEEKRAPPEN. Dus noemt men den Wortel van zekere plant, *Meede* genaamd, welke gedroogd, gemaalen en verder bereid zijnde, om rood te verwen wordt gebruikt. Volgens zommigen zou de Meede geene inlandsche plant, maar oorspronklijk uit de *Indiën* afkomstig, en door *Persie*, over *Venetien*, *Spanje* en *Frankrijk*, reeds eeuwen geleeden, herwaarts zijn overgebragt. Zeeland is genoegzaam het eenige Gewest, alwaar, van het kweeken en bereiden van dit gewas, opzettelijk werk gemaakt wordt. Het gewigt der zaake verdient een uitvoeriger verslag.

De Meekrap wordt aangekweekt van *Kiemen*; dus noemt men de jonge Scheuten, die van de Moederplant afgescheurd, en voorts geplant worden, evens eens als de Dragonplanten, met welke zij de naaste overeenkomst hebben. Dit plukken en planten geschiedt gemeenlijk in het Voorjaar, of in den Voorzomer, naar gelange van het weder. Vooraf wordt de grond zorgvuldig bereid, en verdeeld in lange Bedden van twee voeten breed, door ondiepe Vooren van een gescheiden. Vier of vijf Kiemen worden, over de breedte, naast elkander, in deeze Bedden geplant. Veel oppassens is 'er vast aan het wieden van den grond, en om denzelven van Onkruid te zuiveren. Twee, drie, zomtijds vier jaaren legt de Meede in den grond. 's Winters wordt zij met aarde overdekt. Naa dat de plant lang genoeg heeft geleegen, wordt zij gedolven, en voorts gebragt in *Stooven*, zijnde vrij groote gebouwen, om gedroogd te worden op doorluchtige latten Zolderingen, boven een Vuuroven, die met Friesche Turf gestookt wordt.

Nog eens wordt zij vervolgens gedroogd op een *Eest*, zijnde een Gewelf van ongeveer vijftig voeten in de lengte, met een hairen kleed bespreid. Naa deeze behandeling op een Dorschvloer gebragt zijnde, om van de aangedroogde aarde en ander vuilens gezuiverd te worden, wordt de Meekrap gestampt, in een groot uitgehold Blok, door middel van Stampers met ijzer beslagen; welke Stampers aan den gang gebragt en gehouden worden door een Molen, na genoeg gelijk aan eenen Grutmolen. De Meede, dus gestampt zijnde, wordt in drie bijzondere Kuipen gezift: in de eerste Kuip de *Korte* of *Mulle*, in de tweede, de *Onberoofde* of *Gemeene*, en in de derde, de *Fijne Krap*; waar naa dezelve in Vaten wordt gepakt. In drie soorten wordt de dus bereide Meede verdeeld: de *Krap*, die van het Hart der plant gemaakt wordt; de *Gemeene*, koomende van het Vleesch, welk om het Hart zit; deeze twee soorten, onder elkander vermengd, geeven de *Onberoofde* Krap. *Mul* is de naam van de derde soort, die van den Buitenschors of Vellen wordt gereed. Naa dat de Meede in Vaten is gepakt, wordt zij beproefd door beëedigde Keurmeesters, welke toezigt moeten houden op de vereischte zuivering, volgens 't voorschrift van 's Lands Plakaaten, van tijd tot tijd afgekondigd. Het Zeeuwsche Eiland *Schouwen* is de plaats, alwaar men zich op dit bedrijf inzonderheid toelegt. In Friesland zogt men, omtrent het midden deezer Eeuwe, insgelijks zijn voordeel te doen met het kweeken deezer plant. Doch, met zwaar verlies, vondt men zich wel haast genoodzaakt daar van af te zien.

Zie SMALLEGANGE, REIGERSBERG en BOXHORN.

MEENTEN, of *Gemeene Weiden*, ook wel *Schaarweiden*. Dus noemt men in Holland, en voornaamlijk in 't *Gooiland*, zekere Landerijen, welke geene bijzondere eigenaars hebben, dan voor zo verre eenige Opgezeetenen het vrugtgebruik daar van genieten, zonder dat men den oorsprong dier toeëigeninge bepaaldelijk weet naa te gaan. Reeds zo vroeg, als in den aanvang der Vijftiende Eeuwe, vindt men daar van gewag gemaakt,

maakt, in eene Bekragtiging van zekere Overeenkomst tusſchen die van *Naarden* en de Gooilandſche Dorpen, gegeeven door Hertog ALBREGT VAN BEYEREN, in den Jaare 1404. Men ontmoet zulke *Meenten* bij *Naarden*, *Laren*, *Blarikum*, *Huizen* en *Hilverſum*; welker Opgezeetenen, evenwel, niet bepaald zijn tot het beweiden van hunne bijzondere Meenten; ieder Erf-Gooijer mag *ſchaaren* of weiden op welke Meente hij wil. De Landzaaten zijn verbonden aan zekere Keuren, *Schaarbrieven* genaamd, in welke bepaald wordt, hoe veele Runderbeesten, Paerden, Schaapen en Varkens elk mag in de Weide zenden. Om geregtigd te zijn tot het gebruik der Meenten, moeten de Opgezeetenen *Landwinning* of *Landweering* hebben, dat wil zeggen, Landen bezitten en bebouwen. Zij moeten, daarenboven, *Man uit Man in Gooiland geboeren zijn*. Tot beſtuuring deezer *Meenten* of Gemeene Weiden, houdt men jaarlijks, op den zevenentwintigſten, op het Stadshuis te *Naarden*, eene Vergadering; zij beſtaat uit drie Burgemeesteren van *Naarden*, nevens de Buurtmeesters en Gemagtigden van *Laren*, *Hilverſum*, *Huizen* en *Blarikum*. De Sekretaris van *Naarden* woont de Vergadering bij, om van het voorvallende aantekening te houden. Alles, wat de gemeene belangen betreft, wordt hier verhandeld en geregeld.

Zie *Tegenwoordige Staat*.

MEER, (FRANS VAN DER) Raad in de Vroedſchap der Stad *Leiden*, wierdt, in den Jaare 1724, door Hun Hoog Mogenden benoemd tot Gezant in Spanje. Hij vertrok derwaarts in het zelfde jaar, en kwam in de Maand Maij te *Madrid*, alwaar hij verſcheiden jaaren vertoefde, en zaaken van groote aangelegenheid behandelde. Reeds in den aanvang zijns verblijfs, was, tusſchen de Hoven van *Madrid* en *Weenen*, een Verdrag van Koophandel getroffen, tot groot nadeel der Ingezeetenen van Hun Hoog Mogenden. Hier tegen gaf de Heer VAN DER MEER een uitvoerig Vertoog over, in welks ſlot hij verzogt „ dat zijne Katholijke Majeſteit de bezwaarnisſen

„ wilde wegneemen, welke uit dit Verdrag van Koophandel „ ontstaan waren; terwijl de Staaten, zijne Meesters, zich „ verzekerd hielden, dat niet de Koning, maar alleen deszelfs „ Staatsdienaars de schuld hadden van het sluiten en tekenen „ van voorwaarden, die met de openbaare trouwe onbestaanbaar „ waren, en merkelijken inbreuk deeden op de Voorregten der „ Vereenigde Nederlanden." Naaderhand, ziende dat men hem op den tuil hieldt, en de zaak zogt te verschuiven, leverde hij, bij herhaaling, zijne klagten en bedenkingen in, met welke hij, in ronde Vaderlandsche taale, den Spanjaarden hunne dubbelheid onder 't oog bragt. In 't bijzonder bediende zich ook de Gezant VAN DER MEER van den befaamden Hertoge VAN RIPPERDA, om uit denzelven de ontdekking te bekoomen van eenige geheimen punten, tusschen het Hof van *Madrid* en dat van *Weenen* geslooten. In de maand November des Jaars 1729 tekende de Gezant, in naame van Hun Hoog Mogenden, het *Verdrag van Sevilla*, waar bij hij voegzaame zorge hadt gedraagen voor de belangen zijner Meesteren. Het laatste bedrijf, welk wij, van den Heere VAN DER MEER, in de hoedanigheid van Gezant, vermeld vinden, is, dat hij, in de Jaaren 1738 en 1739, van het Spaansche Hof, voldoening verworf, voor de geweldenarijen, door eenige Spaansche Kustbewaarders, tegen Nederlandsche Schepen gepleegd.

MEER, (LAURENS VAN DER) een Koekebakker van bedrijf, en van soortgelijken inborst als de berugte Amsterdamsche DANIEL RAAP, hadt merkelijk aandeel in de beweegingen en veranderingen, in den Jaare 1747 te *Rotterdam* voorgevallen. Zijne welbespraaktheid, en om dat hij niet onbekend was ten Hove, deedt hem, onder de smalle Gemeente, veele aanhangers winnen. Van zijne bemoeijingen met de heerschende geschillen, en dat hij, in *'s Graavenhage*, niet altoos ongehoord wierdt weggezonden, dient, onder andere, ten bewijze, zeker Geschrift, waar in hij, gesterkt met zes zijner Medeburgeren, verklaarde, „ van 't ongenoegen der Rotterdammers, „ over 't verwijten van 't besluit der Vroedschap, omtrent het „ begeerde verkoopen der Ampten, van tijd tot tijd kennis te „ hebben gegeeven aan zijne Hoogheid, en aan deszelfs *Minis-*

„ *ters*;

„ *ters*; als mede, onder andere, zich vervoegd te hebben bij „ den Baron VAN GROVESTINS, ('s Prinſen Opperſtalmeester) „ die hem geweezen hadt aan de Heere DE BAK, Geheim- „ ſchrijver van zijne Hoogheid, aan wien zij hunne vreeze „ voor oproer hadden te kennen gegeeven." Des Koekebakkers ſtaatsbemoeijingen bepaalden zich niet bij *Rotterdam* en *'s Hage*. Nu en dan deedt hij ook eenen keer na *Amſterdam*, alwaar hij, volgens zommigen, mede de hand zoude gehad hebben in het verſpreiden van zekere opruiende brefjes: hoewel anderen dit voor twijfelagtig houden. Meer geloof vindt het bij eenigen, dat het opſtel of ontwerp van de befaamde *drie Artikelen*, zedert het *Request van Raap* genoemd, door VAN DER MEER, uit *Rotterdam* na *Amſterdam* zou zijn overgebragt. Naa het bedaaren dər opſchuddingen, keerde VAN DER MEER, nevens zijns gelijken, te rug tot het dagelijksch bedrijf, en wierdt zijn naam, bij de rustminnende en welgezinde Burgerij, doorgaans met veragting genoemd.

MEER, ('t *Huis ter*) in het Nederkwartier van *Utrecht*, aan de Vegt, in het Dorp *Maarsſen*, tegenover de Kerk. De eerstbekende eigenaars, en, waarſchijnlijk, de ſtigters van dit Gebouw, waren die van het Geſlagt van VAN DER MEER. Als bezitter vindt men, in 't einde der Veertiende Eeuwe, genoemd FREDRIK VAN DER MEER. Uit dit Geſlagt kwam het op dat van AMERONGEN, en van daar, in den Jaare 1525, op STEVEN VAN ZUILEN VAN NYEVELT, Landkommandeur van de Duitſche Orde voor de Balie van *Utrecht*. Merkelijke veranderingen en verbeteringen maakte deeze aan het Slot, 't welk, zedert, het Huis te *Zuilenburg* genoemd wierdt. Ontijdig, verhaalt men, kwam deeze aan zijn einde. Eenen Soldaat, omdat dezelve in de Vijvers hengelde, door zijne Knegten hebbende doen doodſchieten, wierden de ſpitsbroeders des geſneuvelden dermaate in woede ontſtooken, dat zij Heer STEVEN overvielen, en vervolgens afmaakten. Het Huis, 't welk, in den Jaare 1536, door de Staaten der Provincie, voor eene Riddermaatige Hofſtede wierdt verklaard, behieldt zijne oude gedaante, tot in den Jaare 1672, wanneer de Franſchen in en aan hetzelve ſchroomlijke verwoestingen aan-

rigtten. Zedert herbouwd zijnde, en met de aloude benaaming van het *Huis ter Meer* benoemd, kwam het in het Geslagt van *Lockhorst*. Een der pragtigste Landhuizen, in deeze Gewesten, is, ongetwijfeld, deeze Ridderhofstad, zo ten aanzien van 't Gebouw zelve, in den hedendaagschen smaak getimmerd, als van de uitgestrekte Hoven en Plantaadjen, fraaie Laanen, Waterkommen, Kabinetten van heerlijk Grotwerk, Fonteinen, en 't geen verder sieraad en vermaak kan geeven.

MEERDERVOORT, eene Ambagtsheerlijkheid, in den Zwijndrechtschen Waard, van kleine uitgebreidheid, als zijnde, op de Lijst der Verpondingen, aangeslagen voor weinig meer dan zesentachtig Morgens Lands; in welke men, egter, zevenenzestig Huizen en twee Zaagmolens telt. Eene Kerk vindt men 'er niet. Het Slot, of de Ridder Hofstad *Meerdervoort*, staande aan de Merwe, is eene zeer aanzienlijke Buitenplaats, pronkende met alle de gemakken, sieraaden en bekoorlijkheden, die het Landverblijf aangenaam kunnen maaken. Reeds in den Jaare 1338 was dit Huis bekend, onder den naam van *die Edele Hoeve van Meerdervoort*. Het oudadelijke Geslagt van dien naam, omtrent den aanvang der naastvoorgaande Eeuwe, zijnde uitgestorven, kwam de Heerlijkheid aan het aanzienlijk Dordrechtsch Geslagt van POMPE, 't welk, zedert, zich POMPE VAN MEERDERVOORT deedt noemen.

MEERESTEIN, (OUD-) ook wel *de Schans* genaamd, is eene Lustplaats, van merkelijke uitgebreidheid, gelegen in de Banne van de *Beverwijk*. De Heer VAN HARENKARSPEL, Heer van de *Beverwijk*, *Wijk op Zee* en *Wijk aan Duin*, heeft het Geslagt nieuwen luister bijgezet en veraangenaamd, door het uitbreiden der plantaadjen en het aanleggen van oogstreelende sieraaden.

MEERKERK, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het Land van *Vianen*, verdeeld in twee Heerlijkheden, *Meerkerksbroek* en *Bloemendaal*, te zamen bestaande uit drie Polders, die ge-

gerekend worden op ruim veertienhonderdzevenëntachtig, of, volgens eene andere opgave, op veertienhonderd achtenveertig Morgens gronds. Het getal der Huizen schat men op honderd achtenveertig. Het Dorp, 't welk niet groot, doch, zedert de jongste verbeteringen, niet onaanzienlijk is, heeft eene deftige Kerk, met een spits Torentje, ten Dake uitrijzende. In een der drie gemelde Polders, *Kwakernaak* genaamd, staat een deftig Heerenhuis, in den Jaare 1738 gebouwd, en van aangenaame plantaadjen omringd. Eertijds was *Meerkerk* eene Hooge Heerlijkheid. Nog tegenwoordig heeft de Ambagtsheer het regt der verkiezinge van de Regeering en van den Predikant, als mede van aanstellinge van den Hoogdijkheemraad in den Alblasserwaard.

MEERMAN, (JOAN) Burgemeester van *Leiden*, was de Zoon van GERARD FRANSZOON MEERMAN, Advokaat en Lid der Remonstrantsche Gemeente te *Delft*, van waar hij zich met der woon na *Leiden* hadt begeeven, ter gelegenheid van zijn huwelijk met eene Dogter van den Leidschen Burgemeester JOAN PIETERSZOON DE BYE, doch die, omdat hem het hart over de Remonstrantsche begrippen hing, althans van vervolginge afkeerig was, in den Jaare 1618, uit de Regeering ontslagen was. 's Mans Grootvader, insgelijks GERARD FRANSZOON genaamd, hadt eenen Zoon, en hij alzo eenen Oom, WILLEM genaamd, van wien wij, in 't volgende Artikel, zullen spreeken. Toen de Algemeene Staaten, na het sluiten van den Vrede van *Breda*, te raade wierden, een Gezantschap na Engeland te zenden, viel, wegens Holland, daar toe de keuze op den Heer JOAN MEERMAN. Zeeland benoemde den Heer JOAN BOREEL, Burgemeester van *Middelburg*. De Heer MEERMAN, een boezemvriend van den Raadpensionaris DE WIT, en deelgenoot van deszelfs geheimste inzigten, vertrok in de maand September des Jaars 1667, wordende zijn Amptgenoot BOREEL, door onpasselijkheid, in 't voortzetten van de reize verhinderd. Niet langer dan een jaar duurde zijn Gezantschap, vermids het onderwerp der bezendinge inderdaad te *Londen* bij de hand genomen, doch naderhand in *'s Hage* tot volkomenheid gebragt wierdt. Andermaal vertrok de

de Heer MEERMAN, als Buitengewoon Gezant, in den Jaare 1672, na Engeland, alwaar de Heer BOREEL, zints eenigen tijd, den post van Gewoonen Gezant bekleedde. Doch hij vertoefde 'er flegts vier weeken, en keerde, naa verloop van dezelve, genoegzaam onverrigter zaake, na Holland, alwaar hij, zedert, zijne dagen fleet, onder het loflijk waarneemen van verfcheiden Regeeringsposten. Hij liet kinderen naa, en hadt tot Agter-Kleinzoon den geleerden Heer Mr. GERARD MEERMAN, Raad en Penfionaris der Stad *Rotterdam*.

MEERMAN, (WILLEM) Zoon van GERARD FRANSZOON MEERMAN, Burgemeester, en naderhand Schout der Stad *Delft*, boven vermeld, was de Schrijver van het Boekje, *Comoedia Vetus*, of Bootsmans praatje. Van geleerdheid was hij niet ontbloot, en van de Natuure zo mild bedeeld, dat de Heer PIETER KORNELISZOON HOOFT hem, ergens, *een overedel vernuft* noemt. Eene overhellende neiging deedt hem het Zeeleeven klezen, en menigen flouten togt onderneemen. De laatfte van dezelve kostte hem het leeven. In den Jaare 1612 uitgezeild, om, door het Noordwesten van *Amerika*, eenen doortogt na de Oostindiën te zoeken, keerde hij van daar nooit te rug. Eer hij op de laatfte reize uitvoer, hadt hij het boven gemelde Gefchrift in 't licht gegeeven, 't welk, alzo het de nadeelen der Kerkelijke twisten op eene geestige wijze ten toon ftelde, bij veele geleerde tijdgenooten zo hoog gewaardeerd wierdt, dat zij het in éénen rang plaatften met de aartigfte Hekelfchriften, welke ooit uit eene Griekfche of Latijnfche penne gevloeid waren. Zijne hoofdbedoeling was, aan te toonen, dat, van 't oude Pausdom, onder de Hervormden verfcheiden gebreken waren overgebleeven. Zo wel den Remonftranten, wier begrippen, over 't geheel, hem meest bevielen, als den Contra-Remonftranten, zat hij op den tabbert. In zijn Gefchrift fprak MEERMAN, op zijn Bootsmans, de fcheepstaale. Het Kerkelijk weezen noemde hij de *Zeevaart*; de Leeraars, *Visfchers* en *Stuurlieden*; 's Lands Staaten, *Bewindhebbers*; de Remonftranten, *nieuwe Stuurlieden*; het Sijnode, het *Schippersgild*; het Stadshuis, de *Kajuit*; de Kerk, *de Hut*; den Predikftoel, de *Kampanje*; de hoofdartikelen des Geloofs, de *Streeken van het*

het Kompas. Een enkelen ſtaal van 's Mans ſchrijfwijze zullen wij den Leezer mededeelen. Spreekende van den vermaarden VORSTIUS, van Remonſtrantsgezindheid beſchuldigd, en bij zommigen van Socinianerije verdagt, vermeldde MEERMAN „ dat hij al wat meer dan de bulte Kaerten" (dus noemde hij de Leere der Remonſtranten) „ in 't hoofd hadt. 't Was dan „ over hem te roepen, wij ſinken, wij ſinken. Dees man" (dus gaat hij voort) „ ſal 't ſchip aan den grondt ſeilen, of al wat „ 'er op ſtaat van boven neêr helpen met ſijn ſlout ſeil voeren. „ Hij dorst digt bij de klippen langs varen, midden deur de „ barningen heen, dat het rookt, en dat m'er met een bootshaek „ op ſtooten ſou, en ſoo nabij den grondt, dat 'er niet een „ ſchelvisch onder deur magh; en dan gaat hij de Kollen (So- „ ciniaanen) van 't landt en heur ſchepen verpraeien, daer hij „ alree ſulke maetſchap meê gemaakt heeft, dat ſij hem vraeg- „ den, of hij met haer op den buit wou vaeren, ſij wilden „ hem Kapitein maeken. Ja ſommighen van ſijne geſonſte Ma- „ troofen (Studenten) ſijn tot de Kollen (Sociniaanen) overge- „ loopen, niet ſonder heur meesters voorweten; en hebben „ daernaa aanhang willen maken, om den Admiraal van Fries- „ land (de Akademie te Franeker) af te lopen, daertoe ſij aller- „ leij tuig van wapenen en vuirwerk gereedt hadden, en mede „ beknipt wierde." Nog een ander Geſchrift hadt MEERMAN opgeſteld, doch 't geen eerst naa zijnen dood het licht zag, onder den tijtel van *Malle Wagen:* het moest dienen als een vervolg en ter verdeediginge van het *Bootsmans praatje*, en was, even als dit, doorzaaid met geestige kwinkſlagen.

Zie BRANDT, *Hiſt. der Reformatie.*

MEERSEN, een Dorp, in 't Land van *Valkenburg*, een uur gaans ten Oosten van *Maaſtricht.* Het getal der huizen is vrij aanmerkelijk. 'Er ſtaat eene Gereformeerde Kerk, welker Leeraar ook in het nabuurig Dorp *Schimmer* den Dienst waarneemt. Te *Meerſen* heeft men eene aanzienlijke Proostdij, aan welke de Grondheerlijkheid van het Dorp behoort.

MEER-

„ ftondt, welke zij, binnen weinige dagen, ten getale van „ duizend of vijftienhonderd, allen gewapend, te *Brussel* „ zouden koomen verzoeken." Op dat zijne opgave, of hij zelve, deswegen, geenen agterdogt mogt veroorzaaken, gaf hij voor, de gemelde bijzonderheden vernomen te hebben van eenen vreemden Edelman, onder plegtige belofte van den naam des verhaalers niet te zullen noemen. De Landvoogdes, niet weinig verzet over deeze berigten, vraagde den Leden om goeden raad. Toen vatte de Graaf VAN MEGEN, van nieuws, het woord op, en ftaafde het boven vermelde vermoeden omtrent zijne goede gezintheid jegens de Vrijheidszoonen. Hij zeide dat 'er maar drie middelen waren, ter weeringe van het kwaad, 't welk den Lande dreigde. „ Men „ moest terftond de wapens opvatten; 't welk, egter, niet „ buiten 's Konings last zou kunnen gefchieden, en dan nog „ wanneer het reeds te laat, en de anderen reeds lang op de „ been zouden geweest zijn. Of men moest bewilligen in het „ verzoek der Edelen; 't welk, meende hij, den Koning niet „ zoude behaagen. Of men moest, eindelijk, eenige verzagting vergunnen in het ftuk der Plakaaten en der Inquifitie, „ benevens vergiffenis van begaane misdaad." Hij voegde 'er nevens „ dat men de Stadhouders en eenige andere Heeren „ moest ten Hove roepen, voor dat de Edelen hun verzoek „ inleverden, en voorts van alles kennis geeven aan den Koning, zonder op deszelfs herwaarts komst aan te dringen." Zonder zich, voor als nog, omtrent het overige te verklaaren, gedroeg zich de Landvoogdes naar het laatfte gedeelte van den raad, welke ook die van den Graave VAN EGMOND was.

Verfchillende van het dus lang gehouden gedrag was dat van den Graave VAN MEGEN, zints de zaaken der Edelen verliepen, en de naam der Hervormden gefchandvlekt wierdt, door het baldaadig beeldeftormen. De Landvoogdes, met de verdeeldheid der Onroomfchen haar voordeel willende doen, gaf last tot het ligten van eenig Krijgsvolk. De Graaf VAN MEGEN, onder andere, kreeg het bevel over een gedeelte van hetzelve. Ook deedt hij, nevens den Hertog VAN AARSCHOT, den Graaf VAN EGMOND en anderen, den nieuwen Eed, door de Landvoogdes ontworpen, waar bij alle Wethouders en Amptenaars be-

belooven moesten, het Roomsch Geloof te zullen handhaaven, de Beeldeſtormers ſtraffen en de Ketterijen uitroeien. Met een deel van het Krijgsvolk, over 't welk MEGEN het bevel voerde, lag hij, in den Jaare 1567, in het Land van *Heusden* en *Altena*. De Heer VAN BREDERODE hadt thans een aanſlag op *Utrecht* in den zin, en om het, onvoorziens, te verrasſen. Doch hier in voorkwam hem de Graaf; in allerijl trok hij, met een Regiment, derwaarts op, en verzekerde zich van de Stad. Van daar begaf hij zich na Gelderland, alwaar hij de openbaare preeke der Onroomſchen deedt ſtaaken, en voorts eenige vergoeding bewerkte voor de ſchade, door de Beeldeſtormers, aan Kerken en Kloosters, veroorzaakt. Zints deezen tijd gedroeg zich de Graaf VAN MEGEN meer openlijk voor Spanje. Volgens last van den Hertog VAN ALVA, trok hij op, in den Jaare 1568, tegen Graaf LODEWYK VAN NASSAU, broeder van Prinſe WILLEM DEN I, aan 't hoofd van vierhonderd Ruiters en vijftienhonderd Knegten. Aan 't gevegt, evenwel, welk tusſchen Graaf LODEWYK en den Graaf VAN AREMBERG, kort daar op volgde, hadt hij geen aandeel, vermids hij te laat kwam. Om dit nadeel te vergoeden, trok hij binnen *Groningen*, om de Stad te verdeedigen tegen Graaf LODEWYK, die, kort naa het ſtraks gemelde gevegt, om die Stad het beleg geſlagen hadt. Hoewel het beleg ſlaauwelijk wierdt voortgezet, deeden, egter, de belegerden, van tijd tot tijd, eenen uitval. De Graaf VAN MEGEN, in eenen van dezelve tegenwoordig, bekwam eene zo zwaare wonde, dat hij, naa veel en lang zukkelens, aan dezelve overleedt.

Zie BOR en VAN METEREN.

MEIBOOMEN. Dus noemt men, in *'s Graavenhage*, zekere hooge Staaken of Masten, welke, jaarlijks, in de Hofplaatze, worden opgericht, ter eere van de Edele Mogende Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, van Hun Hoog Mogende de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, van den Prinſe Erfſtadhouder, deszelfs Gemaalinne en Kinderen, indien Hij gehuwd zij en kroost verwekt hebbe, voorts van de

Magistraat der Plaatze en van den Kolonel der Schutterije. Men is 't niet eens omtrent den oorsprong deezer gewoonte, zo min als omtrent den tijd, wanneer dezelve eenen aanvang heeft genomen. Dat dezelve al lang heeft stand gehouden, blijkt uit eene aantekening van den Heere VAN LOON, vermeldende de persoonen, welke, in den Jaare 1635, de Meiboomen geplant hadden; zonder, egter, aan te wijzen, of de plegtigheid toen eerst in gebruik is gekoomen. Het oprigten of planten deezer *Meiboomen* geschiedt, in den nacht tusschen den laatsten van April en den eersten van Mei, door het Korporaalschap van de Schutterije, 't welk in dien nacht de wagt heeft. Van hier dat de Staaken of Masten zijn beschilderd met de grondkleur van het Vaandel van 't Regiment, waar toe het Korporaalschap behoort. Langs heenen zijn dezelve met Ranken en Bladeren beschilderd en met Meiloof bekranst. Van den Top waait een zijden Wimpel. Wat laager ziet men een ronddraaiend stijf Vendeltje, hebbende een Zinnebeeld met een Bijschrift, veelal geschikt naar de gelegenheid des tijds, en toepasselijk op het Kollegie of den Persoon, voor welke een Meiboom geplant wordt. Onder aan in dit zelfde Vendeltje staan de voorste Letters van den naam of van den tijtel der vereerde Kollegien of Persoonen. Het opstellen der gemelde Zinnebeelden en Bijschriften berust op den Rektor of Konrektor van het Latijnsche School in *'s Hage*. Hij is gehouden, een Drietal van dezelve te vervaardigen, waaruit de Haagsche Burgemeesters eene keuze doen.

MEIER, (JOANNES) wierdt gebooren, in den Jaare 1651, of 1652, te *Blomberg*, eene Stad in het Graafschap van *der Lippe*. Tot ongeluk voor zijne aangebooreene zucht tot geleerdheid, hadt hij Ouders van gering vermogen. Zijn Vader was een Kuiper, en, onbekwaam om zijnen Zoon na hooger beroep te doen streeven, zogt hij hem tot het zelfde bedrijf op te leiden. JOANNES, zijns ondanks, zich naar dien wil en den nood voegende, verzuimde, egter, niet, wanneer de gelegenheid zich aanboodt, zijnen leeslust bot te vieren. Op zekeren tijd betrapte hem zijn Vader, en deedt hem straffe lijden, omdat hij den tijd, welken hij aan het kuipen van een

Vat

Vat moest besteeden, met leezen verspilde. Gelukkig voor den jongeling wierdt zulks opgemerkt door eenen Burgemeester der Plaatze, die, naar de reden van 's Vaders misnoegen gevraagd hebbende, den Jongman tot zich nam, en, bij onderzoek; een verheevenen Geest in hem bespeurd hebbende, op eigen kosten ten schoole besteldde. Ondanks dit alles volhardde de Vader bij zijn besluit, om JOANNES tot eenen Kuiper op te trekken; die, zulks vernomen hebbende, liever verkoos, zijne Geboorteplaats heimelijk te verlaaten, dan zijner natuurdrift tegenstand te bieden. Ten dien einde begaf hij zich, in den Jaare 1668, na *den Ham*, alwaar hij, onder het onderwijs van den geleerden Rector, zo spoedige en groote vorderingen maakte, dat hij, naa verloop van twee jaaren, tot hooger Onderwijs bevorderd wierdt. Niet meer dan drie jaaren verliepen 'er, of men oordeelde hem bekwaam om tot den Predikdienst bevorderd te worden. Zucht na grondiger kennis van verscheiden takken der geleerdheid deedt hem thans eene uitlandsche reize onderneemen. In den Jaare 1674 bevondt hij zich te *Groningen*. Hier genoot hij niet slegts het onderwijs, maar ook de vriendschap en dagelijksche verkeering van den geleerden Oosterling Professor ALTING. Naa een driejaarig verblijf in dat Gewest, begaf hij zich na *Leiden*, om onder de vermaarde Mannen FREDERIK SPANHEIM, den Zoon, CHRISTOPHORUS WITTICHIUS en STEPHANUS LE MOINE, zijnen Letterschat nog hooger op te stapelen. Geduurende zijn vertoeven te *Leiden*, kwam de vermaardheid zijner uitgebreide kennisse, vooral in de Oostersche Taalen, ter ooren van de Heeren Bezorgeren van 't Hoogeschool; die, uit zonderlinge hoogagtinge, hem eene gelegenheid aanbooden, om eenigen tijd te *Aleppo* zijn verblijf te houden, en aldus de Taal, Geleerdheid en Gewoonten der Oostersche Volken van nabij te leeren kennen; opdat hij, met dien schat verrijkt, aan Kerk en Vaderland, vervolgens, te meer nuts en voordeels mogt aanbrengen. Gewisselijk hadde MEIER deeze aanbieding omhelsd, ware hem niet de gelegenheid voorgekoomen tot het neemen van een vast verblijf, met zijne neiging strookende. Te weeten, door het vertrek van den Heere ABRAHAM GULICHIUS, een Hoogleeraarsstoel in *den Ham* zijnde open gekoomen, wierdt de Heer

MEIER, in den Jaare 1679, verzogt om dien te vervullen. Vijf jaaren bekleedde hij hier den post van Buitengewoon' Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, en van Gewoon' Hoogleeraar in de Welspreekendheid, Wijsbegeerte en Hebreeuwsche Taalen. In den Jaare 1684 beriepen hem de Bezorgers van het Geldersche Hoogeschool tot Gewoon Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Oostersche Taalen. Eer hij zijn Ampt aanvaardde, beklom hij den Eeretrap van Doktor in de Godgeleerdheid. De Heer FREDERIK SPANHEIM, weleer zijn Leermeester, door Brieven, zo van de Bezorgers, als van den Senaat van 't Hoogeschool, daar toe uitgenodigd, kwam opzettelijk van *Leiden* te *Harderwijk*, om deeze plegtigheid te volvoeren. In den Jaare 1691 wierdt den Heere MEIER aangebooden het aanzienlijk Ampt van Generaal Superintendent in het Graafschap *van der Lippe*, Kerkelijken Raad en Eersten Predikant van *Detwolde*. Doch hij wees deeze streelende aanbieding van de hand, verkiezende zijnen leeftijd te *Harderwijk* te slijten. Ondanks 's Mans aanhoudend letterblokken, deedt zijn sterk lichaamsgestel en geregelde leevenswijze hem den hoogen ouderdom van vijfenzeventig jaaren bereiken. Hij overleedt op den vierentwintigsten April des Jaars 1725. Van 's Mans uitgebreide Geleerdheid kunnen getuigenis draagen de veelvuldige Schriften, over veelerhande onderwerpen, welke nog voorhanden zijn. Doch, 't geen alle Geleerdheid zeer verre overtreft, 's Hoogleeraars zedelijk Karakter wierdt hoogelijk geroemd.

MEIERY, (*De*) *van 's Hertogenbosch*, gelegen in *Staatsch Brabant*, ten Noorden aan Gelderland en Holland grenzende, is eene uitgebreide Landstreeke: zij beslaat, in haare grootste lengte, van 't Noorden na het Zuiden, vijftien, en in de breedte, van 't Oost na 't West, ruim tien uuren gaans. De reden en oorsprong der benaaminge moet, naastdenkelijk, gezogt worden in het woord *Major* of *Meier*, zo veel als Hoofdschout. Dus zou de oorspronklijke betekenis van Meierij zo veel zijn als Hoofdschoutsampt. Uit den aart is de doorgaande grondgesteldheid van de Meierij dor en schraal, heien duinagtig, moetende door herhaald mesten en gestadigen arbeid

arbeid, tot vrugtdraagen als genoodzaakt worden. Langs de *Maaze* en andere riviertjes, welke het Gewest doorstroomen, ontmoet men alleenlijk eenige uitzonderinge op deezen regel. Door zulk een gestadig en vlijtig bewerken van den grond, geeft dezelve, ginds en elders, meer dan middelmaatige Rogge, Boekweit, Haver en Vlas, als mede zeer goede Boomvrugten en Peulvrugten. Volgens herhaalde Plakaaten der Algemeene Staaten, zijn de Landzaaten gehouden tot het planten van Eiken-Beuken- en Berkenboomen, tot Brand- en Timmerhout. Men ademt 'er ééne gezonde lucht; waar van ten bewijze dienen de veelvuldige oude lieden, welke men 'er aantreft. Behalven de Maaze, vindt men 'er verscheiden kleine rivieren, en langs dezelve de beste Dorpen van het Land. De inwooners van de Meierij zijn gemeenlijk arm, dewijl ze, door den zuuren arbeid, van de schraale Landerijen naauwlijks meer dan volstrekt noodigen lijftogt kunnen verzamelen. Eer men, door zwaare strafoeffeningen, daar tegen hadt voorzien, ontmoette men, hierom, meer dan in eenige andere Gewesten der Generaliteit, zeer veele Dieven in de Meierij. Veele Landzaaten geneeren zich met de Veehoederij, waar toe de schraale Heilanden overbekwaame gelegenheid verschaffen. Van de Schaapen, welke men 'er in groote menigte aanfokt, wordt de Wolle gebruikt in de Lakenweeverijen te *Tilburg*, *Oosterwijk*, *Geldorp* en elders. In vier hoofddeelen of *Kwartieren* is de Meierij van *'s Hertogenbosch* verdeeld: het Kwartier van *Oosterwijk*, het Kwartier van *Kempenland*, het Kwartier van *Peelland*, en het Kwartier van *Maasland*.

Betreffende de Regeering van de Meierij; de Hoogschout van de Stad *'s Hertogenbosch* oeffent insgelijks in de Meierij zijn gezag over lijfstraffelijke misdaaden, in alle zodanige plaatzen, die van de Algemeene Staaten onmiddelijk afhangen. Daarenboven kan hij eene algemeene Vergadering van alle de Kwartieren beschrijven, wanneer 'er zaaken voorvallen, de Meierij in 't algemeen raakende. Doch in Burgerlijke zaaken heeft hij geen zeggen. Over ieder der vier gemelde Kwartieren stellen de Algemeene Staaten een Amptenaar aan, onder

den naam van Kwartierschouten. Hun gezag bepaalt zich alleen tot Burgerlijke zaaken. De Plakaaten en Ordonnantien der Algemeene Staaten en van den Raad van Staate worden door hen afgekondigd, Wijders staan zij over de Verpagting der Gemeene Middelen, en over het hooren van de Rekeningen der Ontvangers. Van de burgerlijke Geldboeten en de overtreedingen van 's Lands Plakaaten moeten zij voornaamelijk hun bestaan hebben: want hunne vaste wedde bedraagt slegts vijfhonderd Guldens Jaarlijks. Ten tijde der Verpagtinge van 's Lands Tienden, wordt in ieder Kwartier eene algemeene bijeenkomst gehouden, Kwartiersvergaderinge genoemd. Een Griffier, over ieder Kwartier aangesteld, houdt aantekening van het voorgevallene in deeze Vergaderingen. Daarenboven houden de Algemeene Staaten, in de bijzondere Kwartieren, verscheiden Bedienden, tot het ontvangen van de Verpondingen, en van de Inkomsten der Kerkelijke en andere Gemeene Lands Goederen. — In de geheele Meierij zijn honderdenzes Kerken, welke bediend worden door zestig vaste Leeraars; de meeste van welke op twee of drie Plaatzen den Dienst moeten waarneemen. In twee Klasfen zijn de Gemeenten verdeeld: de Klasfis van *'s Hertogenbosch*, en de Klasfis van *Peelland en Kempenland*. Beiden behooren tot het Sijnode van Gelderland. Uitgezonderd de Heerlijkheden, welke het regt van Patroonschap bezitten, moeten de overige Gemeenten, wanneer zij eenen Leeraar noodig hebben, handopening en goedkeuring verzoeken van den Raad van Staate. Ten platten Lande beloopt de Jaarwedde der Predikanten zeshonderd Guldens. Doch die twee of drie Gemeenten bedienen, trekken nog honderdvijftig Guldens daar boven. Van de Rentmeesters der Geestlijke Goederen ontvangen zij, elk vierendeel jaars, hunne betaaling. Zeer veele Roomschgezinden ontmoet men in de Meierij; tegen de betaaling van zekere Recognitie, genieten ze 'er vrijheid van Openbaare Godsdienstoeffeninge. Eene Kerk, welke niet meer dan éénen Priester heeft, moet vijftig Guldens opbrengen; doch, zo 'er een tweede bijkoome, nog vijfentwintig Guldens daar boven. Het Gemeene Land trekt niets van deeze belastinge; dezelve wordt ge-

geheel onder de Officieren verdeeld, behalven dat de Ontvangers der Recognitiegelden den veertigsten penning voor hunne moeite genieten.

Zie OUDENHOVEN; VAN DER HOUVE; *Groot Plakaatboek.*

MELISKERKE, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in Zeeland, op het Eiland *Walcheren*, wordende door een eigen Predikant bediend.

MELIS STOKE, een Monnik, en, naar gelange van den tijd, in welken hij leefde, een man van eenige geleerdheid. Hij schijnt eenigen smaak gehad te hebben voor de Dichtkunde, of liever het schrijven in rijm. Dit blijkt uit zijn bekend Werk, het *Rijmkronijk*; 't welk, van wegen de kreupele en ongelijke regels, van dien kant geene de minste waarde bezit; doch, voor 't overige, als een waardig Gedenkstuk der Vaderlandsche Geschiedenissen hoog geschat moet worden, als verhaalende de Schrijver, meestal, geene andere gebeurtenissen, dan die in zijnen eigen leeftijd waren voorgevallen, en welke hij zelve bijgewoond, of uit geloofwaardige Ooggetuigen verstaan hadt. Hij begon zijn werk onder de Regeering en op verzoek van den ongelukkigen Graave FLORIS DEN V, vervolgde het onder de Graaven JAN DEN I en JAN DEN II, en droeg het op aan den derden Graave, naa FLORIS, WILLEM DEN III, met wiens huwelijk hij zijn verhaal besluit. MELIS, toen, waarschijnlijk, reeds hoogbejaard, voegde aan het einde zijns Werks eene Slotrede, in welke hij den jongen Graaf, toen negentien jaaren oud, ernstig tot zijnen pligt vermaande.

MELISZAND, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in Zuidholland, in 't Land van *Voorn*. De uitgebreidheid wordt zeer verschillende opgegeeven, deels om den aanwas van Landen, deels om de verknogtheid der Heerlijkheid met nabuurige Polders. Het Dorpje heeft eene Kerk, doch geenen Leeraar; die van 't nabij gelegen *Dirksland* koomt 'er, viermaalen 's jaars, den Dienst verrigten.

MENALDUM, gemeenlijk *Menaam* geheeten, een Dorp in Friesland, onder 't Kwartier van *Westergo*, in de Grietenij *Menaldumadeel*, welke daar van haaren naam ontleend heeft. Het Dorp, 't welk alomme van voortreffelijke Bouw- en Weilanden wordt omringd, is reeds vroeg bekend geweest. De Kerk, welke op eene hoogte ftaat, maakt eene fraaie vertooning, met haaren fierlijken hoogen Toren. Genoegzaam in de rondte om het Kerkgebouw ftaan de Huizen der Ingezeetenen, welke, door hunne netheid en zindelijkheid, blijken draagen van den welvaart der bewooneren. Ten Zuiden van het Dorp legt de aanzienlijke State *Dekama*, zijnde eene deftige huizing, leggende rondom in Vijvers, en wel aangeleide beplantingen. Lang heeft dezelve behoord aan het Geflagt van KAMSTRA. *Gralda-State* behoort, zedert geruimen tijd, in eigendom aan deftige lieden uit den Burgerftaat. Zints den toeneemenden Aardappelteelt, is *Menaldum* in welvaarendheid nog meer geklommen. Achtenzestig Stemdraagende Boerderijen, welke onder dat Dorp behooren, kunnen van deszelfs aangelegenheid getuigenis draagen. De Hervormde Predikant trekt zijne Jaarwedde uit de zo genaamde Paftorijelanden, of geweezene Geestlijke Goederen. Van wegen den hoogen huur der Landerijen, is deeze befolding thans vrij aanzienlijk.

MENALDUMADEEL, boven vermeld, in rang de eerfte Grietenij in het Kwartier van *Westergo*, binnenlands, in het Noordlijk gedeelte van het Gewest gelegen, is een zeer vrugtbaare Landftreek, van wegen de uitfteekende Kleigronden, tot den Graan- en Aardappelteelt zeer gefchikt, en de uitmuntende Weid- en Hooilanden, waar toe de laagere landen zeer gefchikt zijn. Hoewel thans op een aanmerkelijken afftand van den Zeekant gelegen, ziet men, in deeze Grietenij, nog de overblijfzels van den alouden Zeedijk, welke eertijds tot eene waterkeeringe tegen de aanklotzende Golven diende, doch tegenwoordig tot een voortreffelijken binnenlandfchen Rijdweg verftrekt. Van de aloude fterkte des Dijks, kan deszelfs hoogte en breedte, op verfcheiden plaatzen, nog een zigtbaar getuigenis draagen. In *Menaldumadeel* telt men twaalf Dorpen.

Zie WINSEMIUS.

MEN-

MENNO SIMONS; zie SIMONS. (MENNO)

MENYN, (JOOST VAN) bekleedde, in den Jaare 1585, den post van Penſionaris van *Dordrecht*, en was in zo goeden reuk bij 's Lands Staaten, dat hij mede benoemd wierdt tot het bekleeden van het plegtig en talrijk Gezantſchap, 't welk, naa den dood van Prinſe WILLEM DEN I, na Engeland wierdt gezonden, om met Koninginne ELIZABETH over de opdragt van de Opperheerſchappij der Vereenigde Nederlanden in onderhandeling te treeden. Doch haare Majeſteit konde thans niet goedvinden, aan den wensch der Staaten te voldoen. Nogthans gaf men hier omtrent alle hoop niet geheel verlooren. Ondanks de tegenkantingen van *Amſterdam*, *Gouda* en *Rotterdam*, beſloot men, andermaal, in den Jaare 1587, tot eene ſtaatelijke Bezending. MENYN was wederom een der Afgevaardigden, en voerde het woord ten Engelſchen Hove. Breed mat hij, in zijne Aanſpraak, de weldaaden uit, door de Koningin beweezen, en verklaarde vervolgens, als den hoofdzaaklijken inhoud van den last der Gezanten „dat de Vereenigde Landſchappen nog al bleeven hoopen, dat haare Majeſteit, zich thans nader bedagt hebbende, de aangebooden Heerſchappij, onder billijke voorwaarden, eindelijk zoude gelieven te aanvaarden, alzo zij dit beſchouwden als het bekwaamſte middel, tot reddinge van hunne vervallene zaaken." Van elders is bekend, dat haare Majeſteit de Opperheerſchappij beſtendig van de hand wees, en geen anderen bijſtand verleende, dan door het zenden van den Graave VAN LEICESTER, tot Opper-Landvoogd, met een bepaalden onderſtand. Met den huichelenden LEICESTER ſchijnt, zedert, DE MENYN naauwe gemeenſchap gehouden te hebben. Althans vindt men aangetekend, dat hij, door den Landvoogd, zich liet gebruiken, om ter Vergaderinge van Holland eenen voorſlag te doen, omtrent het maaken van Vrede met Spanje, op redelijke voorwaarden. Zedert begon hij, bij zommigen, in 't oog te loopen. De Regeering van *Leiden* lag, ten deezen tijde, overhoop met den Graave VAN LEICESTER. In een gevaarlijken opſtand, binnen deeze Stad ontſtaan, wierdt DE MENYN beſchuldigd, heimelijk de hand gehad te hebben, vermids dezelve duidelijk

delijk ten voordeele van LEICESTER was verwekt. Niet zo laag nogthans daalde hier door zijn aanzien en gezag, of men zondt hem, in den Jaare 1594, in Gezantschap na *Deenemarken*, om de verbintenissen met dat Rijk en den jongen Koning CHRISTIAAN DEN IV te vernieuwen. Doch deeze eere was de grond van zijnen val. Een Affchrift van het Verdrag, hier geslooten, en, tot nog toe, zorgvuldig geheim gehouden, hadt hij vertrouwd aan Jonkheere AREND VAN DORP, die 'er den vijand den inhoud van hadt medegedeeld. Gedagvaard voor het Hof, bekende DE MENYN, het gemelde Affchrift aan VAN DORP bezorgd te hebben; doch voegde 'er nevens, vermids hij den Heer VAN DORP altoos hadt gehouden voor een trouwen liefhebber des Vaderlands, dat hij daarom ook geene zwaarigheid hadt gevonden in 't mededeelen van 't Gefchrift, waar in hij gemeend hadt geen geheim te fteeken. Maar DE MENYN was, volgens 't fchrijven van DE GROOT, een man van een onrustigen Geest, welken men gaarne wilde loozen. Men bediende zich daarom, van het gemelde bedrijf, als een voorwendzel om hem van zijn Penfionarisfchap te ontflaan, en voorts buiten bewind te houden. Dit niettegenftaande wierden de Staaten van Holland, in 't volgende jaar, te raade, om hem aan te ftellen tot Hiftoriefchrijver van het Gewest, op eene wedde van twaalfhonderd Guldens. Uitgezonderd een verhaal van het gevegt bij *Turnhout*, in den Jaare 1597, 't welk men meent door hem te zijn opgefteld, heeft men geene vrugten van zijnen arbeid gezien.

Zie BOR en *Refolutien van Holland.*

MEPPEL, een open Steedtje, in de Provincie van *Overysfel*, in het Zuidwestlijk gedeelte van het Landfchap *Drente*. Het is eene bloeiende, volkrijke en zeer welvaarende Plaats, alwaar veel binnenlandfche handel omgaat. De Hervormde Gemeente wordt 'er door twee Leeraars bediend.

MERCATOR, (GERARDUS) in den Jaare 1512, te *Rupelmonde* gebooren, woonde, nevens zijne Ouders, lieden van gering ver-

XXIII. D! pl. I.

vermogen, bij zijns Vaders broeder, welke, in de gemelde Plaats, het Priesterampt bekleedde. Zijn Oom, in den jongeling een vluggen en leerzieken geest bespeurende, zondt hem na *'s Hertogenbosch*, om 'er in de Taalen, en voorts na *Leuven*, om in de Wiskunde te worden onderweezen. Om een weinig ruimer bestaan te hebben, dan zijn Oom hem konde bezorgen, nam GERARDUS, midlerwijl, het plaatsnijden bij de hand; de kennis van de Wiskunde kwam hem hier in merkelijk te stade, naardien hij zich inzonderheid op het maaken van Landkaarten toeleide. GEMMA FRISIUS, met welken hij kennis en vriendschap hadt gemaakt, lichtte hem, bij wijlen, voor, met het mededeelen van onddetrigtingen. De eerste vrugt van zijnen arbeid, welke tot rijpheid kwam, was eene Kaart van het Heilige Land. Wel haast wierdt deeze gevolgd van eene Landkaart van *Vlaanderen*, en van verscheiden andere Gewesten. Door alle deeze werkzaamheden verkreeg MERCATOR zo veel vermaardheids, dat dezelve den Keizerlijken troon bereikte. KAREL DE V stelde hem te werk tot het vervaardigen van verscheiden Wiskundige Werktuigen. Naa verloop van tijd vervaardigde hij eene waereldkloot, en voegde daar nevens eene beschrijving van het nut en gebruik van denzelven.

Intusschen was MERCATOR, te *Leuven*, in 't huwelijk getreeden, en wierdt, eerlang, te raade, van woonplaatze te veranderen. Hij verkoos dezelve in de nabuurschap van *Duisburg*. Hier ging hij voort met werken voor Keizer KAREL, en vervaardigde voor zijne Majesteit twee Waereldklooten, niet grooter dan de bal van eene hand, eene Hemelglobe van zuiver Kristal, en eene Aardglobe van Hout. Zijnen tijd besteedde hij hier in aanhoudende werkzaamheid; de vrugt daar van waren Algemeene en Bijzondere Landkaarten van Europa, nevens verbeteringen in de Kaarten van PTOLEMEUS, ter ophelderinge van de Aardrijkskunde en tot beter verstand van de Oude Schrijvers. Om zijne snipperuuren niet nutteloos door te brengen, oeffende hij zich in de Tijdrekenkunde en in de Godgeleerdheid. Van de vorderingen, in beide Weetenschappen gemaakt, gaf hij proeven in eene *Overeenstemming der Euangelisten*, *Uitleggingen over den Brief aan de Romeinen*, als mede over *eenige Hoofdstukken van Ezechiel*, en

en van *het Boek der Openbaaringen*. De uitgave van zijnen Atlas mogt hij, egter, niet beleeven; de geleerde Aardrijkskundige HONDIUS voltooide 't geen 'er nog aan ontbrak, en gaf het Werk in 't licht. Op het tachtigste jaar zijns ouderdoms wierdt MERCATOR bevangen van eene Beroerte in zijne flinker zijde, welke hem bijbleef tot aan zijnen dood, welke voorviel in den Jaare 1594, het tweeëntachtigste zijns ouderdoms.

Zie MELCHIOR ADAM; en GUALTERUS GYMMIUS.

MERIAN. (MARIA SIBYLLA) De waereldvermaarde Vrouw, van wier leevensloop wij hier en kort berigt mededeelen, wierdt geboren te *Frankfort aan den Main*, op den tweeden April des Jaars 1647; haar Vader was de beroemde Plaatsnijder MATTHEUS MERIAN. Op haar elfde jaar gaf zij al blijken, dat haare geneigdheid meer overhelde naar het Penceel dan naar de Breinaald, naar de Kunstoeffening dan naar huislijke bezigheden. Haare Moeder bestrafte haar deswegens dikwijls, zonder dat evenwel haar aart en neiging daar door in 't minst veranderde. Ook verstrekte haar Stiefvader haar tot een sterken voorspraak, die de Moeder dikwijls herinnerde, 't geen zij voorheen wel verhaald hadt, te weeten, dat, térwijl zij van deeze Dochter zwanger was, zij meer dan voormaals genegenheid hadt tot allerleie zeldzaamheden; ja, daar zij anders onverschillig in de beschouwing van dit alles was, zij toen zelf werk gemaakt hadt van Insecten te behandelen, opgezette Vlindertjes, en allerhande soorten van bloedlooze diertjes, schulpen en zeegewassen, op hunne orde in Kabinetlaaden te schikken, en de afbeeldingen met vermaak te beschouwen: weshalven zij zelve de oorzaak van de aangeboorene drift en geaartheid haarer Dochter was. Kortom, haar goedaartige Stiefvader, JAKOB MUREL genaamd, zelf een Minnaar der kunste, wist het zo verre te brengen, dat haar vrijheid wierdt gegeeven, haare heerschende neigingen op te volgen. Zij wierdt dan openlijk aanbevolen aan het onderwijs van ABRAHAM MINJON, een beroemd Bloemschilder, Leerling van haaren behuwd-Vader.

De

De geneigdheid tot de kunst groeide, naar gelang van het toeneemen haarer jaaren, en zo veel fterker, als de roem van haare kunst alomme zich verfpreidde.

In den Jaare 1665, op den zestienden Mai, tradt zij in het huwelijk met JOHANNES ANDRIES GRAFF; deeze was een goed Schilder, doch bovenal in de Bouwkunde ervaren, gelijk blijkt uit de naauwkeurige aftekening van de St. Pieters Kerk te *Rome*, in den Jaare 1696, door JOAN ULRICH KRAUS in het koper gebragt, beftaande negen groote bladen papier. Niettegenftaande haar huwelijk, bleef MARIA haaren Vaderlijken naam behouden, dewijl die van MERIAN bekender was, dan welken zij, door haaren echt, van regtswege moest draagen.

Het huwelijk belette haar ondertusfchen niet, de liefde tot de kunst aan te kweeken; zij groeide veeleer, onder het vermeerderen haars gezins en de huislijke bezigheden, beftendig aan. 't Was haar niet genoeg, de Natuur, ten aanzien van derzelver menigvuldige Diertjes, met haare eigene koleuren op Perkament na te bootzen, maar de lust beving haar insgelijks, om de verandering der gedierten, en de wonderbaare hervorming van Rupfen in gevleugelde Uiltjes, Witjes enz., nevens den menigvuldig verfchillenden aart en wijze van voortkominge, te ontdekken, als ook het voedzel, waar door zij beftaan, naa te fpooren. Dit alles deedt zij, op dat de menfchen, door de klaare befchouwing dier Wonderen, de verwonderenswaardige wijsheid en kragt Gods, in de minfte fchepzelen, zouden leeren opmerken en erkennen. En op dat de Waereld te gereeder haare kunftige aftekeningen en vlijtige nafpooringen zou deelagtig worden, befloot zij, dezelve in koper te doen fnijden, en, met bijvoeging van haare naauwkeurige Waarneemingen, door den druk algemeen te maaken. Ingevolge hier van zag het eerfte ftuk het licht, te *Neurenberg*, in den Jaare 1679, onder deezen tijtel: *Der Rupfen begin, voedzel, en wonderbaare verandering. Waarin de oorfprong, fpijs, en geftaltenwisfeling: als ook de tijd, plaats, en eigenfchappen der Rupfen, Wormen, Kappellen, Uiltjes, Vliegen, en andere diergelijke bloedelooze Beesjes, vertoont worden.* In den Jaare 1683 volgde het tweede ftuk, 't welk van gelijken aart was. Doch

Doch dit alles ftrekte flegts tot een voorbode van het manlijk befluit, 't welk zij moediglijk opvatte, en gelukkig ter uitvoer bragt, in den Jaare 1698. De onderzoeklust, om agter de waare gefteldheid der zaaken te koomen, en de ongegrondheid veeler beuzelagtige verhaalen aan den dag te brengen, was in haar zo groot, dat zij, niet fchroomende de gevaaren en ongemakken der zee, in den gemelden jaare, de reize ondernam na de Westindien; zij bleef omtrent twee jaaren op *Suriname*, enkel en alleen om alles, wat tot haar oogmerk diende, naar 't leeven af te tekenen en in den grond naa te fpooren. Wat nut haar ijver aan de weetgierigen gedaan hebbe, getuigen de geenen, welke het groote werk gezien hebben, dat zij, niet lang naa haare wederkomst in het Vaderland, in 't licht gaf, in den Jaare 1705, onder den tijtel: *Metamorphofis Infectorum Surinamenfium*; of, Gedaanteverandering der Surinaamfche Infecten. In dat verwonderlijk Boek ziet men alle de bloedlooze diertjes, op de zelfde gewasfen, bloemen en vrugten, waarop zij ze heeft gevonden, alles zo natuurlijk verbeeld, dat het voor 't leeven naauwlijks behoeve te wijken. Ook is dit werk verrijkt met een berigt wegens de voortteeling der Kikvorfchen, Padden, Hagedisfen, Slangen en Spinnen; alle welke dieren zij, in de brandende luchtftreeken van America, naar 't leven heeft getekend.

Verfcheiden werkjes van minder belang heeft zij, behalven de gemelde, in 't licht gegeeven. Zij overleedt op den drieëntwintigften Januarij des Jaars 1717, nalaatende twee dochters, JOHANNA HELENA en DOROTHEA MARIA, welke zij zelve in het bloemfchilderen heeft onderweezen. De jongfte, DOROTHEA MARIA, verzelde haare Moeder op de reize na *Suriname*, en is, behalven de kunstoeffening, ook bedreeven geweest in de Hebreeuwfche taale.

MERULA, (ENGEL WILLEMSZOON) of DE MARLE, wierdt gebooren in *den Briel*. Onder de geenen, die, in de Nederlanden, al voor het aanbreeken van het licht der Kerkhervorminge, de gemoederen tot het inlaaten van hetzelve hadden voorbereid, verdient deeze beroemde Man eene voornaame plaats.

Hij.

Hij wierdt gebooren in den Jaare 1482, en wierdt te *Utrecht* tot den dienst der Kerke toegelaaten. Zijne geleerdheid en voorbeeldig vroom leeven deeden hem welhaast bekend worden. De Kerk van *Heenvliet*, een dorp in Zuidholland geleegen, verkreeg hem, door de bestelling van een aanzienlijk persoonaadje in dat gewest, MERULA bijzonder gunstig, tot haaren Priester. Al vroeg hadt hij een gezigt van de menigvuldige misbruiken en gebreken, ter Roomsche Kerke ingeslopen, en gaf zich daarom geheel over aan het leezen en onderzoeken der H. Schrifture; doch het liep aan tot den Jaare 1552, eer hij bestondt eenige veranderingen te maaken in het gedeelte van den dienst der Misse, alwaar van de verdiensten en de voorspraak der Heiligen wordt gesproken; voorts, zo in zijne Leerredenen als gemeenzaame gesprekken, openlijk beweerende, dat de Kerk eene Hervorminge volstrekt noodig hadt. Zijne groote vrijmoedigheid deedt hem wel haast in 't oog loopen; in den Jaare 1553 verzekerde men zich, eerst van zijne Boeken en Papieren, en daarnaa van zijn persoon zelven, dien men in de gevangenis wierp. Men beschuldigde hem, dat hij zoude gezegd hebben „ dat het beter was tien „ Missen, dan eene Leerrede te verzuimen; dat 'er niets ter „ zaligheid noodzaaklijk is, dan 't geen in Gods woord dui- „ delijk staat uitgedrukt; dat het Geloof zonder de liefde „ geen waar geloof is; dat men moet leeven overeenkomstig „ met de regelen van het Euangelie, zonder eenigen anderen „ regel te volgen; dat de zulken, die hunne eigen goederen „ verlaaten, om die van anderen te beedelen, geene waare „ armen zijn. ——— Dat de H. Schriftuure ons volkomene „ onderrigting geeft omtrent alles, wat ter zaligheid nood- „ zaaklijk is; dat de onsterflijkheid der ziele en de opstanding „ in *Italie* niet geloofd wierden; dat eene zekere zeer gru- „ welijke zonde hier te lande, en zelfs in de Stad *Rome*, „ heerschte; — dat de Sijnoden en Kerkvergaderingen, al „ bestonden zij uit alle de Geestlijken der geheele waereld, „ ons van de geboden Gods niet moesten aftrekken." Op alle deeze beschuldigingen antwoordde MERULA met de uiterste omzigtigheid en wijsheid. Hij wierdt vervolgens overgebragt

na

na den *Hage*, en aldaar genoodzaakt te antwoorden op honderd acht Artikelen, welke men uit zijne schriften hadt opgemaakt. Vergeefs tragtte men hem zijne gevoelens te doen afzweeren. De Staaten van Holland waren zeer begaan met het ongelukkig lot des vroomen Grijzaarts; zij bewonderden zijne groote geleerdheid, welspreekendheid, vroomheid en liefde jegens de armen. De traanen, welke deeze in 't openbaar stortten, waren de getuigen hunner droefheid; zij zeiden openlijk, *dat zij beroofd waren van hunnen Vader, hunnen Voorspraak, hunnen Beschermer, en hunnen Vertrooster in hunne behoeften en ongelegenheden.* Onder andere liefdewerken, welke hij, van tijd tot tijd, verrigtte, hadt hij in zijne Vaderstad, *den Briel*, voor de armen een Gasthuis doen stigten. Ieder een klaagde openlijk, dat de Inquisiteurs de regten van het Hof van Holland schonden. Van wijd en zijd kwamen menschen in *'s Graavenhage* te zamen, om voor den gevangenen te spreeken.

Midlerwijl waren de Geloofsonderzoekers vlijtig bedagt op middelen, om den armen man van 't leeven te berooven, te verbranden, of diergelijke straffe, het gewoon lot der zogenaamde Ketteren, te doen ondergaan; doch, zo groot was de vermaardheid van 's Mans vroomheid en Godsvrugt, uit vreeze voor het volk durfden zij hun snood voorneemen niet ten uitvoer brengen. Om het gevaar te ontgaan, waar mede zij gedreigd wierden, en met een van deeze zaak af te koomen, namen zij de toevlugt tot een zeer zonderlingen list. Een aanzienlijk Kerkelijke, die den tijtel van Bisschop van *Hebron* voerde, valt, voor den gevangenen, op zijne knieën, met ontblooten hoofde, de armen over elkanderen geslagen en met schreiende oogen, en spreekt hem in deezer voege aan: „ Gij zijt honderdmaal geleerder dan wij allen. Wij zijn „ overtuigd van uwe goede oogmerken, en zijn het met u eens „ omtrent de voornaamste stukken. Wij verschillen van u, al- „ leen omtrent eenige Kerkelijke gewoonten en plegtigheden, „ die onverschillige dingen zijn, en van de Bestuurders der „ Kerke eeniglijk afhangen. Onderwerp u, derhalven, bidden „ wij u, aan de Kerk en haare uitspraaken, om oproeren en „ ongelegenheden te vermijden. Gij ziet dat het volk zeer

„ ver-

„ verbitterd is. Zoudt gij ons aan de woede en geweldenaa-
„ rij van het graauw willen blootstellen? Behoud uw leeven,
„ ter liefde der armen, die, met heete traanen, daarom
„ smeeken. Behoud ons leeven: want dit hangt van u af.
„ Het eenige, dat wij verzoeken, is, dat gij erkent, *dat gij*
„ *onvoorzigtig en ontijdig ondernomen hebt, het affchaffen*
„ *van etlijke gewoonten en plegtigheden, die in haaren eigen*
„ *aart onverschillig zijn, en dat u deeze handelwijze leed*
„ *doet.* Indien deeze bekentenis met uw Geweeten strijdt,
„ wij verbinden onze zielen voor de uwe," enz. Naa het uitspreeken der laatste woorden reikte de Bisschop den Gevangenen de eene hand toe, en leide de andere op zijnen borst. Deeze aanspraak hadt zo veel invloeds op het gemoed van MERULA, dat hij beloofde dat geen te zullen doen, 't welk van hem begeerd wierdt. Kort daarnaa wierdt hij openlijk ten toon gesteld op een Schavot; en in plaats van in zijne tegenwoordigheid de Artikelen te leezen, omtrent welke men was overeengekomen, las men de voornaamste Artikelen van zijn geloof, met eene zo zagte stemme en zo schielijk, dat MERULA, die aan het gehoor belemmerd was, dezelve niet verstaan konde. Men voegde 'er, daar benevens, bij, „ dat
„ hij afzwoor de Ketterijen van LUTHER, en alle dwaalingen
„ die tegen het rechtzinnig geloof der Roomsche Kerke stree-
„ den; dat hij alles geloofde 't geen deeze Kerk leerde; dat
„ hij onder ecde beloofde, in haare Gemeenschap te zullen
„ volharden; en dat hij verklaarde, dat een iegelijk, die het
„ tegendeel deedt, zou verdoemd worden: dat zo hij, in 't
„ vervolg, andere begrippen voedde, hij zich onderwierp aan
„ de strengheid der Kerkelijke wetten; dat hij de omstanders
„ smeekte, God voor hem te bidden van wegen de Kette-
„ rijen, die hij afzwoer; en dat hij vergiffenis verzogt van
„ alle de zulken, die hij tot dwaaling vervoerd hadt." Vervolgens vraagde men hem met luider stemme, of hij alles herriep, wat men geleezen hadt. Onkundig zijnde van de laage middelen, door welke men hem zo eerloos hadt misleid, gaf hij een toestemmend antwoord. Alleen verzogt hij, zijne Afzweering te mogen leezen, voor dat hij die ondertekende; doch de Geloofsonderzoekers gaven hem tot antwoord, dat

zij haast hadden, dat het tijd was zich van daar weg te begeeven, dewijl het volk veel gerugts maakte.

Het verdient onze opmerking, dat, onder de menigte, eene zeer groote verandering wierdt befpeurd; de liefde en het medelijden, welke zij omtrent MERULA hadt betoond, veranderden in haat en gramfchap tegen hem.

De Afzweering wierdt gevolgd van een Vonnis, behelzende, dat de fchriften en papieren van MERULA zouden verbrand, hij zelf van zijn Kerkelijk ampt verlaaten, en voorts onbekwaam verklaard worden tot het waarneemen van eenige hoe genaamde Kerkelijke verrigtingen; dat hij zijne Afzweering, op eenen Zondag, of op een plegtigen Feestdag, te *Heenvliet*, van den predikftoel zou voorleezen, dat hij zou verweezen worden tot eene eeuwige gevangenis, dat hij zijne zonden alle de dagen zijns leevens zou betreuren, en de kosten van zijn Regtsgeding betaalen.

MERULA, kondfchap ontvangen hebbende van het laag bedrog der Inquifiteuren, beklaagde zich deswegen, en riep uit met luider ftemme: „ ó Mijn God; is het mogelijk, dat deeze „ Lasteraars mij op eene zo fchandelijke wijze hebben bedroo- „ gen! Ben ik zwak genoeg geweest om de Waarheid af te „ zweeren, daar ik met den eenen voet in het Graf ftond, en, „ om zo te fpreeken, reeds half dood was! Neen, mijn God, „ nimmer heb ik zulk een gedagte gevoed; nimmer is een zo „ eerloos ontwerp in mijn hart opgekoomen; nimmer heb ik „ dusdaanig een befluit genomen met de vijanden van uwen „ naam. ó Mijn God! zij hebben mij op eene haatelijke wij- „ ze, en, nevens mij, uw Volk, bedroogen."

Zo diep griefde, ondertusfchen, deeze affchuwelijke handelwijze het gemoed van den tederhartigen MERULA, dat hij in eene zwaare ziekte flortte. Men bragt hem hierom over, uit zijne gevangenisfe in '*sGraavenhage*, in een Klooster te *Delft*, alwaar hij eene Wederlegging van het over hem gevelde Vonnis opftelde. In den Jaare 1555, wierdt hij uit Holland na *Leuven* gevoerd, en genoodzaakt, alle Maandagen, Woensdagen en Vrijdagen, van water en brood te leeven. Hij verklaarde hier openlijk, dat hij geloofde 't geen hij gepredikt of gefchreeven hadt, en dat hij van voorneemen was, zich daaraan

te

te houden. In 't volgende jaar tragtte men vergeefs, door onderhandelingen en bedreigingen, hem zijne gevoelens te doen afzweeren. Ieder een bewonderde zijne ſtandvastigheid, en zelfs verſcheiden Leden van 't Hoogeſchoole verklaarden openlijk, dat deeze Grijzaart onregtvaardig en wreed wierdt behandeld. De Inquiſiteur TAPPER deedt hem van *Leuven* overbrengen in eene Abtdij in *Henegouwen*, daar hij bijkans een jaar bleef. De Koning van Spanje, MERULA voor eenen wederafvalligen houdende, gaf bevel, dat hij uit deeze Abtdij zou gebragt worden naar eene Gevangenis te *Bergen in Henegouwen*, en dat men van zijn Regtsgeding een einde zoude maaken. Dit was 't, het geen de Inquiſiteurs verlangden. Dit bevel wierdt volbragt, op den vierden van Zomermaand des Jaars 1557. MERULA kreeg thans tot zijn verblijf een zeer akeligen Kerker. TAPPER deedt hem, eindelijk, verklaaren voor een wederafgevallenen Ketter, en hij wierdt gevonnisd om verbrand te worden.

Zo dra was dit vonnis niet geveld, of MERULA wierdt, heimelijk, te *Bergen* overgebragt, op dat men hem ter dood mogt brengen, vóór dat zijne Vrienden in Holland gelegenheid zouden hebben, om zich tegen het voorneemen der Inquiſitie aan te kanten; want de Inquiſiteur TAPPER, en zijne bedienden, vreesden, dat de Staaten van Holland zouden klaagen over het ſchenden hunner regten, volgens welke niemand hunner Onderdaanen, buitenlands, mogt worden te regt geſteld; 't geen in het geval van MERULA geſchied was. Een zijner Neeven, niet weetende dat zijn Oom te *Bergen* gevangen was, kwam in deeze Stad, op den zevenentwintigſten Julij, 's voormiddags omtrent tien uuren, het tijdſtip dat MERULA uit zijne gevangenisſe kwam, om na de ſtrafplaats geleid te worden. De goede oude Man leunde op eenen ſtok, en vermids hij zes weeken lang in een akelig gat gezucht hadt, was hij dermaate vermagerd en verzwakt, dat zijn Neef moeite hadt om hem te herkennen.

Zo dra MERULA deezen waarden Neef in 't oog kreeg, gevoelde hij eene ongemeene blijdſchap, en ſprak hem aldus aan. „ Mijn Zoon, dit is de uur" (dit zeggende, verhefte hij zijne oogen en handen hemelwaarts) „ dit is de uur; in welke God

„ wil, dat ik met mijn bloed verzegele de waarheid, die ik
„ uit zijn Woord geschept heb. Men heeft mij buiten mijn
„ Vaderland gevoerd, en, naa mij alvorens van de eene naar de
„ andere plaats geleid te hebben, heeft men, eindelijk, mij
„ herwaarts gebragt; ik ben bereid om aan JEZUS CHRISTUS te
„ worden opgeofferd, als eene reine offerhande; mijne Ziel
„ verlangt om bij God te zijn. De Dieven en Moordenaars
„ worden zagter dan ik behandeld. Verhaal, alles wat gij ge-
„ zien hebt, aan onze bloedverwanten en vrienden, in ons
„ lieve Vaderland. Gij zijt mij altoos getrouw geweest; gij
„ zoudt mijn erfgenaam geweest zijn; ik verzoek u, het ver-
„ lies deezer erfenisse te draagen, met dezelfde kloekmoedig-
„ heid, als ik het verlies van mijn leeven draag. Het ontbreekt
„ u aan geen gezond verstand en geleerdheid, en gij weet, dat,
„ zo lang het in mijn vermogen was, ik mij altoos heb benaar-
„ stigd, deeze beide hoedanigheden in u aan te kweeken. Gij
„ zijt meerderjaarig; trouw de Vrouw, die ik u had toegelegd.
„ Vertrouw op God. Draag zorge voor het Gasthuis, welk ik,
„ in *den Briel*, voor de armen heb gestigt. Ik hoop dat men
„ 't geen ik den armen heb gegeeven, hun in vrede zal laaten
„ genieten, en dat de Procureur Fiscaal der Staaten minder on-
„ meedogende zijn zal dan de Inquisiteurs." Naadat MERULA deeze woorden hadt gesproken, nam hij affcheid van zijnen Neef. De welbesneedenste pen is niet bekwaam om eene beschrijving te geeven van de aandoeningen van medelijden en tederhartigheid, welke deeze twee persoonen, bij het affcheidneemen, vertoonden. MERULA vervolgde zijnen weg, gaande tusschen een Monnik en den Scherpregter, het Volk steeds vermaanende, *God te vreezen, en de Waarheid lief te hebben.* Toen hij den Brandpaal was genaderd, verzogt hij verlof om een Gebed tot God te doen; dit wierdt hem vergund, en voor het Brandhuisje op de knieën vallende, deedt hij een zeer vuurig gebed. Terwijl hij in deeze heilige oeffening bezig was, viel hij ter aarde, uit vreeze, gelijk de meesten zich verbeeldden, voor den kort aanstaanden smartlijken dood; doch toen men hem wilde opheffen, ontdekte men, dat hij den Geest hadt uitgeblaazen. De Scherpregter, dit bemerkende, weigerde de hand aan hem te slaan. ——— Zulk een zonderling einde hadt

EN-

ENGEL WILLEMSZOON MERULA, in het vijf en zeventigste jaar zijns ouderdoms. Men koelde nogthans den wreeden moed, door het *Lijk* tot asch te verbranden.

MERULA, (PAULUS) wierdt gebooren te *Dordrecht*, in den Jaare 1558. Naa alvoorens, in zijn Vaderland, de gronden der Taalkennisse geleid te hebben, sleet hij acht jaaren aan de Hoogeschoolen van *Orleans* en *Geneve*, in de beoeffeninge voornaamelijk der Regtsgeleerdheid. Vervolgens Duitschland, Italie, en ook Engeland bezogt hebbende, keerde hij weder na zijn Vaderland, met oogmerk om zich met het pleitbezorgen te geneeren. Omtrent deezen tijd verliet de vermaarde JUSTUS LIPSIUS het Leidsche Hoogeschool. Dit bewoog de Heeren Bezorgers, den post van Hoogleeraar in de Geschiedenissen aan MERULA op te draagen, als zijnde hem het gerugt zijner geleerdheid na 't Vaderland vooruit geloopen. Vijftien jaaren hadt hij deezen post, met grooten roem, bekleed, wanneer hij, ter gelegenheid van het overlijden van den jongen DOUSA, daarenboven tot Opziener van de Boekerije van 't Hoogeschool wierdt aangesteld. Ter herstellinge van zijne zwakke gezondheid, als mede om de bloedverwanten zijner Huisvrouwe te *Rostock* te bezoeken, deed MERULA derwaarts eene reize, in den Zomer des Jaars 1607. Hij stondt nu gereed om weder te keeren na Holland, wanneer hij overvallen wierdt van eene Bloedspuwinge, die wel haast een einde van zijn leeven maakte, in 't negenenveertigste jaar zijns Ouderdoms. Van 's mans vlijt en geleerdheid draagen getuigenis de veelvuldige Schriften, van hem voorhanden: onder andere, *Cosmographia generalis et specialis*; *Praxis Civilis Curiæ Provincialis apud Batavos*, in 't Nederduitsch bekend onder den tijtel van *Praktijk Civiel van 't Hof van Holland*; *Ennii Fragmenta cum Commentariis*; *Plakkaaten en Ordonnantien op 't stuk der Houtvesterij*; *Tijdtresoor der Kerkelijke en Wereldlijke Regeeringe, van Christus geboorte af tot het Jaar* 1200. Dit laatste Werk is naderhand, door zijnen Zoon, WILLEM MERULA, vervolgd tot op het Jaar 1614.

Zie MEURSIUS, *Vitæ Profesf. Leid.*
VALERIUS ANDREAS, enz.

MERWE, eene Rivier in Zuidholland, oorfpronklijk uit de *Waal*, welke een Tak van den Rhijn is, is niet vroeger bij dien naam bekend, dan naa haare vereeniging met de Boven-Maas, bij de Stad *Woudrichem* en het Kafteel *Loeveftein*. Zo veel de berigten aanwijzen, heeft deeze Rivier, wat haaren loop aangaat, zints de vroegfte tijden, weinig verandering van gedaante ondergaan, hoewel zij eertijds veel wijder moet geweest zijn, en over de Landen, ten Noorden geleegen, een vrijer loop gehad hebben. Gantsch onregelmaatig is, intusfchen, haare gedaante. Nu eens vertoont zij zich als eene geheele Zee; dan wederom wordt zij tot. naauwlijks een derde gedeelte van haare voorgaande wijdte vernaauwd; terwijl zij, op andere plaatzen, hoewel, van nieuws, meerder uitgebreidheid beflaande, met veelvuldige Eilandtjes en droogten is bedekt. Hier uit ontftaan veelvuldige overftroomingen, veroorzaakt voornaamelijk door het hoog en veelvuldig Bovenwater, 't welk dikmaals dijken en dammen doet fcheuren, en het omleggende Land onder water zetten; waar bij koomt de belemmering van het afftroomende water, door de Kribben, Dammen en Hoofden, welke in de Rivier uitfteeken, om Grond te winnen, of tot behoud der aanleggende Landen en Dijken.

Zie *Tegenw. Staat van Holland*.

MERWEDE, (*Baanderij en vrije Heerlijkheid van de*) gelegen in Zuidholland, nabij *Dordrecht*, en aan die Stad in eigendom behoorende, reeds zedert den aanvang der jongst voorgaande Eeuwe. Vóór den befaamden *Elizabets-Vloed*, in den Jaare 1421, die den grooten Zuidhollandfchen Waard overftroomde, was ook deeze Heerlijkheid van merkelijk grooter uitgeftrektheid dan tegenwoordig. Hemels breedte befloeg zij meer dan achthonderd Morgens gronds. Als iet bijzonders vindt men aangetekend, dat de Heerlijkheid zich uitftrekte zelf tot binnen de Stad *Dordrecht*, en 'er eene Hoofdkerk hadt, aan ST. NIKOLAAS gewijd, die nog in weezen is. Boven alle andere Geftigten, in de Heerlijkheid, muntte uit het *Huis of Slot te Merwede*, waar van men nog heden eenige Overblijf-

blijfzels ziet, doch van minder belang dan die van den Jaare 1646, welke bij SMIDS, in de *Schatkamer der Nederlandsche Oudheden*, vertoond worden. Zij leggen op een klein Eilandtje, in de *Merwe*, een weinig Oostwaarts van *Dordrecht*; waar aan zij, eertijds, naar men wil, zo na grensden, dat de plantaadjen van 't Huis aan de Stads Muuren liepen. De gissing der zulken, die den naamsoorsprong afleiden van den Franschen Koning MEROVEUS, die, in den Jaare 437, daar van de ſtigter zou geweest zijn, ſchijnt willekeurig, althans minder gegrond dan 't gevoelen der zulken, die willen dat de nabuurige Merweſtroom daar aan den naam zou gegeeven hebben. Het Kaſteel is van zeer grooten, harden, vasten gebakken ſteen gebouwd. Aan de zijde van de Merwe vertoont zich het Muurwerk met Ruiten, welker punten op en neder ſtaan. De Ruiten beſtaan uit zwaare verglaasde Steenen, van ongemeene grootte. Van binnen ziet men nog ſteenen Trappen; die, evenwel, door ouderdom, bijkans onbruikbaar zijn. Wijders ontmoet men 'er kleine zwaarbemuurde Vertrekken, welke, eertijds, tot berginge van Krijgsvolk ſchijnen gediend te hebben. Een langen reeks van Jaaren was de Heerlijkheid, nevens het *Huis te Merwede*, de eigendom van het aanzienlijk Geſlagt van dien naam, waar van wij, in een volgend Artikel, zullen ſpreeken. Naderhand gekoomen zijnde aan het Geſlagt van PRAAT, en ruim honderd jaaren daar in gebleeven zijnde, kwamen zij, bij erfenisſe, in den Jaare 1550, aan het Geſlagt van BOETZELAAR. WESSEL VAN BOETZELAAR verkogt dezelve, in den Jaare 1604, aan de Stad *Dordrecht*, voor achtendertigduizend Guldens. De Heerlijkheid *Merwede*, welke hoog, middelbaar en laag Geregt heeft, bezit verſcheiden Voorregten, als Visſcherij, Zwaanedrift, Vogelrij, Tiende Regt, Erfpagten, en andere. Een groot getal Agterleenen hangen van de Heerlijkheid af; niet zo veele, egter, als vóór den Vloed van 1421, in welken eenigen verdronken zijn. Een zeer bijzonder Voorregt is nog aan de Heerlijkheid *Merwede* verknogt, wel waardig om hier vermeld te worden. Drie Markten hieldt men, van ouds, binnen *Dordrecht*; een van deeze voerde den naam van *Heer-Daniels-Markt*, naar eenen van de eerſte Heeren van de *Merwede*: zij begon op den vijfden Junij, en eindigde op den dertienden.

 Vol-

Volgens eene oude Overeenkomst, plagt de *Heer van de Merwede* regtsgebied over de Stad te hebben; ten bewijze waar van de Roede van Justitie zijnen Baljuw plagt overhandigd te worden. Deeze gewoonte duurt nog, hoewel de Jaarmarkt niet meer gehouden wordt. Op den vijfden Junij begeeven zich de Schout van *Dordrecht*, de Burgemeester, die, als Ambagtsheer, den Heer van de *Merwede* vertegenwoordigt, en de Baljuw van de *Merwede*, die thans den naam van *Schout van acht dagen voert*, verzeld van Pensionaris en Sekretarissen, na de plaats, alwaar de *Heer Daniels-Markt* plagt gehouden te worden, zijnde aan het Sloebord, tusschen de Boomstraat en het Torentje. De Schout, staande aan de zijde van de Stad, overhandigt hier de Roede van Justitie aan den Burgemeester-Ambagtsheere, onder beding dat dezelve, naa 't eindigen der acht dagen van de Heer-Daniels-Markt, hem wederom zal bezorgd worden. De Burgemeester, staande aan den kant van den Riedijk, reikt hier op de Roede over aan den Schout van acht dagen; die, geduurende het tijdverloop van acht dagen, het Schoutampt van *Dordrecht* hebbende waargenomen, op den dertienden der Maand, de Roede aan den Burgemeester wederom overlevert, van wien zij, vervolgens, den gewoonlijken Schout in handen wordt gesteld.

Zie BALEN, *Beschr. van Dordrecht*;
BOXHORN, *Toneel van Holland*;
VAN LEUVEN, *Batt. Ill.*

MERWEDE, (*Het Geslagt van*) bij ouds van zeer veel aanziens en vermogens, in Zuidholland, alwaar het, behalven de opgemelde Heerlijkheid, zeer groote goederen bezat; van welke het, egter, een aanmerkelijk gedeelte verloor in den beschreienswaardigen Watervloed van den Jaare 1421. In 't algemeen merken wij hier aan, dat de oudste Zoonen van dit Geslagt, gemeenlijk, den naam van DANIEL gevoerd hebben, gelijk het veelal gebruikelijk was in andere Hollandsche Geslagten, dat de Erfzoonen doorgaans den zelfden naam van GERRIT, JAN, PIETER of andere voerden.

De

De eerste Heer van Merwede, dien wij vermeld vinden, was

DANIEL: hij leefde in den Jaare 1150, en liet na, DANIEL, die volgt, als mede eene Dogter, welke in 't huwelijk tradt met Hugo van Teilingen, Zoon van Gerrit van Teilingen. Hugo storf in den Jaare 1172, nalaatende drie kinderen, de jongste van welke, *Floris* genaamd, de Stamvader wierdt van het Geslagt van *Tol*, zedert te Leiden en Dordrecht vermaard.

DANIEL VAN DER MERWEDE, boven genoemd, leefde nog in den Jaare 1200. Hij hadt in huwelijk eene Dogter van den Heere *van Linde*, en verwekte bij dezelve DANIEL, die volgt; eene Dogter, die de Echtgenoote wierdt van Philips van Uiternesse, Heere van Mathenes, Stamvader van het Geslagt van dien naam; en *Diderik van der Merwede*, Dijkgraaf van den Grooten Hollandschen Waart. Volgens zommigen zou het Geslagt van *Riede* van hem afkomstig zijn.

DANIEL VAN DER MERWEDE, de derde van dien naam, Heer ter Merwede, deedt, met Boudewijn van Vlaanderen, eenen keer na *Jerusalem*, en was tegenwoordig bij de veroveringe van Constantinopole, in den Jaare 1204. Tot loon zijner dapperheid, wierdt zijn Wapen vermeerderd met vijftien Gouden Bollen. Hij leefde nog in den Jaare 1226. Den naam zijner Huisvrouwe vinden wij niet vermeld. Zijne kinderen waren DANIEL, die volgt, en *Herbert van der Merwede*, Knaap, in den Jaare 1277 vermeld onder de Raaden van Floris den V, Graave van Holland.

DANIEL VAN DER MERWEDE, de Vierde, Knaap, Heer ter Merwede, hadt drie kinderen: DANIEL, die volgt; *Jan van der Merwede*, Stamvader van die van *Tolloisen*, en *Adriaan van der Merwede*, van welken die van *Klootwijk* zijn voortgesproten.

DANIEL VAN DER MERWEDE, de Vijfde, Schildknaap, in den Jaare 1293, liet de volgende kinderen naa:

1. DANIEL, die volgt;

2. *Dirk van der Merwede*, Ridder te Dordrecht, vermeld in den Jaare 1344, en, te gader met zijnen broeder Jan, op het Jaar 1369. Hij hadt eenen Zoon, *Diderik van der Merwede*

wede genoemd, vermeld op het Jaar 1393, welke naliet *Dirk van der Merwede*, Ridder, Heer van Ethen, Meeuwen, Baardwijk, Baljuw van Zuidholland in de Jaaren 1414 en 1421; als mede Kastelein van Geertruidenberg, waar binnen die van Dordrecht en de Kabbeljaauwschen hem belegerden. Hij overleedt in den Jaare 1459, en wierdt begraaven te Meeuwen, onder eene verhevene Tombe, met zijne vier kwartieren. Bij zijne Huisvrouwe *Catharina van Ranst*, uit Brabant, verwekte hij eene Erfdochter, *Odilia van der Merwede*, Vrouwe van Ethen, Meeuwen en Waalwijk, die de echtgenoote wierdt van Robbert van Drongelen, en vervolgens Moeder van

I. *Jan van Drongelen*, Landkommandeur van het Duitsche Huis te Utrecht, gestorven in den Jaare 1492.

II. *Hadewij van Drongelen*, getrouwd met Raas van Borghoven.

III. *Odilia van Drongelen*, getrouwd met Philips van Ranst, en bij hem Moeder van de volgende kinderen:

(1) *Daniel van Ranst.*

(2) *Henrik van Ranst*; beide ongehuwd gestorven.

(3) *Kornelis van Ranst*, Vrouwe van Ethen en Meeuwen, naa haars broeders dood, gehuwd met Jan van Leefdaal, een Geldersch' Ridder, baarde haaren Man:

A. *Magaretha van Leefdaal*, hadt eerst tot Echtgenoot, Balthasar van Weese; vervolgens, Jan, Heer van Vliet, bij Oudewater; en eindelijk Diderik van Kroonenburg.

B. *Philips van Leefdaal*, Heer van Waalwijk, Ethen en Meeuwen, trouwde, in den Jaare 1516, met Anna van Gaveren van Liefringen, en verwekte, onder andere,

a. Rogier van Leefdaal, Heer van Waalwijk, Ethen en Meeuwen, die in den echt tradt met Jenne van Schoonhoven, en Vader wierdt van

(*a*). *Philips van Leefdaale*, Heere van Ethen, Meeuwen en Babijlonienbroek, getrouwd met Margareta van Westerholt, welker Moeder uit het Geslagt van Duivenvoorde was.

(*b*). *Jan van Leefdaal*, Heere van Waalwijk, eerst getrouwd met Klara van Hees, overleeden in den Jaare 1613, en naderhand met N. N. Gijsel, Weduwe van Jan van Boshuizen.

(*c*)

(*c*) *Anna van Leefdaal*, getrouwd met Koenraad, Heere van Westerholt.

b. *Christoffel van Leefdaal*, een der zamen verbondene Edelen, in den Jaare 1566, was getrouwd met Maria van Schoonhoven, en bij haar Vader van

Fredrik van Leefdaal, eerst gehuwd met Maria Aalbout, en naderhand met Emerentia van Oestrum, in den Jaare 1607 overleeden.

C. *Jan van Leefdaal*, Drost van Montfoort, ongehuwd overleeden.

(4) *Adriana van Ranst*, Vrouwe van Waalwijk, getrouwd met Jan Milling, een Gelders'ch' Ridder, doch zonder kinderen gestorven.

Diderik van der Merwede, Baljuw van Zuidholland, boven genoemd, liet drie onechte Zoonen naa: 1. *Daniel*, overleeden in den Jaare 1512, en, bij Agnes van Bouhesen, Vader van twee Zoonen, *Jan* en *Dirk*. 2. *Jan van der Merwede*, overleeden, in den Jaare 1580, in den ouderdom van 92 jaaren, was eerst getrouwd geweest met eene Zuster van Willem van der Merwede, vervolgens met Lijsbet van Zandwijk. Zij waren de Grootouders van *Hendrik van der Merwede*, Drossaart van Vianen. *Dirk van der Merwede*, boven genoemd, overleedt te Dordrecht, in den Jaare 1526, gehuwd geweest met N. N. van Bekestein van Haarlem, en verwekte bij dezelve drie Dogters, eene van welke, *Agnes* genaamd, in den Jaare 1572, Nonne te Loosduinen was. 3. *Nikolaas van der Merwede*, was Heer van Baardwijk; hij overleedt in den Jaare 1505. In den Jaare 1447 was hij in den echt getreeden met Margareta Bogaards, te Dordrecht, overleeden in den Jaare 1473. De vrugten van deezen echt waren (1) *Jan van der Merwede*, die kinderen hadt. (2) *Willem van der Merwede*, gesneuveld in den Oorlog tegen de Franschen, in den Jaare 1477, voor het Stedeken Avennes: (3) *Machteld van der Merwede*, Vrouwe van Baardwijk, gehuwd met Mr. Kornelis de Jonge, Pensionaris van Dordrecht, en vervolgens Rekenmeester in 's Graavenhage, alwaar hij in den Jaare 1504 overleedt. (4) *Lijsbet van der Merwede*, getrouwd met Willem van Bokhoven, in Brabant. (5) *Maria van der*

Merwede, getrouwd met Pieter Schief, te Antwerpen, en Moeder van *Margareta Schief*, welke tot haaren eerste Man hadt Karel van Immerseel, en vervolgens Willem van der Werve, Ridder te Antwerpen, bij welken zij Moeder wierdt van *Karel van der Werve*, die in den Jaare 1604 overleedt, en, bij Anna Schets van Wesemale, verwekte Jan van der Werve, Heer van Urk en Emelandt, die eerst trouwde met Machtelt van der Werwe, en vervolgens, te Dordrecht, in den Jaare 1605, met Catharina, Dogter van Willem van Dreukwaart, Heere van Gijssenburg.

3. *Floris van der Merwede*, derde Zoon van DANIEL den vierden van dien naam, Ridder, nevens zijnen broeder Daniel, in eenen togt tegen de Friezen, gesneuveld, liet eenen Zoon naa, *Floris van der Merwede*, Ambagtsheer van Slijdrecht, en Ridder, vermeld in den Jaare 1399. — Omtrent deezen tijd leefde eene N. N. *van der Merwede*, getrouwd met Adam van Lokhorst, welken zij het Ambagt van Slijdrecht ten huwelijk bragt.

4. *Willem van der Merwede*, Ridder, vermeld in den Jaare 1341.

5. *Jan van der Merwede*, genoemd op het Jaar 1369.

6. *N. van der Merwede*, getrouwd met Amelis van Amstel van Mijnden, in den Jaare 1348.

7. *Alijd van der Merwede*, Minnaaresse van Willem den IV, Graave van Holland, en bij denzelven Moeder van eenen Zoon, *Daniel van den Poel*, die, in den Jaare 1408, door de Luikenaars wierdt verslagen. Hij liet vier Zoonen naa: *Gijsbert van den Poel*; *Dirk van den Poel*; *Jakob van den Poel*, Ridder; en *Clauwert van den Poel*, Kastelein van Geertruidenberg. *Jakob* hadt eenen Zoon, *Gooswijn van den Poel*, in den Jaare 1412 getrouwd met Geertruid van Dorp, en verwekte een Zoon, *Dirk van den Poel*.

DANIEL VAN DER MERWEDE, de Zesde van dien naam, Ridder, Heer van der Merwede en Wieldrecht, wierdt, in den Jaare 1341, door Willem den IV, Graaf van Holland, verheven tot Baron van de Merwede, 't welk hij van hem tot een onsterflijk Leen ontving; te vooren was deeze Heerlijkheid ter Leen gehouden van den Heere van Voorn en 't Huis

te

te Gaas, gelijk blijken kan uit een Vonnis, op den achttienden Mai des Jaars 1560, door den Hoogen Raad van Mechelen geweezen. Heer DANIEL was een van de zeven Baarrotzen, die, nevens zijnen Broeder Floris, met den gemelden Graave, in de maand October des Jaars 1345, in een gevegt tegen de Friezen, bij Stavoren, sneuvelde. Bij *Jenne van der Eem*, uit het Land van Utrecht, zijne Huisvrouwe, liet hij naa:

DANIEL VAN DER MERWEDE, den Zevenden, Ridder, als Dijkgraaf van den Grooten Zuidhollandschen Waart vermeld in de Jaaren 1369 en 1390. Zijne Huisvrouwe was de Erfdogter van den Heere van Stein, op de Maze, bij Maseik en Hoorn, en hij bij dezelve Vader van

I. DANIEL VAN DER MERWEDE, die volgt.

II. *Willem van der Merwede*, Ridder, Ambagtsheere van Muilkerk, gestorven in den Jaare 1413, nalaatende eene Erfdogter,

Jenne van der Merwede, Vrouwe van Muilkerk, getrouwd aan Jan van Herlaar, Ridder, Heere van Meerwijk, en naderhand met Adriaan van Herlaar, die, in den Jaare 1455, met Muilkerk wierdt beleend. Naa eenige Graaden is van deezen voortgesprooten,

Jenne van Herlaar, Echtgenoote van Arend van Lauwijk, die, in den Jaare 1599, Muilkerk verkogt aan Bruin de Feeter, te Gorichem.

III. *Machtelt van der Merwede*, getrouwd met Gerrit van Vliet, Zoone van Jan, Heere van Vliet en Poelsbroek, en van N. N. van der Lek, of Polanen, Dirks Dogter. Met Hertog ALBREGT was hij, in den Jaare 1396, tegenwoordig in eenen Veldtogt tegen de Friezen, en overleedt, in den bloei zijns leevens, in den Jaare 1404.

DANIEL VAN DER MERWEDE, de Achtste, Ridder, Heer van der Merwede, Stein, Poelwijk en Leerambacht. Hij storf jong, naalaatende, bij zijne Huisvrouwe *Margareta van Heinen*, uit Vlaanderen, Weduwe van Lodewijk van Praat, twee Dogters:

1. *Margareta van der Merwede*, Erfdogter ter Merwede, Stein en Poelwijk, getrouwd met Willem van Brederode,

toegedaan. Omtrent den tijd als zijne Huisvrouwe, van EMANUEL, zich zwanger bevondt, hadt hij eenen Bijbel in de Engelsche taale gedrukt, en was daar mede na Engeland gereisd, om met het verkoopen winst te doen. Midlerwijl deedt de Regeering zijn Huis doorzoeken, of men 'er niet, veelligt, verbooden Boeken vondt. Zijne Echtgenoote, weetende dat haar Man inderdaad een goed aantal dusdanige Schriften bewaarde, en vreezende voor 't gevaar, welk haar dreigde, deedt eene gelofte, het kind, welk zij onder het hart droeg, indien 't een Zoon ware, EMANUEL, dat is, *God met ons*, te zullen noemen, bijaldien de gezogte Boeken niet gevonden wierden. Tot haar geluk deeden de Huiszoekers vrugtlooze moeite. In zijne jeugd oeffende zich VAN METEREN in de Taalen en verscheiden Weetenschappen. Doch zijne neiging strekte zich uit tot den Koophandel, toen hij den ouderdom bereikt hadt, om zich tot een vast beroep te moeten bepaalen. Voor zekeren bestemden tijd nam hij, diensvolgens, zijn verblijf bij eenen Koopman. Intusschen wierden zijne Ouders te raade, om de vervolgingen te ontgaan, na Engeland te verhuizen. Op hunnen overtogt derwaarts trof hen het ongeluk, dat het Schip, welk hen zou overvoeren, door eenen Franschman aangevallenen in brand wierdt geschooten: zodat het, met volk en al, in de lucht sprong. Naadat VAN METEREN zijne leerjaaren hadt voleindigd, begaf hij zich na *Londen*: een ruim bestaan hadt hij in deeze Stad, door het waarneemen van de zaaken van veele Nederlandsche Kooplieden, tot op de overgave van *Antwerpen* aan de Spanjaarden. Met het verval van den Koophandel, leedt hij hier door insgelijks merkelijk nadeel. Onder het waarneemen van zijn beroep, hadt VAN METEREN zijn werk gemaakt van het verzamelen van Stukken, de Geschiedenissen der Nederlanden betreffende. Thans weinig anders te verrigten hebbende, vermaande hem zijn Neef, de Geleerde ABRAHAM ORTELIUS, aan het opstellen eener Nederlandsche Historie de hand te slaan. VAN METEREN volgde dien raad, en besteedde zijnen overigen leeftijd aan het zamenstellen van een Werk, 't welk nog bij alle Kenners en Hoogschatters van echte Gedenkstukken in eere en waarde wordt gehouden. Hij overleedt

leedt te *Londen*, in den Jaare 1612, het zevenenzeventigste zijns ouderdoms.

Zie RUYTING, *Leven van van Meteren.*

METIUS, (ADRIANUS) gebooren te *Alkmaar*, bragt zijne Jeugd en jongelingschap inzonderheid door in Duitschland, om 'er zich in de Starrekunde te oeffenen. In den Jaare 1597 beriepen hem de Bezorgers van 't Hoogeschool te *Franeker* tot Hoogleeraar in die Weetenschap, welke hij 'er, met grooten lof, geduurende eenen reeks van achtendertig jaaren, onderwees. In den Jaare 1635 overleedt hij in hoogen ouderdom. Behalven verscheiden Schriften, de Starre- en Landmeetkunde betreffende, welke van hem het licht zien, heeft hij ook eenige Werktuigen vervaardigd, tot die Weetenschappen behoorende.

Zie VAL. ANDR. *Biblioth. Belg.*

METSLAWIER, een Dorp in Friesland, in 't Kwartier van *Oostergo*, in de Grietenij *Oostdongeradeel*. Zeer vermaaklijk is de legging van dit Dorp: reden, waarom men, in de nabuurschap, van ouds, een aanzienlijk getal Staten of adelijke Landhuizen vondt. *Wibalda-State*, zijnde eene fraaie huizing met aangenaame plantaadjen, en Ropta- of *Ropperda* State, zijn daar van nog in weezen.

METZU, (GABRIEL) een vermaard Kunstschilder, in den Jaare 1615 te *Leiden* gebooren, hoewel hij zijnen meesten leeftijd te *Amsterdam* heeft doorgebragt. De vrugten van 's Mans penseel worden, bij de Kunstkenners, in hooge waarde gehouden. Twee Stukken, in 't bijzonder, treffen het bewonderend oog, en worden algemeen toegejuicht. Het een verbeeldt een Kraambezoek van Mannen en Vrouw; het ander eene Juffrouw, wasschende haare handen boven een Lampetschotel, die van eene Dienstmaagd wordt vastgehouden, terwijl een Heer, ter Kamer in treedende, voor haar eene bui-

ging maakt. Behalven den roem van Kunstkennisse, ging METZU ook die van een prijzelijken wandel naa. Een pijnlijk ongemak, en daar door verhaaste dood, was oorzaak dat hij zijne uitsteekende vorderingen in de behandeling van 't penseel nog niet verder bragt. Een Steen in de Blaas deedt hem onduldelijke smarten lijden. Hij wierdt daar van gesneeden, doch overleedt aan de Kunstbewerkinge, in den Jaare 1658, het drieënveertigste zijns ouderdoms.

Zie HOUBRAKEN.

MEULEKATEN, een Heerenhuis, in Gelderland, in het Landdrostampt van Veluwe. Het legt midden in 't geboomte, in eene wijde Graft beslooten, in eene zeer vermaaklijke Landsdouwe, die nog veraangenaamd wordt door eene menigte Beekjes, welke van de hoogten na beneden vloeien. Volgens zommigen zou het Gestigt, bij ouds, den naam van *Lennepestein* gevoerd hebben.

MEURSIUS, (JOANNES) in den Jaare 1579 gebooren te *Loosduinen*, bij '*s Graavenhage*, uit aanzienlijke Ouderen. Reeds vóór zijn zesde jaar hadt hij, onder 't opzigt van zijnen Vader, eenig onderwijs genooten in de Latijnsche Taale, welke, nevens de Griekſche, hij verder beoeffende, eerst in '*s Hage*, en vervolgens te *Leiden*, onder den geleerden Rektor NIKOLAAS STOKIUS, onder wiens opzigt MEURSIUS, op zijn twaalfde jaar, eene Latijnsche Redevoering schreef. Intusschen helde zijne neiging voornaamelijk over tot de Griekſche Taale, en maakte hij daar in zo snelle vorderingen, dat hij op zijn dertiende jaar Griekſche Vaerzen maakte, en op zijn zestiende over een moeilijken Griekschen Schrijver Aanmerkingen schreef. Bij de kennisse der Taale voegde hij eene grondige bedreevenheid in de Geschiedenissen en Oudheden der Grieken. Door dit alles behaalde MEURSIUS zo veel vermaardheids, dat 's Lands Advokaat JOAN VAN OLDENBARNEVELT hem den post van Onderwijzer zijner kinderen opdroeg, en hem niet alleen in huis en aan zijnen tafel nam, maar ook met zijne vriendschap vereerde; welke hij, tot op den dood des Staatsmans, bestendig genooten heeft.

Ter

Ter gelegenheid dat de Advokaat, als Gezant, eenen keer na Frankrijk deedt, bevondt zich MEURSIUS onder deszelfs gevolg, in de hoedanigheid van Hofmeester. Ten nutte maakte hij zich deeze reize, door het bezoeken van de voornaamste Boekerijen, en het verzamelen van veele zeldzaame Schriften, welke hij naderhand in 't licht gaf. Te *Orleans* beklom hij den Eeretrap van Meester in de Regten. Na zijne wederkomst in Holland, droegen de Bezorgers van het Hoogeschool te *Leiden*, in den Jaare 1610, aan MEURSIUS op, het Hoogleerampt in de Geschiedenissen; en kort daar na dat der Griekfche Taale. Hij bekleedde dien post tot in den Jaare 1625, wanneer CHRISTIAAN DE IV, Koning van *Deenemarke*, hem beriep tot Hoogleeraar in de Geschiedenissen en de Staatkunde te *Sora*; 't welk hij greetig aannam. Veel leedt MEURSIUS, in zijnen ouderdom, van den Steen. Door pijnen en aanhoudend werken afgemat, overleedt hij op den twintigsten September des Jaars 1639, het zestigste zijns ouderdoms. Eene geheele lijst van Schriften, door hem uitgegeeven, draagen kenmerken van zijnen onvermoeiden vlijt en uitgebreide geleerdheid.

Zie VAL. ANDR. *Bibl. Belg.* SWEERTIUS, *Athenæ Belg.* &c.

MEY, (JOANNES DE) was Dokter in de Geneeskunde, en bekleedde, onder 't waarneemen van dit beroep, den post van Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Bedienaar van het Euangelium, te *Middelburg*. Van 's Mans naarstigheid getuigen de veelvuldige Schriften, deels in 't Latijn, deels in 't Nederduitsch, welke van hem het licht zien. Bekend is zijne *Physiologia Sacra*, of Heilige Natuurkunde, waar in veele Schriftuurtexten, de Natuurkunde betreffende, worden opgehelderd.

Zie BAYLE, *Dict. Crit.*

MEYERING, (ALBERT) gebooren te *Amsterdam*, in den Jaare 1645, wierdt, op 't voorbeeld van zijnen Vader FREDRIK,

DRIK, en zijnen broeder HENRIK, die beiden het penseel hanteerden, al vroeg tot de Schilderkunst opgebragt. Doch streevende na hooger vorderingen, dan deeze, die meestal met het schilderen van Kamerschutten zich onledig hielden, begaf ALBERT zich na *Italie* en *Frankrijk*, alwaar hij tien jaaren doorbragt, om 'er zich te oeffenen naar voortreffelijke Origineelen en onder het oog van kundige Leermeesters. Zeer vlug en vaardig zijnde in de behandeling van het penseel, ondernam hij meestal zeer groote en uitvoerige Stukken, behangzels in Zaalen en Kamers, en soortgelijken. Tusschen beide schilderde hij Landschappen, inzonderheid gezigten op Vorstelijke Lusthuizen, die, door derzelven lommerrijk geboomte, eene verrukkende spiegeling in het water maakten. ALBERT overleedt op den zeventienden Julij des Jaars 1714 het zeventigste van zijnen ouderdom.

Zie HOUBRAKEN.

MICHIELS-GESTEL, een Dorp in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, aan de Rivier de *Dommel*, ongeveer een uur gaans ten Zuiden van die Stad gelegen, en, te gader met het Dorp *Gemonde*, den tijtel van Heerlijkheid voerende. *Michiels-Gestel* heeft zijnen eigen Regtbank, bestaande uit een Drossaart en zeven Schepenen. De Kerk is een fraai gebouw, pronkende met een hoogen spitzen Toren, en omringd van een Kerkhof met een hoogen steenen Muur. De Predikant heeft 'er eene fraaie wooning, welker Tuin agter aan den Dommel uitkoomt, doch moet ook te *Germonde* den predikdienst waarneemen. Verscheiden adelijke huizen leggen in deeze Heerlijkheid.

MIDDAGTEN, (*'t Huis te*) een oud adelijk gestigt, in Gelderland, in 't Regterampt van *Veluwenzoom*, niet verre van 't *Huis te Dieren*. In laatere tijden heeft men daar nevens gestigt een fraai hedendaagsch Gebouw. Reeds vroeger dan in den Jaare 1315 was het Slot ter Leen uitgegeeven door de Hertogen van Gelderland.

Zie SLIGTENHORST.

M D-

MIDDELBEERS; zie OOSTERBEERS.

MIDDELBURG, de hoofd- en aanzienlijkſte Stad van *Zeeland*, geleegen op het Eiland *Walcheren*, genoegzaam in het midden, hebbende gemeenſchap, door middel van eenen Straatweg, met de twee nabuurige Steden *Vlisſingen en Veere*, van welke zij, na genóeg, even verre, te weeten ruim een uur gaans af legt. In de ligging der Stad zoekt men, met reden, den oorſprong der benaaminge, als zijnde, van ouds, geweest een *Burgt* of Sterkte, midden in het Eiland gelegen: waarom ook de Stad, bij oude Schrijvers, den naam van *Medioburgum* en *Medium Caſtrum* voert.

Te weeten, volgens de waarſchijnlijkſte gisſingen, omtrent den oorſprong en ſtigtingstijd der Steden, moet die van *Middelburg* gezogt worden in den Jaare 836, wanneer EGGARD, Graaf van *Walcheren*, om zich tegen de invallen en ſtrooperijen der *Normannen* te verſterken, eenen Burgt of Kaſteel opworp. Ruim honderdvijftig jaaren laater, in den afloop der Tiende Eeuwe, wierdt daar nevens eene Kerk gebouwd, en aan ST. MAARTEN toegewijd. De voordeelige legging der Plaatze, tot het drijven van Koophandel, deedt haar, wel haast, in getal van Huizen en Inwooners toeneemen. Op het Jaar 1100 was *Middelburg* reeds eene Stad, en zes jaaren laater aldaar een aanzienlijk Klooster gebouwd, naderhand in eene Abtdij veranderd.

Duister zijn de vroegſte lotgevallen van *Middelburg*. Een vernielende Brand, tot tweemaalen toe in de Stad uitgeborſten, is daar van de oorzaak: als waar door de oudſte Papieren en Beſcheiden in de vlammen verteerd zijn. Een van dezelve, in den Jaare 1492 voorgevallen, leide, nevens driehonderd Huizen, de Abtdij in koolen, in welke de oudſte en ſchoonſte Boekerij van Zeeland bewaard wierdt. Zo verre de hiſtoriſche berigten uitwijzen, deelde *Middelburg*, al vroeg, in de opſchuddingen en verdeeldheden, welke het Gemeene Land beroerden. In de laatſte helft der Veertiende Eeuwe nam de Handel en Scheepvaart van *Middelburg* derwijze toe, dat het deel nam aan het vermaarde Hanze-Verbond. De Lakenhandel op Engeland en de Vaart op *Portugal* ontvingen telkens nieuwen bloei, en de

Stad meerdere inwooners. Veel deedt daar toe, het Stapelregt, door WILLEM DEN IV, Hertog van *Beijeren*, aan die van *Middelburg* geschonken, in den Jaare 1404, waar bij hij beval, dat geenerhande Goederen, voor den Lande van *Walcheren*, overgescheept zouden worden, zonder dat dezelve alvoorens te *Middelburg* waren opgeslagen. In den Jaare 1478 ontving de Stad een bezoek van den Aardshertog, naderhand Keizer MAXIMILIAAN; en vervolgens van deszelfs Zoone, die 'er, nevens zijne Gemaalinne, eenigen tijd vertoefde, in de Abtdij eene Vergadering van 't Guldens Vlies hieldt, en, ter dier gelegenheid, tien nieuwe Ridders sloeg. Keizer KAREL DE V onting 'er, in den Jaare 1515, de Hulde van de Landzaaten, als Graaf van Zeeland. Bij de opregting van etlijke nieuwe Bisschoplijke Stoelen, in de Nederlanden, wierdt de Abtdij van *Middelburg* tot een Bisdom verheven, en NICOLAAS DE CASTRO, van laatsten Abt, tot eersten Bisschop bevorderd.

Intusschen vondt de Hervormde Leere ook toegang in *Middelburg*. In den Jaare 1559 bediende GELEIN JANSZOON DE HOORNE, van beroep een Schoenmaaker, doch, egter, een geleerd Man, de Hervormde Gemeente: welker Leden, zeven jaaren daar naa, zo zeer waren vermenigvuldigd, dat de Wethouderschap, uit vreeze voor dezelve, de Bloedplakaaten tegen de Onroomschen niet durfde afkondigen. In het zelfde jaar verzogten de Hervormden om eene Kerk binnen de Stad. Op eene heusche wijze, *met Beden en smeekinge aan de Predikanten gedaan*, wierdt dezelve, door de Overheid, geweigerd; doch het zelfde verzoek, *door die van de Consistorie der nieuwe Religie in competenten getale, andermaal gedaan*, in zo verre ingewilligd, dat hun eene Schuur of Pakhuis buiten de Stad wierdt aangeweezen; wordende hun tevens een der Burgemeesteren met zijne Lijfschutters ter hunner bescherminge toegevoegd. Eene nieuw bewijs van inschikkelijkheid jegens de Hervormden, was het bevel der Stads Regenten aan de Roomschen, om de Ommegangen langs de straaten op te schorten, en dezelve alleen binnen de Kerken te houden. Een ongunstigen keer nam deeze toestand van zaaken, onder 't bewind van ALVA, hoewel slegts voor een korten

een tijd. Want na een zeer ſtreng beleg, 't welk twee jaaren duurde, waarin de belegerden de uiterſte rampen leeden, van gebrek aan de dringendſte noodwendigheden, wierdt Prins WILLEM DE I meester van de Stad, en voegde zich dezelve aan de Staatſche zijde, aan welke zij zedert altoos gebleeven is, hoewel zij niet altoos bevrijd bleef van inwendige opſchuddingen en beroerten.

Op dit kort berigt aangaande de Hiſtorie, gaan wij nu over tot eene meer bijzondere beſchrijving der Stad. *Middelburg*, zo als wij boven aanmerkten, na genoeg in 't midden van het Eiland *Walcheren* gelegen, is van eene rondagtige gedaante. Rondom loopt eene wijde Graft, van versch water en zeer vischrijk. Zij is voorzien van dertien Aarden Bolwerken. Acht Poorten telt men 'er: de Veerſche of Noordampoort, de Koepoort, de Noordpoort, de Seispoort, de Langevijlepoort, de Vliſſingerpoort, de Seegers- of St. Geertepoort, en de Zuiddam- of Slijkpoort. De Veerſche, Vliſſinger en Koepoort munten onder dezelve uit in fraaiheid. De ſchoone en lijnrechte Haven, aan den Zuidkant der Stad, omtrent een half uur gaans lang, is wijd en diep genoeg om van de grootſte Schepen te kunnen bevaaren worden. Dezelve wierdt gegraaven in de plaats van de oude Haven, die zeer krom liep, en niet verre van *Arnemuiden* uitkwam. Zij droeg den naam van de *Arne*; en men wil dat het Huis *Arneſtein* het oude Tolhuis van die Haven geweest is. De oude vierkante Toren, nevens de Wagthuisjes, op deszelfs hoeken geplaatst, zouden dit gevoelen aanneemelijk kunnen maaken. Van wegen den aangroeienden Scheepvaart, is de tegenwoordige Haven, volgens Oktrooi van Keizer KAREL DEN V, verbreed en door de Vesten binnen de Stad verlengd, tot aan eenen Toren, de *Duivelstoren* genaamd: ten welken einde de St. Janskerk moest worden afgebroken.

Verſcheiden fraaie *Gebouwen* ontmoet men binnen *Middelburg*. Eerst zullen wij de *Waereldlijke*, vervolgens de *Kerkelijke* of *Geestlijke* Geſtigten vermelden.

Het *Stadhuis* is een overdeftig en fraai gebouw, naar gelange der Bouworde van den tijd, in welken het geſtigt wierdt. De eerſte aanlegger daar van was KAREL DE STOUTE, in den

Jaare 1468. De Voor- en Zijgevels, van witten Arduinsteen opgehaald, pronken, tusschen de Vensters, met de beelden, meer dan leevensgroot, en meestal ongeschonden, van Vijfentwintig Graaven en Graavinnen van Zeeland. Een sierlijke Toren, van diergelijken Steen, rijst staatelijk ten dake uit. In laatere tijden is het gebouw, door het bijvoegen van verscheiden vertrekken, merkelijk uitgebreid. Voorts ontmoet men binnen dit Gestigt de vereischte Kamers, zo voor de Heeren van de Wet, als voor andere Kollegien geschikt. Een fraaie overwelfde Vleeschhal wordt onder hetzelve gehouden.

De *Abtdij*, eertijds een Geestlijk, is thans een Waereldlijk gestigt, als zijnde, zedert de invoering der Hervorminge, in het *Hof van Zeeland* veranderd. Van veel aanziens en vermogens was, bij ouds, deeze Abtdij, welke, zints haaren oorsprong, eenen volgreeks van vijfendertig Abten heeft gehad. Persoonen van den hoogsten rang verkoozen, bij hun leeven, in tijd en wijle daar in begraaven te worden: Koning WILLEM, Graaf van Holland en Zeeland; deszelfs broeder FLORIS, Voogd van Holland; ADA, Gemaalin van Graave FLORIS DEN III, en anderen. De Abtdij, zijnde een ruim Plein, met boomen beplant en rondom met deftige Gebouwen bezet, dient, zedert een langen reeks van jaaren, tot eene Vergaderplaats voor de Staaten van het Gewest, en andere aanzienlijke Kollegien. Ten hoogsten bezienswaardig zijn de vermaarde Tapijten, met welke de Kamer van Hun Edel Mogende rondom hangen is. Zij zijn het Kunstgewrogt van eene JOHANNA DE MAAGD, en verbeelden de doorluchtigste overwinningen, door de Zeeuwen op de Spanjaards behaald. Onder ieder Tafereel staat de inhoud, in een vierregelig Latijnsch Vaers, uitgedrukt. Wijders heeft men, in de Abtdij, de Vergaderplaats der Heeren Gekommitteerde Raaden, en in dezelve een Schoorsteenstuk, verbeeldende Koning WILLEM DEN III, in zijn plegtgewaat. De Vergaderplaats der Heeren Gekommitteerde Raaden ter Admiraliteit in Zeeland, insgelijks onder het zelfde dak, pronkt met de afbeeldzels van Prinse WILLEM DEN III, als Admiraal-Generaal van Zeeland, en voorts met de afbeeldingen der drie beroemde Zeehelden MICHIEL ADRIAANSZOON DE RUITER, door hem zelven aan den Raad ten geschenke gegeeven,

ven, JAN en KORNELISZOON EVERTZEN. Een fierlijk Model van een Oorlogfchip verfiert wijders dit Vertrek. Voorts vergaderen in de Abtdij de Leden van den Raad en Leenhove van Brabant, de Staaten van *Walcheren* en de Rekenkamer van Zeeland. Ook vindt men 'er de Wooningen der Heeren Eerfte Edelen, de Gekommitteerde Raaden en den Raadpenfionaris van 't Gewest; nevens de intrekken voor de Afgevaardigden der Steden *Zierikzee*, *Goes* en *Tholen* ter Vergaderinge der Provincie. Eindelijk wordt ook de Graaflijke Munt in de Abtdij gehouden.

De *Wisfelbank*, een vrij goed Gebouw, ftaat op den hoek der Lange Gistftraat. Van meer aanziens, egter, is de *Bank van Leeninge*, voorzien van een aanzienlijk getal ruime vertrekken; zommige van welke, egter, ten dienfte der Westindifche Maatfchappije gefchikt zijn. Het *Latijnfche School* overtreft, misfchien, in fraaiheid en ruimte, alle foortgelijke Geftigten in gantsch Nederland. De Schoolen zijn vier in getal.

Drie *Schuttershoven* of *Doelen* heeft men te *Middelburg*: den *Handboog*, *Voetboog* en de *Busfe*; allen deftige Gebouwen, met ruime Zaalen en welbeplante Hoven. De Kamers zijn verfierd met een menigte Schilderijen, verbeeldende de Schutters van vroegere en laatere tijden. Even als in andere Herbergen, kan men 'er, over dag, van het noodige voorzien worden; doch 'er geene huisvesting neemen, dan in zekere buitengewoone gevallen. Van ouds hadt men te *Middelburg* een *Rhetorijkkamer*. Het Gebouw, waar in dezelve geplaatst was, ruim en aanzienlijk, wordt nog aangeweezen op de Groote Markt, ter flinkerzijde van het Stadhuis. Thans dient het voor eene Herberg. *'s Graavenftein*, of het Gevangenhuis, ftaande op het hoogfte gedeelte der Stad, op den grond van den alouden Burgt, wierdt in den Jaare 1526 gebouwd, en bevat een goed getal welverzekerde Kamers. Hoewel het Huis aan 't Gemeene Land behoort, dient het ook tot een Stads Gevangenhuis. Het *Oostindisch Huis*, ftaande aan de Haven, is een fraai Gebouw, in den aanvang der tegenwoordige Eeuwe geftigt. Men vindt in hetzelve, zo wel de noodige Pakhuizen, in welke de Oosterfche Voortbrengzels worden opgeflagen, als de Vergaderplaats van Heeren Bewindhebberen.

beren. Pragtig bovenal is de Vergaderzaal, pronkende, onder andere, met de afbeeldingen van verscheiden Bezittingen der Maatschappije in het Oosten. Tegenover het aanzienlijk Gestigt, aan de andere zijde van de Haven, legt de Oostindische *Timmerwerf*, nevens verscheiden groote Pak- en Werkhuizen, daar toe behoorende. Het *Westindisch Huis* is reeds vermeld, als een gedeelte van den Bank van Leeninge. Andere Gebouwen, van minder aangelegenheid, gaan wij voorbij.

Van Pleinen of Markten is ook deeze Stad niet ontbloot. Een der ruimste Pleinen, in alle de Nederlandsche Steden, is de *Groote Markt*, groot ruim zeshonderd Roeden. Acht Straaten hebben toegang op dezelve. Behalven de Weeklijksche, worden hier ook de Jaarlijksche Markten gehouden.

Acht *Kerken*, ten dienste der Hervormden, telt men te *Middelburg*: zes voor de Nederduitschen, eene voor de Franschen en eene voor de Engelschen. De eerste in rang, de *Oude-* of *Noordmunster Kerk*, eertijds aan ST. PIETER gewijd, wierdt gebouwd in den aanvang der Veertiende Eeuwe. Het is eene Kruiskerk, lang, van het Oost na 't West, tweehonderdentien, en breed, van 't Noord na 't Zuiden, honderdachtenvijftig Middelburgsche voeten. Ten tijde der aanstellinge van nieuwe Bisschoppen in de Nederlanden, wierdt deeze Kerk tot eene Kathedraale of Hoofdkerk verheven. De vermaarde HADRIANUS JUNIUS, nevens de dappere Vlootvoogden EVERTSEN, leggen in deeze Kerk begraaven.

De *Nieuwe Kerk*, eertijds het Klooster genaamd, is een langwerpig, vierkantig en luchtig gebouw, pronkende met een overfraai Orgel, een Preekstoel, die weinigen zijns gelijken heeft in fraaiheid van Schrijnwerkerskunst, en twee Kaarskroonen van ongemeene grootte, hebbende drie Transen boven elkander. De Raadpensionaris DE BRUNE, welken het ongeval trof, in ééne maand, twee volwassene Zoonen te verliezen, deedt dezelve in deeze Kerk begraaven, en, op een Bord aan den Muur, met verguldene letters, deeze regels schrijven:

„ Gij jonge en dertel lien,
„ Komt aan dit Graf bezien,

„ 't Geen

„ 't Geen dienftig is te weten;
„ Twee broeders, jong en fterk,
„ Bedekt hier deeze zerck;
„ Beid' in een maandt verbeten."

De *Choorkerk*, eertijds het Koor, en dus een gedeelte der Abtdij, of Nieuwe Kerk, doch thans daar van afgefcheiden, is insgelijks een langwerpig gebouw, hebbende aan 't Westeinde een luchtig Koepeltje. In de Konfiftorie of Kerkenkamer, ftaande ten Oosten van deeze Kerk, worden alle Kerkelijke Vergaderingen gehouden, zo gewoone als buitengewoone, jaarlijkfche en maandelijkfche, als mede de weeklijkfche Kerkenraaden. Wijders heeft men hier eene Boekerij, meestal beftaande uit Oude Boeken. — Een gedeelte van deeze Kerk wordt tot een *Auditorium* of *Gehoorplaats* gebruikt. Aanleiding tot het oprigten van hetzelve gaven de berugte Kerkgefchillen, in het begin der voorgaande Eeuwe, aan het Leidfche Hoogefchool. Op dat de Zeeuwfche Jeugd door dezelve niet zou befmet worden, wierden de Regenten van *Middelburg* te raade, dezelve gelegenheid tot onderwijs te geeven in haar eigen Gewest. Dit ontwerp leide den grond van een *Gymnasium Illuftre*, of Doorluchtig School, 't welk in den Jaare 1650 ftaatelijk wierdt ingewijd. Zints dien tijd heeft men hier gehad eenen volgreeks van bekwaame Mannen, welke, met den tijtel van *Hoogleeraaren* bekleed, lesfen geeven over de voornaamfte deelen der Geleerdheid en Weetenfchappen. — Tusfchen de twee ftraks genoemde Kerken, ftaat de *Abtdijtoren*, driemaalen door blixemvuur getroffen, doch telkens luisterrijk uit de asfche verreezen. De tweede ramp vernielde tevens een heerlijk Schilderftuk, op kosten van eenen Middelburgfchen Abt, in den Jaare 1524, door den Schilder JAN VAN MAUBEUZE gemaakt, 't welk veele duizenden waardig gefchat, en geagt wierdt, geenen weergaê in de Christen waereld te hebben. Naa den derden Brand, in den Jaare 1712 voorgevallen, is de tegenwoordige Toren ten voorfchijn gekoomen; een uitmuntend werkftuk der Bouwkunde. Het vierkant of Steenwerk heeft de hoogte van ruim honderdvierenzestig, het Opwerk, tot aan den Haan, van honderdtwintig voeten,

ten, dus in 't geheel tweehonderd vierentachtig voeten. De Klokken, buiten de twee gewoone Luidklokken, weegen zesenvijftigduizend vijfhonderd ponden; de Klok, die het uur slaat, weegt dertienduizend ponden.

De *Oosterkerk* is een fraai gewrogt der hedendaagsche Bouwkunde; zijnde een regelmaatig Achtkant, buitenswerks, over 't Kruis, zesennegentig voeten en vier duimen wijd. Het Muurwerk, hoog vijfenzestig voeten, is gedekt met een grooten Koepel van negentwintig voeten hoog. Een sierlijke Lantaarn steekt ten Koepel uit. Eene grootsche vertooning maakt deeze Kerk, aan 't einde der Breêstraat. In de maand Julij des Jaars 1667 wierdt zij voor de eerste maal gebruikt.

De *Gasthuiskerk*, een oud eenvoudig Gebouw, dus genaamd naar het nevensstaande Gasthuis, in den Langendelft.

De laatste Kerk is de *Vischmarktskerk*, dus genaamd, om dat zij nabij de Vischmarkt staat. Haar eigenlijke naam is *Bachtsgraavenhovekerk*, zo veel als agter 's Graavenhof, 't welk eertijds stondt in de nabuurige Graavestraat. Deeze Kerk, eertijds van kleinen omtrek, is naderhand merkelijk vergroot.

Twaalf Leeraars verrigten hier den gewoonen predikdienst. Met vierentwintig Ouderlingen en even zo veele Diakenen, maaken zij den Grooten Kerkeraad uit.

De *Fransche Kerk*, een ruim gebouw, staande in de St. Pietersstraat, wordt bediend door drie Predikanten; nevens zes Ouderlingen en zes Diakenen, zijn zij Leden van den Kerkeraad.

Niet zo groot als de voorgaande is de *Engelsche Kerk*, doch een zindelijk gebouw. Eén Predikant verrigt 'er den Predikdienst.

De *Luthersche Kerk* staat aan den Zuidkant van het Molenwater. Voorheen hielden de Leden deezer Gezinte hunne Vergaderingen in de Spuistraat. Doch vermids de plaats, om het toeneemend getal van Ledemaaten, te klein wierdt, verkreegen de Opzieners verlof, om eene nieuwe Kerk te stigten, ter straks genoemde plaatze. Dit viel voor in den Jaare 1740. Het gebouw, langwerpig van gedaante, is keurlijk versierd. Twee Leeraars neemen 'er den dienst waar.

De

De *Doopsgezinde Kerk*, ſtaande op de Hoogſtraat, hoewel klein, is een luchtig vierkantig gebouw. Zij wordt bediend door twee Leeraars, beiden Leerlingen van het Amſterdamſche Kweekſchool.

Eindelijk hebben 'er ook de *Roomschgezinden* en de *Jooden* ieder eene afzonderlijke Godsdienſtige Vergaderplaats.

Behalven de Kerken, ontmoet men ook te *Middelburg* verſcheiden Geſtigten, tot liefdaadige oogmerken ingerigt: een *Gasthuis*; een *Oude-Mannen- en Vrouwenhuis*, een ruim gebouw; een *Armen-Weeshuis*; een *Burger-Weeshuis*, ſtaande aan de Oostzijde van het Molenwater, een ſierlijk gebouw, niet lang naa het begin deezer Eeuwe geſtigt, ten groote deele, uit eene liefdaadige maakinge eener Middelburgſche Burgeresſe, LYDIA BORREYS genaamd; een *Armenſchool*, geſtigt uit de naalaatenſchap van JAKOB HENDRIKSZ VAN GRYPSKERKE en zijne Huisvrouwe JOHANNA HENDRIKS; het *Simpelhuis*; het *Pesthuis*, en het *Cellebroershof*, bewoond van lieden, die de dooden van wegens de Armen of uit de Godshuizen begraaven.

Meer dan eens hebben wij het *Molenwater* genoemd. Het is een ruime Kom, omtrent het midden der Zestiende Eeuwe binnen de Stad gegraaven, beſlaande eene uitgeſtrektheid van elf Gemeten en tweeënveertig Roeden, omgeeven van een aangenaamen wandelweg, met boomen beplant, het uitzigt hebbende op verſcheiden Openbaare Gebouwen, welke eene overheerlijke vertooning uitleveren. De oorſpronklijke beſtemming van deezen Kom, is, het rijzende Zeewater in denzelven te ontvangen en op te houden, om, voorts, door middel van twee Sluizen, de Kaai en Haven te ſchuuren en diep te houden. *Molenwater* noemt men het, omdat een Koornmolen, door het losgelaaten water, wordt rond gedreeven.

Ten behoeve van de Scheepvaart, heeft men hier een *Scheepsbank* gemaakt, die elders, misſchien, geenen weergaê heeft. Men zet 'er de Schepen op met hoog water; 't welk afgeloopen zijnde, ſtaan ze op een harden grond, over welken men droogsvoets gaan kan, om de Schepen te kalefaaten en ſchoon te maaken. Een groot gemak, vooral in Oorlogstijden, voor Oorlogſchepen en Kaapers: zo als inzonderheid bleek in 't begin

gin der tegenwoordige Eeuwe, wanneer, ter beschaaminge der naakoomelingen, alleen van *Middelburg*, tweeëntwintig Scheepen ter Kaapvaart wierden uitgerust, bemand met drieduizend driehonderdeenenzestig Koppen, en gewapend met vijfhonderdveertien Stukken Geschut.

Vijftig *Gilden* telt men te *Middelburg*. De *Schutterij* is verdeeld in vier Regimenten, het *Oranje*, *Witte*, *Groene* en *Blaauwe* genaamd, en ieder Regiment wederom gesmaldeeld in zes Vaandels of Kompagnien; eene van welke ieder nacht de Wagt betrekt.

De *Regeering* bestaat uit Baljuw, twee Burgemeesteren, elf Schepenen, twaalf Raaden, twee Pensionarissen en twee Sekretarissen. Daarenboven heeft men 'er een Kollegie van twaalf Kiezers, die jaarlijks de Wet helpen vermaaken. Naar gelange van het toeneemende vermogen der Stad, heeft zij, van tijd tot tijd, Ambagten en Ambagtsheerlijkheden aangewonnen, op het Eiland *Walcheren*.

Middelburg heeft, in vroegere en laatere tijden, verscheiden Geleerde Mannen voortgebragt. De Heer Mr. PIETER DE LA RUE, Rekenmeester in de Provinciaale Rekenkamer van Zeeland, die zelve een Zeeuw en een geleerd Man was, geeft daar van eene lijst in zijn *Geletterd Zeeland*. Noemenswaardig, boven al, zijn onder dezelve PETRUS CAPITANEUS, Geneesheer, Wiskunstenaar en Lijfarts des Konings van Deenemarke; JAKOBUS ANTONII, Hoogleeraar in het Kanonijke Regt; PAULUS MIDDELBURGIUS, Bisschop van *Fossombrone*, Arts en Wiskunstenaar; NICOLAAS EVERHARDI, President in den Grooten Raad te *Mechelen*, een uitmuntend Regtsgeleerde, en Vader van verscheiden geleerde Zoonen; THEOBALDUS VAN HOOGELANDE, een Wijsgeer; HUGO FAVOLIUS, een goed Dichter; JOANNES WALÆUS, Hoogleeraar in de Geneeskunde; WILLEM GOEREE, zeer geoeffend in de Joodsche Oudheden; GUALTERUS BOUDAEN, MELCHIOR en JAKOBUS LEIDEKKER en JOHANNES D'OUTREIN, alle beroemde Godgeleerden; KORNELIS VAN BYNKERSHOEK, Regtsgeleerde, President in den Hoogen Raad. Behalven deeze en andere, worden, door den zelfden Schrijver, in zijn *Staatkundig Zeeland*, veele aanzienlijke Middelburgsche Staatsmannen opgenoemd: JOHAN en WILLEM

BO-

BOREEL, PIETER DE HUYBERT, AARNOUT VAN CITTERS en verscheiden anderen.

Het *Wapen* van *Middelburg* is een Gouden Burgt, op een Rood Veld, geplaatst op de borst van eenen met de Keizerlijke Kroon gedekten zwarten Arend.

MIDDELBURG, een Dorp en Ambagt, in Rhijnland, niet verre van de Heerlijkheid *Boskoop*; beide van kleine aangelegenheid; wordende de uitgestrektheid begroot op ruim vierhonderdvijfendertig Morgens Lands, en het getal der Huizen op niet meer dan veertien. Dit niettegenstaande staat 'er eene Kerk; doch, om het gering getal van Ledemaaten, wordt zij slegts tweemaal 's jaars bepredikt, door den Leeraar van *Boskoop*, te weeten, op den tweeden Paasch- en den tweeden Pinksterdag, telkens 's naamiddags.

MIDDELBURG, eene Heerlijkheid of Graafschap, nevens een Steedtje, in Staatsch Vlaanderen, in het Vrije van *Sluis*. Slegts een gedeelte daar van behoort aan den Staat; het ander gedeelte is, bij het regelen der Grensscheidingen, aan 't Huis van Oostenrijk afgestaan. Het Steedtje *Middelburg*, een klein uur gaans ten Zuiden van *Aardenburg* gelegen, was, in den beginne, slegts een Gehugt. PIETER BLADELIN, Schatmeester van de Orde van 't Gulden Vlies, in den Jaare 1446, daar van eigenaar geworden zijnde, omringde het met Muuren en Grafte. Zedert is het dikmaals van bezitters veranderd, doch telkens de eigendom geworden van een bijzonderen Graave, welke Stad en Graafschap ter leen houdt, deels van het Vrije van *Brugge*, deels van het Vrije van *Sluis*. Geduurende de Oorlogen, welke, van tijd tot tijd, ook deezen Oord beroerden, is het Graafschap, meermaalen, van meesters veranderd, zijnde nu eens in Spaansche, dan in Fransche, en op andere tijden in Staatsche handen gevallen. De Regeering, bestaande uit een Baljuw, een Burgemeester, acht Schepenen en eenen Sekretaris, wordt door den Graaf aangesteld, en is Roomschgezind, behalven twee Schepenen, die door Hun Hoog Mogenden worden verkoozen, en van den Hervormden Godsdienst zijn. De Kerk te *Middelburg* wordt door de Roomschgezinden gebruikt.

De

De weinige Hervormden oeffenen hunnen openbaaren Godsdienst in het nabij gelegen *Eede*.

Middelburg, (*Het Huis te*) weleer een ſterk Kaſteel of Burgt, door Graaf FLORIS DEN V, tusſchen *Alkmaar* en *Vroonen*, tegen de *Westfriezen*, opgeworpen. Het ontleende dien naam van zijne legginge, tusſchen de twee Sterkten *Toorneburg* en *Nijenburg*.

Middelburgo, (NICOLAUS EVERHARDI A) gebooren in het Dorp *Grijpskerke*, op 't Eiland *Walcheren*, niet verre van de Stad *Middelburg*, bekleedde eerst den post van Kerkelijk Regter van den Prins en Aardsbisſchop van *Kamerijk*; wierdt, vervolgens, Deken der Kollegiaale Kerk van ST. GUIDO; bekleedde, voorts, het ampt van Raadsheer van den Grooten Raad van *Mechelen*; wierdt, daarnaa, verheeven tot de waardigheid van Preſident in 't Hof van Holland en Zeeland, en eindelijk geplaatst aan 't hoofd van den Grooten Raad te *Mechelen*. Met den algemeenen lof van bekwaamheid en onbaatzuchtigheid, bekleedde hij, achttien jaaren lang, deezen aanzienlijken post, en overleedt te *Mechelen*, in den Jaare 1532, het zeventigſte zijns ouderdoms. Behalven drie dogters, eene van welke, ISABELLE genaamd, eene geleerde Nonne was, liet hij acht Zoonen naa; vijf van dezelve hebben, door hunne geleerdheid, een beroemden naam verworven: PETRUS HIERONYMUS NICOLAUS, van de Orde der Premonſtratenſers, en der beide Regten Doktor te *Leuven*; EVERHARDUS NICOLAI, eerst Preſident van 't Hof van Friesland, en naderhand van den Grooten Raad te *Mechelen*; NICOLAUS GRUDIUS, Griffier van de Orde van 't Gulden Vlies; ANDREAS MARIUS, Kanſelier van het Hertogdom Gelderland en het Graafſchap *Zutfen*; en, eindelijk, JOANNES SECUNDUS, Sekretaris van Pauſe PAULUS DEN IV. De drie laatstgenoemden waren voortreffelijke Dichters.

Middelharnis, eene Hooge Heerlijkheid en Dorp, in Zuidholland, in het Noordlijk gedeelte van het Eiland *Over-Flakkee*, aan het *Haringvliet*. De naam van *St. Michiel in Putten*,

ten, welke eertijds deeze Heerlijkheid voerde, is afkomstig van haare gedeeltlijke onderhoorigheid aan de Abtdij van *St. Michiel*, te *Antwerpen*. Van de tegenwoordige benaaminge weet men geene voldoende reden te geeven. Volgens de laatste en naauwkeurigste opneeming, vondt men in de Heerlijkheid, zevenentwintighonderd eenentwintig Gemeten en honderdacht Roeden Lands, nevens driehonderd negenendertig Huizen en andere Gebouwen. Het Dorp *Middelharnis* is groot en fraai, en mag, met regt, onder de schoonste Dorpen van Zuidholland genoemd worden. Men heeft 'er verscheiden Straaten; onder dezelve munt uit de Voorstraat, die lang en breed, en met eene dubbele rije boomen beplant is. In 't midden staat een groote steenen Pomp. Het Raadhuis, een fraai gebouw, maakt eene heerlijke vertooning aan het eene einde der Straat. Een sierlijk Torentje rijst ten Dake uit. De toegang na de *Kerk* is onder het Raadhuis, als door eene Poort. Het is een vrij groot en ruim gebouw, pronkende met een aanzienlijken Toren, hebbende de gedaante, en zijnde gebouwd naar dien van het St. Michielsklooster te *Antwerpen*. Als eene bijzonderheid vindt men aangetekend, dat twee agtervolgende Predikanten, NICOLAUS MAGERUS en JACOBUS RIDDERUS, weinig minder dan honderd jaaren den predikdienst aldaar hebben waargenomen. De *Doopsgezinde* Gemeente, voorheen vrij talrijk, is thans op eenige weinige Leden na versmolten. Behalven den Landbouw, hebben die van *Middelharnis* hun hoofdbestaan van den Vischvangst, welke hier, vooral in vroegere dagen, met een zo goeden uitslag wierdt gedreeven, dat men vindt aangetekend, dat in Januarij des Jaars 1745, nevens anderen Visch, op éénen dag negenduizend Kabeljaauwen wierden aangebragt, in vier of vijf dagen gevangen.

MIDDELIE, of *Middelije*, met *Axwijk*, een Dorp in *Waterland*, dus genaamd, meent men, omdat het van ouds tusschen twee Yën gelegen heeft, waar van het eene dien naam heeft behouden in een Stroompje tusschen de Bannen van *Middelie* en *Warder*, doch het ander thans *de Purmer* zou geheeten worden. De Landerijen worden op ruim achthon-

derdachtenzestig Morgens begroot, en 't getal der Huizen op honderdvijfenveertig, met vier Molens. *Middelie*, even als veele andere Waterlandsche Dorpen, in de lengte gebouwd, beslaat zevenhonderd Roeden. Door tusschenruimten wordt de dubbele streek huizen dikmaals afgebroken. De Hervormde Kerk is voorzien van een vierkantigen zwaaren steenen Toren. De *Doopsgezinden* zijn hier vrij talrijk. Door drie Leeraars wordt thans de predikdienst onder hen waargenomen. Het maaken en slijten van zo genaamde Edammer Kaas en andere zuivelneering, is het hoofdbedrijf der Ingezetenen.

MIDDELSTUM, een Dorp, bijkans zo groot en aanzienlijk als elders meenig kleine Stad, in de Groninger Ommelanden, onder het Kwartier *Hunsingo*. De vrugtbaarheid der omleggende landstreeke is de bron van den bloei der Plaatze en van den welvaart der Ingezeetenen. *Middelstum* is de Hoofdkerk van het kwartier, houdende de Klasfis alhier haare Vergaderingen. De *Doopsgezinden*, vrij talrijk in het gantsche Gewest, hebben ook hier eene Gemeente, welke thans door éénen Leeraar wordt bediend.

MIDDENDORP, (JAKOB) gebooren te *Oldenzeel*, in de Provincie *Overyssel*, in den Jaare 1540. Onder den vermaarden *Zwolschen* Rektor BOËTHIUS EPO leide hij de gronden zijner Taalgeleerdheid, zo in 't Grieksch als Latijn. Vervolgens begaf hij zich na *Keulen*, om 'er zich in de Wijsbegeerte en Regtsgeleerdheid te oeffenen. Naa den gestelden loop volbragt te hebben, bevorderde men hem tot Leeraar in de beide Regten en tot Licentiaat in de Godgeleerdheid: waar naa hij, eerst te *Keulen*, en vervolgens aan andere Hoogeschoolen, het Hoogleeraarampt in de toen heerschende Peripatetische Philosophie bekleedde. In 't laatst gedeelte van zijn leeven was hij Priester, Kannnik der Metropolitaansche Kerke te *Keulen*, Deken van het St. Andries-Kapittel, Onderkanselier, en voor de tweede maal Rektor van het Hoogeschool. Van wegen 's Mans uitgebreide kennisse, bedienden zich aanzienlijke Vorsten van hem als Raadsman in de gewigtigste zaaken. Hij overleedt op den dertienden Januarij des Jaars 1613, in den

den ouderdom van drieënzeventig jaaren. Verscheiden Werken heeft hij in 't Latijn geschreeven: onder andere *De Academiis orbis Universi*; *Historia Aristeæ de LXX Interpretibus S. Scripturæ*; *Quæstiones Juridicæ, Theologicæ* en *Politicæ Imperatorum, Regum & Principum, cum responsis.*

Zie ZWEERTII, *Ath. Bat.* VALER. ANDR. *Bibl. Belgica*; MIRÆUS.

MIDLUM, een Dorp in Friesland, in het Kwartier *Westergo*, onder de Grietenij *Franekeradeel*, klein van omtrek, doch niet onvermaaklijk gelegen, op het hoogste gedeelte der zo genaamde *Midlummer* Terpen, aan den gewoonen Rijdweg tusschen de Steden *Harlingen* en *Franeker*, welke midden over deeze Terpen loopt. De Toren der Kerke, in zijne soort een fraai gebouw, in zich zelven tamelijk hoog, koomt nog meer uit, door zijnen verhevenen stand. Ten Zuiden van het Kerkhof legt een plek gronds, van ouds *Frittema Weerstal* genaamd, op welken, even als op veele andere plaatzen in Friesland, eertijds het Regt onder den blaauwen Hemel plagt gehouden te worden. Aanzienlijke Staten, eertijds onder het Dorp gelegen, hebben al voor lang hunne aloude gedaante verlooren, en zijn, zedert, in kostbaare Boerderijen verandert. *Midlum* draagt, in de gemeene zaaken der Grietenije, met twintig stemmen.

Zie WINSEMIUS.

MIDSLAND, een Dorp op het Eiland *Oost- ter Schelling*, dus genaamd naar zijne legging na genoeg in 't midden van het Eiland. Het bestaat uit eene lange Straat, op welke de Huizen digt aan elkander gebouwd staan. Volgens zommigen zou, op een Kerkhof, buiten het Dorp, weleer een Klooster gestaan hebben. *Oost- ter Schelling* heeft hier zijn Raadhuis of Regtkamer.

MIDWOLDE, een Dorp in Groningerland, een groot uur gaans van de Stad *Groningen*, niet verre van de grenzen van het Landschap *Drenthe*. Zeer vermaard is dit Dorp, van wegens de overfraaie Graftombe, behoorende aan het Edel Geslagt van NIËNROODE, waar mede de Kerk der Hervormden pronkt. Het Gevaarte vertoont eene Graavin uit dat huis, leevens grootte, in Marmer uitgehouwen, leggende naast haaren eersten Echtgenoot, terwijl haar tweede Gemaal, geharnast, aan haare voeten staat. Boven de Tombe ziet men de Graaflijke Kwartieren, en ter zijde van dezelve een verheeven Kerkgestoelte. De Predikant van dit Dorp neemt insgelijks den predikdienst waar op de Leeke.

MIDWOUD, een Destrikt of Ban, dus genoemd, in het gedeelte van het Noorderkwartier van Holland, de *Vier Noorder Koggen* geheeten, begroot op eene uitgestrektheid van ruim drie honderd een en zestig Morgens Lands. De Huizen zijn 'er, van tijd tot tijd, verminderd, en kunnen geen hooger, dan den naam van eene Buurt draagen. 'Er staat nog eene Kerk; doch deeze is zeer oud en vervallen.

MIEREVELD, (MICHIEL) een der beroemdste Nederlandsche Kunstschilders, hadt tot geboorteplaats de Stad *Delft*, in den Jaare 1567. De eerste blijken zijner bekwaamheid vertoonde hij in zijne vroege vorderingen in de schrijfkunst. Reeds op zijn achtste jaar overtrof hij, ten dien opzigte, alle de Schoolmeesters van zijne Vaderstad. In den ouderdom van twaalf jaaren wierdt hij besteed bij den vermaarden ANTHONY BLOKLAND, om zich, onder diens onderwijs, in de Schilderkunst te oeffenen. In weinige jaaren maakte hij zich eigen de wijze, op welke deeze groote Man het Penceel behandelde. Zeer uitgebreid en wijdklinkende was de roem, welken MIEREVELD, hoe langs zo meer, behaalde. Lieden van den eersten rang vereerden hem met hunne gunst en bescherming. Belijdenis doende van de leerbegrippen, welke bijzonderlijk aan MENNO SIMONSZ worden toegeschreeven, ware zijn openbaar verblijf, daarom, ten uiterste onveilig geworden, alzo de begrippen van dien Kerkhervormer, vooral bij de Roomschge-

gezinden, zeer gehaat waren. De gunst van Hertoge ALBERT behoedde hem tegen overlast. Want, volgens 't getuigenis van SANDRARD, was MIEREVELD, om zijne kunst, zo aangenaam geworden bij dien Hertog, dat deeze hem vrijheid gaf ter ongestoorde beleevinge van zijne belijdenisse. In de oude Gedenkstukken van *Delft* vindt men, wijders, ter zijner eere aangetekend, dat wanneer CAREL DE I, Koning van *Engeland*, in den Jaare 1625, in 't huwelijk tradt met HENRIETTE VAN BOURBON, dogter van Koning HENRIK DEN IV *van Frankrijk*, MIEREVELD verzogt wierdt, na *Londen* te willen overkoomen tot het konterfeiten van hunne Majesteiten. Eene vernielende Pestziekte, welke, ten deezen tijde, te *Londen*, begon te woeden, en het gantsche Hof de Hoofdstad deedt verlaaten, was oorzaak dat deeze reize geenen voortgang hadt. Het getal van Portretten, door hem vervaardigd, wordt op ruim vijfduizend begroot. Voor zommigen van dezelve ontving hij honderdvijftig Guldens, eene goede somme in dien tijd. Zeer veele dier Afbeeldingen zijn in 't Koper gebragt, door zijnen Zwager WILLEM DELFF, en den prentverzamelaaren overbekend. MIEREVELD overleedt in zijne Geboortestad, op den zevenden Julij des Jaars 1641, nalaatende twee Zoonen. Een van dezelve, PIETER MIEREVELD, gebooren in den Jaare 1595, was insgelijks een zeer beroemd Portretschilder.

Zie HOUBRAKEN.

MIERIS, (FRANS VAN) even als de naastvoorgaande, een zeer vermaard Schilder, wierdt gebooren te *Leiden*, op den 16 April des Jaars 1635. Zijn Vader, JAN BASTIAANSZOON VAN MIERIS, en Goudsmid en Juwelier, hadt ten oogmerke, om deezen Zoon tot zijn eigen bedrijf op te leiden. De vroege blijken eener ingeschapene Natuurdrift verijdelde dit Plan. In plaats van zich te bemoeien met de onderrigtingen, hem medegedeeld, beschilderde hij de wanden van zijns Vader Werkplaatze met beesten en beelden. De fraaie behandeling trok wel haast de opmerking van des kundigen, onder andere van den beroemden Glasschrijver WILLEM VAN HEEMSKERK. 't Was inzonderheid op dieus raad, dat de oude VAN MIERIS van plan ver-

anderde met opzigt tot zijnen Zoon, en deezen opdroeg aan het onderwijs van den Glasschilder en Tekenaar ABRAHAM TORENVLIET. Naa deezen wierdt de groote GERRIT DOUW zijn Leermeester. Reuzenstappen deedt hij onder 't oog en onderwijs diens onsterflijken Kunstenaars, die hem dikmaals plagt te noemen den Prins zijner Leerlingen. Naa zich, geruimen tijd, in dit School, in het tekenen te hebben geoeffend, ging hij over in dat van den kunstigen ADRIAAN VAN DEN TEMPEL, om zijn kloek Pençeel en natuurlijk *Coloriet*, onder de eerste Meesters gerekend. Naderhand, egter, keerde hij weder tot den naastvoorgenden Meester, voornamelijk om denzelven de kunst eener naauwkeurige naabootzinge van leevende en leevenlooze voorwerpen af te zien. De groote vorderingen, welke hij ook hier in maakte, bewogen zijne vrienden hem aan te raaden, om zijnen Meester te verlaaten, en zijne eigen zaaken te beginnen, met belofte van alle de voortbrengzelen van zijn Penceel te zullen koopen. VAN MIERIS, het oor leenende aan deezen raad, begon nu wel haast alomme bekend te worden; inzonderheid, zints Aartshertog LEOPOLD VAN OOSTENRIJK zo veel behaagens in 's Mans kunstbehandeling vondt, dat hij voor een stukje duizend Guldens betaald, en den Maaker na *Weenen* zogt te lokken, door de toezegging van een jaargeld van duizend Rijksdaalders; die, egter, beleefdelijk wierdt van de hand geweezen.

't Bleek nu wel haast, dat de Landzaaten de gewrogten der edele Schilderkunst op prijs wisten te schatten. De Heer KORNELIS PAATS, Burgemeester van Leiden, gaf daar van een spreekend voorbeeld. Deeze, zelve een kunstkenner, en leerling van MIERIS, wierdt eigenaar van een Kabinetstukje, 't welk, lang in 's Mans geslagt bewaard, thans berust in de vermaarde Verzameling van den Keurvorst van den Palts te *Dusseldorp*. Het verbeeld eene jonge Juffer, in flaauwte gevallen, nevens eenen Geneesheer, en eene schreiende oude Vrouw. Zo lang VAN MIERIS aan dit Kunststuk arbeidde, trok hij ieder uur een Dukaat. Het Tafereel kwam alzo den Heere PAATS te staan op ruim vijftienhonderd Guldens; uit wiens handen de Groothertog van *Toskanen* het naderhand zogt te breeken, door de uitlooving van een winst van evengelijke somme,

En,

En, inderdaad, in hooge agting moet de Leidensche Kunstenaar bij den Groothertog gestaan hebben. Want als deeze zich in Holland bevondt, deedt hij VAN MIERIS de eere van een bezoek, en kogt van hem, voor duizend Rijksdaalders, een schilderijtje, verbeeldende een gezelschap van Heeren en Juffers. Op twee onderscheidene wijzen, de eene in 't klein, de andere in 't groot, schilderde, daarenboven, VAN MIERIS des Groothertogs afbeelding. De roem, door dit alles behaald, wierdt eindelijk bezoedeld door de schandelijke en heillooze ondeugd van dronkenschap, van welke hij een slaaf wierdt. De gemeenzaame verkeering met zijnen Kunstbroeder, den berugten JAN STEEN, schijnt inzonderheid hem daar toe vervoerd te hebben. Spoediger, dan veelligt anderzins zoude gebeurd zijn, kwam hij hier door aan zijn einde, in den jaare 1681, het zesenveertigste zijns ouderdoms. Hij liet twee Zoonen naa, JOANNES en WILLEM. De eerste, om zich in de kunst te volmaaken, na *Rome* gezeid, overleedt aldaar in den ouderdom van dertig jaaren. De andere heeft, met veel roems en toejuichinge, de kunst geoeffend in zijne geboortestad, tot eenen merkelijk gevorderden leeftijd.

Zie HOUBRAKEN.

MIERLO, een Dorp en Heerlijkheid, in de Meierij van 's Hertogenbosch, een uur gaans ten Zuidwesten van *Helmond*, en twee uuren beoosten *Eindhoven*, aan het Beekje *de Mierlo*, van 't welk het Dorp zijnen naam ontleend heeft. De Kerk van het Dorp, staande op eenigen afstand van hetzelve, midden op eenen Akker, en met eenen muur omsingeld, is een tamelijk fraai en luchtig gebouw. Behalven een vrij hoogen Toren, aan het einde van het gebouw, rijst 'er een fraai Torentje ten dake uit. Het Gasthuis, door den Kardinaal WILLEM VAN ENKEVOORT, uit dat Dorp geboortig, gestigt, eertijds een aanzienlijk gebouw, is al voorlang in 't verval. Het getal der Huizen wordt op tweehonderdveertig begroot. De Leeraar van dit Dorp neemt ook den predikdienst waar te *Stiphout*. Nevens den Landbouw, is de Linnenweeverij de voornaame bron van het bestaan der Inwooneren. Een groot vie-

rendeel uurs van het Dorp ſtaat het Slot der Heeren VAN GREVENBROEK, wel eer de eigenaaren der Heerlijkheid. Het is een ouderwetsch gebouw, leggende rondom in zijne Grachten, voorts beſtaande uit zwaar muurwerk en eenige dikke Torens.

MIL, een Dorp in 't *Land van Kuik en Stad Grave*, een groot uur ten Zuidwesten van Kuik. Bij ouds was de Kerk een groot gebouw, doch nu merkelijk verkleind, door het inſtorten van de Buik, al lang geleeden voorgevallen. Zedert heeft men het Koor toebereid tot eene Vergaderplaatze voor de Roomschgezinden.

MINELLIUS, (JOHANNES) van geboorte een Nederlander, doch onzeker van welke plaatze, is bekend door zijne korte uitbreidingen of aantekeningen op de meeſte oude Latijnſche Schrijvers, welke in de Schoolen in gebruik zijn. Behalven de bekende uitgaven, zoude hij nog veele andere Aanmerkingen hebben naagelaaten, die nimmer door den druk zijn gemeen gemaakt. MINELLIUS overleedt in den Jaare 1683.

MIRAKEL. (*Amſterdamsch*) Zeer vermaard, in de Geſchiedenisſen van Amſterdam, is het *Mirakel* of Wonderwerk, 't geen, naar men wil, een weinig voor het midden der Veertiende Eeuwe, aldaar zou gebeurd zijn. Het beloop en de omſtandigheden daar van worden aldus verhaald. Een zeker perſoon, leggende op het krankbedde, op Dingsdag den zestienden van Maart des jaars 1345, kort naa Vespertijd, het Sacrament ontvangen, doch; lang naa zonnenondergang, hetzelve wederom hebbende uitgebraakt, wierdt het door de Vrouwen, die den kranke oppasten, ontvangen in een zuiver vat, en voorts in 't vuur geworpen. Eene der Vrouwen, 's anderendaags, omtrent *Priemtijd*, zijnde gaan zitten bij het vuur, 't welk den gantſchen nacht gebrand hadt, zag, midden in de vlammen, de Hoſtie, zo geheel wit, als zij ze in de hand des Prieſters ooit gezien hadt. Zonder zich te branden, greep zij de Hoſtie uit het vuur, en leide dezelve van de eene hand in de andere. De Hoſtie, midlerwijl, eene vuurige gedaante hebben-

bende aangenomen, wierdt gegeeven aan eene Vrouwe, die dezelve, bewonden in een zuiveren doek, in een kist sloot. De man deezer Vrouwe, thuis gekomen zijnde, en gehoord hebbende wat 'er gebeurd was, nam de Hostie uit de kist, en ontdekte, bij het naauwkeurig bezigtigen van dezelve, dat zij zich in zijne hand bewoog, even als het hart van eenen snoek, die geopend was. Ter plaatze, alwaar de man de Hostie hadt aangeraakt, bekwam dezelve eene vlak, die 'er, honderd en meer jaaren daarnaa, nog duidelijk aan te zien was. De Priester, dus vervolgt het verhaal, vervolgens gehaald zijnde, nam de Hostie uit de hand, en leide haar neder in de Ciborie; doch deeze wierdt, kort daar op, ledig, en de Hostie, van nieuws, in de kist bevonden. Twee of drie maalen gebeurde dit wonderverschijnzel, zelf naa dat de Hostie in de Oude Kerk was overgebragt. Dit bewoog, eindelijk, den Priester, de Hostie, staatelijk en met veel plegtigheids, van daar te haalen, en na de voorgaande plaats over te brengen. Het verhaal voegt 'er nevens, dat een kind van meergenoemde Man en Vrouw, met vallende ziekte gekweld zijnde, van die kwaale geneezen wierdt, naa dat de Ouders en Vrienden het Sacrament, in de Oude Kerk, eerbiediglijk bezogt, en aldaar hunne offeranden gedaan hadden.

Dus luidt het verhaal van een voorval, 't welk, hoe twijfelagtig ook, en aan verscheiden bedenkelijkheden onderhevig, nogthans aanleiding gaf tot het stigten van eene Kapel, op de plaats, alwaar het Wonderwerk gezegd wordt gebeurd te zijn, welke, onder den naam van *Kapelle der Heilige Stede*, thans de Nieuwezijds Kapelle, eeuwen agter elkander vermaard is gebleeven.

Zie WAGENAAR, *Beschr. van Amsterdam.*

MODET, (HERMAN) bekend in 's Lands Geschiedenissen voor eenen dier onrustige Predikers, welke, schrijft HOOFT, „ met „ zaaijen van een zaadt, 't welk, ontfonkbaar als busskruidt, „ in 't begin bij vlaagkens geblikkert, naderhand vurigher vuur „ gegeeven, endtlijk met zo ijslijke slaghen geboldert, dat „ nooit van ander onheijl, de Stad in gevaarlijker brandt ge„ stelt, of wreedelijker en weldigher geschudt werd." In den

 jaa-

jaare 1566, ten tijde der Beeldstorminge, bevondt hij zich binnen *Antwerpen*, alwaar hij zich zeer onbescheiden aanstelde, in het onbezonnen beklimmen van den Predikstoel in de Groote Kerk, en het doen van aanspraaken tot de Gemeente. Zedert, naa het omslaan van *Zierikzee*, door de Watergeuzen, tot Leeraar beroepen, gaf hij aldaar meer dan eene blijk van onbescheid en geestlijken hoogmoed. In de hoop en verwagting, dat Middelburg insgelijks wel haast van Heer zoude wisselen, vervoegde hij zich bij den kloekhartigen Hopman JAKOB SIMONSZOON DE RIJK, met verzoek om toezegging van 't bewind over de Abtdij der gemelde Stad, tegen dat dezelve wierdt omgezet. Doch als DE RYK, in bescheidene taale, hem onder 't oog bragt, hoe het bestel over dusdanige zaaken niet aan de Krijgslieden, maar aan de Overheid stondt, verbeeldde hij zich, dat de Hopman, uit gebrek aan genegenheid, hem zulk een antwoord te gemoet voerde. Zo euvel nam hij dit afwijzen, dat hij op den Predikstoel daar over begon uit te vaaren, tot groote ontstigtinge van de zulken, die hem kwamen hooren. Prins WILLEM, zulks vernomen hebbende, verzogt om nader berigt deswegen aan DE RIJK; die voorts tot antwoord schreef, dat MODETS heerschzucht zo wijd' gaapte, dat hij niet slegts in 't geestlijke, maar ook over 't waereldlijke en het krijgsbestier, den meester wel zoude willen speelen. Zijne Doorluchtigheid, kennende den aart der tijden, en dat dezelve meer beleid dan strengheid vorderden, ontboodt hem van *Zierikzee* ten Hove, en benoemde hem, onder schijn van verheffinge, tot zijnen Hofprediker. In welken post, en zelf onder het oog van zijne Doorluchtigheid, hij zijnen onbezonnen ijver zo weinig wist te beteugelen, dat CHARLOTTE VAN BOURBON, 's Prinsen Gemalin, in plaats van MODET, hem, in haare moederspraak, *immodet*, dat is, *onzedig* of *onbescheiden*, noemde.

In den jaare 1586 ontmoeten wij dezen Oneuangelischen Man te *Utrecht*, alwaar hij insgelijks ander weerwerk zogt, dan zich enkel te bepaalen bij de bevordering van het geestlijk heil zijner Gemeente. Althans 's Lands Advokaat JOAN VAN OLDENBARNEVELD, in onderhandeling zijnde met den Grave VAN LEICESTER, noemde hem bij naame onder de zulken, die alle Orde, Vrijheden en Voorregten om verre werpende, ten hoogsten be-

bewind waren ingebroken. Dat de Staatsman geene onwaarheid ſprak, bleek naderhand, toen de Leeraar, naa het vertrek van LEICESTER, den last aanvaardde, hem door den Kerkeraad opgedraagen, om eenen keer te doen na Engeland, en, om de ſpoedige wederkomst van den Landvoogd, bij Koningin ELIZABETH aan te houden, en zich dus, zo 't heette, de zaak der benaauwde Kerke aan te trekken. Gemoedigd door het antwoord, welk hij, van wegens haare Majeſteit, herwaarts bragt, inhoudende, dat LEICESTER, binnen kort, met grooter luister en breeder bewind, zoude wederkeeren, rees hem daar door nog hooger de moed, of liever laatdunkende onbeſchaamdheid, die, ligtelijk, een onherſtelbaare val ten gevolge konde gehad hebben. Binnen Utrecht viel in den jaare 1587 veel te doen, over het Stadhouderſchap van 't Gewest, 't welk thans bekleed wierdt door den Graaf VAN NIEUWENAAR, die zich, op dat pas, in Duitschland bevondt, om Krijgsvolk te werven. Een zekere aanhang, onder welken MODET in bemoeizucht uitſtak, zogt den Graaf van zijnen post te ontzetten, en dien op te draagen aan den Baron NORT, man, door gunst van LEICESTER, uit het voetzand opgeholpen. Om zijn wit te beſchieten, zogt de Prediker het gerugt van 's Graaven overlijden te doen loopen. Zelf ging 's mans onbeſchoftheid zo verre, dat hij, bij de Graavinne VAN NIEUWVAAR zich vervoegd hebbende, dezelve vraagde, of zij geene tijding hadde van den dood haars Gemaals, dien men zeide in Duitschland te zijn geſtorven. De Stadhouder, naa zijne wederkomst, hier van verwittigd, nam 's Mans bedrijf zo euvel, dat hij hem deedt vatten en in verzekering neemen: tot merkelijk ongenoegen, egter, der Burgerije, welke ſtraks in 't geweer kwam, de poorten geſlooten hieldt, en alleen door de tusſchenſpraak van den geweezen Oud-Keurvorst van *Keulen* en den Oud-Veldheere MORRITS, zich van daadelijkheden liet te rugge houden. Om den Graave te believen, ontzeide de Magiſtraat den Leeraar MODET zijnen dienst; in welken, egter, naa eenige weeken ſtilzitten, hij wederom herſteld wierdt. Zedert maakte MODET de peis met den Stadhouder, in wiens gunst hij zo diep wist te dringen, dat hij dikwijls van hem geraadpleegd wierdt, en vervolgens in gemeenzaame vriend-

ſchap

ſchap leefde. Waarſchijnlijk zal de Leeraar te *Utrecht* zijne dagen geëindigd hebben.

Zie P. C. HOOFT, *Nederl. Hiſt.*

MOERDIJK, een gehugt in het *Land van Zevenbergen*, om geene andere reden merkwaardig, dan om den menigvuldigen overtogt van en na het *Strijenſche Sas*.

MOERGESTEL, bij verkorting ook *Ceſtel* genaamd, van wegen de menigvuldige *Moeren* in den omtrek, dus geheeten, is een Dorp, gelegen in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, pronkende met den tijtel van Heerlijkheid. De aloude eigenaars plagten hier een Kasteel te bewoonen, 't welk al zints veele jaaren vervallen is. Niet onvermaaklijk is de legging van dit Dorp, aan het riviertje *de Nemer*, 't welk hier tamelijk breed is, en, om zijne vischrijkheid, aan de bewooners eenig beſtaan geef-. De Kerk, een fraai Kruisgebouw, met een hoogen ſpitzen Toren, ſtaat midden in het Dorp, en wordt door haaren eigen Leeraar bediend.

MOERKAPELLE, met *Wildeveenen*, een Ambagt in *Schieland*, te zamen, in de Quohieren der Verpondinge, aangeſlagen voor zeshonderd zevenenveertig Morgens Lands. Doch vermids ruim zeshonderd Morgens daar van vergraaven waren, heeft men, van tijd tot tijd, de uitgeveende Plasſen beginnen droog te maaken. In het geheele Ambagt, 't welk aan de Stad Rotterdam in eigendom behoort, telt men ruim zeventig huizen. Het Dorp, 't welk, voor het overige, weinig aanziens heeft, ontvangt eenigen bloei en leevendigheid van den doortogt uit Rijnland na Schieland en Delfland.

MOERKERKE, eene Heerlijkheid in Vlaanderen; het Steedtje Middelburg en Aardenburger-Ambagt behooren onder dezelve.

MOERKERKE, anders genaamd *Moerkerkerland*, of ook wel *Mijns Heeren Land van Moerkerke*, een Baljuwſchap in Zuidholland, in den *Hoekſchen Waard*, bevattende de Ambagtsheerlijkheden *Puttershoek*, *Maasdam*, *Mijns Heeren Land van*

van Moerkerke en *Heinenoord.* De Landstreeke ontleent haaren naam van den Stamvader des Geslagts VAN MOERKERKE, waar van in het volgende artikel. LODEWIJK VAN PRAAT, *Heere van Moerkerke*, welke hier eenige Gorzingen kogt, noemde den droog gemaakten grond naar zijnen Vlaamschen naam.

Zie OUDENHOVEN, *Zuidholland*; VAN LEEUWEN, *Bat. Ill.*

MOERKERKE, (*Het Geslagt van*) hoewel uit Vlaanderen afkomstig, is in Holland vermaard geworden, reeds in de vijftiende Eeuwe. LODEWIJK VAN PRAAT VAN MOERKERKE, Ridder, de eerste, welken wij van dit geslagt genoemd vinden, was, waarschijnlijk reeds in 't laatst der Veertiende Eeuwe, getrouwd met *Margareta van Heine*, bij welke hij eenen Zoon verwekte, insgelijks LODEWIJK genaamd. Zij, Weduwe geworden zijnde, hertrouwde met Daniel van de Merwede, bij welken zij Moeder wierdt van Margareta van der Merwede, die in 't huwelijk tradt met Willem van Brederode.

LODEWIJK VAN PRAAT VAN MOERKERKE, Ridder, boven genoemd, was de Edelman, in het voorgaande artikel bedoeld, die, door eigendom, eene nadere betrekking tot Holland verkreeg. Het Land, zedert naar zijnen naam vernoemd, kogt hij van gemelde zijne halve Zuster Margareta. LODEWIJK, overleeden op den zesden September des Jaars 1440, hadt tot Echtgenoote *Jacoba van Essen*, en bij haar verwekt

FRANK VAN PRAAT VAN MOERKERKE, Ridder, Heer van Moerkerke, ter Merwede en Moerkerkerland. Zijne Huisvrouw was *Elizabet van Loon*, Vrouwe van Karnis en Kijfhoek, oudste dogter van Arend van Loon, Schildknaap, Schepen te Dordrecht, en van Petronella, Dogter van Abel Verkoop, Pieterszoon, Burgemeester in die zelfde Stad. In hoogen ouderdom overleedt hij in den Jaare 1514, en wierdt te Moerkerke, bij Dordrecht, begraaven; nalaatende,

A. DANIEL VAN PRAAT VAN MOERKERKE, die volgt

B. FRANK

B. Frank van Praat van Moerkerke, die insgelijks volgt

A. Daniel van Praat van Moerkerke, Ridder, was Heer van ter Merwede, in den Jaare 1473, en van Moerkerke, wijders Baljuw van Zuidholland, en Kamerheer van Hertoge Karel van Bourgondien, in den Jaare 1475. Hij storf in den Jaare 1512, en liet naa

Margareta van Praat van Moerkerke, Vrouwe van ter Merwede, gehuwd met Gerrit van Arkel, Heere van Heukelom, Zoone van Otho van Arkel. Dertien jaaren naa haaren Echtgenoot, in den Jaare 1560, overleedt hij zonder kinderen. Bij uiterften wille besprak zij de Heerlijkheid Merwede aan Daniel van den Boetselaar, Zoone van eene dogter van haaren Oom. De Heerlijkheid bleef in dat geslagt tot op Wesfel van den Boetselaar, die dezelve, voor achtendertigduizend Guldens, aan de Stad Dordrecht verkogt.

Lodewijk van Praat van Moerkerke, Ambagtsheer van Karnis en Barendrecht, overleedt in den jaare 1537. Bij Catharina van Egmond, Bastaartdogter van den Graave van Buuren, verwekte zij de volgende zes kinderen.

I. *Joost van Praat van Moerkerke*, Dom-Kanunnik te Utrecht, welke twee Bastaartzoonen naaliet.

1. *Lodewijk*, Drost van Stein, getrouwd met Jolente Dennetieres, van Doornik, Zuster van Louis Dennetieres, Secretaris van den Koning van Spanje; hij liet twee dogters na.

2. *Jan van Moerkerke*, Schout voor acht dagen binnen Dordrecht, van wegens den Heere van Asperen en Merwede, stierf in den Jaare 1615, zijnde geweest, bij Margareta van Riebeke, van Gent, Vader van vier dogteren.

II. *Lodewijk van Praat van Moerkerke*, Heer van Karnis, storf ongehuwd, in den Jaare 1537.

III. *Willem van Praat van Moerkerke*, Heer van Barendrecht, doch, alzo hij, te Schoonhoven, verre beneden zijnen staat getrouwd was, van het genot der inkomsten dier Heerlijkheid uitgeslooten, volgens den uiterften wille van zijnen Vader. Hij verwekte:

1. Flo-

1. *Floris van Moerkerke*, en

2. *Gerrit van Moerkerke*, beiden ongehuwd overleeden.

3. *Willem van Moerkerke*, gehuwd te Utrecht met Alijd Ram, wier Zuster de Echtgenoote was van Willem van Nieveld, Heere van Bergambagt en Schout van Dordrecht. Zijne dogter *Willemina van Praat van Moerkerke* wierdt de huisvrouw van Jakob van Valladolid, Heere van Sombeke, doch storf zonder kinderen.

IV. *François van Moerkerke*, in den Jaare 1535 ongehuwd overleden.

V. *Françoise van Praat van Moerkerke*, Vrouwe van Karnis, was getrouwd met Wesfel van den Boetselaar, Heere van Asperen en Langerak. Deeze overleedt in den Jaare 1575, dertien jaaren naa zijne Huisvrouwe. Zij hebben kinderen gehad.

VI. *Petronella van Praat van Moerkerke*, Vrouwe van Barendregt, in den Jaare 1519 gehuwd aan Philips van Cats, uit Zeeland, en, naa diens overlijden, zonder kinderen, aan Harmen van Bronkhorst, Heere van Batenburg en Stein. In hoogen ouderdom overleedt zij, in den Jaare 1594, nalaatende zeven kinderen.

1. *Willem van Bronkhorst*, Heer van Batenburg en Stein, geduurende het beleg van Haarlem, in den Jaare 1573, door de hand der Spanjaarden gesneuveld. Bij zijne tweede Echtgenoote Erika, dogter van den Graave van Manderscheid, verwekte zij *Herman van Bronkhorst*, Heer van Batenburg, in den Jaare 1602 ongehuwd overleeden.

2. *Karel van Bronkhorst*, Heer van Barendregt, te Keulen dood gestoken, was, bij Alferade van Flodorp, Vrouwe van Biegt, uit Kleefsland, vader van

a. *Maximiliaan van Bronkhorst*, Heere van Batenburg, getrouwd met Agnes van Kettelaar en Vader van kinderen.

b. *Anna van Bronkhorst*, die de Echtgenoote wierdt van Jozef de Malangamba, een Italiaan.

c. *Petronella van Bronkhorst*, gehuwd aan Marten Bentinck, uit Gelderland.

3. *Dirk van Bronkhorst*, van Batenburg, in den Jaare 1561, te Brussel, op de Savel, onthoofd.

4. *Cijs-*

4. *Gijsbert van Bronkhorst*, die een gelijk lot als zijn broeder onderging.

5. *Maria van Bronkhorst*, bij N. van Elteren, Heer van Vogelzank, Moeder van

Eriana van Elteren, getrouwd met Ido van Inhauzen, Heere van Kniphauzen, en bij denzelven, onder anderen, Moeder van *Eva van Inhauzen*, gehuwd aan Maximiliaan, Heere van Cruningen en Heenvliet. Zij eindigde haare dagen te Rijswijk, bij 's Gravenhage, in den Jaare 1615, kinderen nalaatende.

6. *Swaantje van Bronkhorst*, ongehuwd gestorven.

7. *Lijsbeth van Bronkhorst*, getrouwd met Gerrit van Luxemburg, Ridder, Heere van Houloigne, in Luikerland, en bij denzelven Moeder van *Bouwe van Luxemburg*, Heere van Houloigne.

B. Frank van Praat van Moerkerke, Heere van Moere van Moerkerke en van Kijfhoek, boven vermeld, in de Jaaren 1471 en 1479, verwekte, in zijn eerste huwelijk met N. van Boschhuizen,

Karel van Praat van Moerkerke, Heer van Moerkerke, in Zuidholland. Bij Catharina van Halewijn, dogter van Karel van Halewijn, Heere van Maldeghem, in Vlaanderen, wierdt hij Vader van twee Dogters:

1. *Josina van Praat van Moerkerke*, Vrouwe van Moerkerke in Zuidholland, getrouwd met Lodewijk van Vlaanderen, Heere van Praat, Ridder van 't Gulden Vlies, en, in den Jaare 1541, Stadhouder van Holland. Bij haar overlijden, in den Jaare 1540, het vijftienzestigste haars ouderdoms, liet zij naa,

Jan van Vlaanderen, Heer van Moerkerke, gestorven in den Jaare 1545, zonder kinderen verwekt te hebben bij zijne Huisvrouwe Jacoba van Bourgondie, Zuster van Maximiliaan van Bourgondie, Markgraave van ter Veere.

2. *Anna van Praat van Moerkerke*, naa haars Neefs overlijden Vrouwe van Moerkerke, in den Jaare 1535 gehuwd met Joost van St. Omer, genoemt Moerbeke, Heere van Damoul-

moultre in Walschland. Bij haaren dood, voorgevallen in den Jaare 1559, hadt zij twee kinderen:

a. *Karel van St. Omer*, Heer van Damoultre en van Moerkerkerland, bij Dordrecht, 't welk hij, in den Jaare 1559, verkogt, voor eenenvijftigduizend Guldens, aan Gosewijn van Raasveld. Arend van der Mijle, Schildknaap, Burgemeester van Dordrecht, kogt van hem zijn aandeel in Kijfhoek. In twee huwelijken, eerst met N. van Treslong, daar naa met N. van Oignes, beide in Walschland, hadt hij geene kinderen verwekt.

b. *Johanna van St. Omer*, liet insgelijks geene kinderen naa bij Hollart van Halewijn, Heere van Boesingen, in Vlaanderen, zo min als bij haaren tweeden Man, Willem van Bronkhorst, Heere van Batenburg.

Naa het overlijden zijner eerste huisvrouwe, tradt FRANK VAN PRAAT VAN MOERKERKE in den echt met Rijnsburg van Sonneveld, en wierdt bij haar Vader, behalven twee andere Zoonen, die den Geestlijken Staat omhelsden, van

KORNELIS VAN MOERKERKE, gehuwd met Leonora van den Werve, Jans Dogter, te Antwerpen, en Vader van

MAXIMILIAAN VAN MOERKERKE, die, uit twee huwelijken, kinderen naaliet.

Zie verder W. VAN GOUTHOEVEN, *Oude Holl. Kronijk*; VAN LEEUWEN, *Batav. Illustr.*

MOERMONT, een oud Adelijk Huis, in Zeeland, op het Eiland *Schouwen*, nabij het Dorp *Renesse*, en het Stamhuis zo wel als de gewoone verblijfplaats, der Heeren VAN RENESSE. Van ouds was het een sterk Kasteel, leggende rondsom in diepe Graften, en met vijf Torens versterkt. Heer JAN VAN RENESSE, door WOLFAART VAN BORSELEN, van zamenzweeringe tegen den Graaf beschuldigd, stondt daar binnen een beleg uit, met eene Bezetting van driehonderdzestig gewapende Knegten. Honger en gebrek noodzaakte hem, naa een beleg van etlijke maanden, tot de overgaave. Het Kasteel wierdt bijkans geheel vernield, doch naderhand herbouwd,

en vooral in den Jaare 1751, tot een aanzienlijk Landverblijf, voor eenen bewooner met een talrijken ſtoet, vervaardigd.

Zie SMALLEGANGE, enz.

MOERSBERGEN, eene Ridder-Hofſtad, in het Overkwartier van het Sticht, een half uur gaans van het Dorp *Doorn*. Twee eeuwen was dezelve de eigendom van het geſlagt van VAN WAAL, 't welk zich, diensvolgens, VAN WAAL VAN MOERSBERGEN liet noemen. Bij huwelijk kwam het Huis in het Geſlagt van VAN OOSTRUM, welk het bijkans honderd jaaren heeft bezeeten. Zedert is het verſcheiden maalen van eigenaar veranderd. Onder de eigenaars van het eerstgenoemde Geſlagt is meest bekend,

MOERSBERGEN, (ADOLPH VAN DE WAAL, *Heer van*) Zoon van BARTHOLOMEUS, en, van wegens de genoemde Ridderhofſtad, Gemagtigde ter Vergaderinge van de Staaten van het Gewest. Geduurende de heillooze opſchuddingen en onlusten, in den Jaare 1615, te *Leeuwarden* voorgevallen, wierdt Heer ADOLPH, nevens anderen, derwaarts afgevaardigd, om 'er de rust te herſtellen, en der tegenwoordige Regeeringe de hand boven 't hoofd te houden. Geen klein aandeel ſchijnt hij, naderhand, gehad te hebben, aan het voorgevallene in den Jaare 1618, en toegedaan geweest te zijn de denkwijze van de zulken, die 't met den Advokaat VAN OLDENBARNEVELD hielden. Althans wierdt hij in 't geheim genomen van het voorneemen om zich van *Woerden* te verzekeren, door den mond van den Predikant UITENBOGAARD, die zulks te *Leiden* vernomen hebbende van den Penſionaris HOGERBEETS, volgens de uitgedrukte begeerte diens Staatsmans, daar van kennis gaf aan den Heere VAN MOERSBERGEN, welke zich op dat pas in 's *Hage* bevondt. Hij briefde zulks over aan den Sekretaris LEDENBERG, 'er nevens voegende, „ dat deeze zaak heimelijk „ behandeld moest worden, en 'er, in de tegenwoordige „ omſtandigheden der tijden, voorraad van wapenen noodig „ was; als mede, dat men de *Huizen te Duurſtede*, *ter*

„ *Eem*

„ *Eem* en te *Abkoude* behoorde te bezetten." Niet lang daar naa, was hij, nevens andere Utrechtsche Gemagtigden, tegenwoordig in de vermaarde onderhandeling, ten huize van DANIEL TRESEL, eersten Klerk der Algemeene Staaten, met eenige Hollandsche Afgevaardigden, waar in gesproken wierdt over de handhaaving van 's Lands Vrijheid tegen de aanslagen, welke thans gevreesd wierden. Niet vreemd was het, overzulks, dat, bij de verandering, in het straks genoemde jaar voorgevallen, de Heer VAN MOERSBERGEN uit het Lid der Ridderschap gezet wierdt, en, niet lang daar naa, zints de gevangeneeming van 's Lands Advakaat, en om de vriendschap met hem gehouden, het Vaderland verliet, de wijk neemende na Munsterland. Eenige Ruiters, op hem afgezonden, betrapten hem aldaar, hoewel buiten de grenzen van den Staat, en voerden hem, onder een sterk geleide, eerst na *Zutfen*, en vervolgens na *'s Graavenhage*, alwaar hij, geduurende den tijd van drie weeken, bijna dagelijks ondervraagd wierdt. De handel over 't verzekeren van *Woerden*, boven vermeld, alzo dezelve 's Prinsen oogmerken wederstreefde, was de zwaarste misdaad, welke men hem te laste leide. Hoewel hij zich zelven als onschuldig aanmerkte, gaf hij 'er, egter, zijne Huisvrouwe kennis van, en verzogt haar, de gunst van zijne Doorluchtigheid Prinse MAURITS te zoeken. Doch, toen hij vernam, dat, naa het onthoofden van 's Lands Advokaat, het Schavot eenige dagen staan bleef, en de Scherpregters in *'s Hage* vertoefden, liet hij, door de smeekingen zijner Echtgenoote en den raad zijner Vrienden, zich beweegen, den Algemeene Staaten om vergiffenis te verzoeken. Hij verworf dezelve, op voorwaarde „ dat hij zich eene maand onthouden
„ zoude op zijn Huis te *Moersbergen*, om orde op zijne
„ zaaken te stellen, zonder met iemand te mogen spreeken,
„ dan met bewilliging van Graave ERNST KAZIMIR VAN NAS-
„ SAU, welke, om op hem het oog te houden, eenige Sol-
„ daaten op het Huis zoude leggen. Daar naa zou hij ten
„ Lande uit trekken, zes jaaren daar buiten blijven, doch
„ buiten verlof der Algemeene Staaten en die van *Utrecht*,
„ niet wederom daar binnen keeren." Naa verloop van de gestelde maand, reisde hij, door het Land van Kleeve, na

Holstein, alwaar hij vertoefde, tot dat de veranderde toestand van 's Lands zaaken hem deedt wederkeeren.

Zie BRANDT, *Rechtspleeging*.

MOERSCHANS, een Fort, in *Hulster-Ambagt*, omtrent een vierendeel uur gaans van de Stad *Hulst*. Eene Bende Soldaaten, staande onder eenen Majoor, houdt aldaar Bezetting. De Schans dient ter dekkinge van eene Linie, voor welke een groot deel Land onder water kan gezet worden; 't welk de voornaamste sterkte der genoemde Stad uitmaakt.

MOGGE, (PIETER) Heer van *Renesse*, Burgemeester van *Zierikzee*, en, wegens die Stad, Afgevaardigde ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten, was, in den Jaare 1747, nevens andere Regenten, in den haat van het Gemeen gevallen, alzo hij geoordeeld wierdt, 's Prinsen verheffing te hebben tegen gehouden. Bijkans ware hij een slagtoffer geworden van de moorddaadige woede, bij zijne aankomst uit *'s Hage*, met den gewoonen Rotterdamschen Beurtman, te *Zierikzee*. Aan 't einde van de Haven opgewagt van eene raazende menigte, rukte men den Heere MOGGE den hoed van het hoofd, tooide dien met een Oranjelint, ontnam hem den Deegen, en voerde hem, op eenen Wagen, na het Heeren Logement, alwaar hij eene maand lang in bewaaring wierdt gehouden. Men wil dat deeze opsluiting het werk was van eenen der nieuwe Regenten, welke, met den Burgemeester begaan, dit middel verzonnen hadt, om hem voor het woedend Graauw te beveiligen. Niet vroeger, dan naa de aankomst van zijne Hoogheid, wierdt de Heer MOGGE uit zijne hegtenisse ontslagen.

MOINE, (STEPHANUS LE) gebooren te *Caan*, in Frankrijk, bekleedde, met veele toejuiching, het Leeraarampt te *Rouen*, onder de Fransche Hervormden, toen hij beroepen wierdt tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan 't Hoogeschool, en gewoon Leeraar in de Walsche Gemeente, te *Leiden*. Hij aanvaard-

waardde dien dubbelen post; niet, evenwel, zonder alvoorens *Engeland* bezogt te hebben, alwaar hij, te *Oxfort*, den Eeretrap van Dokter in de Godgeleerdheid beklom. Tot in het vijfenzestigfte jaar zijns ouderdoms, bekleedde hij 't een en ander beroep tot bijkans algemeen genoegen. Bekend is het Werk, door LE MOINE in 't licht gegeeven, onder den tijtel van *Varia Sacra*, of *Heilige Stoffen*.

Zie *Memoires du Temps*.

MOLENAARS-GRAAF, een Ambagt en Dorp, in Zuidholland, in den *Alblasferwaard*, dus genaamd naar het ftroompje *de Graaf*. Het Ambagt wordt gefchat op zevenhonderd drieënzeventig Morgens Lands, en het getal der Huizen, op ruim vijftig. De Hervormden hebben 'er eene Kerk, en worden door eenen eigen Leeraar bediend.

MOLENBEEK, een loopend water, in Gelderland, in de nabuurfchap van *Arnhem*, zijnen oorfprong neemende uit de nabij gelegene bergen. Het wordt dus genaamd naar de *Molens*, welke het, om en in de zo even gemelde Stad, aan den gang houdt. De Beek ontlast zich in den Rhijn.

MOLENBERG, eene heerlijke Lustplaats, in Zeeland, op het Eiland *Schouwen*, weleer de eigendom van den Heere Mr. ADRIAAN DE HUYBERT, Burgemeester van *Zierikzee*, en Dijkgraave van den Lande van *Schouwen*.

MOLINÆUS, (JOANNES) weleer Leeraar onder de Remonftranten, en zeer bekend door zijn Ontwerp van Godgeleerdheid, onder den titel van *Geestlijk Wapenhuis*, 't welk als een kort begrip kan worden aangemerkt van het zamenftelzel van Godgeleerdheid en Zedekunde van den vermaarden PHILIPPUS VAN LIMBURCH.

MOLINÆUS, (PETRUS) gebooren in Frankrijk, in den Jaare 1568, zou, waarfchijnlijk, in zijne vroege jeugd, het leeven

 ver-

verlooren hebben, in den berugten Parijſchen moord, zonder de trouwhartigheid eener Dienstmaagd. In rijpen ouderdom verliet hij zijn Vaderland, ſtak over na Engeland, en oeffende zich aldaar in de Godgeleerdheid onder WITACKER, REINOLD en andere vermaarde Mannen van dien tijd. Vervolgens eenen keer na *Leiden* gedaan hebbende, om 'er den beroemden FRANCISCUS JUNIUS te hooren, wierdt hem, zedert, in den Jaare 1594, het Hoogleeraarampt in de Wijsbegeerte, aan 't Hoogeſchool dier Stad, opgedraagen. Zes jaaren hadt hij dien post bekleed, toen de Hervormde Gemeente te *Parijs* hem tot haaren Leeraar verkoos. Eene wijl tijds na zijne wederkomst in Frankrijk, begaf hij zich na de Provincie *Lotharingen*, bij de Prinſeſſe CATHARINA, Zuster van Koning HENRIK DEN IV, om derzelver waggelend Hervormd Geloof te ſchraagen. Hij ſlaagde daar in gelukkig, en keerde niet te rug te *Parijs*, dan na den dood dier Prinſeſſe. Thans te *Parijs* wedergekeerd, beriepen hem de Verzorgers van 't Leidſche Hoogeſchool, zo wel als die van *Saumur*, tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid. Doch, vermids hij zo min van zijne Gemeente, als van het Franſche Sijnode, geen ontſlag konde bekoomen, was hij genoodzaakt, die beide aanbiedingen van de hand te wijzen. Nogthans vertrok hij, naderhand, na *Sedan*, in die hoedanigheid, en te gelijk als gewoon Euangelieprediker. Hij overleedt, eindelijk, in het eenennegentigſte jaar zijns ouderdoms, nalaatende eene menigte Schriften, over verſcheiden onderwerpen. 's Mans *Schild des Geloofs* is ook den Nederduitſche Leezeren bekend.

MOMBER. Deezen naam voert, in de Provincie Gelderland, de Amptenaar, welken men, elders, Advokaat-Fiskaal of Prokureur noemt. Hij heeft, in het gemelde Gewest, eenen Subſtitut-Momber onder zich.

MOMMA, (WILHELMUS) zeer bekend in de Geſchiedeniſſe der Nederlandſche Kerke, uit hoofde der geſchillen, zijnent wegen, te *Middelburg* voorgevallen. Hij bekleedde het Hoogleeraarampt in de Godgeleerdheid, onder het waarneemen van den gewoonen predikdienst, te *Ham*; wanneer 'er eene Predikants-

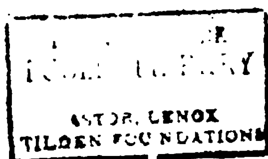
dikantsplaats, in de straks genoemde Zeeuwsche Stad, opengevallen zijnde, hij, tot het vervullen van dezelve, verkoozen wierdt, door het *Collegium Qualificatum*, bestaande uit Afgevaardigden van de Wethouderschap en van den Kerkeraad, aan welke, in dat Gewest, die verkiezing staat. Doch de Klassis van *Walcheren*, om haare goedkeuring van dit beroep verzogt zijnde, weigerde dezelve; voor reden geevende dat MOMMA verdagt was van schadelijke nieuwigheden doelende hier mede op de *Cartesiaansche* leerstellingen, en zijne Hoogheid, Prins WILLEM DE III, daarenboven, kort te vooren, aan de Zeeuwsche Kerken hadt geschreeven, zij hadden, ter handhaavinge van de rust, in het vervullen van Leeraarampten, vooral het oog te houden op het weeren van dusdanige nieuwigheden. Van haare weigeringe zondt, daarenboven, de Klassis berigt aan den Prinse, die thans ('t was in den Jaare 1677) met het Leger van den Staat, voor *Maastricht* lag. Doch het gemelde Kollegie liet zich hier door niet omzetten, maar vervoegde zich bij de Regeering van *Middelburg*, met verzoek om derzelver tusschenkomst met raad en daad. Niet vrugteloos was dit aanzoek. Het beroep van MOMMA wierdt niet slegts voor wettig verklaard, maar hij, daarenboven, tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Hebreeuwsche Taale, aan het Doorluchtig School der Stad, aangesteld. Zints dien tijd wierden 'er eenige Afgevaardigden benoemd, om zich bij MOMMA te vervoegen, en denzelven na zijne nieuwe standplaats te geleiden.

Intusschen hadt men zijne Hoogheid, van het voorgevallene, niet onkundig gelaaten; welke hier op twee Brieven schreef, eenen aan den beroepenen Leeraar, waar in hij denzelven raadde, zijn ontslag niet te verzoeken, voor dat het geschil was bijgeleid, en een anderen aan de Regeering van *Middelburg*, om de zaak niet verder voort te zetten, voor en aleer hij zelve nadere schikkingen zoude gemaakt hebben. Van gelijken inhoud was ook een Brief aan het Kollegie gerigt. MOMMA zondt een antwoord aan zijne Hoogheid, in beleefde bewoordingen, doch liet zich, egter, door de Zeeuwsche Afgevaardigden, die reeds bij hem waren, overhaalen tot de reize na *Middelburg*, niettegenstaande de Klassis van *Walcheren* hem

 hadt

hadt verzogt, het beroep te willen afslaan, alzo hij nooit als een waar Herder zou worden aangezien, maar als een Huurling, die niet door de rechte deur in de Schaapenstal van CHRISTUS was gekoomen.

Onder dit alles kwam MOMMA te *Middelburg*, alwaar men, eerlang, toestel maakte om hem te bevestigen en op den predikstoel te brengen; te gereeder ging men daar toe over, alzo de Burger-Krijgsraad zich in de zaak gemengd, en voor den nieuwen Leeraar hadt verklaard. Vergeefs zondt zijne Hoogheid scherpe Brieven aan de Regeering, het Kollegie en aan MOMMA, inhoudende ernstig verbod om met de bevestiging voort te gaan. De Krijgsraad en veele voornaame Burgers begeerden het tegendeel, in 't midden brengende het gevaar van oproer, indien het werk geenen voortgang hadde. MOMMA, welken de Regeering onder haare bescherming hadt genomen, wierdt dan bevestigd, op den negentienden Julij des Jaars 1677, en deedt, nog dien zelfden dag, zijne Intreerede, onder een ongehoorden toeloop van lieden van hoogen en laagen rang. De Prins, dit vernomen hebbende, zondt bevel aan de Klasfis, om de orde der Kerke te handhaaven tegen de zulken, welke de aanvoerders geweest waren van de ongeregeldheid, zo als men die noemde. De Klasfis, zich te *Middelburg* niet veilig oordeelende, zat thans te *Vlissingen*, en dagvaarde aldaar het meer gemelde Kollegie. Doch vermits de Regeering der eerstgenoemde Stad niet gedoogde, dat iemand haarer Burgeren elders, 't zij Kerkelijk of Waereldlijk, te regt stondt, ging de Klasfis over tot het Kerkelijk afdoen der zaake, tegen de niet verscheenen gedaagden. De Predikanten VAN DER WAAYEN en DE MEY, die in het beroep van MOMMA inzonderheid gewerkt hadden, wierden uit de Klasfis gezet. Naa de komst van Prinse WILLEM te *Middelburg*, verliet MOMMA de Stad, en vertrok na *Delft*, tot zijnen Vriend WILHEM ANSLAAR, Schoonzoon van den beroemden JOANNES COCCEJUS, en Leeraar in die Stad. Hier gaf hij zich over aan zijne geliefde Letteroeffeningen; die, egter, spoedig wierden afgebroken door een verhaasten dood, veroorzaakt door geweldige hartkloppingen, ontstaan uit droefheid over de uitgestaane vervolgingen. Der opmerkinge waardig

ASTOR, LENOX
TILDEN FOUNDATIONS

CHRISTOFFEL DE MONDRAGON
Ridder, Heer van Roo, etc. President
vanden Raet van Oorloge M.r de Camp
Generaal, Gouverneur en Casteleyn
der Stad en Casteel van Antwerpen.
GESTORVEN MD XCVI.

J. Punt fecit.

dig is het, dat MOMMA, zints zijn vertrek uit *Middelburg*, een Jaargeld bekwam, volgens zommigen uit 's Prinsen goederen, en dat de Raad van zijne Hoogheid hem gaarne zou bevorderd hebben tot Hoogleeraar aan 't Hoogeschool te *Duisburg*. Van 's Mans werkzaamheid en denkwijze getuigen de Schriften, door hem in 't licht gegeeven.

Zie Eerste Oorsprong der Broedertwisten; *Hollandsche Mercurius*, enz.

MONDRAGON, (CHRISTOFFEL VAN) een Spanjaard, doch overbekend in 's Lands Geschiedenissen, zo om zijne dapperheid, als loflijken inborst, om welken hij, zelfs bij veelen der Landzaaten, in waarde wierdt gehouden. Van 't een en ander zullen wij eenige staalen openleggen. Van zijn beleid gaf hij eene proeve in 't ontzet van de Stad *Goes*, in Zeeland, die, in den Jaare 1572, door de Nassauschen belegerd was. MONDRAGON, die den rang van Kolonel bekleedde, tot het ontzetten der Stad last ontvangen hebbende van den Hertog VAN ALVA, ging, op den twintigsten October, te scheep, te *Bergen op den Zoom*, met zijn Regiment Waalen, waar bij zich eenige Spanjaards en Hoogduitschen voegden, in alles drieduizend man. Zich gelaatende, alsof hij 't op de Nassausche Vloot gemunt hadde, wendde hij den steven Zeewaarts, doch deedt, wel haast, het meerendeel van zijn Volk te water gaan, om te voet na het Eiland *Zuidbeveland* te trekken, hoewel 'er twee mijlen verdronken Land en drie diepe Killen moesten doorwaad worden. Zeker Brabander, DIRK BLOEMAART, in dien oord woonagtig, hadt hem deezen weg geweezen. Elk zijner Soldaaten hadt hij een zakje met Buskruid en Tweebak op het hoofd, of aan den hals gehangen. MONDRAGON, volgende zijnen Gids, en vooraan treedende, stapte, met de zijnen, tot de knieën, zomtijds tot de lendenen in 't water, en bragt het, in ruim vier uuren tijds, aan de overzijde, met verlies van slegts negen man, die in den stroom verdronken waren. De belegeraars, hier van verwittigd, dreeven 'er den spot mede, en gunden, daarenboven, den Spanjaarden den gantsche nacht om zich te

droogen en te ververfchen. Met het aanbreeken van den dag trok MONDRAGON op de Stad aan; 't welk bij de belegerden vernomen zijnde, dezelven tot eenen uitval deedt befluiten: waar door de Kolonel een opening hebbende bekoomen, rukte hij ter Stad in, en dreef de belegeraars op de vlugt; waar naa hij, ongemoeid, wederkeerde na de plaats, van welke hij was afgevaaren. Door dit bedrijf bragt hij geen kleinen fchrik in zijnen vijand, hoewel zommigen, zelf onder de zijnen, hem des van roekeloosheid befchuldigden. Tot loon van dit, en meenig ander kloek bedrijf, bekwam hij, in 't volgende jaar 1573, de waardigheid van Stadhouder van Zeeland. In deeze hoedanigheid voerde hij, in 't volgende jaar, het bevel binnen *Middelburg*, 't welk, door Prins WILLEM DEN I, zeer naauw ingeflooten wierdt gehouden. Naa drie weeken lijdens van alle de onheilen eener belegerde Stad, befloot de Spaanfche Kolonel, met zijne Doorluchtigheid in onderhandeling te treeden en de Stad over te geeven, mids men hem en zijne Soldaaten, met pakkaadje, wapens en vliegende Vaandels liet uittrekken, en de burgers, die zulks begeeren mogten, onbefchadigd aan Vriendenbodem aan land zette. De Prins zulks weigerende, en de belegerden op geene andere voorwaarden, dan van genade of ongenade, willende ontvangen, zondt MONDRAGON tot antwoord, eerder dan in deeze voorwaarde te berusten, de Stad aan twintig plaatzen te zullen in brand fteeken, en vervolgens, in eenen uitval, zich zelven al vegtende laaten in ftukken hakken. Toen leende zijne Doorluchtigheid het oor aan eene nadere onderhandeling, bij welke bedongen wierdt, „ dat MONDRAGON en de zijnen, met geweer en pak- „ kaadje, het Eiland *Walcheren* zouden ruimen, mits laatende „ de Vestingwerken en Oorlogfchepen onbefchadigd. Op zijn „ woord van eere zou hij, binnen twee maanden, tot den „ Prins wederkeeren, of den Heer van ST. ALDEGONDE, den „ Hopman JAKOB SIMONSZOON DE RYK en eenige anderen, op „ vrije voeten ftellen." Op den eenentwintigften Februarij verliet MONDRAGON de Stad, en wierdt te *Ter Neuze* aan land gezet. Ten aanzien der even gemelde gevangenen hieldt hij zijn woord, en fprak, daar 't pas gaf, Mannentaal, om derzelver ontflag te bevorderen.

In

In de maand Junij des Jaars 1575 ontmoeten wij MONDRAGON, in eenen aanslag op de *Klundert*, de *Fijnaard* en de *Ruigenhil*, drie Polders aan het Hollandsche Diep, bij *Dordrecht*. De gelegenheid diens oord vernomen hebbende uit eenige Spaanschgezinde Ingezeetenen, bragt hij duizend Schutters van zijn Waalsch Regiment, met twee Vaandelen Spanjaarden, deels te scheep, deels te voet en half naakt, bij laag water, op het Eiland; daar hij, spoedig, meester wierdt, alzo de Staatsche schepen straks de wijk namen. *Zierikzee* viel hem in de volgende maand in handen. Gelegenheid tot blijkvertoon van zijnen edelmoedigen aart verschafte deeze bemagtiging aan MONDRAGON. GASPAR VAN VOSBERGEN, Hoogbaljuw der Stad, hadt, geduurende het beleg, met eenige andere Stedelingen, zich in 't Spaansche Leger, 't welk daar voor lag, vervoegd, met last, zo als zij voorgaven, om de Stad, bij verdrag, over te geeven; niet, evenwel, zonder in hetzelve eenige Oorlogschepen te begrijpen, met welker Bevelhebbers zij vooraf moesten spreeken: weshalven zij Vrijgeleide derwaarts verzogten. MONDRAGON bewilligde in dit verzoek. Doch VOSBERGEN en de zijnen bewerkten het tegendeel, aanwijzing doende aan de Scheepsoversten, welke Dijken, tot beveiliginge der Stad, men hadt door te steeken, en tevens zeinen beraamende van wederzijdsche verkondschappinge. Zelfs beschikten zij, dat 'er, bij nacht, volk in de Stad gebragt wierdt. Bij hunne wederkomst uit de Vloot, maakten zij den Spanjaarden diets, dat zij, alvoorens in onderhandeling te treeden, in de Stad verslag moesten doen van de bewilliginge der Schepelingen. VOSBERGEN, naa 't overgaan der Stad, diens bedrijfs gedagtig, en het ergste voor zich zelven vreezende, hadt zich te zoek gemaakt, doch wierdt ontdekt en voor MONDRAGON gebragt; die hem, voorts, zijn voorgaande bedrijf herinnerde, en, met eenige scherpheid, vraagde, of hij wel wist, de bemagtiging der Stad daar door zes maanden verwijld, en, door zijn wederstreeven van den Koning, den dood verdiend te hebben? VOSBERGEN, op de best mogelijke wijze, hier tegen zijne verontschuldiging hebbende ingebragt, liet zich voorts de Spaansche Bevelhebber dus edelmoedig uit ,, dat hij, 't geen anderen den dood waar-,, dig zouden keuren, prees, en vergiffenisse waardig agtte;

,, en

„ en zo hij den dienst zijner Majesteit aanvaarden wilde, op „ grooter verheffing dan ergens konde hoopen." Doch VOSBERGEN wees deeze aanbieding van de hand, voor reden geevende, dat hij door Eed aan den Prinse en de Staaten, en door 't Geweeten aan den gezuiverden Godsdienst verbonden was.

Merkelijke moeite hadt MONDRAGON, kort daar naa, van 't Spaansche Krijgsvolk, 't welk, naa de bemagtiging van *Zierikzee*, wel tweeëntwintig maanden soldije ten agteren zijnde, met harde en dreigende woorden, om betaaling vraagde. Meer dan eens bragt de Kolonel de dreigende Gemeente, met klem van woorden en een agtbaar gelaat, tot bedaaren. Niet op den duur konde hij, egter, dezelve hier door in bedwang houden. Een aantal Knegten, 't eenigen dage, zijnen herberg omsingelende, dreigde hem om hals te brengen. Vol moed begaf hij zich hier op onder 't midden der muitelingen, en, zijnen borst ontbloot hebbende, boodt hij aan, hunne Kogels en Spiezen op denzelven te willen ontvangen, om alzo met zijn bloed eene soldij te betaalen, welke hij betaalen konde, noch schuldig was, maar wel de Koning. Dit was genoeg om den hoop met schaamte te doen afdruipen, en de handen thuis te houden van eenen Overste, die zijne Soldaaten altoos met tedere liefde gekweekt hadt.

In den Jaare 1579 bevondt zich MONDRAGON voor *Maastricht*, en bevorderde de bemagtiging der Stad. Minder voorspoedig slaagde hij, vijf jaaren laater, in zijnen aanslag op *Lillo*. Naa een beleg van ruim drie weeken, geenen kans ziende om iets van aanbelang te verrigten, brak hij op met zijne Knegten; laatende alleenlijk eenige huizen bezet. Deeze te leurstelling, en dat hij, zints eenigen tijd, tot Burgtvoogd van *Antwerpen* was aangesteld, konde hem niet wederhouden, van telkens eenen nieuwen kans te waagen. De Sterkten, rondom *Hulst*, heroverde hij, in den Jaare 1591. Vier jaaren laater noodzaakte hij Prins MAURITS, het beleg van *Grol* op te breeken, kort naa dat het om de Stad geslagen was; om vervolgens PHILIPS VAN NASSAU, met zijne gantsche Ruiterij, te keer te gaan, en dezelve eerst in wanorde te brengen, en vervolgens op de vlugt te jaagen. De laatste veldtogt was deeze, welken MONDRAGON bijwoonde. Hij hadt nu den hoogen ouderdom van bijkans twee-

tweeënnegentig jaaren bereikt, en overleedt, op den derden Januarij des Jaars 1596, den roem van dapperheid en bescheidenheid, bij vijanden en vrienden, mede ten grave draagende.

Zie HOOFT, BOR, enz.

MONNIKENDAM, eene Stad in Noordholland, in rang de vijfde onder de Steden van het Kwartier, legt aan eenen inham van de Zuiderzee, welke zich uitstrekt langs den vasten Wal en het Eilandtje *Marken*. Haaren naam ontleent de Stad van het Meertje de *Monnik*, 't welk, eertijds, met de Zuiderzee vereenigd geweest zijnde, door het leggen van eenen Dam daar van afgescheiden is geworden. Al aan het einde der Dertiende Eeuwe vindt men van *Monnikendam*, onder de benaaming van Stad, gewag gemaakt. Veel heeft *Monnikendam*, in oude tijden, geleeden, zo door de inlandsche verdeeldheden, als door brand en andere rampen. In den Jaare 1572 koos het de zijde van Prinse WILLEM DEN I, ondanks de poogingen der Amsterdammers, die, in eenen togt derwaarts, van de veertig Vaartuigen, met welke zij gekoomen waren, wel achttien in den loop lieten.

Monnikendam heeft vier Poorten: de Nieuwe-Poort, de Zaksteegs-Poort, de Noordeinder-Poort en de Zuideinder-Poort. Rondom de Stad loopt een Aarden Wal, met boomen beplant, verstrekkende tot eenen niet onvermaakelijken Wandelweg, waar van men een fraai gezigt heeft over de omleggende vrugtbaare Weilanden en op eenen reeks Dorpen. De Koophandel, welke, bij ouds, hier merkelijk bloeide, wierdt bevorderd door eene goede en welgelegene Haven; doch die, al voor lange, door verzanding, onbekwaam is geworden tot het ontvangen van groote Schepen. Het getal der Huizen, welk men, in den Jaare 1632, op achthonderd en achttien schatte, was, bij de opneeming, eene Eeuw daar naa, op zes honderd negenenzeventig verminderd. De Inwooners zouden omtrent tweeduizend bedraagen. Weinig zijn hier de Openbaare Gebouwen. Het Stadhuis vertoont niets merkwaardigs, dan zijnen Toren van eene zonderlinge gedaante. Van binnen be-

bewaart men nog het Ridderteken van het Gulden Vlies, naa den merkwaardigen Zeeflag van den Jaare 1573, door den Graaf van BOSSU, aan den Burgemeester KORNELIS DIRKSZOON, vereerd. De Gereformeerde Kerke ftaat bijkans onmiddelijk aan den Wal, bij de Nieuwe-Poort. Van ouds was zij aan den H. NIKOLAAS gewijd. Het is een ruim Gebouw, voorzien van eenen hoogen zwaaren Toren. De Lutherfchen en de Doopsgezinden hebben 'er ieder eene nette Vergaderplaats, en de Roomschgezinden eene Statie. Al voor lang plagt *Monnikendam* den naam te hebben, dat 'er beter dan ergens zwarte zijde geverfd wierdt. De Regeering der Stad beftaat uit vijftien Vroedfchappen, als mede uit Schout, vier Burgemeesters en zeven Schepenen.

Zie *Handvesten van Monnikendam*; VELIUS, *Kronijk van Hoorn*, enz.

MONNIKENHOF. Dus noemt men de Puinen en Overblijfzels van het eertijds vermaarde Klooster der *Tempelieren*, 't welk eertijds ftondt in de Heerlijkheid *Wijk*, in het Land van *Heusden*. Eene vervallene Voorpoort, nevens eenig zwaar en grof Muurwerk, is 't al, 't geen men van het vermaarde gebouw ziet.

MONNIKENHUIZEN, een van ouds beroemd Klooster, 't welk te ftaan plagt boven de Stad en in het Schependom van *Arnhem*. In den Jaare 1328 wierdt het door Hertog REINOUD DEN II gebouwd. Zedert diende het insgelijks tot eene begraafplaats van Gelderfche Grooten. Onder andere bewaarde men aldaar het Ingewand van Hertoge KAREL VAN GELDER. Naa de verdelging van het Geftigt, heeft men den grond gebruikt tot het aanleggen van een Bosch, 't welk thans uitmaakt een gedeelte der plantaadjen van het vermaaklijk *Klaarenbeek*.

MONSTER, te gader met *Poeldijk*, *ter Heide* en *Half Loosduinen*, eene Hooge Heerlijkheid uitmaakende, zijnde eertijds, naar men wil, geweest de vermaarde Heerlijkheid van *Polanen*,

is

is een fraai en vermaaklijk Dorp, een klein half uur gaans ter Noordwesten van *'s Graavenhage*, nabij de Duinen, doch, egter, op een vrugtbaare grond gelegen. *Monster* is zekerlijk eene der oudste plaatzen van het Gewest; men vindt 'er reeds gewag van in het begin der Elfde Eeuwe. Veele eeuwen vroeger hadden 'er de Romeinen, indien niet een Kasteel, althans eene verblijfplaats gehad. Den berugten Mijlpaal van de Keizers AURELIUS ANTONINUS en AURELIUS VERUS, dienende ter aanwijzinge van de afstanden der Plaatzen, heeft men hier uit den grond opgedolven. *Monster* bestaat hoofdzaakelijk uit eenen langen, met nette huizen bebouwden straatweg, op welken verscheiden Bijstraaten uitloopen, alles met fraai geboomte beplant, en rondsomme van vermaaklijke Buitenwooningen voorzien. De stevige vierkante Toren, welke bij de ruime Kerk staat, eindigt in een laagen Spits. De oud-adelijke Hofstad' *Polanen*, de gewoone verblijfplaats der Heeren van dat aanzienlijk Geslagt, stondt eertijds in de nabuurschap. Tegenwoordig is het niet meer dan eene Boerenwooning.

MONSTER, een Dorp in Zeeland, op het Eiland *Zuidbeveland*, in de Hooge Heerlijkheid van *Borselen*. De gedaante van het Dorp is een langwerpig vierkant. Men hadt 'er, voormaals, het Ontwerp van eene Kerk gemaakt, en den grond van 't Kerkhof reeds afgetekend. Doch, om de hoog loopende kosten, aan andere noodige werken, hadt de Kerkbouw geenen voortgang, en hieldt men, zedert, de godsdienstige bijeenkomsten in het Parochiehuis, waar in de Leeraar van *Borselen* den predikdienst verrigt. Aan den Noordkant van het Dorp vindt men eene voortreffelijke Put, ruimte van keurlijk water uitleverende voor de inwooners. Eene hoogte, of Vliedberg, een weinig ten Noorden gelegen, is hier te Lande bij den naam van *Berg van Trooien* bekend.

MONTBAS, (JAN BARTHON DE) Kommissaris-Generaal der Ruiterije van den Staat, in den Jaare 1672, ten tijde als de, Franschen Gelderland met eenen inval dreigden, ontving last ten einde om dien toeleg te verhinderen, de Betuwe, op drie plaatzen, tusschen *Heussen* en het Tolhuis te bezetten. Doch

nauw-

naauwlijks hadt de Prins VAN CONDÉ toestel gemaakt, om dien post te bemagtigen, of MONTBAS verliet denzelven, heimelijk, tot geene kleine verwondering van den Franschen Veldheer; die, in 't eerst, daar van geene andere reden wist te geeven, dan een vermoeden, dat men geweeken was, alleen met oogmerk, om naderhand met te meer magts op hem aan te vallen. Om deeze lafhartigheid wierdt MONTBAS in hegtenisse genomen, en eenigen tijd gehouden, in 't Leger bij *Bodegrave*; uit welke hij, egter, ontvlugtte, de wijk neemende na *Utrecht*, 't welk thans in de magt der Franschen was. Om dit overloopen tot den vijand, zo als men 't noemde, zo wel als om het verlaaten van den boven gemelden post, streek men, eerlang, over hem het vonnis, om in beeldtenisse te worden opgehangen; een zinnebeeld der straffe, welke hij te wagten hadt, indien men zijnen persoon in handen kreeg. Doch hij hieldt zich buiten schoots, met aanbieding, nogthans, van zich voor onzijdige Regters te willen verdeedigen, indien men hem van lijfsveiligheid verzekerde. Zedert verdeedigde hij zijn gedrag in openbaaren druk, beweerende dat hij den post in de Betuwe niet verlaaten hadt, dan op uitgedrukten last der Afgevaardigden te Velden. Zommigen voegen 'er nevens, dat hij, van zijn wijken, de schuld leide op den Prinse VAN ORANJE, die, met voordagt, om hem te bederven, als behoorende tot de zogenaamde Louvesteinsche Factie, slegts een klein getal manschap hem gegeeven hadt. Wat laater daagde hij de Heeren VAN ZUILENSTEIN en 'S GRAAVENMOER, gelijk ook de Graaven VAN STYRUM en FLODOOP, tot een tweegevegt. Doch men deedt zijne uitdaagingen beantwoorden door den Scherpregter van 't Leger, en het antwoord aan den Franschen Generaal, Hertog VAN LUXEMBURG, toezenden. MONTBAS begaf zich, naderhand, na Frankrijk, van waar hij herkomstig was, en ging over in den dienst des Konings. Hoewel hij veele jaaren in Staatschen dienst geweest was, en in huwelijk hadt eene dogter van den vermaarden HUGO DE GROOT, diende hij, egter, naderhand tegen den Staat; wordende, onder andere, verdagt gehouden, van eenen toeleg op *Sas van Gend* gesmeed te hebben.

Zie VALKENIER, *Verward Europa*; *Lettres de* MONTBAS.

MONT-

MONTFOORT, een Ampt, in Staats Opper-Gelderland, 't welk ten Noorden van de *Maaze*, ten Oosten van de *Roer* bespoeld wordt, en ten Zuiden en Westen aan Gulikerland grenst. Bij de verdeeling der nalaatenschap van Prinse WILLEM DEN III, kwam dit Ampt aan den Koning van Pruisfen. Reeds in de voorgaande Eeuwe waren de jaarlijksche inkomsten daar van begroot op vijfentwintigduizend guldens. Behalven de twee kleine Steedtjes *Nieuwstad* en *Egt*, en eenige Dorpen, bezitten de Algemeene Staaten, in dit Ampt,

MONTFOORT, (*het Dorp*) van 't welk het geheele Ampt zijnen naam ontleent, hoewel het tegenwoordig niets meer of beter is dan een gering Vlek, midden in eene moerassige Landstreek geleegen. Weleer plagt hier een sterk Kasteel te leggen, op 't welk de Geldersche Vorsten dikmaals hun verblijf hielden. HENRIK VAN MONTFOORT, Bisschop van *Luik*, zou hetzelve, omtrent het midden der Dertiende Eeuwe, gestigt hebben. Van de verwoestingen, geduurende de Nederlandsche Oorlogen tegen het gebouw aangerigt, zijn geene andere Overblijfzels, dan die tot eene wooning kunnen dienen voor den Drossaart.

MONTFOORT, (*Het Land van*) is het tweede Kwartier, of Maarschalksampt van de Provincie van *Utrecht*, grenzende ten Westen en ten Noorden aan den Hollandschen bodem. Behalven de Stad van dien naam, leggen in hetzelve verscheiden Ambagtsheerlijkheden.

MONTFOORT, (*de Stad*) de vijfde en laatste onder de stemmende Steden van *Utrecht*, ter slinker zijde van den Yssel, die, bij ouds, voor de Stad merkelijke diepte plagt te hebben, en niet weinig toebragt tot den toenmaaligen bloei en welvaart der Stad. Een sterk Kasteel, met muuren en torens voorzien, eertijds gelegen ten Zuiden van *Montfoort*, doch door de Franschen, in den Jaare 1672, geheel verwoest, zal, meent men, de vroegste aanleiding tot den opbouw der Stad gegeeven hebben. Bisschop GODEFRID VAN RHENEN stigtte hetzelve, in den Jaare 1170, om te dienen tot eenen voor-

muur tegen de strooperijen der Hollanders. *Montfoort* of *Montfort* noemde hij het Kasteel, omdat hij het als een *sterken Berg* wilde hebben aangezien. De bewaaring daar van wierdt toevertrouwd aan *Burggraaven*, van welke men een langen reeks vindt opgenoemd. *Montfoort* bevat niet veel merkwaardigs. Men heeft 'er drie Poorten: de *Willeskopper-Poort*, de *Heeswijker-Poort* en de *Ysfel-Poort*. De Muur, rondom de Stad, draagt nog kenmerken van zijne oude sterkte, in de kleine Torentjes en Rondeelen. Tegen de gewoonte van andere Steden, staat het Stadshuis, niet midden in de Plaats, maar tegen den Wal, over welken men, op de omleggende landerijen, een vermaaklijk uitzigt heeft. Van ouds hadden de Ridders van Malta eene Kommanderij te *Montfoort*, die nog in weezen is, en thans onder de Balije van *Utrecht* behoort. De Kerk der Hervormden, eertijds aan JOANNES DEN DOOPER gewijd, een ruim gebouw, met een vrij hoogen spitzen Toren, staat op een ruim Plein, midden in zwaar geboomte. In het Zuidlijk Kruis ziet men de Begraafplaats der Heeren VAN MONTFOORT. Twee Predikanten neemen hier den Predikdienst waar. Eene Walsche Gemeente, die men 'er plagt te hebben, is al voor lang uitgestorven. De Roomschgezinden hebben 'er insgelijks eene Kerk. De Regeering der Stad is tweeledig; het eene deel bestaat uit een Kollegie van twaalf Vroedschappen, zamengesteld uit Schout, Oud- en Regeerende Burgemeesters en Schepens; het ander, het Kollegie van de Wet genaamd, bestaat uit Schout, twee Burgemeesters en zeven Schepenen. Veel Touw wordt 'er te *Montfoort* geslagen. De veelvuldige Hennip, welke in de nabuurschap wordt geteeld, geeft daartoe goede gelegenheid. Het een en ander is de hoofdbron van het bestaan der Ingezeetenen.

Zie ALTING, *Notit. German. Infer.* CORTGEEN, *Stichts Kronijk*; VAN LEEUWEN, *Batav. Illustr.*

MONTFOORT, (*Geslagt van*) is zeer vermaard in 's Lands Geschiedenissen, onder den naam van *Kasteleinen*, *Burggraaven*,

ven, of ook wel *Heeren* van dien naam. Men ontmoet dezelve, voor 't eerst, in den Jaare 1227, in den persoon van EVERHARD VAN MONTFOORT, en voor de laatste reize, in den Jaare 1554, in JAKOB VAN MONTFOORT, op den zeventienden Maart diens Jaars, te *Leiden* overleeden. Hij hadt verscheiden kinderen. Doch het blijkt niet, dat een van dezelve het Burggraafschap bekleed heeft. Zijne Huisvrouw was DIRKJE BOEL VAN LINDENBURG, dogter van DIRK BOEL, Burgemeester van Amsterdam, in den Jaare 1457.

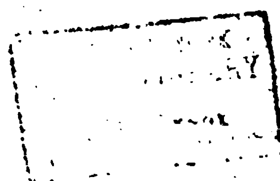
MONTIGNI, (FLORIS VAN MOMMERANCI, *Baron van*) broeder des Graaven VAN HOORNE, Stadhouder over *Doornik* en het *Doornikſche*, en Ridder van het Gulden Vlies, wierdt, door de Landvoogdes, in den Jaare 1561, na Spanje gezonden, met den neteligen last, om den Koning den bedrukten staat der Nederlanden onder 't oog te brengen, en tevens om eenigen onderstand in geld te verzoeken. In den aanvang des volgende jaars keerde hij van daar te rug, geen ander steunzel medebrengende, dan goede woorden en beloften. Zedert liep een gerugt door 't Land, waarschijnlijk door den Baron eerst aan den gang geholpen, dat PHILIPS DE II zich de Nederlandsche zaaken luttel aantrok. Ook wil men, dat hij den Kardinaal de GRANVELLE, in Spanje, zeer zwart hadt afgemaald. Zeker is het, dat hij, nevens zijnen broeder, met den Prins VAN ORANJE en den Graave VAN EGMOND, zich tegen dien Kerkvoogd verklaarde, en zedert een Verbondschrift tekende, welks inhoud niet gemeld wordt, doch, hoogstwaarschijnelijk, onder andere op de verdrijving van GRANVELLE doelde. Meer en meer openbaarde hij zijne denkwijze en inzigten, toen hij, gemoedigd door het Ontwerp der Verbondene Edelen, nevens andere Stadhouders, zo in geschrift als bij monde, aan de Landvoogdesse verklaarde, dat zij noch den wil, noch het vermogen hadden om de Plakaaten uit te voeren, en de hand te leenen aan de handhaaving der Inquisitie; 'er nevens voegende, dat zo de Koning en haare Hoogheid daar op bleeven aandringen, zij liever hunne Ampten wilden nederleggen.

Zulk eene aarzeling der voornaamste Edelen was oorzaak, dat men bedagt was op eenige verzagting der Plakaaten. Met een Ontwerp, deswegen beraamd, besloot men, den Heer VAN MONTIGNI, nevens den Markgraaf VAN BERGEN, na Spanje af te vaardigen, om het goeddunken zijner Majesteit te verstaan, en dezelve, ware 't mogelijk, ter bewilliginge over te haalen. MONTIGNI reisde vooruit; wordende de andere opgehouden door een ongemak aan zijn been. Berouw over de aangevangene reize beving hem reeds te *Parijs*, alwaar hij het misnoegen des Konings, over het Verzoekschrift der Nederlandsche Edelen aan de Landvoogdesse, zo zwaar hoorde weegen, dat hij het gevoelen van eenen Franschen Raadsheer innam, nopens 't volvoeren van zijnen last. Deeze raadde hem, door eene gemaakte ziekte, zich van het verder voortzetten der reize te verontschuldigen. Te veel moeds, nogthans, bezat MONTIGNI, dan dat hij met blaauwe uitvlugten zich wilde behelpen, of de opgenomene taak van den halze schuiven. Hij vervolgde dan zijnen togt, en kwam, in het begin van de maand Junij, in Spanje, om nooit van daar in 't Vaderland te rug te keeren. Minzaam wierdt MONTIGNI, nevens zijnen Amptgenoot BERGEN, die hem, eerlang, op de hielen volgde, in 't eerst ten Spaanschen Hove ontvangen. Het voornaamste van den last, welken zij ontvouwden, hieldt in, afschaffing der Inquisitie, maatiging der Plakaaten en eene algemeene Vergiffenis omtrent allen, die geoordeeld wierden, tegen den Koning zich te hebben vergreepen. Men verbergde, eenigen tijd, het misnoegen, welk zo stout eene boodschap wrogt, en hieldt de Gezanten op, onder allerlei voorwendzels. Doch de onthoofding van MONTIGNIS broeder, den Graave VAN HOORNE, hadt men in Spanje naauwlijks vernomen, of men stelde hem in hegtenisse, op een hoogen Toren van het Kasteel van *Segovia*. Van zijns broeders ongeval was MONTIGNI tot nog toe onkundig. Om hem des te verwittigen, bedienden zich zijne maagen van den volgende vond. Men was, in Spanje, ten dien tijde, gewoon, onder andere vreemdelingen, ook dikmaals Nederlanders te zien, die na ST. JAKOB *van Gallicie* te bedevaart gingen, en, om den kost te beedelen, eenige Psalmen, of andere liederen, in hunne moedertaal, daar te

Lande

DE GEMAALIN EN MOEDER VAN MONTIGNI SMEEKEN ANNA VAN OOSTENRIJK, BRUID VAN KONING PHILIPS, OM VOORSPRAAK, BIJ HAAREN BRUIDEGOM, VOOR DEN GEVANGENE.

FLORENTS *van Montmorency,*
Baron van Leuse ende Montigny,
Gouverneur van Doornick ende
Tournesis.

GESTORVEN DEN 5 OCTOB^R.
M D LXX.

G. F. Fritzsch fecit.

Lande niet verstaan, agter straat zongen. Zekere lieden dan, in Pellegrims gewaat verkleed, en geleerd hebbende een Lied, voorbedagtelijk daar toe gedigt, inhoudende een verhaal van het Brusselsche Treurtooneel, zongen hetzelve, etlijke maalen, in de nabijheid van het Kasteel. MONTIGNI, op deeze wijze, zijns broeders ongeval, en 't gevaar, welk hem zelven dreigde, vernomen hebbende, drong nu niet meer, zo als hij menigmaalen hadt gedaan, om zich in Regten te verantwoorden. Alleenlijk spitste hij zijn vernuft, om zijne oppassers te ontslippen, of van de acht, die hem bewaakten, éénen op zijne zijde te krijgen. Het laatste gelukte hem. Deeze dan, af en aan gaande, tusschen hem en zijn gezin, onder 't welk een Kok was, die het brood op de Nederlandsche wijze bakte, deedt hem, door brieven, daar in gesloten, berigt van zaaken toekoomen. Daarenboven ontving hij, desgelijks in een brood, kleine vijlen, om eenige ijzers los te maaken. Wijders vondt men raad, om hem een kistje te bezorgen, inhoudende een touwen Ladder. Doch toen nu alles tot de ontkooming en vlugt besteld was, viel het ontwerp in duigen, door de onvoorzigtigheid des Hofmeesters, die het brood, bevattende de laatste afspraake, verkeerd bestelde. Zedert wierdt de zaak van MONTIGNI, buiten zijn weeten, in den Bloedraad, bepleit, en hem, kwanswijze, een Advokaat toegevoegd, doch die nimmer met den gevangene raadpleegde. ANNA VAN OOSTENRYK, Bruid van Koning PHILIPS, intusschen, door Nederland, na Spanje reizende, bewoogen haar de Moeder en de Gemaalin van MONTIGNI, door eenen voetval, om bij haaren Bruidegom een goed woord te doen voor den gevangene. Doch, bij ongeluk, hadt de Hertog VAN ALVA hier van de weet bekoomen, en briefde zulks over na Spanje, met zulk een gevolg, dat MONTIGNI, eer nog de Koningin voet aan land hadt gezet, door zijnen eigen Paadje, wien men zulks op den hals gebooden hadt, met een vergiftigden schotel, aan eene heete koorts geholpen wierdt, die hem, op den eersten October des Jaare 1570, uit het leeven rukte. Naa zo zwaar een slag, trof nog de Weduwe het onheil van verbeurdverklaaringe van MONTIGNI's goederen. Hij wierdt gehouden voor eenen der verstandigste en bekwaamste Nederlandsche Heeren: zo als duidelijk genoeg kan

 wor-

worden afgeleid uit het gewigt der zaaken, zijner behandelinge aanbevolen. De reden van het heimelijk en zonder plegtigheid doen sterven van MONTIGNI, zal, schrijft de Ridder HOOFT, geweest zijn, „omdat, misschien, men aan EGMONDT en HOORN „had geleert, dat, gelijk d'oopenbaare straf van geringe, en „zulx ontwijfelijk verdient hebbende luiden, tot ootmoedt en „eerbiedenis beweeght, alzoo het schandelijk ombrengen van „doorluchtighe en der gemeente aangenaame personaadjen, „welker daaden anders en anders duidbaar zijn, eer verbol„ghenheit en wraakzucht, dan ontzagh en verbaastheit baart. „Want, zeeker" dus gaat hij voort, „nocht meerder oevel„moedt, nocht afgrijzen van de Spaansche regeeringe, moght „onder 't volk ontsteeken worden, dan derzelven, door de „stomme hoofden der Graaven, van die haatlijke staaken af, „was ingepreekt."

Zie BOR en HOOFT.

MOOKER-HEIDE, een Heiveld in Gelderland, ten Zuiden van de Stad *Nieuwmegen*, dus genaamd naar het bijgelegen Dorpje *Mook*. De uitgestrektheid wordt op drie uuren gaans in de lengte gerekend. Zeer vermaard in deeze Heide, door het gevegt, op den veertienden April des Jaars 1574, op dezelve voorgevallen, tusschen den Spaanschen Veldheer SANCHO D'AVILA en Graaf LODEWYK VAN NASSAU, broeder van Prinse WILLEM DEN I, waar in deeze, benevens de nederlaag van 't Leger, het verlies zijns leevens leedt.

MOOR, (KAREL DE) Ridder, een vermaard Kunstschilder, gebooren te *Leiden*, op den 25 Februarij 1656, hadt tot Vader eenen Kunsthandelaar. Deeze, opgemerkt hebbende zijns Zoons natuurlijke geschiktheid en neiging tot de Teken- en Schilderkunst, stelde hem onder het opzigt van den vermaarden GERARD DOU. Naderhand wierdt hij een Leerling van den beroemden Amsterdamschen Portretschilder ABRAHAM VAN DEN TEMPEL. Doch vermits deeze, kort daar naa, overleedt, keerde hij te rug na *Leiden*, om FRANS VAN MIERIS de kunst af te zien; en eindelijk na *Dordrecht*, om zich onder GODEFRIED

SCHAL-

SCHALKEN te oeffenen. Klein is het getal der Kunststukken van DE MOOR, en worden, zo uit dien hoofde, als om de keurige uitvoering, greetig gezogt. De Schoorsteen van Schepenskamer op het Stadshuis te *Leiden* pronkt met een van 's Mans Kunsttafereelen. In den Jaare 1702 zondt hij zijn eigen afbeeldzel aan den Groothertog van *Toskanen*, die hem daar voor ten geschenke zondt een gouden Medailje, hangende aan een Keten van het zelfde metaal. Voor den Graave VAN ZINTZENDORF, Keizerlijken Gezant bij Hun Hoog Mogenden, schilderde hij een groot stuk, verbeeldende Prins EUGENIUS en den Hertog VAN MARLBOROUGH te paerd.

Zie HOUBRAKEN.

MOORDRECHT, bij verkorting *Moord* genaamd, een Ambagt en Dorp, in Holland, in het Hoog-Baljuwschap van *Schieland*, aan den weg tusschen *Rotterdam* en *Gouda*. Niet verre van dit Dorp zouden, eertijds, de Hollandsche Graaven een Tolhuis gehad hebben, aan den Ysfel, ter plaatze, alwaar men, in den grond, bij wijlen, de overblijfzels van fundamenten van Huizen aantreft, en ook, nu en dan, Romeinsche penningen heeft gevonden. In den Jaare 1489 leeden de Hoekschen, onder Jonker FRANS VAN BREDERODE, eene zwaare nederlaage bij het Dorp. Het geheele Ambagt wordt gerekend op ruim achthonderd zesenveertig Morgens Lands, en het getal der Huizen gesteld op ruim driehonderd, behalven de steenplaatzen. Honderd jaaren vóór de laatste opneeming, telde men 'er slegts honderd zevenenzestig Huizen. De legging van het Dorp, langs den Ysfeldijk, maakt hetzelve zeer leevendig, door de drukte van den binnenlandschen Scheepvaart, en den doortogt van Rijtuigen tusschen de twee boven genoemde Steden. Men ziet 'er een goed getal zindelijke burgerwooningen. Behalven die der Hervormden, hebben 'er ook de Remonstranten eene Kerk, en de Roomschgezinden een Statie. De Ambagtsheerlijkheid behoort aan de Stad *Rotterdam*.

Zie GOUDHOEVEN, *Kronijk*.

MOREELSEN, (PAULUS) Schepen en Raad te *Utrecht*, doch tevens zo vermaard om zijne behandeling van het Penceel, dat de Regeering van *Amsterdam* zijne Kunststukken waardig keurde, om daar mede haar nieuw gebouwd Stadshuis te versieren. Van de Schuttersstukken, hangende in het Portaal, voor de Kamer van het Groot-Kraamersgild, zijne twee door MOREELSEN vervaardigd. Het Tafereel, welk den Schoorsteen van de kleine Krijgsraadskamer versiert, is insgelijks van zijne hand.

MORGENTALEN, ook wel *Schildtalen* geheeten, is de aloude benaaming, waar mede eertijds de Verponding op Huizen en Landerijen wierdt aangeduid.

MORTIERE, eene kleine Ambagtsheerlijkheid in het Zeeuwsche Eiland *Walcheren*. De nieuwe Haven van *Middelburg* loopt midden door dezelve.

MORUS, (ALEXANDER) gebooren te *Castres*, in *Languedoc*, eene Provincie van Frankrijk, in den Jaare 1616, reisde na *Geneve*, om 'er zich in de Godgeleerdheid te oeffenen. Naderhand verving hij aldaar de plaats van den vermaarden Professor SPANHEIM, toen dezelve na *Leiden* vertrok, om 'er de Godgeleerdheid te onderwijzen. Het Hoogleeraarampt in de Griekſche Taale bekleedde toen reeds MORUS te *Geneve*. Zijne Vriendschap met SALMASIUS was oorzaak, dat deeze hem het Leeraarampt, nevens de Professoraale waardigheid, te *Middelburg* bezorgde. Hij omhelsde deeze aanbieding, bij voorkeuze van die der Gelderschen, welke hem, ten zelfden tijde, te *Harderwijk* hadden beroepen; als mede van de Regeeringe van *Amsterdam*, die het onderwijs in de Historien, aan het Doorluchtig School dier Stad, aan hem hadt opgedraagen. Doch, wanneer de zelfde Regeering, eenige jaaren laater, andermaal bij hem aanzoek deedt, waren de aangeboodene voorwaarden te voordeelig, om dezelve te kunnen van de hand wijzen. Niet lang naa zijne komst te *Amsterdam*, verworf hij verlof tot het doen eener reize na *Italie*. Van zijn lang uitblijven hadt hij veele moeite, bij zijne thuiskomst,

zich

zich te verontschuldigen. Geduurende zijn vertoeven te *Geneve*, hadt men eenige bezwaarnisſen geopperd tegen zijne Leere. Deeze wierden thans hervat, en woogen zo zwaar bij de Walſche Sijnoden, dat hem, deswegen, alle Kerkelijke dienst, hier te Lande, ontzeid wierdt. Daarenboven gaven hem Burgemeesteren van *Amſterdam* zijn afſcheid als Hoogleeraar, in de maand Maart des Jaars 1659. Vervolgens na Frankrijk gereisd, met oogmerk om de eene of andere Gemeente te bedienen, ondervondt hij ook hier het misnoegen der Kerkvergaderingen. Eene ſchuilplaats met noodig onderhoud vondt hij, ten langen laatſte, in het huis der Hertoginne VAN ROHAN, en overleedt aldaar, in de maand September des Jaars 1670. Behalven eenen bondel Latijnſche Redevoeringen en Gedigten, zien van hem het licht eenige Schriftverklaaringen en andere Godgeleerde Werken.

Zie BAYLE, *Dict. Crit.*

MOSSEL, (....) Gouverneur Generaal van Neêrlands Indie, en niet onverdienſtelijk aan de Vereenigde Maatſchappij. 's Mans naageſlagt is nog in weezen.

MOUCHERON, (BALTHASAR) was een aanzienlijk Hollandsch Koopman, doch te gelijk, volgens de gewoonte dier tijden, een Zeeman. In den Jaare 1598 maakte hij zich meester van het Prinſen-Eiland in *Ethiopie*. Tot nog toe hadden de Spanjaarden en Portugeezen aldaar het bewind gevoerd. Door zijne ſchranderheid en gulheid, wist hij de inwooners zo verre te brengen, dat zij dezelven van daar verdreeven. Niet lang genoot, nogthans, hadt hij van deeze verovering. Van wegens de geſtadige muiterij en weerbarſtigheid der Opgezeetenen, was hij genoodzaakt, het Land te ruimen.

Zie DE GROOT, *Nederl. Hiſt.*

MOUCHERON, (FREDERIK) gebooren te *Embden*, in den Jaare 1633, hadt, in de Schilderkunst, tot zijnen eerſten

Leermeester JAN ASSELYN, gezegd KRABBETJE. Naderhand deedt hij eene reize na Frankrijk, van waar hij, naa verscheiden jaaren toevens, afzakte na *Amsterdam*, om 'er, van 't oeffenen zijner kunst, een eerlijk bestaan te hebben. Hij overleedt aldaar in den Jaare 1686, naalaatende eenen Zoon,

MOUCHERON, (ISAAK) welken hij, met een zeer gelukkigen uitslag, in de Kunst onderweezen hadt. Van 's Mans Ordonnantie getuigen nog verscheiden Zaalen, in aanzienlijke Burgerhuizen, in zijne Geboortestad, door hem beschilderd; zij trekken nog heden het Kunstkennend oog van vreemdelingen. Vooral muntte hij uit in het schilderen in waterverf. De deftige Schilder overleedt in de maand Julij des Jaars 1744.

Zie HOUBRAKEN en VAN GOOL.

MUIDEN, eene Stad in Holland, eertijds ter Dagvaart van 't Gewest beschreeven, doch nu, zints langen tijd, daar van uitgeslooten, legt aan de Zuiderzee, bijkans twee uuren gaans ten Oosten van *Amsterdam*. De Rivier de *Vecht*, stroomende door de Stad, verdeelt dezelve in twee deelen, welke, door middel van een houten Brug, gemeenschap hebben met elkander. Buiten en ten Noorden van deezen Brug legt een zwaare steenen Schutsluis; door middel van dezelve kan de Vechtstroom opgestopt, en alzo het omleggende Land onder water gezet worden. Alle Schepen, welke de Rivier op en af vaaren, en niet door de *Nieuwersluis* of door *Weesp* kunnen schieten, moeten door deeze Sluis schutten, Dit maakt *Muiden* tot eene leevendige plaats. *Muiden* meent men dien naam ontleend te hebben van het aloud woord *Muden*, den Mond betekenende, als zijnde hier de Mond van de Vecht, welke zich in de Zuiderzee ontlast.

Reeds in den Jaare 953 vindt men *Muiden* vermeld, wanneer het aan de Kerk van *Utrecht* wierdt geschonken. Veel heeft de Plaats geleeden, geduurende de vroegste en laatere Nederlandsche onlusten. Zeer lang hieldt *Muiden* de zijde van Spanje. Waarschijnlijk zullen de Spaanschgezinde Amsterdam-

dammers daar onder geroeid hebben, uit hoofde van het gewigt der plaatze om hunne Stad te dekken. Vergeefs zogt DIDERIK SONOY zich van het Slót te verzekeren, naadät hij de Stad reeds gewonnen hadt. 't Liep aan tot in den aanvang des Jaars 1577, eer Prins WILLEM DE I, bij Verdrag, daar van meester wierdt. Wonder is het, dat de Stad, in den Jaare 1672, insgelijks niet bukte voor de alverwinnende Fransche wapenen.

Muiden heeft drie Poorten, doch van binnen weinig aanziens. Het Stadshuis is een klein gebouw, voorzien van een laag spits Torentje, waar in een klein Klokje hangt. De Waag, tot zijne oorspronklijke bestemminge van weinig gebruik, dient tevens tot een Wagthuis voor de Schutterije. De Kerk, een overoud gebouw, is, zo wel als haar laage dikke Toren, geheel van Duifsteen opgemetzeld. Twee Predikanten neemen 'er den Predikdienst waar. De Roomschgezinden hebben 'er eene Statie. Al voor lang is het geweezen Katharijner Klooster tot een Weeshuis bekwaam gemaakt. Het voornaamste Gebouw der Stad, is het *Slot* of *Kasteel*, een overoud en in zijne soort, een der deftigste gestigten van geheel Holland. Graaf FLORIS DE V deedt hetzelve bouwen, waarschijnelijk omtrent het Jaar 1290. Het Slot rust op zeer zwaare gewelven, en pronkt met vier stevige ronde Torens. Eenen derzelven plagt de Drost PIETER KORNELISZOON HOOFT tot zijn Boekvertrek te gebruiken, en schreef daar in zijn onsterflijk Werk, de *Nederlandsche Historien.* Voor het Slot legt een ruim Plein. Van binnen ontmoet men eene menigte Vertrekken. Bij ouds plagten de Drossaarten van *Muiden* aldaar hun gewoon verblijf te houden; doch zij zijn daar toe thans niet verpligt. Voorts bestaat de Regeering der Plaatze uit den Drossaart, twee Burgemeesteren, vijf Schepenen, drie Weesmeesters en eenen Armmeester.

Ondanks de minaanzienlijkheid der Stad, voedden zich, van ouds, de Ingezeetenen met de hoop op bestendigheid, in gevolge van het zegswoord: *Muden zal Muden blieven, Muden sal noit beclieven.* Eene Meermin zou deeze voorspelling gedaan hebben, naadat dezelve door Visschers van *Muiden* gevangen was. Gewisselijk zou de Leezer onze moeite kwalijk opnee-

neemen, indien wij hem zogten te beduiden, dat dit verhaal op de lijst der Sprookjes moet gesteld worden.

Muiderberg, een Dorp in Gooiland, een half uur gaans ten Oosten van de Stad *Muiden*, aan de Zuiderzee. De verhevenheid des gronds, op welken het Dorp legt, zal daar aan den naam gegeeven hebben. Waarschijnlijk is de Kerk, een klein en lang gebouw, haaren oorsprong verschuldigd aan het stigten van eene Kapel, om daar in Zielmisfen te doen ten behoeve van Graave floris den V, in de nabuurschap, door eenige zamengezwoorene Hollandsche Edelen, moorddaadig omgebragt. Te *Muiderberg* heeft men, in een klein bestek, alle de veranderingen van het Gooiland: Heuvelen, Zaai- en Weilanden, en Bosschaadjen. Ook leggen hier eenige bekoorlijke Lusthoven. Een derzelven, onlangs veranderd in eenen deftigen Herberg, is vermaard uit hoofde van eenen zonderlingen Echo, die uit den grond schijnt voort te koomen. Bij martinet, in zijnen *Catechismus der Natuur*, kan men deswegen nader berigt vinden.

Muiderzand, eene droogte in de Zuiderzee, welke, inzonderheid bij *Muiden*, haaren aanvang neemende, met verscheiden wendingen en bogten, zich uitstrekt tot zelf in de Stad *Amsterdam*, zo niet verder. Volgens zommigen zou een gedeelte der Oude Kerke daar op gebouwd zijn, en de grond aldaar zo veel vastheid hebben, dat men 'er niet behoefde te heijen. Ook leveren de Putten aldaar beter water dan elders. Op nog andere plaatzen der Stad ontmoet men de zelfde stevigheid.

Muis van holy, een aloud en zeer vermaard Hollandsch Geslagt, uit den Huize van heemstede afkomstig. Als Stamvader daar van vinden wij vermeld, hoewel een jonger Zoon uit dat Geslagt,

Allard, die voor zijn Vaderlijk Erfdeel bekwam de Hofstede *Holy*, gelegen bij *Schiedam*, van 't welk zijne naazaaten den naam hebben aangenomen. De naam zijner Moeder was agatha of aagje muis. In het Leenregister van den Huize

Huize van Hodenpijl, alwaar hij gebooren wierdt, draagt hij, op den Jaare 1342, den naam van *Allert Aagje Muis Zoon*; welke Aagje de dogter was van Aarnout Muis, Wouters Zoon van den Wale. ALLART liet eenen Zoon naa,

DIRK MUIS VAN HOLY, vermeld te Delft, op het Jaar 1372; hij hadt eenen Zoon,

HUGO MUIS VAN HOLY, eigenaar van de boven vermelde Hofstede Holij. Hij was Vader van

1. *Muis Hugens van Holy*, in den Jaare 1404 met de Hofstede Holij beleend, en Vader van

a. *Geertruid Muis*, Hugens dogter, beleend met de Hofstede Holij, in den Jaare 1421, en zonder kinderen gestorven.

b. *Catharina Muis*, Priorin of Abtdisse van de Abtdij van Koningsveld.

2. *Gerrit Hugens Holy*, naa den dood van gemelde zijne Nigt Geertruij, in den Jaare 1426, met de Hofstede Holij beleend. Naa zijn kinderloos overlijden kwam dezelve op zijne jongsten broeder,

3. JAKOB HUGENS MUIS VAN HOLY, die eenen Zoon naaliet,

WARBOUT MUIS VAN HOLY, in den Jaare 1443 met de meergenoemde Hofstede beleend, en Vader van

JAKOB MUIS VAN HOLY, met Holij beleend in den Jaare 1446; hij liet naa,

Jakob Muis van Holy, met de Hofstede beleend in den Jaare 1482. Hij wordt vermeld als Advokaat in Holland, in den Jaare 1502.

ANTHONY MUIS VAN HOLY, was Burgemeester te Schiedam. Bij *Sophia van der Meulen*, Nikolaas dogter, verwekte hij

JAKOB MUIS VAN HOLY, die volgt.

Willem Muis van Holy, getrouwd met Bartha Vink, Gijsberts dogter, te Leiden, bij welke hij naliet,

1. *Anthony Muis van Holy*, in den Jaare 1572 Burgemeester van Schiedam, gestorven in den Jaare 1581, nalaatende, bij Maria, Allards dogter,

1. *Alida Muis van Holy*.
2. *Anna Muis van Holy*.
3. *Wouter Muis van Holy*, Prokureur Generaal van den

den Hove van Holland, bij zijne huisvrouwe Maria van Renoij, dogter van Gerrit van Renoij, Heere van Spijk, Eersten Rekenmeester van Holland, Vader van drie Zoonen en ééne Dogter:

a. *Gerard Muis van Holy*, Pensionaris van Schiedam.

b. *Nikolaas Muis van Holy.*

c. *Allert Muis van Holy.*

d. *Lidewy Muis van Holy*, getrouwd met Jakob Paats, Korneliszoon, te Leiden.

4. *Albert Muis van Holy*, beleend met de Hofstede van Diepenburg, gelegen in Maasland, in den Jaare 1570. Bij zijne Huisvrouwe Weintje van Hogeveen, Melis dogter, verwekte hij eenen Zoon en twee dogters:

a. *Maria Muis van Holy.*

b. *Willem Muis van Holy.*

c. *Lidewy Muis van Holy*, die met de Hofstede van Diepenburg beleend wierdt, in de maand October des Jaars 1619, en getrouwd was met Diderik van Melisfand, Heere van Melisfand.

5. *Catharina Muis van Holy*, getrouwd met Joost van der Burg, Arends Zoon.

6. *Baarte Muis van Holy.*

II. *Gijsbert Muis van Holy*, getrouwd met Agatha Sasbout, dogter van Jan Sasbout, die, van den Jaare 1532 tot in den Jaare 1562, vijfentwintigmaalen de Burgemeesterlijke waardigheid te Delft bekleed hadt. Hij liet naa:

1. *Willem Muis van Holy*, zonder kinderen gestorven.

2. *Joost Muis van Holy*, Priester.

3. *Sasbout Muis van Holy*, welke, bij Maria, Coenraats dogter, verwekte:

a. *Godefrido Muis van Holy.*

b. *Sasbout Muis van Holy.*

4. *Jakob Muis van Holy*, zonder kinderen overleeden.

5. *Lijsbeth Muis van Holy*, Bagijn.

6. *Catharina Muis van Holy.*

7. *Alida Muis van Holy.*

8. *Bartha Muis van Holy.*

9. *Maria Muis van Holy.*

10. *Machtelt Muis van Holy.*

Alle

Alle deeze waren zonder kinderen overleeden.

JAKOB MUIS VAN HOLY, boven vermeld, als de Zoon van Anthonij Muis van Holij, was Burgemeester te Schiedam. In den Jaare 1489 tradt hij in 't huwelijk met Catharina van Putten, Lamberts dogter, bij welke hij, bij zijn overlijden, voorgevallen in den Jaare 1537, naaliet:

Anthonij Muis van Holy, Vader van

1. *Jakob Muis van Holy.*

2. *Joosje Muis van Holy.*

3. *Cornelia Muis van Holy*, getrouwd met Diderik van der Meer.

PIETER MUIS VAN HOLY, die volgt.

Sophia Muis van Holy.

Alida Muis van Holy, die de echtgenoote wierdt van Pieter van Bevere, Zoon van Willem van Bevere en van Maria van Brakel; hij was Burgemeester van Dordrecht, Gecommitteerde ter Dagvaart te Brussel in den maand Maart des Jaars 1552, en gestorven in den Jaare 1554.

Cornelia Muis van Holy, getrouwd met Willem Welhonk, Melchiors Zoone.

Maria Muis van Holy, gehuwd met Tielman Oem, Burgemeester te Shiedam, en bij hem Moeder van eene dogter, Maria genaamd, getrouwd met Pieter van der Burg.

PIETER MUIS VAN HOLY, gebooren op den tienden Februarij des Jaars 1500, was verscheiden maalen Schepen te Dordrecht. Hij trouwde, op den 6 Februarij 1536, met *Ermgard van Alblas*, dogter van Jan van Alblas, Heere van der Mijl, Dubbeldam, St. Antonijpolder, en van Maria de Jeude. Bij zijn overlijden, voorgevallen in den Jaare 1569, liet hij naa:

Anthony Muis van Holy, jong gestorven.

Jakob Muis van Holy, insgelijks jong overleeden.

Jakob Muis van Holy, Man van verdienste voor het Vaderland, in zijnen leeftijd, alzo, onder andere op zijnen raad, de Stad *Dordrecht* tot de zijde van Prinse WILLEM DEN I overging, in den Jaare 1572. Ten deezen tijde reeds lid zijnde van de Vroedschap, wierdt hij vervolgens nog verder bevorderd. In het straks genoemde jaar wierdt hij Schout, en in den Jaare

1577

1577 Burgemeester van Dordrecht; vervolgens Baljuw van Zuidholland, en, in gevolge des tijds, andermaal Schout van zijne Geboorteſtad. Intusſchen bekleedde hij, in den Jaare 1574, den post van Ontvanger Generaal van Holland, Theſaurier van Oorlog en Gecommitteerde ter Finantie. Bij *Elizabeth van der Linde*, dogter van Hugo, Heere van der Linde en Woude, liet hij naa, bij zijnen dood, voorgevallen in den Jaare 1592, het zeventigſte zijns ouderdoms:

I. HUGO MUIS VAN HOLY, die volgt.

II. *Arend Muis van Holy*, naa zijns Vaders overlijden, bij voorraad, Schout van Dordrecht in den Jaare 1592, Baljuw van Zuidholland, en naderhand Burgemeester der Stad, zonder kinderen overleeden.

III. *Cornelia Muis van Holy*, getrouwd met Wijnant Rutgers.

IV. *Maria Muis van Holy*, de huisvrouw van Frederik van der Heide.

V. *Margareta Muis van Holy*, getrouwd met Pompejus van Rovere, Heere van Hardinxvelt, Schout van Dordrecht en Baljuw van Zuidholland.

HUGO MUIS VAN HOLY, boven genoemd, Ridder, Heer van Woude, Ketel en Spaland, was Schout en Burgemeester van Dordrecht, Baljuw en Dijkgraaf van Strijen, en, van tijd tot tijd, Lid van genoegzaam alle Collegien van den Staat. In den Jaare 1616 trok hij, nevens HUGO DE GROOT en andere Staatsleden, na Amſterdam, om de Regeering dier Stad te beweegen tot handhaaving van een Staatsbeſluit, onlangs genomen, ſlaande op het verbieden van alle partijſchap, ſcheuring en oneenigheid. In den Jaare 1618 bewoog hij Prins MAURITS, bij welken hij zeer gezien was, om geene verandering te maaken in de Regeering, of eenige Leden daar van af te zetten; voor reden geevende, dat de Wethouders te Dordrecht, door huwelijken en bloedverwantſchap, naauw aan elkander verknogt waren; zo dat het ongelijk, eenigen aangedaan, op allen zoude nederdaalen. In dat zelfde jaar liet hij zich gebruiken tot het onderzoek van de drie doorluchtige Staatsgevangenen OLDENBARNEVELD, HOGERBEETS en DE GROOT, en was, zedert, een der vierentwintig Regters. HUGO hadt in

in zijn eerste huwelijk Philippotte Casimbroot, dogter van Leonard Casimbroot, Raadsheer in den Hove van Holland. Naa het overlijden van deeze, hertrouwde hij met *Catharina Rataller*, jongste dogter van Georg Rataller, President in den Hove van Utrecht, en van Margareta van Loo, uit Friesland. Hij overleedt in den Jaare 1626, en wierdt, nevens zijne Echtgenoote, in het Hooge Koor te Dordrecht begraaven. Op zijnen Grafzerk staat, onder deeze zestien Kwartieren, het volgende Opschrift:

HOLY.	RATALLER.
PUTTEN.	AUSBACH.
ALBLAS.	SONK.
JEUDE.	BEUKELAAR.
LINDE.	LOO.
TURPINE.	KRANENBURG.
MOL.	HEEMSKERK.
AMERONGE.	DIEMEN.

Hier onder rust HUGO MUIS VAN HOLY, Ridder, *Heer van Ketel en in Spalandt met zijne Compagnie voor Bommel leggende beroepen tot het schoutampt binnen deezer steden; kort daar na vereert met het baljuwsampt van Strijen en sedert Gedeputeerde in de eerste Collegien van deze Republijk; ten laatsten, na dat hij het Burgermeesterampt alhier hadt bedient, den XXVIII May des jaars MDCXXVI dezer wereldt overleden.*

Ende

Vrouwe CATHARINA RATALLER, *zijne geëchte huisvrouwe, jongste dogter van den Heere Meester* GEORG RATALLER, *President van den hove van Utrecht*, enz. *Nata XXIX MDLXVIII. denata II September MDCCXXVIII.*

'sMans eerste huisvrouw was zonder kinderen gestorven, doch bij de tweede hadt hij de volgende verwekt.

I. *Jakob Muis van Holy*, Ridder Baronnet, Heer van de Ketel, Woude en in Spalandt; gehuwd met Martina Joachimi, dogter van Albert Joachimi, Heere van Oosteinde, in Oedekenskerke en Vinnige, Ambassadeur van den Staat aan 't Hof van Engeland. Hij liet geene kinderen na.

II. *Margareta Muis van Holy*, ongehuwd overleeden.

III. *Philippote Muis van Holy*, naa haars broeders overlijden Vrouwe van Ketel, Woude en in Spalandt, getrouwd met Jakob de Braauw, Ridder, Burgemeester van Rotterdam, en bij haar Vader van

1. *Jakob de Braauw*, Heer van de Ketel, Burgemeester van Rotterdam.

2. *Hugo de Braauw*, Sergeant Major in dienst van den Staat.

IV. *Maria Muis van Holy*, getrouwd met Guilain de Zegers van Ydegem, Ridder, Heer van Wasfenhoven, Bergambacht en Amors, Zoon van Jan de Zegers van Ydegem, Schildknaap, Heere van Wasfenhove en Amors, en van Margareta van Wijngaarden. Hij was Raad van zijne Keizerlijke Majesteit, en liet naa de volgende kinderen:

1. *Guilain de Zegers*, van Ydegem van Wasfenhoven, Ritmeester, ongehuwd.

2. *Jan de Zegers* van Ydegem van Wasfenhoven, getrouwd eerst met Anna van Wasfenhoven, zijne Nigt, en daar naa met Elizabet Copier van Kalflagen. Zij hadde kinderen.

3. *Guilain de Zegers* van Ydegem van Wasfenhoven, getrouwd met N. van der Laan, welken zij twee Zoonen en eene dogter baarde, gehuwd aan haaren Neeve.

V. *Jan Muis van Holy*, jong gestorven.

VI. *Cornelis Muis van Holy*, die de echtgenoote wierde van Arend Storm, Martens Zoon.

VII. *Jan Muis van Holy*, jong gestorven.

VIII. *Jan Muis van Holy*, in het Beleg van Haarlem, in den Jaare 1573, gekwetst, te Leiden overleeden, en aldaar in de St. Pieters Kerk begraaven.

IX. Anthony Muis van Holy, die volgt.

X. *Catharina Muis van Holy*.

XI. *Hillegond*.

XII. *Willem*.

XIII. *Lamberth*.

XIV. *Herman*.

XV. *Adriaan*.

XVI. *Maria*. — Allen zonder kinderen gestorven.

An-

ANTHONY MUIS VAN HOLY, boven vermeld, getrouwd met *Maria van Slingelandt*, overleedt in den Jaare 1577, en liet na

SIMON MUIS VAN HOLY, die volgt.

Geertruid Muis van Holy, getrouwd met Dirk van Mussenberg.

SIMON MUIS VAN HOLY, trouwde eerst met Maria van Rhijn, en daar naa met Johanna van Kortenhoef. Bij de eerste Vrouw hadt hij

Anthony Muis van Holy, zonder kinderen gestorven.

Ermgard, en

Cornelia Muis van Holy.

Bij de tweede Vrouw verwekte hij

AREND MUIS VAN HOLY, die volgt.

Jan Muis van Holy, Kapitein Luitenant, zonder kinderen overleeden.

AREND MUIS VAN HOLY, Burgemeester van Dordrecht, Raad en Rentmeester Generaal van Zuidholland, trouwde eerst met Catharina van Carpentier; daar naa met *Maria de Witt*, Jans dogter, en verwekte bij haar:

Simon Muis van Holy.

Maria Muis van Holy, jong gestorven.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Bat. Ill.*

MUNNIKS, (JOANNES) gebooren te *Utrecht*, op den 16 October des Jaars 1652, uit een oud Geslagt, afkomstig uit het Graafschap Benthen, alwaar deszelfs Stamhuis, *Munnikshof*, geleegen was. Naa de eerste gronden der Taalkennisse geleid te hebben, bevlijtigde hij zich inzonderheid in de kunst van het bereiden van Artzenijen, als mede in de Kruidkunde. Onder het opzigt van zijnen Vader, een bekwaam Apotheker, maakte hij daar in zo spoedige vorderingen, dat hij, op zijn vijftiende jaar, met veel lof in de Artzenij bereidkunst zijne proef deedt. Thans gaf hij zich geheel over aan de beoeffening der Geneeskunde, en beklom, op den 23 December des Jaars 1670, den trap van Leeraar in die weetenschap.

In den Jaare 1677 verkoozen hem de Bezorgers van het Hoogeſchool in zijne Geboorteſtad tot *Leſtor* in de Ontleedkunde, ruim een jaar daar naa tot Buitengewoon Hoogleeraar in de Geneeskunde, en in den Jaare 1680 tot Gewoon Hoogleeraar in de Ontleed- en Kruidkunde. Met algemeenen lof bekleedde hij deeze onderſcheidene posten, tot zijnen dood toe, welke voorviel op den negenden Junij des Jaars 1711, het achtenvijftigſte jaar zijns ouderdoms. Hij liet verſcheiden kinderen naa, onder andere JAN HENRIK MUNNIKS, welke te *Amſterdam* de Geneeskunde heeft geoeffend. Eene zijner dogteren is gehuwd geweest met Mr. HENRIK VAN BAARLE, Raad op *Batavia*. Van hem zien eenige Werken het licht.

MUNTKAMER. (*Generaliteits*) Uit kragt der ſouvereiniteit van alle de zeven Veréénigde Provincien, heeft ieder derzelven het regt van Geld te mogen ſlaan aan zich gehouden. Met dit alles ſlooten dezelve, al vroeg, een Verdrag, volgens 't welk de Munt van ieder Provincie in alle de overigen zoude gangbaar zijn, mids bezittende de zelfde innerlijke waarde. Dit leide den grond der oprigtinge van de boven genoemde *Muntkamer*. Zij beſtaat uit drie Raaden en Generaale Muntmeesters, een Esſaieur Generaal en eenen Sekretaris. Deeze Leden, welke hunne bijeenkomſten houden in *'s Hage*, in een der Vertrekken van het Hof, hebben het opzigt over alle zaaken, het Muntweezen deezer Landen raakende. Zij vergelijken de nieuwe Munt met de oude, en beproeven het geſlagen Geld en de Geldſtoffe. De geſchillen, over de innerlijke waarde van het Geld, worden door hen afgedaan, als mede die van Juweliers, Goud- en Zilverſmeden onder elkander. Voorts houden zij de hand aan de Plakaaten, door 's Lands Staaten, betreffende de Munt, afgekondigd. Ten overſtaan van eenige Afgevaardigden uit verſcheiden Kollegien, wordt jaarlijks, in de Generaliteits Muntkamer, een naauwkeurig onderzoek gedaan omtrent de gouden en zilveren Munten van den Staat. Men gebruikt daar toe eene zeer nette Weegſchaal, hangende in een beſlooten Kasje.

Zie VAN LOON, en *Groot Plakaatb.*

MUN-

MUNTING, (ABRAHAM) gebooren te *Groningen*, in den Jaare 1626, was de Zoon van HENRIK MUNTING, Hoogleeraar in de *Kruid-* en Stoffcheidkunde, aan 't Hoogefchool van gemelde *Stad*. Naa zich alvoorens, in zijne Geboorteftad, in de Kruidkunde te hebben geoeffend, deedt hij eene reize na Frankrijk, om 'er de voornaamfte Kruidhoven te bezoeken. Naa zijne wederkomst en zijns Vaders overlijden, verving hij deszelfs plaats, als Hoogleeraar in de gemelde Weetenfchap. MUNTING overleedt in den Jaare 1683, nalaatende eenige Schriften over zijne geliefde weetenfchap.

Zie MENSING, *Orat. Funebr.*

MUSCH, (KORNELIS) Griffier der Algemeene Staaten, wierdt, in den Jaare 1635, gebruikt, om met *Don* MARTIN AXPE, Geheimfchrijver van den Koning van Spanje, in onderhandeling te treeden, over het aangaan van een Verbond van Vrede. Van wegen het Franfche Hof wedervoeren hem deswegen eenige onaangenaamheden, verwijtende hem deszelfs Gezant, dat AXPE hem honderdduizend Kroonen hadt beloofd, indien hij een Beftand met Spanje, met uitfluiting van Frankrijk, wist te bewerken. In den Jaare 1650, het laatfte zijns leevens, was hij de fteller van een gewigtig Befluit, ten behoeve van Prinfe WILLEM DEN II, behelzende, dat men, overeenkomftig met den voorflag des Raads van Staate, aan de Bevelhebbers der Steden zoude fchrijven, dat men eene plegtige Bezending doen zoude aan de Hollandfche Steden, om dezelve te doen affaan van het befluit, omtrent de bijzondere afdanking van Krijgstroepen, en dat de Prins deeze Bezending, als mede de perfoonen, uit welke zij beftaan zoude, zou regelen; „wordende zijne Hoog„heid te gelijk verzogt en geauthorifeerd, om alle noodige „orde te ftellen, en die voorziening te doen, ten einde dat „alles in goede ruste en vrede werde geconferveerd; en inzon„derheid gemainteneert en vastgehouden de Unie, met den „gevolge en aankleeven van dien, en integendeel geweerd en „te gemoet getreeden, dat daartegen zou mogen worden „voorgenomen." Twee Gefchriften maakten thans veel ge-

 rugts,

rugts, beiden opgesteld in naame van Prinse WILLEM DEN II; zij voerden tot tijtel: *Redenen en Motiven*; en *Klagten over die van Amsterdam*. Veel werks maakten de Staaten van Holland, om den steller van dezelve op te spooren. Bij onderzoek bleek deeze geweest te zijn de Griffier MUSCH. Doch hij was toen reeds overleeden, te weeten, op den zesentwintigsten December des Jaars 1650.

Zie *Resol. van Holland*; *Hollandsche Merkurius*.

MUSIUS. (KORNELIS) Op het Artikel LEIDEN hebben wij het akelig lot des vroomen Grijsaarts verhaald.

MYDRECHT, eene Heerlijkheid, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, in haare uitgestrektheid bestaande achttienhonderd zesendertig Morgens en tweehonderd vierenveertig Roeden gronds. Reeds in den Jaare 1085 vindt men daar van gewag gemaakt. Drie Polders vindt men in de Heerlijkheid, die gedeeltelijk bestaan uit uitgeveende Plassen. Midden door loopt een weg, *de Zuwe* genaamd, een half uur gaans lang, van wederzijde met water en gebroken akkers bezet. Dezelve loopt van de Uithoornsche brug tot aan den Mijdrechtschen Dijk.

MYDRECHT, (*Het Dorp*) in den boven gemelde Heerlijkheid, rondom in Veenlanden gelegen, is groot, en bevat eenen reeks van fraaie Huizen, ter wederzijden van een breeden Dijk gebouwd. In den omtrek ziet men, behalven de Veengronden, vrugtbaare Weilanden en Hennipakkers. De Kerk, met haaren hoogen spitzen Toren, maakt eene schoone vertooning, als staande midden in het Dorp. De Roomschgezinden hebben 'er eene Statie.

MYDRECHT, (*Huis te*) van ouds zeer vermaard, plagt te staan een weinig ten Oosten van de Dorpkerk. De fondamenten, hoewel met gras begroeid, zijn daar van nog over-

ge-

gebleeven. Het voerde ook den naam van het *Huis der Proost-dije* of *het Proostenhuis*. In den Jaare 1536 erkenden de Staaten des Lands van *Utrecht* hetzelve voor eene Ridder-Hofstad. Tot heden toe heeft het die waardigheid behouden.

MYEROP, (VAN) of *Mierop*, een aloud, zeer vermaard Nederlandsch Geslagt, reeds voor lang, althans in het manneiijk oir, uitgestorven. De eerste, welken men daar van vermeld vindt, was

OTTHO VAN MYEROP, gesprooten uit den Huize der Baanderheeren van *Kuik*, Zoon van *Ottho van Kuik*, gezegd van *Mijerop*, broeder van *Raso van Mijerop*, beide Zoonen van *Jan van Mijerop*, Ridder, Heere van Mijerop, getrouwd met Maria Berlaar, na den dood van zijnen broeder Ottho, Heere van Kuik en Grave, Heer van Kuik geworden, en overleeden in den Jaare 1354. OTTHO, boven genoemd, gestorven in den Jaare 1420, hadt twee Zoonen:

A. AARNOUD VAN MYEROP.

B. KORNELIS VAN MYEROP.

A. AARNOUD VAN MYEROP, Schildknaap, die geleefd heeft omtrent het Jaar 1460, was Vader van

KORNELIS VAN MYEROP, getrouwd met *Johanna van Muizen*, dogter van Jan, Ridder, Heere van Muizen, en van Elizabeth van Rinkelberg, te Mechelen, liet na:

1. JOACHIM VAN MYEROP, die volgt.

2. *Christoffel van Mijerop*.

JOACHIM VAN MYEROP, straks genoemd, trouwde met *Maria van Schouten*, Zuster van *Willem van Schouten*, Rekenmeester van Holland, en verwekte bij haar:

1. KORNELIS VAN MYEROP, die volgt.

2. *Vincent van Mijerop*, overleeden in den Jaare 1558, en in 's Graavenhage begraaven.

KORNELIS VAN KUIK VAN MYEROP, zo even genoemd, was Heer van Hoogwoude, Eertswoude, Nieuweveen, Kalslagen, Kudelstaart, Uitenbuurt, 's Grevelsrecht en in Alblasserdam, Ontvanger Generaal van Holland, en Hoogheemraad van Delfsland. In de maand October des Jaars 1561 tradt hij in 't huwelijk met *Elizabeth van Alkemade*, dogter van Dirk van

Alkemade, Heere van Leeuwenstein, en overleedt in den Jaare 1608. Zij hadden de volgende kinderen:

HUGO VAN KUIK VAN MYEROP, die volgt.

Vincent van Kuik van Mijerop, jong gestorven in den Jaare 1565, en begraaven in het Koor der Kerke te Rijswijk, onder een Zarkje, waar op staat uitgehouwen een kindeke, met de Wapens van Mijerop en Alkemade.

Maria van Kuik van Mijerop, getrouwd, eerst met Pieter van Room, Ruwaard en Baljuw van Putten en Geervliet, en vervolgens met N. van Beringen, Kapitein.

Joachin van Kuik van Mijerop, Heer van 's Grevelsrecht en in Alblasserdam, Ontvanger Generaal van Holland, gehuwd met Anna Benning, en bij dezelve Vader van

1. *Jan van Kuik van Mijerop*, gehuwd met Maria de Vlaming van Oudshoorn, dogter van Diderik de Vlaming van Oudshoorn, Heere van Oudshoorn, Griephoek en in Heemstede, bij welke hij verwekte twee dogters:

a. *Anna van Kuik van Mijerop*, gehuwd met George le Vasseur Congries, Marquis de Thouars.

b. *Amaranta van Kuik van Mijerop*, getrouwd met Louis Gaspe le Vasseur Congries, Marquis van Ardenné.

2. *Elizabeth van Kuik van Mijerop*, de echtgenoote van Jan van Mommorenci, Marquis van Villeroi.

3. *Anna van Kuik van Mijerop*, de huisvrouw van Philippe Nicolas, Marquis van Haucourt, Heere van Villert, Outreau, Mondetour, Gennés en Marché.

4. *Dirk van Kuik van Mijerop*, kinderloos gestorven.

5. *Sophia van Kuik van Mijerop*, insgelijks kinderloos.

6. *Kornelis van Kuik van Mijerop*, Kapitein, en Kommandeur te Rees, getrouwd met N. van Ledenberg, Vrouwe van Willige-Langerak, en Vader van

Joachim van Kuik van Mijerop, jong gestorven.

HUGO VAN KUIK VAN MYEROP, boven vermeld, tradt, voor de eerste maal, in den echt met *Hester van Oudshoorn*, Pieters dogter, Vrouwe van Sonneveldt, en verwekte bij haar:

PIETER VAN KUIK VAN MYEROP, die volgt.

Cornelia van Kuik van Mijerop, gehuwd met Karel van Bernagie, Ridder, Heere van Dierendonk, Kolonel te paerd.

Eliza-

Elizabeth van Kuik van Mijerop, Religieuse van St. Clara, te Brussel.

Maria van Kuik van Mijerop, zonder kinderen gestorven.

Kornelis.

Willem.

Joachim, allen zonder naakroost overleeden.

Naa het overlijden zijner eerste huisvrouwe, hertrouwde Heer HUGO met *Alida van der Sloot*, dogter van Henrik van der Sloot, en wierdt, bij dezelve, Vader van

Ottho van Kuik van Mijerop, getrouwd met Agatha van Alkemade, Jans dogter, Heere van Oud-Alkemade, en van Christina van Arkel; uit welk huwelijk gebooren wierden:

1. *Hugo van Kuik van Mijerop*.
2. *Floris van Kuik van Mijerop*; — beiden van de Orde der Karmeliten.
3. *Sijbrand Jozef*, te Delft overleeden.
4. *Elizabeth Francisca*.
5. *Maria Christina*.

Maria van Kuik van Mijerop.

PIETER VAN KUIK VAN MYEROP, boven vermeld, hadt tot zijne eerste Vrouwe *Catharina Lievens*, en bij dezelve verwekt:

Hugo van Kuik van Mijerop, welke nagelaaten heeft:

1. *Henrik*, en
2. *Maria van Kuik van Mijerop*.

Frederik van Kuik van Mijerop, Heer van Kalslagen, getrouwd met Izabella Maria Dimmer, Willems dogter.

Kornelis van Kuik van Mijerop, Heer van Sonnevelt, Kapitein, welke ter Vrouwe nam Johanna Reinera op den Berge, en Vader was van:

Margareta van Kuik van Mijerop.

Hester van Kuik van Mijerop.

Anna van Kuik van Mijerop, Annunciate te Wijk.

De tweede Huisvrouw van Heere Pieter was *Maria Talje*, Engelbrechts dogter, Ridder, Baron van Wemmel, en bij hem Moeder van

Dirk van Kuik van Mijerop, welke in den echt tradt met Maria Oda van der Steen, en verwekte:

ding was oorzaak, dat hij spoedig ontslagen wierdt. Met 's Prinsen overlijden veranderde het gelaat zijner zaaken ten goede. Kort naa het sterfgeval gaven hem 's Lands Staaten verlof om weder te keeren in 's Hage, alwaar hij tot zijnen dood toe heeft gewoond. Uit zijn huwelijk met *Maria van Oldenbarneveld*, wierden gebooren:

ADRIAAN VAN DER MYLE, die volgt.

Jan van der Mijle.

Magdalena van der Mijle, getrouwd met Charles de Loges, Kapitein van de Hollandsche Lijfwagt.

Geertruid van der Mijle.

ADRIAAN VAN DER MYLE, Heer van der Mijl, Baccum, Dubbeldam, Alblas, Bleskensgraaf, St. Antonijpolder, Kolonel, Gouverneur van de Willemstad, Hoogheemraad van Delfland, beschreeven in de Ridderschap en Edelen van Holland. Hij is tweemaal getrouwd geweest: eerst met *Agatha van Raaphorst*, Vrouwe van Raaphorst, en bij dezelve Vader van

Kornelia van der Mijle, Vrouwe van Raaphorst, getrouwd, in den Jaare 1656, met Philips Jacob van den Boetselaar, Baron van Asperen, en bij haar Vader van

Philips Jacob van den Boetselaar.

Uit een tweede huwelijk, met *Peternella van Wassenaar van Duivenvoorde*, dogter van Jan van Wassenaar, Heere van Duivenvoorde, verwekte Heer ADRIAAN:

Kornelis van der Mijle, en

Jan van der Mijle; — beiden ongehuwd overleeden.

Clara Elizabeth van der Mijle, in den Jaare 1676 getrouwd met Frederik van Reede van Renswoude, Heer van Lier, Zoon van Jan van Reede, Heere van Renswoude, Woudenberg, President van de Staaten des Lands van Utrecht.

Maria van der Mijle.

Anna Magdalena van der Mijle.

Volgens deeze opgave, is het aanzienlijk Geslagt, in het manlijk oir, uitgestorven.

Zie S. V. LEEUWEN, *Bat. Ill.*

MYN,

MYN, (HEROMAN VAN DER) een beroemd Kunstſchilder, gebooren te *Amſterdam*, in den Jaare 1684. Tot het ſchilderen van fruiten en bloemen bepaalde hij zich in zijne eerſte aankoomende jeugd. Naaderhand maakte hij meer bijzonderlijk zijn werk van Hiſtorien en Portretten. Den meesten tijd zijns leevens ſleet hij buitenslands, aan het Paltſiſche Hof, te *Antwerpen* en te *Londen*. Onder veele andere ſtukken, vervaardigde hij, in de laatstgenoemde Stad, een zinnebee'dig Tafereel op het huwelijk van den jongstvoorgaanden Stadhouder Prinſe WILLEM DEN IV, met ANNA, Kroonprinſesſe van Groot-Britannie, 't welk, zedert, op het Lusthuis *'t Loo* is overgebragt. Daarenboven verſiert een zijner Kunstſtukken de Regentenkamer van het Leproozenhuis te *Amſterdam*. VAN DER MYN overleedt te *Londen*, in de maand November des Jaars 1741.

Zie VAN GOOL.

MYNDEN, een Ambagtsheerlijkheid, met de *Loosdrechten* en *Tekkoop* één Baljuwſchap uitmaakende, grenzende, ten Zuiden, aan het Geregt van *Breukelenveen*, onder de Provincie van *Utrecht* behoorende. De uitgeſtrektheid wordt gerekend op tweehonderdzesennegentig Morgens en honderd Roeden Lands, en het getal der Huizen op ruim twintig. De Regtbank van het Ambagt beſtaat uit Schout, Sekretaris en drie Schepenen. Nabij de Mijnder-Sluis ziet men eenen Heuvel, met ruigte begroeid. Volgens overlevering, geſchraagd door den omtrek der hoogte, alwaar men eenige holligheden, onder de gedaante van Graften, ontmoet, zou men hier moeten zoeken de Overblijfzels van het *Huis te Mijnden*, voormaals van veel aanziens, en van hooge oudheid, als zijnde gebouwd, in den Jaare 1227, door eenen uit den Huize van *Amſtel*, uit hetwelk de Heeren VAN MYNDEN hunne afkomst rekenen. In het Kerkelijke behooren de Opgezeetenen van *Mijnden* onder *Loenen*.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Batt. Ill.* COMMELIN, *Beſchrijving van Amſterdam*.

Myzen, (*Oost-*) een Ban, in het gedeelte van Noordholland, of Westfriesland, *Dregterland* genaamd, grenzende aan de Beemster. Van kleine uitgestrektheid is deeze Landstreek, als bevattende weinig meer dan honderd Morgens Lands, en zeer weinige, volgens de opgave van den Jaare 1732, slegts vijf Huizen.

Myzen, (*West-*) eene Buurt of Dorp, insgelijks in Noord-Holland, in het Baljuwschap van de *Nieuwburgen*, ruim twee uuren gaans ten Oosten van *Alkmaar*. Voormaals stondt hier een Kerkje, 't welk in den Jaare 1744 is afgebroken. Al zedert het Jaar 1700 behoort de Ambagtsheerlijkheid van *West-Mijzen* aan de Stad *Alkmaar*; zij kogt dezelve voor negentienduizend tweehonderd Guldens.

N.

Naaktloopers. Bij deezen naam zijn bekend, eenige uitzinnige lieden, van den Aanhang der Munstersche Herdoopers, dus geheeten naar hun dweepziek gedrag, in den Jaare 1535, te *Amsterdam* gehouden. Zij hadden tot hoofd en aanvoerder zekeren henrik henrikszoon snyder, en maakten te zamen uit één getal van zeven mannen en vijf vrouwen. Snyder, die zich, onder deeze luiden, als Profeet gedroeg, met de zijnen vergaderd in de Zoutsteeg, in het huis van zekeren Lakenkooper, in het holle van den nacht, wierp zich voor over op het aangezigt, in eene biddende gestalte. Eene innige ontroering beving alle de aanweezenden. Tot zich zelven gekoomen zijnde, gaf hij voor, den hemel en de hel, en God en deszelfs heerlijkheid gezien te hebben, en dat de jongste dag nabij was. In eene volgende nachtvergadering, naa een geruimen tijd in het Gebed te hebben doorgebragt, ontdeedt de Leugenprofeet zich van alle zijne kléderen, worp

de-

dezelve op het vuur, en beval dat alle de aanweezenden zijn voorbeeld zouden volgen. Straks ftonden mannen en vrouwen moedernaakt in het Vertrek, zonder dat iemand wist, wat hier van het gevolg zijn zoude. Nu beval SNYDER den misleiden hoop, hem te volgen, en te roepen zo als hij hun zoude voordoen. Terftond begeeft hij zich op ftraat, gevolgd van de anderen, loopende te zamen ftraat op ftraat neder, onder een fchrikwekkend getier *wee! wee! wee! de wraake Gods! de wraake Gods! de wraake Gods!* Spoedig bragt dit de Stad in beweeging, en de Burgerij op de been, die, met kleine moeite, de Naaktloopers gevangen kreeg, op ééne vrouw na, die men nooit heeft opgefpeurd. Bij hunne te regtftelling boodt men hun klederen aan; doch zij weezen dezelve van de hand, hoewel het in de maand Februarij en zeer koud was. *De waarheid*, zeiden ze, *moest naakt zijn*. Het vermoeden viel, en, meent men, niet ongegrond, bij de Wethouders, dat de oploop was aangeleid om de Stad te overrompelen. De Mannen wierden, zedert, onthalsd, en de vrouwen in 't water gefmoord.

Zie WAGENAAR, *Befchrijving van Amfterdam.*

NAALDWYK, eene Heerlijkheid en Dorp, in Zuidholland, onder *Delfland* gelegen, omtrent twee uuren gaans ten Zuidwesten van *'sGraavenhage*, in het vermaaklijkfte en vrugtbaarfte gedeelte van het *Westland*; praalende met vrugtbaare landen, fchaduwrijke boomen, pragtige Lusthoven, en 't geen verder kan dienen om het Landverblijf te veraangenaamen. De Heerlijkheid wordt begroot op tweeëntwintighonderd vijfenzeventig Morgens Lands, en het getal der huizen, volgens de jongfte opgave, op tweehonderdvijfenzestig en één Molen. Het Lusthuis *Honsholredijk* legt in de Heerlijkheid. Het Dorp is tamelijk groot en wel bebouwd, zijnde verdeeld in verfcheiden Straaten. De Kerk is een aanzienlijk gebouw; zij ftaat midden in het Dorp, op een Kerkhof, rondom met boomen beplant. Een weinig van daar, in 't Zuidoosten, ftaat eene oude Kapel, met een laag Torentje, en naast daar aan een Oude-

mannenhuis. *Naaldwijk* is de geboorteplaats van den geleerden MARTINUS DORPIUS, in leeven Hoogleeraar in de Welspreekendheid, Wijsbegeerte en Godgeleerdheid te *Leuven*. Daarenboven zag hier het eerste licht, de kundige Artz PIETER VAN NAALDWYK, die, te *Gottenburg*, met veel lof de Geneeskunde heeft geoeffend. Hij schreef, daarenboven, een Werk over den aart, verkiezinge, tuchtiging en geneezing der paerden.

Zie BOXHORN, *Toneel van Hollandt; Oudheden en Gestigten van Delfland.*

NAALDWYK, (*Heeren van*) een overoud en aanzienlijk Geslagt, volgens VAN LEEUWEN, uit Koninklijken bloede voortgesprooten. Behalven een Slot, in het boven gemelde Dorp, nu reeds voor lang verdweenen, bezaten ze ook een huis te *Leiden*, op de Breestraat, tegenover het Stadshuis. Men verhaalt dat men, in het omgraaven der fundamenten van dit Gebouw, aan dezelve eenen steen heeft gevonden, waar op te leezen stonden de naamen der Romeinsche Keizeren M. AURELIUS ANTONINUS en L. AURELIUS VERUS. Duister, intusschen, is de volgreeks der vroegste leden des doorluchtigen Geslagts. De eerste, welken men met zekerheid daar van genoemd vindt, was

WILLEM VAN NAALDWYK, vermeld in den Jaare 1250. Den naam zijner Huisvrouwe vinden wij niet vermeld, maar wel eenen Zoon van hem,

BOUDEWYN VAN NAALDWYK, Ridder, en, zo wel als zijne Opvolgers, betijteld met den naam van Maarschalk van den Graave van Holland. In den Jaare 1296 was hij Kastelein op het Slot te Wedenesse, in Westfriesland, waar binnen hij belegerd wierdt door de Friezen: zodat hij zich moest overgeeven. Hij liet na

N. van Naaldwijk, getrouwd met Hugeman van Zevenbergen, Zoon van Willem van Strijen, die van zijnen Grootvader, Willem van Strijen, het Land van Zevenbergen hadt geërfd, en eerste Heer van Zevenbergen was.

WIL-

WILLEM VAN NAALDWYK, ſtigter van een Kapittel te Naaldwijk van eenen Deken en zes Kanunniken. In tamelijk gevorderden ouderdom ſneuvelde hij, in den Jaare 1345, nevens Graave WILLEM en veele andere Edelen, in een Gevegt tegen de Friezen, bij Stavoren. Uit zijn huwelijk, met *Sophia van Raaphorst*, dogter van Gerrit van Raaphorst en Agnes van Duivenvoorde, wierdt gebooren

HENRIK VAN NAALDWYK, Ridder en Maarſchalk van Holland. In den Jaare 1396 verzelde hij Hertog Albregt op eenen togt tegen de Friezen. Hij hadt in huwelijk eene dogter uit den Huize van Schalkwijk, en verwekte bij dezelve:

WILLEM VAN NAALDWYK, die volgt.

Kleisje van Naaldwijk, getrouwd met N. van Mateneſſe.

Haasje van Naaldwijk, in den Jaare 1381 gehuwd met Gijsbrecht van Hardenbroek, en bij haar Stamvader des Geſlagts van dien naam.

WILLEM VAN NAALDWYK, ſtraks genoemd, Ridder en Maarſchalk van Holland, overleedt in den bloei zijns leevens, naa alvoorens, bij *Sophia van Teilingen*, dogter van Dirk van Teilingen en van eene dogter des Heeren van Heukelom, verwekt te hebben:

HENRIK VAN NAALDWYK, die volgt.

Barta van Naaldwijk, getrouwd met Dirk van Poelgeest, Zoon van Gerrit van Poelgeest, Heere van Homade, Ridder, en van Beatrix van Schoonhout, overleeden, met kinderen, in den Jaare 1419.

Willemina van Naaldwijk, de echtgenoote van Gerrit van Poelgeest, Ridder, Zoone van Jan van Poelgeest, en broeder van de vermaarde Aleid of Alida van Poelgeest, Bijzit van Hertog ALBREGT, in den Jaare 1392, door eenige Hovelingen, op het Buitenhof in 's Graavenhage, omgebragt.

Haasje van Naaldwijk, getrouwd met Floris van Maalſtede, Vlaamſch' Ridder.

Sophia van Naaldwijk, zonder kinderen geſtorven.

HENRIK VAN NAALDWYK, boven vermeld, Ridder en Maarſchalk van Holland, overleeden in den Jaare 1419, hadt, bij *Catharina van Heenvliet*, in den Jaare 1421 geſtorven, verwekt:

I. Willem van naaldwyk, die volgt.

II. *Adriaan van Naaldwijk*, kinderloos gestorven.

III. Albert van naaldwyk, Heer van Bergambagt, in Zuidholland, Dijkgraaf van den Krimpener Waart, nam ter Vrouwe N. N. van Vleuten, uit het Sticht van Utrecht, en teelde bij haar:

1. Adriaan van naaldwyk, die volgt.

2. *Jakob van Naaldwijk*, vermeld op den Jaare 1477.

3. *Henrika van Naaldwijk*, Ambagtsvrouwe van Bergambagt, en gehuwd aan Gerrit, Heere van Vliet, Polsbroek, Oukoop en Aartsbergen, Zoone van Jan van Vliet, Ridder, en van Beatrix, Bastaartdogter van Graave Willem van Beijeren. Zij hadden kinderen.

4. *Catharina van Naaldwijk*, huisvrouwe van Paulus van Haastrecht, Willems Zoone, Heere van Tilborg, Loon, Druinen en Goorle.

5. *Elizabeth van Naaldwijk*, eerst getrouwd met Michiel van Soutelande, en, naa diens overlijden, met Jan van Vianen van Jaarsveld.

Adriaan van naaldwyk, Albertszoon, naa zijns Vaders dood, Heer van Bergambagt, van den Aanhang der Hoekschen, holp, in den Jaare 1481, de Stad Hoorn, bij verrassing, inneemen. Hij was getrouwd met Agnes van den Woude, dogter van Jakob van den Woude, Heere van Warmond en Alkemade, en van Reinoutje van Brakel, van Dordrecht, en verwekte bij haar.

a. *Jan van Naaldwijk*, Ridder, Heer van Bergambagt, een ijverig voorstander van de gezinte der Hoekschen. Naa in eenen Scheepsstrijd, op de Lek, zijne vrijheid verlooren, en, geslaakt zijnde, op de Zuiderzee geschuimd, en de Eilanden Texel en Wieringen bemagtigd te hebben, week hij ten Lande uit, na Frankrijk, en storf te Parijs. Hij hadt in huwelijk gehad Gillisje van der Lek, of Polanen, dogter van Diderik van der Lek, Ridder, en van Alida van Egmont, voormaals Weduwe van Floris van Kijfhoek, Schildknaap. Vermits hij geene kinderen naliet, kwam, naa zijn overlijden, zijne Heerlijkheid Bergambagt in den Huize van Nijvelt.

b. *Ja-*

b. *Jakob van Naaldwijk*, zonder kinderen overleeden.

c. *Adriana van Naaldwijk*, getrouwd met Willem van Nijvelt, van Utrecht, bij welke hij verwekte,

Frederik van Nijvelt, in den Jaare 1530, Heer van Bergambagt; die ter Vrouwe nam. Steventje de Gruiter, en bij dezelve, behalven andere kinderen, Vader wierdt van

Willem van Nijvelt, Heere van Bergambagt, gestorven in den Jaare 1543, zijnde getrouwd geweest met Agnes Foeijt, en, bij haar, Vader van

Willem van Nijvelt, Heere van Bergambagt, Lid der zamenverbondene Edelen, in den Jaare 1566; in den Jaare 1572 Baljuw van Zuidholland en Hoofdschout van Dordrecht, en vervolgens Kastelein van Muiden en Drost van Gooiland. Hij overleedt in den Jaare 1608, het zeventigste zijns ouderdoms. Driemaalen was hij getrouwd geweest: eerst met Catharina Ram, van Utrecht; vervolgens met Agatha Booth, dogter van Aart Booth, Meesterknaap van de Wildernisse en Baljuw van den Hage, naderhand Kastelein van Franeker en Grietman van het Bildt; en eindelijk met Agnes Tserraats, Weduwe van Diderik van Duivenvoorde. Alleen uit het eerste huwelijk verwekte hij kinderen, te weeten:

(1) *Willem van Nijvelt*, in den Oorlog tegen de Friezen ongetrouwd gesneuveld.

(2) *Adam van Nijvelt*, Kapitein, daar na, in den Jaare 1583, Baljuw van Schoonhoven, en in den Jaare 1595 overleeden. Twee Vrouwen hadt hij gehad: Eva van Bonnargia en Anna van Galen, Weduw van Jan van Ysselstein. Het laatste huwelijk was kinderloos, doch het eerste gezegend met vier kinderen:

(a) *Arend van Nijvelt*, Gouverneur van Schenkenschans, in den Jaare 1608 ongehuwd overleeden.

(b) *Frederik van Nijvelt*, Heer van Bergambagt, Gouverneur van Woudrichem, en, in de Jaaren 1618 en 1619, een der Afgevaardigden van 's Lands Staaten op het Sijnode te Dordrecht; getrouwd met Anna van Uitteneng, bij welke hij kinderen verwekte.

a. Abraham van Nijvelt, in Engeland, zonder kinderen, geſtorven.

b. Catharina van Nijvelt.

d. *Agnes van Naaldwijk*, getrouwd met Jan van Nederveen, Hofmeester van den Graave van Nasſau, in den Jaare 1457. Zij overleefde haaren Man, en wordt, als Weduwe, vermeld in den Jaare 1503.

e. *N. van Naaldwijk*, Nonne te Warmont.

f. *N. van Naaldwijk*, Nonne te Delft.

IV. *Philips van Naaldwijk*, zonder kinderen geſtorven.

WILLEM VAN NAALDWYK, boven vermeld, Ridder en Maarſchalk, Raad en Rentmeester Generaal van Holland, overleeden in den Jaare 1444, verwekte, bij *Willemina van Egmont*, Vrouwe van Wateringe, de volgende kinderen:

I. *Henrik van Naaldwijk*, Heer van Wateringen, Capelle op den Ysſel, Ridder en Erfmaarſchalk van Holland. Het Slot te Wateringe deedt hij vervaardigen tot een Klooster voor Monniken. In den Jaare 1465 nam hij deel in den Krijg tegen de Luikenaars, en overleedt in den Jaare 1496. Uit zijn huwelijk, met Machtelt van Raaphorst, dogter van Bartholomeus van Raaphorst, was ſlegts ééne dogter gebooren,

Willemina van Naaldwijk, Erfgenaame van Naaldwijk, Capelle en Wateringen, gehuwd aan Jan, Burggraave van Montfoort, overleeden in den Jaare 1506 en Moeder van twee kinderen.

1. *Machtelt van Montfoort*, Vrouwe van Naaldwijk, Capelle en Wateringe, getrouwd met Robbert van der Mark, Heere van Arenberg, en, in den Jaare 1550, in hoogen ouderdom overleeden, naa den dood van haaren Zoone,

Robbert van der Mark, Heere van Arenberg, overleeden in den Jaare 1536, gehuwd met Walburg van Egmont, Zuster van Maximiliaan, Graave van Buuren, en bij haar Vader van

Robbert van der Mark, eerſten Graave van Arenberg, in den Jaaré 1543, te Brusſel getrouwd met Anna, Zuster van Jan, Markgraave van Bergen op den Zoom, doch, reeds in 't volgende jaar, in den bloei zijns leevens, zonder kinderen overleeden. Van hier dat, naa het overlijden van *Mach-*

telt

telt van Montfoort, Weduwe van den Heere van Aremberg, Naaldwijk met Capelle, en de andere goederen, nevens Aremberg, overgingen op *Margareta van der Mark*, haare Kleindogter, en Zuster van de derden van der Mark, die tot Man hadt Jan van Ligne, Heer van Berbançon, Zevenbergen, Noordeloos, Heemskerk, enz. welken zij eenen Zoon baarde, Karel genaamd, zedert Graaf van Aremberg, Baanderheer van Naaldwijk en Zevenbergen, Maarschalk van Holland.

2. *Barbara van Montfoort*, gehuwd aan Maximiliaan van Hoorne, Heere van Gaasbeek, en bij haar Vader van

a. *Philips van Hoorn*, Proost van St. Jan, te Utrecht.

b. *Maarten van Hoorn*, Baanderheer van Gaasbeek, gestorven in den Jaare 1570, hebbende, bij Anna van Croij, Vrouwe van Stavele, verwekt

(1) *Georg van Hoorn*, Graaf van Houtekerke, getrouwd met Leonora, dogter van Lamoraal, Graave van Egmont.

(2) *Philips van Hoorn*, Heer van Heezen, in den Jaare 1580, te Quesnoi, in Henegouwen, onthoofd.

(3) *Maria van Hoorn*, getrouwd, eerst met Philips, Graave van Egmont, daar naa met Gaspar van Geneve, Marquis van Lullin; doch zonder kinderen gestorven.

II. *Jan van Naaldwijk*, getrouwd met Alida Grebbert, dogter van Nikolaas Grebbert, te Leiden, en bij haar Vader van

1. *Willem van Naaldwijk*, zonder kinderen.

2. *Catharina van Naaldwijk*, tweemaal gehuwd, eerst met Jakob Suis, vervolgens met Mr. Gerrit van Berkenrode, doch kinderloos gestorven.

3. *Peternella van Naaldwijk*, Nonne te Gouda.

III. Adriaan van Naaldwyk, die volgt.

IV. *Catharina van Naaldwijk*.

V. *Izabelle van Naaldwijk*, Moeder van kinderen, bij Jan van Hodenpijl, Zoone van Jan van Hodenpijl en van N. N. van Barlemont.

VI. *N. van Naaldwijk*, Nonne.

Adriaan van naaldwyk, zo even genoemd, eerst getrouwd met *Petronella van Florij*, en daar naa met Dirkje van Haaften, verwekte uit zijn eerste huwelijk,

Jan van naaldwyk; hij leefde nog in den Jaare 1503, en wierdt, bij *Geertruid van Haaften*, uit Gelderland, Vader van:

1. Adriaan van naaldwyk, die volgt.

2. *Willem van Naaldwijk*, Monnik in de Abtdij van Middelburg.

3. *Henrik van Naaldwijk*, getrouwd met N. van Alphen, bij welke hij verwekte

Henrik van Naaldwijk, in Spanje ongehuwd overleeden.

4. *Jan van Naaldwijk*, Kanunnik, en Protonotaris van Rome.

5. *Alida van Naaldwijk*, eerst Nonne, doch naderhand getrouwd met Antonij van Liedekerke, Lijfarts van den Hertog van Kleef.

6. *Barbara van Naaldwijk*, getrouwd met N. van Kuik, Heere van Meteren.

Adriaan van naaldwyk, straks genoemd, overleedt in den Jaare 1567, te Leiden, nalaatende, bij Alida van Ophemert, gezegt Bloemendaal:

1. Jan van naaldwyk, die volgt.

2. *Josina van Naaldwijk*, getrouwd met Adriaan van Zwieten, Zoon van Kornelis van Zwieten en van Anna van Borselen, Adriaans dogter. De Heer van Zwieten was lid der zamenverbondene Edelen, en, in den Jaare 1572, tegenwoordig in de bemagtiging van den Briele. Zedert wierdt hij Stadvoogd van Gouda, en overleedt aldaar, in den Jaare 1584.

Jan van naaldwyk, straks vermeld, verwekte, bij *Françoise van Naaldwijk*, van Zierikzee,

Adriana van Haamstede, welke tot haaren eerste Man hadt Willem van Gistelles, in Vlaanderen, Kapitein, gesneuveld in den Veldslag van den Jaare 1600. Haar tweede Man was Henrik Sitton, Engelsche Kolonel, en deeze, bij haar Vader van

Maximiliaan Sitton.

Heer

Heer JAN, na het overlijden zijner eerste Vrouwe, hertrouwd zijnde met *Anna van Kuilenburg*, Weduwe van Jan van Drongelen, verwekte bij dezelve

ADRIAAN VAN NAALDWYK, in wiens naakoomelingen het aanzienlijk Geslagt is uitgestorven.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Bat. Ill. Oude Holl. Kronijk.*

NAARDEN, de eenige Stad in *Gooiland*, aan drie zijden omringd van hooge Heilanden, terwijl het alleen aan de Westzijde laage Weilanden heeft, eertijds beschreeven ter Dagvaart onder de Hollandsche Steden, doch reeds voor lang van die waardigheid ontbloot. Met de onzekere gissingen van den oorsprong des naams zullen wij ons niet ophouden. Het tegenwoordig *Naarden* legt op een geheel anderen grond dan de oude Stad, nog heden *Oud-Naarden* geheeten, waar van men de overblijfzels vindt in een klein gehugt en eene aanzienlijke Lustplaats, veel nader gelegen aan de Zuiderzee, welke de Oude Stad, allengskens, overstelpt heeft. De tegenwoordige Stad wierdt gebouwd omtrent het Jaar 1350, volgens Handvest van Hertog WILLEM VAN BEYEREN. Zedert verworven de Stedelingen, van de Graaven des Gewests, verscheiden Voorregten. De Lakenweeverij, met hetgeen daar toe behoort, bevorderde, van tijd tot tijd, den bloei en welvaart der Stad; waar van, egter, het genot merkelijk gestoord wierdt, door de binnenlandsche onlusten, in welke de Plaats rijklijk deel hadt. In den eersten opgang der Hervorminge, genoot de Stad inwendige rust, boven veele andere. Men hoorde 'er van Beeldestorminge, noch van vreemde Predikers. Een rampzaligen keer nam, eerlang, de toestand van *Naarden*, zints het zich voor de zijde van ORANJE hadt verklaard. 'Er lagen niet meer dan honderdentwintig Duitschers binnen. Honderd Ruiters, door BOSSU na de Stad gezonden, om dezelve op te eisschen, wierden afgeweezen, met het bescheid „ dat men ze voor zijne Majesteit en den Prinse dagt te bewaaren." Doch op het berigt, dat *Don* FREDERIK, met het

het gantſche heir, in aantogt was, ontzonk elk de moed. Eenige Gemagtigden, en onder deeze de vermaarde LAMBERTUS HORTENSIUS, Rektor van 't Latijnſche Schoole, ter Stad uitgetrokken, om een Verdrag te treffen met den Spaanſchen *Don*, ontmoetten, onder weg, den Spaanſchen Bevelhebber JULIAAN ROMERO, die hun verklaard hebbende, dat *Don* FREDERIK de zaak van *Naarden* aan hem hadt gelaaten, hem te voet vielen, de Sleutels der Stad aanbooden, en voorts, op hun aanhoudend ſmeeken, de toezegging verworven, dat Burgers noch bezettelingen aan lijf of goed zouden beſchadigd worden. Straks trok ROMERO na binnen, aan het hoofd van ruim vierhonderd man, en wierdt deftig ter maaltijd onthaald bij GERRIT PIETER AARTSZOON, Schepen der Stad, zo wel als de Soldaaten bij de Burgers en Ingezeetenen. Naa den maaltijd deedt ROMERO, door eenen Trommelſlager, omroepen, dat alle de burgers en bezettelingen, ongewapend, zich hadden te vervoegen in de Gasthuiskerk, welke thans voor Stadshuis diende, om 'er den Eed aan zijne Majeſteit te vernieuwen. Uitgezonderd eenige weinigen, die de Spaanſche trouwe mistrouwden, voldeedt de onkundige menigte aan dit bevel. Intusſchen wandelde zeker Priester, midden onder de Spanjaards, voor de Kerk vergaderd, op en neder; doch kwam wel haast de veege opgeſlootenen aanzeggen, zij hadden met hun Geweeten peis te maaken, en op hun einde te letten.

„ Maar (wij ſpreeken, in de beſchrijving van dit Treurtooneel, met de welgeſpierde woorden van den Ridder HOOFT), „ 't aanzeggen, bereijden en ſterven, was één ding. Men „ rukt de groote poort open; leijdt eenpaarlijk aan, en ſchiet „ af, plompverlooren in 't hondert; met een gillen en ſchreeu„ wen, dat ijder 't hart deedt ſluijten, en de hairen te bergh „ ſtaan. Dat wordt, bij die van binnen ſchichtig beantwoordt, „ met krijten en karmen, zuchten, en janken, om ſteen en „ ſtaal te vermurven. 't Koude zweet breekt hun uit. Wer„ waarts ook zij zich keeren, de wanten ſtaan pal, en de „ doodt in de deur. Voorts vlieghen de vijanden, tot het „ Kerkje in, als verwoede wolven, den tſaaghenden drom, „ met deeghen en doggen, op 't lijf. Dat weemelen, onder el„ kandere, van eene ſchaare, in zoo eng een' plaats gepakt, „ dat

„ dat buijtelen in hun eijghen oft hunner medeburgheren, en
„ fpitsbroederen bloedt, dat root- en doodtverwen van troon-
„ jen, breeken van gezight, krimpen van leeden, vlechten van
„ vingeren, wringen van handen, was wel 't grouwzaamfte
„ weezen, dat ooit oogh oft oore moght voorftaan. Maar niet
„ den Spanjaardt heeft zoo deerlijk een' vertooning gejammert.
„ Hij houdt 'er, eeven fel, met punt en fnede, op aan, zon-
„ der ijemant te fpaaren, uitgezeijt vier perfoonen alleenlijk,
„ die, door beloften van zwaar ranfoen, gevankenis verwor-
„ ven. Naa 't plonderen en uitfchudden der lichaamen, fteekt
„ men 't vuur in 't gebouw, om de geenen, die zieltijghende
„ reeds onder de dooden gedolven laaghen, voorts met vlam
„ en fmook te verdelghen. Ende werden alzo omtrent vier-
„ hondert burghers, boven een goedt getal foldaaten, onder
„ één dak, om hals geholpen.

„ 't Geheele heir Spanjaarden, nu," (dus vervolgt de Dros-
faart) „ had men binnen de muuren, den roover in de huij-
„ zen en het wee door al de ftadt; gaande 't onderfte boo-
„ ven, met rennen, rukken, breeken, fcheuren, fleepen,
„ weghtorfen; en ten hemel toe 't huijlen van wijven en kin-
„ deren, ondermengt met de naarheit van 't loeijen en blaa-
„ ten der beesten, van ftal gedreeven, oft daarop gelaaten in
„ den brandt, die, naa 't mannen van den meesten buijt,
„ haast aan alle gashoeken gefticht werd. Dezelve ftommelt
„ de fchuijlers ten fluijphoolen uit, en leevert der wreedheit
„ verfche ftof. D'ellendighen, tot omtrent vierhondert toe,
„ te voorfchijn koomende, worden ten deel aan rappieren
„ gereeghen, ten deel met dolken doordrukt, ten deel van
„ lidt tot lidt gemartelt, en aan ftukken gekapt, met bijlen,
„ verfchaft door de Spaanfche vleeshouwers. Zommighen,
„ die, fors van vertwijfeltheit, en trachtende hunne huijdt,
„ ten dierfte, te verkoopen, zich te weere ftelden, werden,
„ wen zij meer niet moghten, als visfchen gekorven, en
„ lankzaamelijk gewentelt in een' taaije doodt. Etlijken, die
„ zonder bodt van weederftandt, in handen vielen, werden
„ tot op het bloote vel ontkleedt, en alzoo voor de ooghen
„ hunner huijsvrouwen en kinderen, doorfteeken. Anderen,
„ omvangen op ftraat, van achter en voore, dienden de moord-

„ daa-

„ daadigheit tot spel: dewijl hen, de Spanjaardt al lachende
„ en schettrende, met de spitzen van 't geweer, d'een den
„ andere toejoeghen, en om hun kortswijl afmaakten. Nocht
„ Kerke, nocht Klooster, nocht ander Godshuijs, oft eenighe
„ gewijde of ongewijde plaatse, die van schenden, van schaa-
„ ken, van plaaghen, van pijnighen, moorden oft bernen, ver-
„ schoont bleef. Onder andere onmenschelijkheeden, queetste
„ men eenen burgher van tseeventigh jaaren, in den hals; ont-
„ fink 't bloedt met de handen; dronk het op; en gaf hem,
„ daarnaa, de doodsteek. Drie kranken van gelijke ouder-
„ dom, een vierde van vijftigh jaaren, werden in 't bedde
„ vermoordt. Ende was niet min noodelijk het ombrenghen
„ van twee stommen, en eenen dwaazen beedelaar. Stokouwde
„ luijden, van tachtentigh, van hondert jaaren, ter gekochte
„ kost gaande, de zieken, armen, en afgeleefden, onderhou-
„ den in de gasthuijzen, moeten gelijke grimmigheit uitstaan.
„ Verscheijde burgers werden in de groote Kerk, zoo op het
„ welfsel, als op den tooren, en de trappen, gepriemt, oft
„ van booven needer geworpen. Anderen, gedwongen den
„ buijt na 't leegher te helpen draaghen, betaalde men, met
„ klingh of koeghel, hunnen arbeijdt. Aan HORTENSIUS, als
„ hij door orde des Graaven VAN BOSSU, ter naauwe noodt
„ van 't uijterste beschermt was, quam strax een argher doover-
„ wordende, in zijn huis en aangezight, zijnen Zoone 't hart
„ uit den lijve gelicht. Noch vier andere persoonen maakten
„ zij daar af, onder zijn' ooghen. Verscheijde vrouwen wer-
„ den bij de voeten; zommighe bevruchte bij de borsten, op-
„ gehangen: en dermaate gefoltert met knellen en worghen,
„ dat ze onder hunne handen doodt bleeven. Dan de lijken
„ in putten gesmakt, als hun de oeveldaadt verwijtende. Eener,
„ ten grootste zwanger, rukten zij 't kind uit den buijk, naa
„ dat zij dien met den gaijlheit hunner vuijle lusten bezoedelt
„ hadden. Men voeght 'er bij, dat zij 't verscheurden; de
„ stukken in hunne djizakken staaken; endtlijk zooden oft brie-
„ den, en verslonden. De afgemartelde moeder gaf kortelinx
„ haaren geest. Maaghden, meijskens van dertien en minder
„ jaaren, werden tot gelijke smaadt, en eerlooze dertelheit
„ misbruijkt. Onder andere kraamvrouwen, deeden zij 'er

„ eene,

WREEDE MISHANDELING, DOOR DE SPANJAARDS GEPLEEGD, AAN DE ZOON VAN L. HORTENSIUS, IN DE MOORD, TE NAARDEN.

„ eene, barvoets, in een mouweloos onderroxken, met een
„ wighjen van eenen dagh, het tweede van achttien maanden,
„ oover de doode lichaamen heene, ter poort uitgaan. Van
„ waar zij voorts, door de sneeuw treedende, in 't Dorp
„ *Huijzen*, een' uure van der stadt, en seedert nochtans tot
„ haar' voorighe gezontheit, quam. Eenen merkelijken hoop
„ burgheren, achterhaalt ter platte lande, in 't vluchten,
„ stroopte men zoo wollen als lijngewaadt af, en hing hen
„ moeder naakt op: der wijze, dat 'er, in alles, niet boo-
„ ven tsestigh te lijf bleeven, van de welke veertigh ont-
„ quamen, de rest geransoent werd. — *Don* FREDERIK, daar-
„ enboven, verbood, bij oopenbaaren uitroep, aan al d'om-
„ leggende plaatsen, op lijf straf, eenighen burgher te herber-
„ ghen: en binnen der stadt, ijemandt ter aarde te brenghen,
„ eer hij daar anders in voorzien hadde. Zulx de lijken,
„ langen tijdt, tot aas van honden, vooghelen, en allerleij
„ onreijn gedierte, bleeven leggen: en de weduwen benoo-
„ dight werden oover haare rottende mannen, kinderen oover
„ ouwders, vrienden oover maaghen te stappen, waar zij voet
„ uit de huijzen zetten, die, om een deel van den buijt te
„ berghen, teeghens den brandt, behoedt waaren. HENRIK
„ LAMBERTSZOON, Burghemeester, zijnde met ijslijk pijntuijgh
„ aangetast, en eijndtlijk zijn' zoolen teghens een vuur ver-
„ brand, had tweehondert kroonen ransoens belooft; daar-
„ naa zijn oopen gezien, en toevlucht, aan 't Klooster, ge-
„ noomen; maar werd verspiet, den Baljuw oovergeleevert,
„ en op 't huijs te Muijde gebraght. Thans quamp 'er, van
„ *Don* FREDRIK, een vonnis, luijdende, dat men hem, als
„ eenen Majesteijtschender, en den Prinse gezwooren hebben-
„ de, in zijn eijghe deure zouw hangen; voorts vierendee-
„ len, en de stukken ter poorten uitsteeken. — Als alles, wat
„ eenigh gevoelen had, aan 't eijndt geplaaght was, moest
„ het ongevoelijke voorhouden. Poorten, muuren, toorens,
„ werden in de grasten geworpen, en tot beneeden de straa-
„ ten geslecht, door die van de Goeische Dorpen, daartoe
„ gedreeven, en opgeprest, bij peene van hen daatlijk aan
„ koolen te leggen. En dit, in voldoening van een vonnis,
„ dat, toenmaals ongeschaapen, noch elf maanden daarnaa in

„ de

„ de penne bleef, en eerst den zesten van Slagtmaandt des „ volgenden Jaars (1573), door den Landtvoogdt, geveld „ werd. T'zelve verklaarde ook alle handtvesten, vrijdoo- „ men, goederen en inkoomsten der steede, verbeurt te zijn. „ Dus" (en met deeze aanmerkingen besluit de Ridder zijn treffend verhaal) „ dus eer- en godtvergeetelijken, sprong met „ *Naarden* de Spanjaardt om; vieñicht zich inbeeldende, der „ werelt te kunnen diets maaken, dat de stadt zonder ver- „ ding oovergegaan was, omdat z' 'er geen schriftelijk blijk „ af had. Maar, gelijk zij den vijandt, alzoo heeft Hollandt, „ zonder brief oft zeeghel te zien, dier burgherije bij haar „ eenkele woordt gelooft, en het daar voor gehouden, dat zij „ trouwloozelijk bedrooghen en bijgebraght was. Der voe- „ ghe, dat deeze schrik, waanende een' algemeene versllee- „ ghenheit te baaren, recht anders uitviel, en, zoo in geeste- „ lijken als weirlijken, d'alderhooghste stijfzinnigheit, tot tee- „ genstant, wrocht: gemerkt beijde Roomschen en Onroom- „ schen, oover een' zelve kam geschooren niet meer veijlig- „ heits in 't daadinghen, dan in 't weerbieden, vonden."

Zedert ging *Naarden* over tot de zijde der Staaten, en wierdt niet, dan honderd jaaren daar naa, voor eene korte poos, van dezelve afgetrokken, door de Franschen, die, geholpen door den schrik der Ingezeetenen, in den Jaare 1672, de Stad, zonder slag of stoot, innamen, om, in de maand September des volgenden Jaars, uit dezelve wederom verdreeven te worden, onder het bewind van Prinse WILLEM DEN III.

Naarden, opdat wij nu tot eene meer bijzondere beschrijving daar van overgaan, is voorzien van zeer goede Vestingwerken, aangeleid naar het ontwerp van den bekwaamen Ingenieur Baron VAN COEHOORN. Doch haare voornaamste sterkte bestaat in de afgegraavene Velden, rondom de Stad, die nog gestadig uitgebreid, en door middel van den Vegtstroom, tot een aanmerkelijken afstand, onder water kunnen gezet worden. Volgens de opneeming van den Jaare 1732, bedraagt het getal der huizen, binnen de Stad, vierhonderd zeven, en in haare Geregtigheid en het Gehugt *Laag-Busfum*, drieënzeventig. De openbaare Gebouwen zijn weinig in getal. Men

ziet

ziet 'er nog het oude Stadshuis, waar in de boven vermelde moord gepleegd wierdt, doch thans dienende voor eene Waag, en in hetzelve, in drie Steenen, afgebeeld het treurig Schouwspel, nevens Bijschriften in Rijm, van dien tijd. Het tegenwoordige *Stadshuis*, een in zijne soort fraai Gebouw, pronkt van binnen met eenige kunstige Schilderijen. Het hout, daar toe gebruikt, zou gehaald zijn uit het zo genaamde *Gooier-Bosch*, wel eer ten Zuiden van het Dorp *Hilversum* geleegen. De *Kerk* der Hervormden is groot en ruim, voorzien van een Toren van aanmerkelijke hoogte; die nog te meer uitsteekt, omdat de grond der Stad tamelijk hoog legt. Men ziet hier de Begraafplaats, met een deftig Opschrift, van den geleerden Rektor LAMBERTUS HORTENSIUS. Behalven de Nederduitsche, is 'er ook eene Walsche Hervormde Gemeente, als mede eene Statie der Roomschgezinden. Het *Weeshuis* bezit zeer aanzienlijke goederen en inkomsten. De Laken- en Fluweelweeverij zijn 'er nog in eenigen bloeï, hoewel minder dan voorheen. De Regeering bestaat uit den Baljuw van Gooiland, Schout, drie Burgemeesters, zeven Schepenen en eenendertig Vroedschappen, benevens een Thesaurier, drie Weesmeesters en twee Sekretarisfen.

Zie HOOFT; VALKENIER, enz.

NAARDEN, (*Oud-*) waarschijnlijk een gedeelte van den grond der oude Stad, niet verre van de Zuiderzee, in welke de verdere Overblijfzels, al voor lang, begraaven zijn geweest. De Hofstede, welke hier plagt te leggen, is, zedert, veranderd in eene Boerenwooning; de legging daar van is zeer bekoorlijk, midden in bosschen, akkers en heuvelen, van welke het gezigt op eenmaal wordt verwisseld, met eene verrassende vertooning van de Zuiderzee.

NAARSEN, (LEONARD VAN) Rotterdammer, op zijne wijze, een ijverig voorstander van het Huis van ORANJE, zogt deszelfs grootheid en verheffing te bevorderen, door middelen, welke de goedkeuring van weldenkenden geenzins konden

wegdraagen. Toen WILLEM DE III nog een kind was, vertoonde NAARSEN reeds een voorſpel van zijne toekoomende verrigtingen: tot groot ongenoegen der Rotterdamſche Regenten, welke, in den Jaare 1653, hem geregtelijk vervolgden, over 't voeren van eene taal, die geoordeeld wierdt, aanleiding te kunnen geeven tot ſtoornisſe van de rust en het verwekken van oproerige beweegingen. Zedert ſchijnt hij gezweegen te hebben, geduurende een geruimen tijd; immers wij verneemen niets van hem, tot in den Jaare 1672. Te ſchoon ſtondt nu de kans, tot het bevorderen van zijne hoofdbedoelinge, om de voorkoomende gelegenheid niet greetig aan te grijpen. Van tijd tot tijd hieldt hij zamenkomſten met eenigen zijner medeburgeren, om, op hunne manier, over 's Lands oirbaar te handelen. In naauwe gemeenſchap ſtondt hij, daarenboven, met HERMAN VAN ZOELEN, Oud-Burgemeester, en eenige anderen. Onder 't geleide van deeze, verſcheen NAARSEN, in de maand Junij des gemelden jaars, dikmaals ten Stadhuize, doende allerleie voorſlagen, zo 't heette, uit naam der Burgerije. Uit vreeze voor eenen aanſlag der Franſchen op de Stad, begeerden ze, nu eens, dat men de Ingezeetenen zoude doen werken aan de verbeteringe der Vestingwerken; doch, wanneer de Regeering deeze begeerte inwilligde, vielen ze, op andere tijden, klagtig, dat het Volk verdriet kreeg in 't werken, en, ten zij men, op de eene of andere wijze, daar tegen voorzag, ligtelijk tot plonderen konde overſlaan. Allengskens voerde NAARSEN eene meer verſtaanbaare taal, door openlijk te dringen op de verheffing van zijne Hoogheid. Op den vijfentwintigſten der ſtraks genoemde maand Junij, zich ten Stadshuize vervoegd hebbende, hieldt hij de Heeren voor, dat men den vrede met Engeland in de hand hadt, en dien konde bekoomen, wanneer men wilde, door alleenlijk den Prins VAN ORANJE tot Stadhouder aan te ſtellen; als hebbende zijne Groot-Brittanniſche Majeſteit, in 't voeren van den Oorlog tegen den Staat, geene andere bedoeling, dan om deeze bevordering van zijnen Neeve te bewerken.

Door deeze en ſoortgelijke bemoeijingen behaalde NAARSEN de gunst van het gros zijner medeburgeren. Een ſtreelend be-

bewijs *hier* van ondervondt hij, in 't begin van Julij des boven genoemden jaars. *Rotterdam* was thans vol van oproerige beweegingen. De Gemeente, uit wantrouwen op de tegenwoordige Regeering, deel neemende in het bewind van zaaken, hadt verscheiden punten van dezelve gevorderd, in welke men, door nooddwang, hadt bewilligd. Een van dezelve hieldt in, de benoeming van een Drietal, ter vervullinge van eene open staande Vroedschapsplaats. LEONARD VAN NAARSEN hadt de eere, dat zijn naam, op de Lijst, in de eerste plaats, gesteld was. De daadelijke verkiezing hadt toen nog geenen voortgang, maar wel een weinig naa het midden der volgende maand Augustus. Naa dat de verdagte Regenten afstand gedaan hadden van hunne Ampten, ter begeerte der Burgerije, wierdt, op den voorslag van dezelve, een driedubbel getal benoemd. Twee dagen laater deedt zijne Hoogheid, uit de benoemde persoonen, eene verkiezing; onder andere lieden, welke deel hadden gehad aan de opschuddingen en beweegingen, viel dezelve op onzen LEONARD VAN NAARSEN; wiens naam, egter, wij, zedert, niet meer vermeld vinden.

Zie VALKENIER, *Verwerd Europa*.

NAAUWERNA, een Gehugt, ten Noorden aan het Westlijkste gedeelte van Y, bijkans recht tegenover het Huis te Zwaanenburg, op Halfwegen tusschen *Haarlem* en *Amsterdam*. In den Ydijk legt hier eene Sluis, door welke de Schepen, den wil hebbende na *Krommenie* en andere Noordhollandsche plaatzen, welke, om den wind of andere redenen, den Zaanstroom mijden, geschut worden in een Vaarwater, de *Naauwernasche* Vaart genaamd.

NANNIUS, (PETRUS) gebooren te *Alkmaar*, in den Jaare 1500, wierdt, om zijne bekwaamheden, bevorderd tot de waardigheid van Kannunnik te *Atrecht*, en Hoogleeraar op 't Hoogeschool te *Leuven*, alwaar hij, geduurende den tijd van achttien jaaren, dien post, met veel lofs, bekleedde, en zijne dagen eindigde, op den eenentwintigsten Julij des Jaars 1557.

Van zijne uitgebreide geleerdheid getuigen 's Mans naagelaatene Schriften, over veelerhande onderwerpen, de Oordeelkunde, de kennis der Schriftuure en der aloude ongewijde Schrijvers en de Regtsgeleerdheid betreffende.

Zie VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica.*

NANNO, van geboorte uit Friesland, vermaard om zijne geleerdheid en kennis van veelerhande Weetenschappen, inzonderheid de Wijsbegeerte. Hij leefde in de laatste helft der Negende Eeuwe, en was de Leermeester van RADBODUS, Vijftienden Bisschop van *Utrecht.*

Zie VAL. ANDREAS, *Bibl. Belg.*

NATEWISCH, (*Het Huis*) eene Ridderhofstad, in het Overkwartier van het Sticht van *Utrecht*, onder de Hooge Heerlijkheid *Amerongen.* Het was reeds bekend in den Jaare 1270, doch wierdt eerst in den Jaare 1536 voor Riddermaatig verklaard. Het oude Gebouw, 't welk nog veele tekens van zijn voorig aanzien vertoont, wierdt, in den Jaare 1721, merkelijk vergroot en verbeterd. De tuinen en beplantingen zijn fraai en in een keurigen smaak aangeleid.

NECK, (JAKOB VAN) Zoon van KORNELIS VAN NECK, gebooren te *Amsterdam*, uit een niet onaanzienlijk geslagt, hadt, zints zijne vroege jeugd, waarschijnlijk tot het drijven van Koophandel, de Zee beploegd, en daar door zo veel kunde en ervarenisse opgedaan, dat de Oostindische Maatschappij, straks naa haare oprigting, op hem het oog liet vallen, als een bevoegd voorwerp tot het voeren van het opperbewind haarer onderneemingen, in de afgelegene Gewesten. Reeds in den Jaare 1598 liep hij in Zee, in de hoedanigheid van Admiraal, met acht Schepen, na de *Oostindiën* bestemd, en door 's Lands Staaten van Geschut voorzien. Zeer voorspoedig slaagde deeze togt. Vier van zijne Schepen deeden de reize in vijftien maan-

maanden, medebrengende, onder andere, vierhonderd lasten Peper en honderd lasten Nagelen. De vier andere Schepen, insgelijks rijk belaaden, kwamen wat laater in 't Vaderland *te rug*.

De gelukkige uitslag deezer onderneeminge was oorzaak, dat VAN NECK, straks in 't midden van den Jaare 1600, van nieuws, wierdt uitgezonden; hebbende thans zes Schepen onder de Vlag. Bij zijne aankomst in de Oostindien vondt hij den Koning van *Ternate*, Bondgenoot der Maatschappije, misnoegd op de Portugeezen, met welke hij, in 't volgende jaar, in eenen Scheepsstrijd wierdt ingewikkeld. Naa een Logie, te *Patane*, opgeslagen, en een voordeeligen inkoop van Peper gedaan te hebben, keerde de Admiraal weder na het Vaderland, alwaar, in zijne Geboortestad, de gedaane diensten met eere bekroond wierden. Voor de eerste maal in den Jaare 1609, en vervolgens in de Jaaren 1612, 1615 en 1617, ontmoeten wij hem op de Lijst der Schepenen. In den Jaare 1621 wierdt hij Raad, en 't jaar daar aan, Burgemeester. Driemaalen bekleedde hij, zedert, deeze waardigheid, de laatste reize, als aangebleeven Heer, in den Jaare 1626.

Zie J. WAGENAAR, *Vad. Hist.* en *Beschrijv. van Amsterdam.*

NECK, (REINIER SIMONSZOON VAN) Amsterdammer, en, veelligt, een bloedverwant, des boven genoemden, was een der aanzienlijke burgeren, welke, in hunne geboortestad, het werk der Hervorminge ijverig voorstonden en meer en meer velds zogten te doen winnen. In goeden reuk moet hij gestaan hebben bij de nog Roomschgezinde Regeering; althans vindt men aangetekend, dat deeze bij VAN NECK aanzoek deedt, uit vreeze voor opschuddinge onder de Onroomschen, om hunnen Leeraar JAN ARENDSZOON op den predikstoel te brengen, in de Minderbroeders Kerk, binnen de Stad, terwijl ze, tot nog toe ('t was in den Jaare 1566) buiten dezelve hunne godsdienstige Vergaderingen gehouden hadden. Hier door aangemoedigd, verstoutte zich VAN NECK, nevens ADRIAAN

PAUW, aan Burgemeesteren te verzoeken, dat het Boekvertrek der Monniken hun tot eene Kerkekamer mogt worden opgeruimd. Hoewel dit verzoek wierdt afgeslagen, was hun, egter, onder de hand, te verstaan gegeeven, dat men 't niet zoude beletten, indien zij, tot het genoemde oogmerk, daar van gebruik maakten: zo als zij met 'er daad deeden. In 't volgende jaar, terwijl de Heer VAN BREDERODE zich binnen *Amsterdam* onthieldt, bezorgde VAN NECK, te gader met LAURENS JAKOBSZOON REAAL, dat hem, door de Hervormde Gemeente, tweeduizend vierhonderd guldens wierden opgeschooten. BREDERODE, zedert, tot Overste van *Amsterdam* zijnde aangesteld, namen Burgemeesteren het besluit, *van de beide Religien*, dat wil zeggen, van de Roomschen en Onroomschen, negen persoonen te doen verkiezen, om met dezelven, als 't noodig of oorbaar zijn mogt, over zaaken, de bewaaring der Stede betreffende, te spreeken. VAN NECK was een der beroemden; die, kort daar naa, driehonderd Ingezeetenen, van de schamele Gemeente, aannamen om de Nachtwagt waar te neemen. Een gevolg van zo veel deelneeminge en hartlijkheid voor de goede zaak, was oorzaak, dat, straks naa het omslaan van *Amsterdam*, in den Jaare 1578, VAN NECK, nevens anderen, tot Raad in de Vroedschap der Stad wierdt verkoozen.

Zie J. WAGENAAR, *Beschr. van Amsterdam.*

NEDERHORST, eene Ridderhofstad, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, in den zo genaamden Hornpolder, aan de rivier de Vegt, een weinig ten Zuiden van het Dorp, gemeenlijk *den Stichtschen Berg* genaamd. In zijne gedaante, met eenen Toren op ieder der vier hoeken, draagt het nog de kenmerken der aloude Bouworde, hoewel het, in de tegenwoordige Eeuwe, in den hedendaagschen smaak vertimmerd is. Het Gebouw legt rondom in zijne Graften, en heeft een bekoorlijk uitzigt over den Vegtstroom. Heer PHILIPS VAN WASSENAAR, welke overleedt in den Jaare 1225, wordt voor een stigter gehouden.

NE-

NEDERLANDEN, (*De Vereenigde*) zijn zeven onderscheidene en van elkander volstrekt onafhanklijke Landschappen, wat derzelver beheering aanbelangt, bekend bij de naamen van *Gelderland*, *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht*, *Friesland*, *Overijssel* en *Groningen*. Niet zo zeer maar gelange van derzelver vermogen, aanzien of rijkdom, maar uit hoofde van derzelver aloude waardigheid van Hertogdom, Graafschap of Heerlijkheid, worden ze aldus gerangschikt. Van de doorgaans *laage* ligginge van den grond deezer Gewesten, in vergelijking van hoogere bovenlanden, ontleenen zij den naam van *Nederlanden*. De benaaming van *Vereenigde* is 't gevolg van een Verdrag of Verbond, in den Jaare 1579, tusschen dezelven, te *Utrecht*, gesloten, waar bij zij, met behoud der Souvereiniteit in ieder bijzonder Landschap, den Koning van Spanje hebbende afgezworen, over en weder hulp en bijstand beloofden tegen den gemeenen vijand; ten welken einde zij eenen omslag maakten omtrent het aandeel, welk ieder Gewest hadt te draagen in de gemeene Lasten: over welken omslag, naaderhand, dikmaals geschillen zijn gereezen, naardien zommigen zich verbeeldden, te hoog te zijn aangeslagen; als mede, omdat het tegenwoordig vermogen van zommigen niet gelijk is aan den toestand van zaaken, ten tijde als de schikkingen op dit stuk beraamd zijn. Al zints eenigen tijd, en nog heden, terwijl wij dit schrijven, ziin 'er Afgevaardigden uit de onderscheidene Landschappen werkzaam, tot een meer evenredige verdeeling der Aandeelen, welke men gemeenlijk *Quota's* noemt. Veelal is men gewoon, de bovengemelde Gewesten met den naam van *Provincien* te bestempelen, hoewel, naar 't oordeel van zommigen, 't onregt, als wordende, met deeze benaaming, bij de aloude Romeinen, Gewesten aangeduid, welke zij buiten *Italie* bezaten, en door de Wapenen bemagtigd hadden. Doch 't is bekend, dat de betekenis van dit woord, zedert, meerdere uitgebreidheid heeft gekreegen, en ook op de bijzondere Landschappen van 't oorspronklijk Romeinsch Gebied wierdt toegepast. Uit het waare oogpunt worden de zeven Landschappen beschouwd, wanneer men dezelve aanmerkt als ééne *Republiek* of Gemeenebest, 't welk zekere algemeene belangen heeft, die gelijker-

hand en met vereenigde kragten moeten behartigd worden, en dus onder een algemeen bestuur en opzigt zijn gesteld; doch welks bijzondere Leden, in zaaken, den gemeenen toestand of welvaart niet raakende, meesters zijn in hunne afzonderlijke huishouding, en, zonder toestemming of medeweeten van de andere, maatregels kunnen beraamen, welke zij, ten hunnen bijzonderen nutte en oirbaar, meest dienstig oordeelen. Terwijl de afzonderlijk toestand van ieder Provincie onder bijzondere Artikelen wordt vermeld, oordeelen wij, geenen ondienst te zullen doen aan den Leezer, met het mededeelen van een kort begrip, raakende den algemeenen staat deezer Landen, omtrent welken veele Landzaaten schandelijk onkundig zijn.

De legging der Vereenigde Provincien, op de Aardglobe, is tusschen de eenenvijftig en vierenvijftig Graaden, Noorder breedte. Ten Noorden en Westen worden zij van de Noordzee bespoeld; voor 't overige grenzen zij aan de vaste Kusten van nabuurige Mogendheden. Haare grootste lengte wordt op achtenvijftig, de grootste breedte op vijfenveertig uuren gaans begroot. Binnen zulk eene uitgestrektheid ontmoet men bijkans allerlei soorten van grond: hooge en laage, vrugtbaare en schraale landen; hier vette wei- en bouwlanden, ginds dorre hei- en zandgronden. Nu eens trekken de Landzaaten meer voordeels van hunnen grond, dan zij tot eigen gebruik behoeven; elders moeten de Opgezeetenen, door hunne nabuuren, van 't noodige verzorgd worden; terwijl de gemeene behoeften van buitenslands rijklijk worden aangevuld: waar toe van uitsteekenden dienst is, zo de nabijheid der Zee, als het overgroot getal van binnenwateren, tot groot gerief van den onderlingen Koophandel en met vreemde Gewesten. Aan de voordeelen, hier uit ontstaande, is het nadeel verknogt, ontstaande uit het onderhoud van Dijken en andere Waterwerken, door middel van welke, met zeer zwaare kosten, de Landen, op zeer veele plaatzen, tegen overstroomingen, zo van de Zee, als van de Rivieren, Meiren en andere wateren, moeten behoed worden. De onderscheidene legging deezer Landen, aan Zee, of binnenslands, is oorzaak, dat de luchtgesteldheid allerwegen niet de zelfde is, en men verscheidenheid van heerschende ziekten aantreft. Zelf mag men hier aan, gepaard met andere oorzaaken,

toe-

toeſchrijven, eenige verſcheidenheid in het karakter en de leevenswijze der Nederlanders; waar omtrent zij merkelijk uit één loopen.

Hoewel de Hervormde, hier te Lande, de heerſchende, dat wil zeggen, door hoog gezag vastgeſtelde, Godsdienst is, volgens het plan, daar omtrent beraamd in het Nationaal Sijnode, gehouden te *Dordrecht*, in de Jaaren 1618 en 1619, wordt 'er, egter, aan alle Gezinten, wier leerbegrippen niet ſtrijdig zijn met de openbaare rust en veiligheid, vrijheid van openbaare Godsdienstoeffeninge toegeſtaan, en in deeze vrijheid, met reden, gezogt de grond en reden van 's Lands bloei en welvaart. Jooden ontmoet men 'er, allerwege, hier en daar in zeer grooten getale, gelijk ook de Roomsch-Katholijken; van welke alleen de Jeſuiten niet geduld worden, van wegen derzelver meer bijzondere onderwerpinge aan den Roomſchen Bisſchop, waar van men, nu en dan, nadeelige uitwerkzels ondervonden heeft. Nog leggen de Roomschgezinden onder de bepaaling, van geenerlei Godsdienſtige verrigtingen openlijk te mogen bedrijven. Daarenboven heeft men 'er Lutherſchen, Remonſtranten, Doopsgezinden, Kollegianten of Rhijnsburgers, Kwakers; van alle welken zie de bijzondere ARTIKELEN. Ter handhaavinge zo van de Godsdienſtige als Burgerlijke Vrijheid, welke laatſte ook hier, in grooter maate dan in veele andere Landen, nog wordt genooten, dient de onzijde Regtoeffening, naar vastgeſtelde wetten, nevens eene aanzienlijke Krijgsmagt, zo te water als te lande; waar van, egter, de ſterkte verſchilt, naar gelange der omſtandigheden. Zwaar zijn, ondertusſchen, de Schattingen en Belastingen, welke, door de Ingezeetenen, moeten worden opgebragt, ter goedmaakinge van de algemeene uitgaven. Vreemdelingen betuigen, meermaalen, hunne verwondering over derzelver gewigt, en hoe zij kunnen gedraagen worden. Huizen, Landerijen, Fabrieken, eetbaare waaren, dranken: alle deeze zijn aan meerdere of mindere belastingen onderhevig. Tot drie klasſen kunnen dezelve gevoegelijk gebragt worden: *Regten op de inkoomende en uitgaande Goederen*; *Belastingen op de vaste Goederen*, *Erfenisſen en Perſoonen*; *Imposten op de Verteeringen en Huislijken omſlag.* Dewijl alle deeze inkomſten, hoe aanmerkelijk ook, niet kon-

den toereiken, ter goedmaakinge van de algemeene uitgaven, heeft het gemeene land, daarenboven, de toevlugt moeten neemen tot den rijkdom der Ingezeetenen, door aanzienlijke Geldleeningen, van welke Schuldbrieven zijn uitgegeeven, onder den naam van *Obligatien*, van welke, aan de houders, jaarlijksche renten betaald worden. Om zich te meer te sterken, en den bloei der Nederlanden, tegen vijandige aanvallen, te beschermen, hebben de Overheden, van tijd tot tijd, aanzienlijke verbintenissen aangegaan met buitenlandsche Mogendheden; welke het niet beneden haare waardigheid rekenden, ondanks haare eigen overtreffende magt en grootheid, zich zelve voor Vrienden en Bondgenooten te verklaaren.

Zonder ons op te houden met een kort begrip van de Historie der Vereenigde Nederlanden, bepaalen wij ons nu tot eene korte schetze van derzelver *Regeeringsvorm*.

Geheel te onregt verbeelden zich veele uitlanders, ja zelf Ingezeetenen, als of de Oppermagt over de Vereenigde Nederlanden berustte in den schoot der Vergaderinge van de Algemeene Staaten of STAATEN GENERAAL. Meer dan eens, wanneer zelf dit Lichaam zich eenige onwettige magt toeëigende, hebben de Staaten der bijzondere Provincien zich tegen die inkruipingen aangekant, en het tegendeel, door hoog gezag, verklaard. Geen zeggen altoos hebben de Algemeene Staaten in de bijzondere Gewesten. Dit kan blijken, zo uit den aart van hun Regtsgebied, als uit de Omschrijvinge, door kundige Vaderlanders, van dit Lichaam gegeeven, zijnde *eene Vergadering van Gevolmagtigde Afgevaardigden uit zeven Oppermagtige en naauw Verbondene Landschappen, tot waarneeminge en handhaavinge van het gemeene belang der Bondgenooten*. Niet naar eigen goeddunken, evenwel, mogen deeze Afgevaardigden te werk gaan, maar zij zijn verbonden aan hunnen last, en moeten, in zaaken van gewigt, alvoorens deswegen iets te besluiten, het goedvinden inneemen der Provincien, uit welke zij ter algemeene Vergaderinge gezonden worden. Hoewel het getal der Afgezondenen uit de onderscheidene Landschappen niet even groot is, zijn 'er, egter, niet meer dan zeven Stemmen in de Vergadering. Zie verder het *Art.* GENERAAL. (STAATEN) — De RAAD VAN STAATE, aan

aan de *Algemeene* Staaten onderworpen, is eene Vergadering, zamengesteld uit twaalf Afgevaardigden der bijzondere Gewesten, welke het bewind oeffenen over het voeren van den *Oorlog*, en de bescherming van het Land in tijden van Vrede, en het bewind der Geldmiddelen, herkomstig zo uit de Generaliteits Landen, buiten de Vereenigde Nederlanden geleegen, als uit den opbrengst der gezamentlijke Bondgenooten. Omtrent de laatste heeft men, in den Jaare 1612, eene schikking gemaakt, onder de benaaming van *Quota's*, boven ter loops vermeld, aan welke men zich, zedert, over 't geheel genomen, gehouden heeft, hoewel zommige Provincien, vooral Friesland, over te hoogen aanslag, bij herhaaling, klagtig zijn gevallen. Zie hier de verdeeling, met toevoeging van het Landschap *Drente*; 't welk, hoewel niet onder het Bondgenootschap begreepen, nogthans daar van de bescherming geniet, en, overzulks, het zijne toebrengt in de algemeene Schatkist. Ieder hondert Guldens, en grooter sommen, naar evenredigheid, welke tot de algemeene behoefte, worden opgebragt, zijn aldus omgeslagen:

	Guld.	Stuiv.	Den.
GELDERLAND	5 -	11 -	2.
HOLLAND	57 -	14 -	8.
ZEELAND	9 -	1 -	10.
UTRECHT	5 -	15 -	5.
FRIESLAND	11 -	10 -	11.
OVERYSSEL	3 -	10 -	8.
GRONINGEN	5 -	15 -	6.
DRENTE	0 -	19 -	10.
	100 -	0 -	0.

Behalven de reeds gemelde twaalf, zijn ook Leden van den Raad van Staate, de Thesaurier-Generaal, de Ontvanger-Generaal en een Sekretaris.

Het meer onmiddelijk bewind, over de bescherming van 's Lands Koophandel en Scheepvaart, en het voeren van Oorlog ter Zee, is vertrouwd aan de *Admiraliteit*, welke verdeeld is in vijf Kollegien; op de Maaze, of te *Rotterdam*; te *Amsterdam*; in *Westfriesland* en het *Noorderkwartier*,

't

't welk, om de drie maanden, beginnende met December, vergadert nu te *Hoorn* en dan te *Enkhuizen*; en eindelijk het Kollegie te *Harlingen*. Ter goedmaakinge der kosten, dienen de inkoomende en uitgaande Regten op de Schepen en Koopmanschappen; welke, bij ongemeene gelegenheden, zomtijds verhoogd worden. Tot het gaaren van deeze inkomsten hebben de Admiraliteits-Kollegien hunne bijzondere Bedienden. Nu en dan is men bedagt geweest op de vernietiging der vijf onderscheidene Kollegien, en om dezelve in één Lichaam te vereenigen. Eene Staats-Commissie, benoemd tot het Defensieweezen deezer Landen, was, in den Jaare 1789, van zulk een gevoelen.

Een voornaam aandeel, in het bewind van zaaken, zo van Regeeringe, als van Oorlog en Vrede, heeft de hoogstaanzienlijke Amptenaar, bekend bij den naam van *Stadhouder*, *Kapitein-* en *Admiraal-Generaal*. Over de noodzaaklijkheid van dit Ampt heeft men meermaalen getwist. Het algemeen gevoelen der Natie verklaart zich voor dezelve. Van hier dat telkens, als de Stadhouderlijke waardigheid open stondt, men veelerhande beweegingen bespeurde, dikmaals van een oproerigen aart, om dezelve te doen vervullen. Prins WILLEM DE V, welke thans den gewigtigen post bekleedt, is de zesde onder de Stadhouders, van welker aanzien en gezag wij, in een afzonderlijk Artikel, zullen spreeken. Hier tekenen wij alleenlijk aan, dat de hoofdbedoeling der instellinge van het Stadhouderschap medebrengt, 's Lands Privilegien, nevens de Vrijheid en Regten der Ingezeetenen, te handhaaven, en de schikkingen der hooge Overheid, betreffende Oorlog en Vrede, ter uitvoer te brengen.

Behalven de aanwinningen te Lande, door de Vereenigde Nederlanden gemaakt, bekend bij den naam van Generaliteits-Landen, en over welke de Algemeene Staaten als eigenlijke Souvereinen moeten worden aangemerkt, bezitten dezelve zeer uitgestrekte Landschappen, zo in de Nieuwe, als inzonderheid in de Oude Waereld. De drukke Scheepvaart, al vroeg door de Landzaaten gedreeven, heeft daar van den grond geleid. Van hier de oprigting der *Oost-* en der *Westindische* Maatschappije, als mede het Genootschap of de Societeit van *Surina-*

rina-

rinamen; welke, van tijd tot tijd, nu meer dan minder, aanzienlijke voordeelen den Lande hebben aangebragt. Eene rijke bron van 's Lands welvaaren is, daarenboven, geweest, de groote Visfcherij of Haringvangst, nevens den Walvischvangst, welke, egter, nu reeds, gedunrende een groot aantal van jaaren, merkelijk is opgedroogd. Geen Land, eindelijk, op den geheelen aardbodem, is 'er, waar eenige befchaafdheid plaats heeft, op 't welk de Nederlanden geenen Koophandel drijven. Van hier dat het Gemeenebest, hoe klein in zijnen omvang, eenen naam heeft verworven onder de Mogendheden van Europa.

Zie JANIÇON, *Republiek der Vereenigde Nederlanden*; en *Tegenwoordige Staat.*

NEER, (EGLON VAN DER) een uitmuntende Portretfchilder, hoewel hij zijne kunst meest buitenlands geoeffend hebbe, wierdt, nogthans, gebooren te *Amfterdam*, in den Jaare 1643. Den meesten tijd zijns leevens fleet hij in Duitschland en in Brabrant. Te *Brusfel* leide hij zich inzonderheid toe op het fchilderen van Landfchappen, Kruiden en Aardgewasfen. Tot geen kleinen lof voor zijne naagedagtenisfe dient het, en kan ftrekken om een denkbeeld te geeven van 's Mans vermaardheid, dat de vermaarde Ridder VAN DER WERF, als zijn Leerling, zeer veel aan hem verpligt was. De twee Vrouwen, welke hij, de eene naa de andere, in huwelijk heeft gehad, waren niet onvermaarde Schilderesfen. VAN DER NEER is overleeden te *Dusfeldorp*, in den Jaare 1703.

Zie HOUBRAKEN.

NEERHEMERT, eene Heerlijkheid en Dorp, in Gelderland, in den *Bommeler-Waart*, op een Eilandtje aan de Maaze, de *Hemertfche Waard* genaamd. Gedenkwaardig is dit Dorp, om het treurig ongeval, Graave FLORIS DEN I, bij hetzelve wedervaaren. In den Oorlog tegen de Stichtenaars, den Bisfchop en deszelfs bondgenooten bij *Neerhemert* ontmoet heb-

hebbende, raakten de beide Leger aan elkander, met eenen gelukkigen uitslag voor den Graave; die, vermoeid van den strijd, zich nederleide om te rusten onder het geboomte, alwaar hij, door den Heere VAN KUIK, met eenige verzamelde benden, overvallen en gedood wierdt. Voorts is deeze Plaats eene soort van Vestinge, met Bolwerken omgeeven. In 't midden staat een groot en zwaar Slot, hebbende verscheiden Torens. *Neerhemert* heeft eene Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend.

NEHALENNIA, eene Godin, weleer, in Zeeland, aangebeeden. Verscheiden beelden van haar, en van andere voorwerpen van den Heidenschen Eerdienst, worden bewaard in de Kerk te *Domburg*, op het Zeeuwsche Eiland *Walcheren*. Bij zeer laag water wierden de Overblijfzels uit het Strand opgedolven. Zie verder de Artt. DOMBURG en ZEELAND.

NEOMAGUS, (JOANNES) dus genaamd naar zijne Geboorteplaats *Nijmeegen*, in Gelderland. Zich voornaamelijk op de Wiskunde hebbende toegeleid, wierdt hij beroepen te *Rostok*, en gaf aldaar, als Hoogleeraar, onderwijs in die Weetenschap, in den Jaaren 1537. Behalven twee Verhandelingen over de Rekenkunst, door hem in 't licht gegeeven, heeft hij Aanmerkingen gemaakt op eenige Verhandelingen van BEDA, de Aardrijkskunde van PTOLOMEUS in 't Latijn overgezet, en daar nevens gevoegd Registers van Landen en Steden.

Zie ZWEERTIUS, *Ann. Belg.*

NES, eene Buurt, aan den Amstel, van *Amsterdam* gerekend, een weinig voorbij *Ouderkerk*.

NES, een klein Eiland, in de Rivier de Vecht, van eene driekantige gedaante, een weinig van het Dorp *Vreeland* gelegen.

NES, voormaals een Dorp, in Friesland, van merkelijk aanzien, als hebbende eene Parochiekerk, doch, zedert, door de

de woede der Golven merkelijk verminderd, en thans van eenige Visfchers bewoond. — Een ander Dorp van dien naam legt op het Eiland *Ameland*, hebbende zijnen eigen Leeraar; doch die onder geene Klasfis ftaat.

NES, (AART VAN) Luitenant-Admiraal van Holland, een der dapperfte Zeevoogden, geduurende de Oorlogen, in de voorgaande Eeuwe, met de Engelfchen, welken hij, meer dan eens, zeer gevoelige neepen toebragt.

NEUZE, (*Ter*) in *Staats-Vlaanderen*, aan den oever der *Wester-Schelde*, eertijds eene niet onaanzienlijke Stad, doch, geduurende den loop der binnenlandfche beroerten, in een open Vlek veranderd. Toen men de hand hieldt aan de Vestingwerken, was de Plaats, onder andere om haare legging in een Moeras, bijkans onwinbaar; zodat 'er de Hertog VAN PARMA het hoofd voor ftootte. Zedert zijn ze gedeeltelijk geflegt, en, 't geen 'er nog van overig was, door het Zeewater ingezwolgen. Het getal der huizen wordt op negentig, en dat der inwooneren op driehonderd gefchat. 'Er woonen veele Visfchers.

NEYEN, (JAN) Zoon van MAARTEN NEYEN, gebooren in *Zeeland*, doch, zedert, met der woon vertrokken na *Antwerpen*, alwaar hij den post van gezwooren Klerk en Griffier der Rekenkamer bekleedde, en de zijde hieldt van Prinfe WILLEM DEN I, met wien hij heimelijk verftand hadt, in den Jaare 1574; zodat hij zijner Doorluchtigheid de hand boodt in eenen aanflag op die Stad; welke, egter, mislukte. Belijdenis doende van den Proteftantfchen Godsdienst, voedde hij zijnen Zoon insgelijks op in die Leere; welke hij aankleefde tot op zijn eenentwintigfte jaar. Toen omhelsde hij de Roomfche Leerbegrippen, en begaf zich in de Orde der Minderbroederen, over welke hij, eerlang, tot Generaal of Overfte wierdt aangefteld. Hij was een Man van beleid, van taalkennisfe en geleerdheid niet ontbloot, en in Staatszaaken zeer ervaren. Van hier, dat hij, van de Spaanfche Regeering, dikmaals, over zaaken van aangelegenheid geraadpleegd wierdt.

In

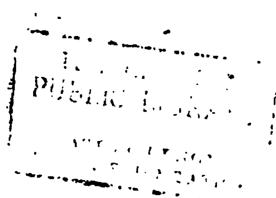
In den Jaare 1607, was men, zo wel aan de zijde van het Spaansche Hof, als van die der Algemeene Staaten, het oorlogvoeren moede. Van eene Vredehandelinge wierdt hierom thans de grond geleid. Van hunnen kant stelden de Aardshertogen Pater JAN NEYEN te werk. Hij vertrok dan na Holland, vertoefde, eenigen tijd, in stilte, te *Rijswijk*, in de nabuurschap van *'s Graavenhage*, om de zwaarigheden der Vredehandelinge in stilte te peilen, en hieldt vervolgens een mondgesprek met Prins MAURITS. Thans eenen keer doende na *Brussel*, kwam hij, binnen weinige dagen, te rug, en leverde, ter Algemeene Staatsvergaderinge, Brieven over, van wegen het Brusselsche Hof, behelzende voorslagen, op welke men in onderhandeling wilde treeden. Op den twaalfden April sloot NEYEN, met de Staaten, eene Wapenschorzing van acht maanden, met belofte van te zullen bezorgen, dat het Verdrag, daar omtrent getroffen, binnen twaalf dagen, daar de Aardshertogen, zoude getekend worden: zo als ook met 'er daad geschiede. Een bewijs van looze Staatkunde vertoonde NEYEN bij deeze gelegenheid. Hij bevondt zich te *Brussel*. Om den staat der Vereenigde Nederlanden nader te leeren kennen, en den handel, tot Vrede, verder voort te zetten, verzogt hij verlof om na *'s Hage* te mogen wederkeeren; om daar toe vrijheid te bekoomen, gebruikte hij tot een voorwendzel, dat in het geslooten Verdrag eenige duisterheden waren, omtrent welke hij nadere opheldering verlangde van de Staaten. Het niet bekoomen van antwoord voor toestemming houdende, begaf hij zich na Holland. Op den elfden Mai verscheen hij ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten, en begeerde aldaar, dat 's Lands Vloot, naa de overwinning, onder HEEMSKERK, op de Spanjaards behaald, zoude opontbooden worden. In 't begin van Junij wierdt daar toe beslooten, en te gelijk een nieuw Verdrag, raakende de Wapenschorzing, getroffen.

Een duidelijk inzigt, aangaande den toestand van zaaken, hadt de listige Monnik nu bekoomen. Hij doorzag, hoe Prins MAURITS, en verscheiden Staatsleden, zijner Doorluchtigheid toegedaan, afkeerig van den Vrede waren. Om de laatsten tot vreedzaame gedagten te brengen, stelde hij allerlei middelen te werke. De Griffier KORNELIS AARSENS was een der

zul-

AERT VAN NES,
L.Adm. van Holl: en Westfr:

zulken, welke, indien zij gewonnen konden worden, tot het ſluiten van eenen vasten Vrede veel zouden kunnen toebrengen. Te *Delft*, alwaar NEYEN zich thans bevondt, nodigde hij den Griffier tot een heimelijk mondgeſprek. Om 's Mans eerzucht te ſtreelen, betuigde NEYEN zijne dankbaarheid, om dat, door zijne bewerking, de Vredehandeling eenen aanvang hadt genomen, en mat zeer breed uit, de gevaaren, in welke AARSSENS zich daar door hadt geſtóken; eene gezintheid, zeide hij, zo aangenaam aan de Aardshertogen, dat zij hem aanbooden de wedergave van het huis, welk hij eertijds te *Brusſel* hadt bezeeten. De Monnik ging nog eenen ſtap verder, door het vertoonen van eenen Schuldbrief van vijftigduizend Kroonen, door den Spaanſchen Veldheer SPINOLA met eigen hand getekend, indien 'er Vrede, of Beſtand voor negen jaaren wierdt geſlooten, van welke ſomme, op zijn begeeren, hem ſtraks vijftienduizend Kroonen zouden worden toegeteld. Daarenboven boodt hij, uit SPINOLA's naam, eenen Diamant aan, van groote waarde, voor AARSSENS Echtgenoote. In 't eerst wees deeze de geſchenken van de hand, doch nam ze, eindelijk, aan, daar van kennis geevende aan Prinſe MAURITS en 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD. Omtrent nog andere Staatsleden ſtelde NEYEN de zelfde middelen te werk, hoewel met ongelijken uitſlag.

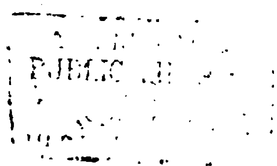
Naa deeze verrigtingen, keerde de Pater te rug na *Brusſel*, tot het haalen van een nadere bekragtiging der Wapenſchorzing, op de voorwaarden, door de Staaten bèraamd. Van *Brusſel* reisde hij voort tot heel in *Spanje*, om 's Konings goedvinden te verneemen. Met heen en weder trekken ſleet hij genoegzaam al het overig gedeelte des jaars, en kwam, in het begin van Februarij des volgenden jaars, herwaarts, onder het gevolg van den Markgraave van SPINOLA, om over een veeljaarig Beſtand te handelen. Om eenige hapering in den handel, welke, eerlang, geopend wierdt, zondt men NEYEN na *Spanje*, onder voorwaarde van binnen veertig dagen herwaarts te zullen wederkeeren. Doch deeze was de laatſte reize, dat hij Holland bezogt.

NICHTEVEGT, eene Heerlijkheid en Dorp, in het Nederkwartier van *Utrecht*, gelegen aan den Westlijken oever van de Rivier *de Vegt*, tusschen de Stad *Weesp* en het Dorp *Vreeland*. De Heerlijkheid, zich uitstrekkende langs den gemelden Stroom, wordt begroot op zevenhonderd drieëntachtig Morgens en tweehonderd vijfentwintig Roeden gronds, en het getal der Huizen op vijfenvijftig. Zeer aangenaam is de legging van het Dorp van dien naam, aan de genoemde Riviere. De Kerk, welke door eenen eigen Leeraar wordt bediend, is net en ruim, en pronkt met een fraaien Toren. Deerlijk waren de verwoestingen, door de Franschen, in den Jaare 1672, in deeze Plaats aangerigt.

NIËLLIUS, (KAREL) was een der gebannene Remonstrantsche Predikanten, in den Jaare 1619, die, zich na *Antwerpen* begeeven hebbende, aldaar, nevens vijf anderen, Lid was van een Kollegie van Directeuren of Bestuurderen, opgerigt tot het stellen van de noodige orders, om de Gemeenten, in Holland en elders, in stilte te doen bedienen. Tot zijn ongeluk kwam hij, eerlang, wederom in 't Land, wierdt, in het begin des Jaars 1621, te *Haarlem* ontdekt en gevat, en tot eene eeuwige gevangenisse op *Loevestein* verweezen. Nevens PETRUS CUPUS, BERNHERUS VEZEKIUS, SIMON LUCÆ BYSTERUS, THEODORUS BOÔM, PAULUS VAN DER LINDEN en ARNOLDUS GEESTERANUS, zat hij aldaar nog in den Zomer des Jaars 1631, hoewel met genot van eenige meerdere vrijheid, onder oogluiking der Algemeene Staaten. Met verlof van den Slotvoogd DE BYE, mogten ze zich met eene wandeling langs de Wallen van het Kasteel verlustigen. Intusschen hadt NIËLLIUS kennis gemaakt met zekeren Soldaat, die binnen de Vesting in bezetting lag, en de gevangene Predikanten zeer hard plagt te behandelen, in den waan dat zij in de gevoelens der Contra-Remonstranten stonden; doch, zedert hij, door zeker voorval, beter onderrigt was, het toegebragte leed verzoette, door het betoon van vriendschap en dienstvaardigheid. Een dienstig hulpmiddel, tot meerdere vrijheid, hun door de gemelde wandelingen smaakelijker geworden, meenden ze in deezen persoon gevonden te hebben. NIËLLIUS, kiesch van Geweeten, vondt hier in zwarig-

J. Punt fecit.

'righeid, om de belofte, bij het bekoomen verlof gedaan, van niet te zullen ontvlugten. Doch hij liet zich ten laatste gezeggen. De vlugt was bepaald op eenen donkeren nacht. Langs de muuren van 't Kasteel zou men zich nederlaaten in eene Schuit, om daar mede na *Rotterdam* te roeien. Twee onoverkoomelijke zwaarigheden deeden zich op tegen dit ontwerp. Tegen den muur van 't Kasteel stondt zeer veel Rietgewas; 't welk het naderen met een Vaartuig ondoenlijk maakte. Een groote Hond, den Slotvoogd toebehoorende, was zeer waakzaam, en liet, op 't minste gedruis bij nacht, zijne stemme lustig hooren. Beide zwaarigheden wierden uit den weg geruimd: de eerste, door het wegneemen van het Riet, alzo de Spaansche Soldaaten, zints eenigen tijd, zich daar in plagten te verschuilen, om voorts op roof uit te gaan; de andere, door de snoeperije van den Hond, die hierom van den Slotvoogd doorschooten was. Nu besloten de Predikanten, hun ontwerp te volvoeren. Zij verkoozen daar toe den nacht naa den negentienden Julij, die zeer donker en regenagtig was, en waar in de boven gemelde Soldaat de wagt hadt. Gelukkig kwamen ze over den muur, en, 's anderendaags, op den middag, te *Rotterdam*. Men vindt 'er, die willen dat deeze ontkooming oogluikende was toegelaaten.

Zie LIMBORCH, *Leven van Episcopius*; HOOFTS *Brieven*.

NIERVAART, of DE KLUNDERT, eene Heerlijkheid, in Zuidholland, ten Noorden van het Hollandsche Diep, en ten Oosten en Zuiden grenzende aan de Heerlijkheid van *Zevenbergen*. *Niervaart* meent men eene verbastering te zijn van *Nieuwen Vaart*. De Polder deezer Heerlijkheid wordt begroot op eene uitgestrektheid van ongeveer anderhalf uur gaans, van 't Oosten na het Westen, en van een half uur van het Noord na het Zuiden, bevattende ongeveer achthonderd veertig Morgens Lands. Te gader met die van de Stede *Klundert*, telde men 'er, in den Jaare 1732, tweehonderd zevenentachtig Huizen en één' Koornmolen. Beroemd was, van

 ouds,

ouds, het Dorp *Niervaart*, en zeer bloeiende, van wegen den veelvuldigen doortogt van Schepen, en de Tollen, welke aldaar geheven wierden. Het pronkte met dubbelde Straaten, eene fraaie Kerk en sterk Kasteel, en hadt wel zeven Wijnherbergen. Een zwaare brand leide, in den Jaare 1420, het Dorp in koolen: de Watervloed van het volgende jaar overstroomde den geheelen Polder; die niet voor het Jaar 1652 wederom uit de wateren ten voorschijn kwam. Door huwelijken veranderde de Heerlijkheid, meermaalen, van eigenaar, en kwam, ten laatste, in den Huize van *Oranje*, 't welk 'er nog bezitter van is. Zie voorts het Art. KLUNDERT.

NIEUWBOKSWOUDE, een Ban en Dorp, in Westfriesland, in de zogenaamde Vier-Noorderkoggen. Men begroot den eersten op ruim vierhonderd Morgens Lands, en het getal der Huizen op drieëndertig. De Dorpkerk, die oud en meest van Duifsteen is opgemetzeld, wordt bediend door den Predikant van *Benningbroek*. De Toren is van een zeer zonderling maakzel. Ongelijk grooter, dan dat der Hervormden, is het getal der Roomschgezinde inwooners; deeze hebben hier eene Statie.

NIEUWBROEK, of *Nijenbroek*, een Dorp op de grenzen van Gelderland, tusschen de Overijsselsche Stad *Deventer* en de Geldersche Stad *Hattem*. Aan weerkanten loopen twee stroomende Watertjes of Beeken. Hoewel het Dorp slegts weinige huisgezinnen bevat, heeft het, egter, zijn eigen Kerkje, dat door éénen eigen Leeraar wordt bepredikt. Men ziet hier een oud Heerenhuis of Slot, *Fransenburg* genaamd.

NIEUWBURGEN, (*De*) een Baljuwschap, ten deele onder *Kennemerland*, en anderdeels onder Westfriesland behoorende. Den naam daar van leidt men af van het Slot *Nieuwburg*, door Graaf FLORIS DEN V, in den Jaare 1287, ten Noorden van *Alkmaar* gebouwd, ter beteugelinge der Landzaaten, of om de Gevangenen op hetzelve in bewaaring te stellen. Reeds van vroegere herkomste, meent men, is dit Baljuwschap, dan men eene Lijst van Baljuwen aantreft; deeze klimt niet hooger op, dan tot aan het Jaar 1439 of 1436. De Hooge Vierschaar

deezer

deezer Landstreeke wordt gespannen door Baljuw en zeven Leenmannen, nevens eenen Sekretaris. Het Kollegie heeft eenen Bode ten zijnen dienste. Men ontmoet in dit Baljuwschap verscheiden Ambagten en Dorpen, en in dezelve, behalven de Hervormden, ook een goed getal Doops- en Roomschgezinden. Dien van *Urshem* alleen uitgezonderd, behooren de Hervormde Leeraars van alle de overige Dorpen onder de Klasfis van *Alkmaar*.

NIEUWBURG, eene aanzienlijke Lustplaats, met uitgestrekte beplantingen, in Kennemerland, tusschen *Alkmaar* en het Dorp *Heiloo*. De oude benaaming, *Tpenlaan*, heeft het Geslagt der EGMONDEN *van den Nijenburg*, daar van eigenaar geworden zijnde, met den tegenwoordigen naam verwisseld.

NIEUWDORP, (*Nieuwe en Oude*) twee Dorpen, in Westfriesland, in de *Nieuwdorper-Kogge*, in het Kerkelijke van elkander onderscheiden, doch in 't Burgerlijke zamengevoegd, met eene gemeene Vrijheid en Poortregt bevoorregt, en, onder den naam van *Nieuwdorp*, tot eene *Stede* verheven. De Regeering van dezelve bestaat uit Schout, vijftig Vroedschappen en vier Burgemeesters. De meeste deezer Regenten worden gekoozen uit de ingezeetenen van *Nieuwe-Nieuwdorp*. Dit is ook het geval ten aanzien van de zeven Schepenen. Aan allen gezamentlijk staat het regt van goedkeuringe van den Predikant, die hier door de Gemeente wordt verkoozen. Te gader hebben de beide Dorpen ééne Doopsgezinde Gemeente.

De Ban van *Nieuwe-Nieuwdorp* bevat, volgens de Lijsten der Verpondinge, veertienhonderd vijfenveertig Morgens en achtennegentig Roeden Lands. Volgens de opgave van den Jaare 1749, stonden 'er toen tweehonderd drieëntwintig Huizen en een Molen. Zij zijn in de lengte getimmerd, langs eene Vaart van ongeveer vierhonderdvijftig Roeden. De Kerk, welke midden in het Dorp staat, hoewel een oud gebouw, is fraai, en pronkt met een spitzen Toren. Men heeft 'er ook een Raadhuis.

Leger der Algemeene Staaten, met eene behoorlijke wedde, zou worden toegevoegd. Op zo vasten voet wierdt het Verdrag gesteld, dat de Graaf van NIEUWENAAR, nog in het zelfde Jaar 1585, met SCHENK en den Heer VAN VILLERS, tegen den Spaanschen Overste TASSIS optrok. Zij ontmoetten elkander bij het Stichtsche Dorp *Amerongen*, doch met zo heilloozen uitslag voor den Stadhouder, dat hij, in allerijl, op de vlugt toog, en met dertien van de zijnen, binnen *Amersfoort*, eene schuilplaats zogt.

Ondanks deeze nederlaage, hadt, nogthans, de Graaf het oor der Stichtenaaren, met naame van de Utrechtsche Burgers. Ter gelegenheid der gevangenneeminge van hunnen Stadhouder, den Heere VAN VILLERS, in het straks vermelde gevegt, bestonden eenigen van hun, en onder deeze de Koster van de Buurkerke, op de Wethouderschap te begeeren, om NIEUWENAAR diens plaats te doen vervullen. In 't eerst kantten de Staaten zich daar tegen; doch voor opschuddingen bedugt, gaven ze de toestemming, om hem, bij voorraad, en geduurende des Heeren VAN VILLERS hegtenisse, dien post te doen bekleeden. Niet lang daar naa trok hij, met achttien Vaandels, Engelschen en Duitschers, in de *Veluwe*, en bemagtigde den Schans bij *Tsjeloord*. Van hier nam hij zijnen weg na een Blokhuis, boven *Heusfen*, aan 't Bergsche Hooft, en maakte 'er zich insgelijks meester van. Ten zelfden tijde hieldt NIEUWENAAR heimelijk verstand binnen *Nieuwmegen*, met eenen JAN HAARENTS, die in eenen Toren aan de Veste woonde. Door middel van deezen was hij voorneemens, volk in de Stad te brengen; en 't ware gewisselijk gelukt, indien hij, in dronkenschap, zich niet iets van het ontwerp hadde laaten ontvallen: hier door wierdt hij op den Pijnbank, en ter belijdenisse van het geheim gebragt. Om zijne teleurstelling eenigzins te vergoeden, deedt de Stadhouder eenen Schans te *Lent* volbouwen, en daar uit de Stad, somtijds zelf met gloeiende Kogels, heftiglijk beschieten. Doch dit hadt geene andere uitwerking, dan dat eenige huizen beschadigd, of in brand geschooten wierden, welken men spoedig bluschte. Een inval van den Heere van HAUTEPENNE, in de *Betuwe*, met vijfduizend man, deedt hem, eerlang, dien oord verlaaten.

In

In blaakende gunst moet gewisfelijk de Graaf VAN NIEUWENAAR geftaan hebben bij den Engelfchen Landvoogd, Graaf VAN LEICESTER. Want als deeze, naar zijne gewoonte, op eigen gezag, eene Kamer van Geldmiddelen oprigtte, benoemde hij den Graaf tot Hoofd van dezelve. Van het gezag, 't zij dan aangemaatigd of wettig, welk de Stadhouder in *Utrecht* oeffende, vertoonde hij eenen ftaal, in den Jaare 1586. Verregaande oneenigheden waren aldaar voorgevallen, en de rust niet herfteld, dan ten koste van uitlandigheid van eenige aanzienlijke Burgers. Thans vondt ook de Stadhouder geraaden, de Staaten des Lands van *Utrecht*, de Wethouderfchap, nevens de Amptenaars der Stad, waar bij vervolgens kwam de gantfche gewapende Burgerij, onder een nieuwen Eed te brengen, van getrouwheid aan de Algemeene Staaten, aan LEICESTER als Landvoogd, en aan hem zelven als Stadhouder over 't Land van *Utrecht*. Men beloofde, onder andere, bij deezen Eed, alle gemeenfchap met de uitgezette Burgers te zullen mijden, en niet fpreeken van anderen Vrede met Spanje, dan die ten grondflage hadt de eenpaarige bewilliging van alle de Gewesten.

Het voorgevallene tusfchen den Stadhouder en den Predikant MODET, is boven verhaald, op het Artikel van deezen. Van geen langen duur was, intusfchen, NIEUWENAARS verknogtheid aan LEICESTER. Deeze hadt, zonder hem te kennen, te *Utrecht* de Wethouderfchap verfteld, die daarom van de hand des Engelsmans vloog, en den Stadhouder deedt dugten, voor vermindering van zijn Stadhouderlijk gezag, zo lang dezelve op het kusfen zat. Ligt begreep hij, evenwel, dat daar in verandering te maaken, veel voeten zoude in de aarde hebben, alzo het Krijgsvolk, hoewel LEICESTER reeds na Engeland was te rug gekeerd, nog in diens eed ftondt, en de Burgerhoplieden het met de tegenwoordige Regeering hielden. Met beleid moest dan de begeerde verandering ondernomen, en daar toe eene voegzaame gelegenheid worden aangegreepen. Deeze vondt hij in het misnoegen van eenige Edelen, die, bij LEICESTER, op herftelling van eenige misbruiken hebbende aangedrongen, daarom in hegtenis waren genomen, doch, zedert, geflaakt zijnde, een fterk Protest had-

den opgesteld, waar in de Utrechtsche Regeering vinnig doorgestreeken, en de misbruiken, van nieuws, wierden opgehaald. Dit Protest zonden ze aan den Graave VAN NIEUWENAAR, in de hoope van gunstig gehoor te zullen vinden. De Stadhouder, thans den kans schoon ziende, ter bereikinge van zijn doelwit, gaf, van het Klaagschrift, kennis aan de Staaten van het Landschap. De Wethouderschap, hier van de lucht gekreegen hebbende, deedt hier op eene bezending na Engeland, om te beproeven, zo als zij reeds voormaals hadt gedaan, of de Koningin ELIZABETH niet zoude te beweegen zijn tot het aanvaarden van de algemeene opperheerschappije over de Nederlanden. De Afgevaardigden keerde van daar te rug, met schrijven van LEICESTER aan den Stadhouder, om den Burgemeester PROUNINK, hoofd der thans bovendrijvende partij, in 't bewind te houden. Doch NIEUWENAAR hadt thans andere inzigten. Zints eenigen tijd hieldt hij geheime zamenkomsten met eenige afgezette Burgerhoplieden, die op PROUNINK en den Leicesterschen Aanhang gebeeten waren. De Engelsche brieven vertoonde hij aan de Staaten, 'er nevens voegende, geen oogmerk te hebben, om den last, daar in gegeeven, te agtervolgen. Zelf schroomde hij niet, aan de Koninginne zelve, hier van kennis te geeven, en in den Brief, daar toe ingerigt, tegen PROUNINKS heerschzucht geweldig uit te vaaren. Niet verholen kon dit alles blijven voor de Burgers, van beiderleien Aanhang, onder welke, tegen den tijd der gewoonlijke veranderinge der Wethouderschap, eene zo hevige oneenigheid ontstondt, dat ze, over en weder, te wapen liepen. 't Bleek wel haast dat de meerderheid zich verklaarde voor den Graave VAN NIEUWENAAR; die, zich genoegzaam meester van de Stad ziende, de Staaten deedt vergaderen, welke hem magtigden tot veranderinge der Regeeringe, vijf dagen vóór den gewoonen tijd.

Zeer ongelukkig kwam de Stadhouder Graaf VAN NIEUWENAAR, in 't volgende Jaar 1589, aan zijn einde. *Rijnberk* was thans belegerd door den Hertog VAN PARMA, en te *Utrecht* eenige Krijgsvoorraad bij een gebragt, tot ontzet dier Stad bestemd. Terwijl de Stadhouder bezig was met het bezigtigen der behoeften, viel 'er ongelukkig een vonk in het

Bus-

Buskruid, en deedt ſtraks, onverhoeds, twee Schietgereedſchappen, van eene nieuwe vindinge, afgaan, met het heilloos gevolg voor den Graave, dat hij 'er eene wonde door bekwam, aan welke hij, naa tien dagen lijdens, overleedt. Hij liet geene kinderen naa bij zijne Gemaalinne, voormaals gehuwd geweest aan den onthalsden Graave VAN HOORNE.

Zie BOR.

NIEUWENDAM, een Dorp, tegen over *Amſterdam*, aan het Y, aan den Waterlandſchen Zeedijk gelegen, tusſchen de Dorpen *Buikſloot* en *Schellingwoude*. Ter lengte van ongeveer tweehonderd Roeden zijn de Huizen langs en meest aan den binnenkant van den Dijk gebouwd, en hebben een aangenaam uitzigt, over het Y, op de ſtraks genoemde Stad. Men ontmoet 'er verſcheiden welgeſtelde inwooners, en, behalven een groote Scheepstimmerwerf, eenige Molens van onderſcheiden gebruik. De Haven is vrij ruim, en bekwaam voor Schepen, om 'er winterlaag te houden. De Hervormde Gemeente heeft haaren eigen Leeraar.

NIEUWENTYT, (BERNARD) gebooren in het Dorp *Westgraftdijk*, op den tienden Augustus des Jaars 1654, leide zich toe, volgens den wil zijner Ouderen en door eigen neiging gedreeven, op het beſchouwende gedeelte der Geneeskunde, en oeffende naderhand dezelve, als Artz, in de Stad *Purmerende*. Hier was hij tevens Raad in de Vroedſchap en bekleedde de Burgemeesterlijke waardigheid. 's Mans wel beſteede leeftijd nam een einde, op den achtentwintigſten Maij des Jaars 1718. Bekend, bij de Natuurkundigen, zijn de menigvuldige Mikroskoopiſche waarneemingen, met onvermoeide vlijt, door hem gedaan. Zijn Werk, getijteld *Regt Gebruik der Wereldbeſchouwinge*, is in ieders handen.

NIEUWERKERK, een Ambagt, in Schieland, groot ruim elfhonderd en tien Morgens, nevens een aanzienlijk Dorp, ter onderſcheidinge van andere, *Nieuwerkerk op den Yſſel* gebijnaamd,

naamd, als leggende aan die Riviere, twee uuren gaans van *Rotterdam*. Merkelijk, van tijd tot tijd, is dit Dorp, in bloei, welvaart en uitgebreidheid, toegenomen. In ſtede van honderd eenenzestig, welke men op de oudſte Lijsten ontmoet, telde men 'er, bij de jongſte opneeming, driehonderd Huizen, nevens vijf Steenplaatzen en één' Koornmolen. De Kerk, een tamelijk goed gebouw, heeft eenen ſpitzen Toren. De Stad *Dordrecht* is Ambagtsvrouw van dit *Nieuwerkerk*.

Nieuwerkerk, 't welk met *Zuid-Schalkwijk* en *Vijf-Huizen*, ééne Ambagtsheerlijkheid uitmaakt, gelegen in *Kennemerland*, aan 't Haarlemmermeir, plagt, in vroegere dagen, een aanzienlijk Dorp te weezen, met eene eigen Kerk. Doch deeze, nevens een goed getal Huizen en eene ruime ſtreek lands, is, al voor lang, door het genoemde Meir verzwolgen. In het tijdverloop van honderd jaaren, gerekend van 1632 tot 1732, was het getal der Huizen, van achtentwintig, op acht gedund.

Nieuwerkerk, eene Heerlijkheid en Dorp, in Zeeland, op het Eiland *Duiveland*. Aan de eerſte zijn verſcheiden Voorregten verknogt; en het laatſte is een der grootſte en aanzienlijkſte Dorpen des geheelen Eilands. Vóór de Hervorming was 'er eene Kollegiaale Kerk, met eenen Paſtoor en Onder-Paſtoor. Van het gebouw, 't welk, in zijnen oorſpronklijken ſtaat, zeer groot was, is een goed gedeelte afgebroken: zodat 'er eene ruimte van etlijke Roeden is, tusſchen de Kerk en den Toren. De Baljuw, of wel deszelfs Stedehouder, woont op een vrij aanzienlijk Heerenhuis, ſtaande ter zijden van het Dorp. Het getal der Huizen kan nog geene honderd uitmaaken. Zeer druk moet, weleer, de Paerdemarkt geweest zijn, welke 'er in de Pinxterweek wordt gehouden. Uit het Oktrooi en de Voorregten, in den Jaare 1656, daar aan verleend, mag men zulks afleiden.

Nieuwerkerk, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, insgelijks in Zeeland, op het Eiland *Schouwen*. Den verminderden ſtaat deezes Dorp mag men afleiden uit het afbreeken, en niet her-

herbouwen, van de Kerk; van welke, egter, de Toren met het Kerkhof nog in weezen is. De ingezeetenen behooren, in het Kerkelijke, onder 't nabuurig Dorp *Kerkwerve*, van wiens Kerkenraad altijd een hunner Lid is.

Nieuwersluis, gelegen aan de Rivier de Vegt, tusſchen de twee vermaarde Dorpen *Loenen* en *Breukelen*. De Sluis dient tot eene Waterkeeringe van het Vegtwater, 't welk, door dezelve, kan gelaaten worden in eene gegraaven Vaart, loopende na de Dorpen *Bambrugge* en *Abkoude*. De Trekſchuiten en andere kleine Vaartuigen, den wil hebbende van *Amſterdam* na *Utrecht*, moeten hier doorſchutten. Bij de Sluis ſtaan eenige huizen, en onder dezelve een vermaard Fransch Kostſchool. Om eenen vijandelijken inval, uit het Sticht, in de Provincie Holland te weeren, heeft men 'er eenige Vestingwerken aangeleid, tot welker uitbreidinge men den grond eener Lustplaatze heeft moeten aantasten. Het maaken en onderhouden van dezelve kwam voor Hollandſche rekeninge. Doch het Regtsgebied over den grond behoort aan de Stichtſche Heeren. Geduurende de jongſte onlusten, lagen hier, nevens het Krijgsvolk, tot het Cordon behoorende, eenige uitgetrokkene Burgers in bezetting.

Nieuwe-tonge, een Ambagt en Dorp, in Zuidholland, in het *Land van Voorn*. Volgens de nieuwe Lijsten wordt de uitgeſtrektheid van het eerſte begroot op vierentwintighonderd zevenenzeventig Gemeten, tweehonderd achtenzeventig Roeden, en het getal der Huizen op honderdzevenentwintig, met twee Meeſtooven en één' Koornmolen. Het Dorp van dien naam is tamelijk regelmaatig betimmerd. De Kerk is een ruim gebouw, en de Toren met een langen dikken Spits gedekt.

Nieuwveen, eene Ambagtsheerlijkheid, in *Delfland*, van ouds ook *'s Graavenveen* genaamd, begroot op tweehonderdvierenzeventig Morgens én honderdvijftig Roeden Lands, en op vierenvijftig Huizen. Deeze zijn niet regelmaatig bij elkander, maar hier en daar gebouwd. Van hier dat men 'er

geene

geene Kerk of Leeraar heeft. In het Regtsgebied van *Nieuweveen* ſtaat eene voornaame Roomſche Kerke, in welke de opgezeetenen van verſcheiden nabuurige Ambagten hunnen Godsdienst koomen oeffenen.

NIEUWKERK, of *Nijkerk*, een open Steedtje, in Gelderland, in het Landdrostampt van *Veluwe*, tusſchen de Steden *Wageningen* en *Amersfoort*. Het wordt van verſcheiden Straaten doorſneeden, en heeft eene bekwaame Haven, aan de Zuider Zee. De Kerk is een ruim en aanzienlijk gebouw. Voorts heeft men 'er een Gasthuis, Weeshuis, Bank van Leeninge en Latijnſche School. Een oud gebouw, agter de Kerk, *Hulkeſtein*, gemeenlijk *Torenhuis* genaamd, naar een zeskantig Torentje, wierdt geſtigt door het *Geſlagt* der PANNEKOEKEN, 't welk, van ouds, zeer vermaard was. Van den Tabaks- en Koornteelt hebben de meeste ingezeetenen hun beſtaan. — Zeer berugt is *Nieuwkerk*, van wegens de Beroerten, onder het houden van Godsdienſtige zamenkomſten, welke, in den naazoomer of herfst des Jaars 1749, aldaar eenen aanvang namen, en voorts, als eene aanſteekende ziekte, tot andere Plaatzen overſloegen. Het Leeraarampt onder de Hervormden bekleedde hier thans GERARDUS KUIPERS, naderhand Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan 't Hoogeſchool van Stad en Lande; Man van veel welſpreekendheid, en die de Hartstogten zonderling wist te roeren. Onder de Leerredenen of Gebeden, vernam men, onder de toehoorders, handenwringen, roepen, tieren, ſlaan en kloppen, het luidkeels verfoeien van zonden en afzweeren van den Duivel. Hier toe ſloegen, zomtijds, ſtuiptrekkingen en bezwijmingen, gevolgd, dikmaals, van zingen in de volle vergaderinge, en andere ſtoornisſen van den Openbaaren Eerdienst. De Leeraar KUIPERS voedde deeze beweegingen, welke hij voor werkingen der hemelſche Genade ſcheen aan te zien, door het houden van oeffeningen, ten zijnen huize en elders, in welke de gemoederen tot ſoortgelijke aandoeningen, meer en meer, geſtemd wierden. Van *Nieuwkerk* ſloeg het beroeringswerk over tot andere Oorden, heel tot in Zuidholland. Doch zedert de Waereldlijke Overheid zich 'er mede bemoeide, en men, ter

hand-

handhaavinge der goede orde, Schout en Dienaars in de Vergaderingen zondt, namen de Opschuddingen een einde.

Nieuwkoop, met een gedeelte van noorden, eene Hooge Heerlijkheid en Dorp in Holland, onder *Rijnland*, te zamen begroot op zestienhonderd eenenveertig Morgens en vierhonderd negen Roeden Lands, en het getal der Huizen op vijfhonderd. *Nieuwkoop* is een aanzienlijk Dorp. Onder de Openbaare Gebouwen mag men noemen het Regthuis, Raadhuis en het Huis der Heeren van *Nieuwkoop*, gestigt in den Jaare 1627; een fraai gebouw, met een hoogen vierkanten Toren, van welks Omgang men een verrukkend gezigt heeft over de omleggende Landerijen en Veenplasfen, en op verscheiden Dorpen. Het School is ook een goed gebouw. De Kerk der Hervormden is groot en ruim, doch de Toren slegts een kleine Spits. De Gemeente der Remonstranten, in dit Dorp, is eene der talrijksten van die Gezinte ten platten Lande. De Roomschgezinden hebben 'er twee Vergaderplaatzen, doch slegts éénen Priester. De Vierschaar der Heerlijkheid wordt gespannen door Baljuw en negen Welgeboorene Mannen. Als Schout zit, daarenboven, de Baljuw te regt, in het Burgerlijke, met zeven Schepenen.

Nieuwland, eene Heerlijkheid en Dorp, in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, hebbende eenen eigen Regtbank van Drossaart en zeven Schepenen. De Kerk der Hervormden, op zich zelve een treffelijk Gebouw, praalt, van binnen, met eene overheerlijke Grafstombe, onder welke de Heeren der Heerlijkheid begraaven worden. De Toren is hoog, en heeft, aan 't boveneinde, een grooten knop. De Predikant van *Geffen* neemt ook hier den predikdienst waar. Twee voornaame Jaarmarkten worden hier gehouden.

Nieuwland, een Polder in Delfland, met twee andere Polders, *Kortland* en *'s Graavenland*, ééne Ambagtsheerlijkheid uitmaakende; een eigendom der Stad *Schiedam*. *Nieuwland* is de grootste der drie Polders.

Nieuwland, een Ambagt en Dorp, in Zuidholland, in het *Land van Arkel.* Op duizend achtenzeventig Morgens en vierhonderd Roeden Lands wordt het eerste begroot, en het getal der Huizen op twee en vijftig; deeze zouden dus, zints de optelling in de voorgaande Eeuwe, tot op de helft gedund zijn. De Kerk, zo wel als het geheele Dorp, wierdt gestigt door eenen Heer uit den Huize van Arkel. Het is een goed gebouw, pronkende met een hoogen spitzen Toren. Het Dorp heeft zijnen eigen Leeraar.

Nieuwland, een Dorp in Friesland, in 't Kwartier *Westergoo*, onder de Grietenij *Wimbritzeradeel*, aan den Rijdweg, tusschen de Steden *Bolswerd* en *Sneek*. Kerk en Toren munten uit boven veele andere, ten platten Lande. De laatste is een vrij hooge Spits.

Nieuwland, het eenige Dorp op een klein Eilandtje, *St. Joosland* genaamd, in Zeeland, ten Zuidoosten van het Eiland *Walcheren*, waar van het alleen door een smal water gescheiden wordt. Het Dorp, recht over de Haven van *Middelburg* gelegen, wierdt gebouwd omtrent het midden der jongstvoorgaande Eeuwe, en heeft zijnen eigen Leeraar.

Nieuwmegen, (*Kwartier van*) het eerste in rang onder de drie Kwartieren, in welke de Provincie *Gelderland* verdeeld is. Tusschen *Rhijn* en *Maas* gelegen, en in de lengte van de Waal doorsneeden, grenst het ten Oosten aan Kleefsland, en ten Westen aan Zuidholland. In de grootste lengte beslaat het zestien, en in de breedte vijf uuren gaans. Behalven *Nieuwmegen*, leggen de Steden *Tiel* en *Bommel* in dit Kwartier; 't welk voorts verdeeld wordt in zeven *Ampten*: het Rijk van *Nieuwmegen*; de Overbetuwe; de Nederbetuwe; het Ampt tussche Maas en Waal; Tielerwaard; Bommelerwaard; Beest en Renooi. De Regeering des Kwartiers bestaat uit Ridderschap en Steden. Voor Ridders worden, volgens de oorspronklijke inrigting, erkend de zulken, wier Voorouders als zodanigen verschreeven zijn geweest en nog verschreeven worden; of, indien ze van elders afkomstig zijn, moe-

moeten ze althans zes jaaren in het Kwartier gewoond hebben, en bewijzen kunnen bijbrengen, dat Nieuwmeegſche Ridders ook in hun Land onder de Edelen kunnen verſchreeven worden. Wijders moeten ze ten minſte tweeëntwintig jaaren oud zijn, belijdenis doen van den Hervormden Godsdienst, in geenen daadelijken Krijgsdienst zijn, en niet minder dan tienduizend Guldens vrij en onbezwaard goed binnen het Kwartier bezitten. De Steden hebben wij reeds genoemd. De Kwartiers-Vergaderingen worden uitgeſchreeven door de Regeering van *Nieuwmegen*, en binnen die Stad gehouden. De zaaken, welke aldaar verhandeld worden, betreffen, hoofdzaakelijk, de Geldmiddelen en de bijzondere huishouding des Kwartiers. De regeerende Burgemeesters der Stad *Nieuwmegen* zitten voor in dezelve. Uit de Leden der Vergaderinge, die gezamentlijk den tijtel voeren van *Ridderſchap en Steden*, *de Staaten des Kwartiers van Nieuwmegen*, worden benoemd de *Ordinaris Gedeputeerde Staaten*, en de *Extraordinaris Gecommitteerden.*

Nieuwmegen, (*Het Rijk van*) een der zeven Ampten, en het eerſte in rang, in het Nieuwmeegſche Kwartier, grenst ten Noorden aan de Waal, en 't Schependom van *Nieuwmegen*, ten Oosten aan Kleefsland, ten Zuiden aan de Maaze, en ten Westen aan het Ampt tusſchen Maas en Waal. Zeven Kerspels en acht hooge Heerlijkheden leggen in deeze Landſtreeke. Die van *Wichem* en *Beuningen* zijn de Hoofdbanken des Rijks; alle de overige Regtsbanken zijn daar aan onderhoorig. In burgerlijke zaaken worden dezelve geſpannen op den Burgt te *Nieuwmegen*; doch in lijfſtraffelijke zaaken, in het Rijk voorvallende, wordt regt gedaan door Schepenen van die Stad, op aanklagte des Burggraafs. Het ampt van deezen, den tijtel voerende van *Burggraaf des Rijks van Nieuwmegen*, is het aanzienlijkſte van het Kwartier, en wordt gemeenlijk door een Lid der Ridderſchap bekleed.

Nieuwmegen, van zommigen *Nijmegen*, en in de wandeling *Nimwegen* genaamd, is de hoofdſtad niet alleen van het Kwartier van dien naam, maar ook de eerſte in rang in de Pro-

Provincie *Gelderland*, gelegen aan de *Waal*, niet verre van de grenzen van *Kleefsland*. Naar gelange van de verschillende wijze, op welke de naam gespeld wordt, is ook daar van de afleiding onderscheiden. Zo men met de Latijnsche benaaming, *Neomagum*, te raade gaa, zal *Nieuwmegen* de beste leezing zijn. Doch de zaak is van te klein belang, om ons daar mede op te houden. *Nieuwmegen* legt in 't hangen van een berg, of liever op vijf onderscheidene Heuvels: de Hessen- of Heezenberg; de Marienberg; de Gruitberg; de Klokkenberg; en de Hunner- of Hoenderberg. Van hier dat men, de Stad doorwandelende, dikmaals, en nu en dan niet zonder moeite, moet op en af klimmen. Men heeft 'er tien Poorten; zes aan den Rivierkant: de Veerpoort; de Kraanpoort; de St. Stevenspoort; de Meijpoort; de St. Jakobspoort; 't Beziënderspoortje; vier aan de Landzijde: de Hessen- of Heezepoort; de Molenpoort; de Hartsteegs-, of volgens zommigen, de Hertogspoort; de Hunner- of Hoenderpoort. In het Westelijke gedeelte der Stad, aan de Riviere, heeft men eene Haven, binnen welke de Schepen, tegen den Ysgang, veilig kunnen leggen. Zeer uitgebreid zijn de Vestingwerken, en hebben, meermaalen, tegen vijandlijke aanvallen wederstand gebooden. De hooge Oudheid der Stad wordt, met reden, afgeleid uit de menigvuldige Overblijfzels, van tijd tot tijd uit den grond opgegraaven, en die een gegrond vermoeden geeven, dat de Romeinen, bij ouds, hier hun verblijf gehouden hebben. Doch, of JULIUS CEZAR dezelve gestigt hebbe, is niet volkomen zeker. Reeds in de Achtste Eeuwe hadt de Stad merkelijk aanziens. Keizer KAREL DE GROOTE wierdt 'er, in 't begin der Negende Eeuwe, gekroond. Meermaalen, geduurende de binnenlandsche onlusten, oorlogen en beroerten is de Stad van Heere verwisseld. De *Noormannen* staken haar in brand, in den Jaare 881; zo deedt ook de Hertog van *Lotharingen*, een weinig voor het midden der Elfde Eeuwe. Naa vrugtlooze aanslagen van den Overste MARTEN SCHENK, bragt Prins MAURITS dezelve over in de magt der Staatschen, en verstelde 'er de Wet. De Maarschalk DE TURENNE maakte 'er zich meester van, in den Jaare 1672. Drie jaaren daar naa diende zij tot eene Verzamelplaats van de Afgevaardigden

der

der Oorlogvoerende Mogendheden. De Vrede, zedert, aldaar geslooten, ontleende den naam van de Stad der onderhandelinge.

Wij gaan over tot eene meer bijzondere beschrijving der Stad. Het getal der Huizen wordt begroot op tweeduizend, en dat der Ingezeetenen op omtrent twaalfduizend. Men ontmoet 'er verscheiden aanzienlijke Gebouwen; van de voornaamsten zullen wij kortelijk verslag doen.

Het *Valkhof*, ook wel het *Frankenhof* genaamd, is een overoud gestigt, van een zonderling maakzel, in de Noordwestzijde der Stad, bestaande uit verscheiden ronde Torens, van onderscheidene hoogte. Onder andere Vertrekken wordt den vreemdelingen vertoond eene ronde Kapel, aan welke men doorgaans den naam van Heidensche Tempel geeft. Bij de aloude Schrijvers draagt het Hof den naam van een *zeer groot, wonderlijk kunstig en sterk Koninklijk Paleis.* Keizer KAREL DE GROOTE en deszelfs naazaaten, de Frankische Koningen, hielden 'er, meermaalen, hun winterverblijf. Zints veele jaaren is het de woonplaats van den Burggraave des Rijk van *Nieuwmegen* in den tijd. — Niet verre van het Valkhof legt het *Kalver-*, eigenlijk het *Kelfkensbosch*, dus genaamd naar eenen Nieuwmeegschen Burgemeester, ARNOLD KELFKEN, welke het heeft aangeleid. Behalven de lommerrijke Laanen en bekoorlijke uitzigten, is dit Boschje, op eenen Berg gelegen, merkwaardig door een klein Poeltje, boven op den kruin, 't welk geduurig water opgeeft. — Een Toren, *Belvidère* of *Schoonzigt* genaamd, aan het Boschje grenzende, wierdt op Stads kosten gebouwd, in 't begin der voorgaande Eeuwe. Veel bezoeks heeft deeze Toren, van wegen de verrukkende en uitgebreide gezigten over de Betuwe, en de Dorpen in dien oord. Ook kan men van daar het oog verlustigen, met het gadeslaan van den loop der vier Rivieren, de Waal, de Maas, den Rhijn en den Ysfel. — Het *Stadshuis* is een hoog Gebouw, pronkende, in den Voorgevel, met de afbeeldingen van KAREL DEN GROOTEN en verscheiden andere Keizers. In eene Gaanderij, van binnen, valt het oog des opmerkenden op eene reeks van Opschriften en andere Oudheden, in den muur gemetzeld. Een zwaard, welk den Vreemdelingen wordt vertoond, zou gediend hebben ter onthoofdinge der Graaven van EGMOND en HOORNE,

te *Brusſel*, in den Jaare 1568. Ook hangt aldaar de beſaamde Schilderij, verbeeldende eene Vrouw, zonder bloedſchennis getrouwd geweest met den Vader van vier kinderen, twee van welke haars Vaders, en de twee andere haars Moeders Broeders wa·en. In een der Vertrekken van dit Stadshuis wierdt, in de Jaaren 1677 en 1678, de Vredehandeling gehouden.——— Het geweezen Klooster der Minderbroederen, digt bij de Haven, 't welk, zedert, tot een Oude-Mannenhuis diende, verſtrekt thans tot een *Ammunitiehuis*. ——— Onder verſcheiden fraaie Huizen, ſtaande aan de Groote Markt, munt uit de *Hoofdwagt*, onder welke de Vleeschhal wordt gehouden.

Twee Kerken hebben de Nederduitſche Hervormden tot hunnen dienst. De *Groote Kerk*, voormaals aan ST. STEVEN gewijd, in den Jaare 1273, ſtaat aan de Groote Markt. De Toren, meer dan eens, door hemelsch vuur, in brand geſlagen en merkelijk beſchadigd, is telkens fraaier herbouwd. Het Lijk van ANNA CATHARINA VAN BOURBON, Gemaalinne van Hertoge ADOLF VAN GELDER, geſtorven op den tweeëntwintigſten Mai des Jaars 1469, legt in het Koor deezer Kerke begraaven, en haare beeltenis, leevensgrootte, op haare Grafſtede, in Koper uitgehouwen. Toen men, in den Jaare 1739, den Grafkelder opende, vondt men 'er een Latijnsch Opſchrift, behelzende haare tijtels en ſterftijd. —— De *Breuren*- of Broederkerk, door de Predikbroeders, weleer, geſtigt, is een laag en klein gebouw, met een ſpitzen Toren. Beide deeze Kerken worden door vijf Leeraars bediend. —— De *Walſche* of Franſche Hervormden hebben eene eigen Kerk, in welke één Leeraar den dienst waarneemt. — Voorts hebben 'er de *Lutherſchen* en de Doopsgezinden ieder eene Vergaderplaats. ——— Behalven de nu gemelde Gebouwen, heeft men, te *Nieuwmegen*, een Oude-Mannen en Vrouwenhuis, Dolhuis, Burger-Weeshuis, Arme Kinderenhuis en Latijnſche School.

De Regeering van *Nieuwmegen* beſtaat uit twaalf Raaden, uit welke, jaarlijks, twee regeerende Burgemeesters gekoozen worden. De zelfde twaalf Raaden bekleeden 'er ook den post van Schepenen. Daarenboven is 'er een Rigter, zo veel als Schout; zijn ampt brengt mede, het ſpannen van den Regtbank van Schepenen, zo in burgerlijke als lijfſtraffelijke zaaken. Be-

bal-

halven de gemelden, heeft men 'er ook een Kollegie van Gemeenslieden. Het Regtsgebied der Stad ſtrekt zich uit over het zo genaamde *Schependom van Nieuwmegen*, bevattende de Dorpen *Hees*, *Nederbosch* en *Hatert*, benevens het *Hogevelt*, en een gedeelte van *Ooy* en *Lent*.

Zie SCHLIGTENHORST, PONTANUS, ARKSTEE, enz.

NIEUWPOORT, eene kleine Stad, of Vlek, in Zuidholland, in den Alblasſerwaart, op de uiterſte grenzen der Provincie, aan den kant van het Sticht, aan de rivier de Lek, tegenover *Schoonhoven*. De Stads Geregtigheden, welke het nog geniet, zijn de gevolgen en overblijfzels van den voorgaanden bloeienden ſtaat der Plaatze, naardien men 'er verſcheiden Brouwerijen en Olijmolens telde. Meermaalen lag *Nieuwpoort* bloot voor vijandelijke aanvallen: waarom men het ook, van tijd tot tijd, verſterkt heeft, vooral in den Jaare 1673, volgens uitwijzen van een Latijnsch Opſchrift, boven eene Poort aan de zijde van de *Alblasſerwaart*, betekenende dat men, „ ter verdeediginge van den Godsdienst en de Vrijheid des „ Vaderlands, de Stad met Graften en Vestingwerken heeft „ omgeeven." In goeden ſtaat worden deeze Verſterkingen onderhouden. Openbaare Gebouwen vindt men 'er geene andere dan het *Stadshuis*, een klein doch zindelijk geſtigt, ſtaande op eene Sluis, door welke, bij vijandelijken aanval, het water na binnen kan gelaaten worden; en de *Hervormde Kerk*, een klein gebouw, met een laagen Toren, die door éénen Leeraar wordt bediend. Het maaken van Hoepelen is eene hoofdbron van het beſtaan der Ingezeetenen; veele van welke, voormaals, in merkelijken getale, ter Haring- en Walvischvangst plagten te vaaren. De Hooge Heerlijkheid deezer Plaatze behoort aan den Prinſe Erfſtadhouder, die 'er een Baljuw en Schout aanſtelt, en daarenboven, jaarlijks, twee Burgemeesteren, zeven Schepenen en eenen Theſaurier.

NIEUWPOORT, (WILLEM) bekleedde eene plaats in de Vroedschap der Stad *Schiedam*, in den Jaare 1650, ten tijde als het besluit wierdt genomen tot het doen van eene bezendinge aan de bijzondere Gewesten, ten einde dezelve te vermaanen tot het handhaaven van den Stadhouderloozen Regeeringsform, en eene algemeene staatelijke Vergadering te beleggen, naa den dood van Prinse WILLEM DEN II, om 's Lands zaaken op een vasten voet te brengen. NIEUWPOORT vertrok, met KOENRAAD VAN BEUNINGEN, Pensionaris van *Amsterdam*, en KORNELIS RIPPERTS, Burgemeester van *Hoorn*, na *Friesland* en *Stad en Lande*. In het volgende Jaar 1651 deedt hij, van wegen de Staaten van Holland, in gelijke hoedanigheid, eenen keer na *Zeeland*, om de Staaten van dat Gewest te overtuigen van de noodeloosheid van eenen Kapitein Generaal, tot welken aanzienlijken post eenige Gewesten den jongen Prins WILLEM DEN III, toen naauwlijks één jaar oud, wilden verkoozen hebben. De ijver, met welken NIEUWPOORT, in deeze beide bezendingen, zich tot genoegen zijner Meesteren kweet, was oorzaak, dat op hem, nevens den Heer HIERONYMUS VAN BEVERNINGK, in den Jaare 1653, de keuze viel, om, van wegens Holland, naar Engeland te vertrekken om over een Vredeverbond te handelen. Met voordagt viel op hem de keuze, omdat hij, meer dan ééns, blijken hadt gegeeven van kleine gezindheid omtrent het Huis *van Oranje*. Zij hadden tot Amptgenooten de Heeren VAN DE PERRE, wegens Zeeland, en ALLARD PIETER JONGESTAL, eersten Raad in den Hove van Friesland. NIEUWPOORT en BEVERNINGK, egter, hadden 't voornaamste bewind in handen, en handelden zeer bedektelijk, niet slegts voor de twee andere Gezanten, maar zelf voor de Vergadering der Algemeene Staaten in *'s Hage*. Niet zonder grond was, hierom, het vermoeden, welk, bij zommigen, gevoed wierdt, aangaande een geheimen last, door die van Holland hun gegeeven, om ten nadeele des Prinsen VAN ORANJE iets te sluiten in Engeland: te meer, zedert het rugtbaar wierdt, dat hij en de Heer BEVERNINGK geheime briefwisseling onderhielden met den Raadpensionaris JOAN DE WITT. Van tijd tot tijd deedt, midlerwijl, NIEUWPOORT eenen keer na Holland, om verslag te doen van den toestand van zaaken,

en

en om nieuwen last te haalen. Onder andere deedt hij, nevens JONGESTAL, verslag ter Algemeene Staatsvergaderinge, omtrent een Ontwerp van Coalitie of Zamensmeltinge der beide Gewesten, Engeland en de Nederlanden; doch ontving tevens bevel om te bewerken, dat men daar van zoude afzien, en alleen te besluiten in een naauw Verbond. In 't laatst van October des Jaars 1653 keerde hij, met dien last, te rug na *Londen*.

Tot nog toe hadt het werk van den Vrede traagen voortgang gehad. Het maakte grooter spoed, zints de wederkomst van alle de bovengenoemde Gezanten, uit de Nederlanden, werwaarts zij eenen keer gedaan hadden, in den aanvang des Jaars 1654. Met een pragtigen trein van ruim zeventig Koetzen, en het gejuig der menigte, *God zegene de Ambassadeurs! God geeve ons Vrede!* te *Londen* staatelijk ingehaald, wierdt, eerlang, de Vrede getroffen. Terwijl NIEUWPOORT zich in Engeland bevondt, betoonden de Staaten van Friesland, openlijk, tegen hem hun misnoegen, door hem verdagt te houden van den Protektor CROMWEL aan de hand te hebben gegeeven de befaamde *Akte van Seclusie*, bij welke de Prins *van Oranje*, voor altoos, van het Stadhouderschap, en de verdere waardigheden zijne Voorouderen, wierdt uitgesloten. — Men wilde hem herroepen en naar verdienste gestraft hebben. Doch Holland verklaarde zich daar tegen; en de Ambassadeur zuiverde zich, zedert, van gegrond vermoeden daar omtrent, bij plegtigen Eede verklaarende, nimmer daar toe aanleiding gegeeven te hebben.

Ondanks den wensch van veelen, zo in Engeland als in de Nederlanden, welke NIEUWPOORT wel gaarne den voet zouden geligt hebben, volhardde hij in zijn Gezantschap, steeds bezig met de gewigtigste handelingen, ten voordeele van zijn Vaderland: het sluiten van een Verdrag van Zeevaart; het vernietigen van de befaamde en voor de Vereenigde Gewesten zeer nadeelige Akte van Scheepvaart van den Jaare 1651; het doen ophouden van den overlast, door de Engelschen, den Nederlandsche Kooplieden aangedaan, en andere gewigtige onderwerpen.

Tot in den Jaare 1660 vertoefde NIEUWPOORT in Engeland, en, in de laatste jaaren, als gewoonlijke Gezant der Algemeene Staaten. Doch hij hieldt op, aldaar aangenaam, en dus van nut te zijn, zints de herstelling van Koning KAREL DEN II, die openlijk de zijde hieldt van den Prinse VAN ORANJE, welken men, niet 't onregt, oordeelde, dat de Gezant minder genegen was. Zedert handelde hij, meermaalen, met eenige uitgeweekene Engelschen, die, uit misnoegen op de tegenwoordige Regeering, Engeland verlaaten, en zich na de Nederlanden begeeven hadden. 's Mans bewind van zaaken liep ten einde in het Jaar 1672, toen hij, in eenen oproer om de bevordering van Prinse WILLEM DEN III, in de handen van het Graauw viel, doch, naa eenige mishandeling geleeden te hebben, wederom geslaakt wierdt.

NIEUWSTAD, gelegen in Staats Opper-Gelderland, in het *Ampt Montfoort*, aan de grenzen van *Gulikerland*, was, vóór en tot in het Jaar 1573, eene sterke Stad. Toen wierdt zij ontmanteld, en met een verarmd. Nogthans heeft zij, onder den naam van Vlek, Stads Geregtigheden behouden. Zo min talrijk zijn 'er de Gereformeerden, dat ze 'er geene Kerk hebben, maar wel de Roomschgezinden.

NIEUWVEEN, een Ambagt en Dorp, in Rhijnland, te gader met *Uiterbuurt* begroot op honderd drieënzeventig Huizen. *Nieuwveen* is een vermaaklijk Dorp; de Kerk is een aanzienlijk gebouw, en de Toren van merkelijke hoogte. De Ambagtsheerlijkheid behoort aan de Stad *Haarlem*.

NIEUWVLIET, een Dorp en Heerlijkheid, in Staats Vlaanderen, onder *'t Vrije van Sluis*, omtrent een uur gaans ten Oosten van het Dorp *Kadzand*. Het Dorp heeft ééne aanzienlijke Straat. Men vindt 'er eene Gereformeerde Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend. Ook woonen 'er eenige Doopsgezinden.

NISPEN, een Dorp van weinig aanziens, in de Baronnij van *Breda*, doch voorzien van eene Gereformeerde Kerk, die door

door eenen eigen Leeraar wordt bediend. Het Dorp behoort onder de Heerlijkheid *Roozendaal*, mede in de Baronnij gelegen.

Noirkarmes, (philips van st. aldegonde, *Heer van*) bekleedde, in den Jaare 1566, van wegen den Markgraave van bergen, Stadhouder van *Henegouwen*, den post van deszelfs plaatsbekleeder. In merkelijke bekommernis bevondt zich deeze, ter gelegenheid van het bemagtigen van verscheiden Kerken, te *Valenchijn*, door de Onroomschen; welke, zich op hun getal en vermogen verlaatende, dezelve weigerden te ontruimen. Van hier dat noirkarmes, in de onmagt ter volvoeringe van de uitgegaane Bloedplakaaten, bij brief op brief, deswegen klagtig viel aan de Landvoogdesse margareta, haar te verstaan geevende, dat 'er, zonder geweld, geen helpen en redden zijn zoude aan den gegeeven last. Men nam hier op eene proeve, in de maand November des gemelden jaars, om Bezetting binnen de Stad te brengen; doch deeze wierdt buiten gehouden. Thans verklaarde men *Valenchijn* voor wederspanning en vijandelijk, en ontving noirkarmes, in de volgende maand, bevel, om, aan 't hoofd van een aanzienlijk getal Knegten, tegen de Stad op te trekken. Met tien Vaandels Voetvolk en zeshonderd Paerden, ontmoette hij de Onroomschen, ten getale van drieduizend tegen hem uitgetrokken, verstrooide dezelve, of dreef ze wederom na binnen: waar naa hij regelrecht op de Stad aantrok, en dezelve beschooten hebbende, in de maand Maart des Jaars 1567 bemagtigde. De weigering der Ingezeetenen, om zich aan 's Konings genade over te geeven, was oorzaak dat de Stedehouder merkelijke strengheid omtrent dezelven te werk stelde. Hij hadt zijne voeten naauwlijks binnen de Stad gezet, of hij liet verscheiden aanzienlijke burgers en twee Kalvinische Leeraars vatten en ter dood brengen. Even eens handelde hij te *Doornik*, 't welk, ten zelfden tijde, hem in handen was gevallen.

Gelukkig slaagde, in den Jaare 1567, de Heer van noirkarmes, in 't bemagtig n der Steden *Maastricht* en *'s Hertogenbosch*. Intusschen leide men ten Hove in beraad, om Be-

zetting te brengen binnen *Amsterdam*, zints de toestand van zaaken, naa het vertrek van den Heere VAN BREDERODE en deszelfs aanhang, aldaar een ongunstigen keer hadt genomen ten aanzien der Onroomschen. Ondanks de poogingen der Wethouderschap en den wensch der Gemeente, om van vreemd Krijgsvolk verschoond te blijven, ontving NOIRKARMES bevel om op *Amsterdam* aan te trekken. Op den achtsten van de maand Mai vertoonde hij zich voor de Haarlemmerpoort, begeerende om binnen gelaaten te worden. Men voldeedt, 's anderendaags, aan dien eisch; niet, egter, zonder dat alvoorens, door Burgemeesteren, de Vroedschap en de drie Schutterijen waren bij een geroepen. Nog meer goldt de eisch, omdat de Veldheer van eenige Stukken metaalen Geschut voorzien was, en hij gedreigd hadt, in gevalle van weigeringe, de Stad met geweld aan te tasten. Het gevolg deezer bemagtiginge was, eene afkondiging, zo wel op naame van NOIRKARMES, als op dien van Schout, Burgemeesteren, Schepene en Raaden, waar bij de Vergaderingen der Onroomschen verbooden, en de Roomschgezinden in derzelver luister en aanzien hersteld wierden.

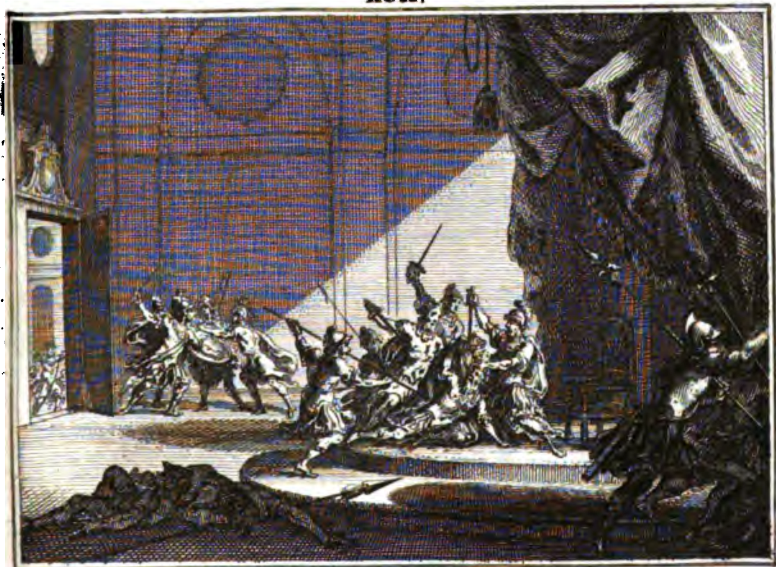
't Kon niet uitblijven, of de Heer VAN NOIRKARMES moest, door zulke blijken van ijver, ten dienste des Spaanschen Konings, aangenaam zijn bij den Hertog VAN ALVA. Naa deezen wreedaart, bij deszelfs overkomst uit *Spanje*, in 't Leger bij *Diedenhoven*, begroet te hebben, wierdt hij, door denzelven, benoemd tot Lid van den Raad der Beroerten; in welken, egter, onzeker om welke redenen, hij nimmer zitting nam. In den Jaare 1572 was hij tegenwoordig in het beleg van *Haarlem*. 's Jaars daar aan wierdt aan hem vertrouwd het bewind van Oorlog in Holland, zints de Graaf VAN BOSSU, in eenen Scheepstrijd op de Zuiderzee, zijne vrijheid hadt verlooren; ook bekleedde hij, in 's Graaven plaats, den post van Stadhouder van *Utrecht*. Een geheimen aanslag ondernam hij op *Gouda*; doch deeze mislukte, door het uitlekken der zamenspanninge. In den Jaare 1574 liet hij, door den Landvoogd *Don* LOUIS DE REQUESENS, zich gebruiken tot het bewerken van eene bevrediging van de Algemeene Staaten met de Provincien Holland en Zeeland. Doch de dood voorkwam de volvoering

van

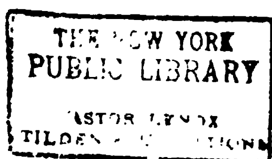

Wreede boertery van Domitianus.

XCII.

Het vermoorden van Pertinax. Bladz. 239.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX
TILDEN FOUNDATIONS

van deezen handel; NOIRKARMES overleedt op den vierden Maart des Jaars 1574.

Zie BOR.

NOODDORP, een Dorp en Ambagt, in Zuidholland, onder *Delfland*. Het laatfte, meestal uit Veenlanden beftaande, wordt begroot op honderdzesennegentig Morgens en vierhonderd vijfenzeventig Roeden; het getal der Huizen op achtenvijftig en één Koornmolen. Het Dorp, dat voornaamelijk beftaat uit eene lange Straat, heeft eene kleine Kerk, en een Toren, met een kleinen dikken Spits gedekt.

NOORDBEVELAND, een der kleine Eilanden, in Zeeland, *Bewester-Schelde*, was, bij ouds, van merkelijk grooter uitgebreidheid dan tegenwoordig. Niet minder dan drie Dorpen met zevenhonderd Gemeten Lands, zouden, van tijd tot tijd, door de Golven verflonden zijn. Om zijne vrugtbaarheid en vermaaklijke Landsdouwe, plagt men het den Lusthof van Zeeland te noemen. Behalven het Stedeken *Kortgene*, leggen op hetzelve de Dorpen *Kats*, *Kolijnsplate*, *Wisfekerke* met het Dorpje *Geertsdijke*. Het geheele Eiland wordt begroot op dertienduizend tweehonderdēneen Gemeten en honderd negenentachtig Roeden Lands.

NOORDDORP, eene Buurt in Kennemerland, onder *Heemskerk*, aan den Postweg tusfchen *Haarlem* en *Alkmaar*. Het is de gewoone Pleisterplaats der Postwagens, welke tusfchen de beide Steden rijden.

NOORDEINDE, eene welbetimmerde Buurt, in 't gedeelte van het Noorderkwartier van Holland, het *Baljuwfchap van de Nieuwburgen*, ongeveer een vierendeel uur gaans ten Noorden van het Dorp *Graft*; van waar het den eigenlijke naam van *Noordeinde van Graft* ontleent. Hier is geene Hervormde Kerk, maar wel eene Vergaderplaats der *Doopsgezinden*, die 'er hunnen eigen Leeraar hebben; als mede eene Statie van Roomschgezinden, tot welke ook die van *Graft* behooren.

NOOR-

Noordeloos, eene Hooge Heerlijkheid en Dorp, in Zuidholland, in de *Alblasserwaard.* De Landen worden begroot op ruim zestienhonderd achtenzestig Morgens, en de Huizen op honderddrieëntwintig met één Koornmolen. Het Dorp, in den Jaare 1025, gebouwd door Heer jan van arkel, den Vijfden van dien naam, heeft een deftig aanzien. Van den Toren der Kerke, die oud is, steekt een achtkantig Spits ten vierkanten dake uit. Eertijds stondt hier een deftig Slot, 't welk reeds voor lang verdweenen is. Thans heeft men 'er een aanzienlijk hedendaagsch Heerenhuis, met schoone plantsoendjen, 't welk bij den Heere der Heerlijkheid bewoond wordt.

Noorden; zie zevenhoven.

Noorden, een Dorp in *Rhijnland*, te gader met *Nieuwkoop*, ééne Heerlijkheid. *Noorden* heeft het aanzien van één Dorp te zijn met *Nieuwkoop*, doch is daar van afgescheiden door den Vliet. Ook heeft het eene afzonderlijke Kerk, en Leeraar, hoewel in gemeenschap met die van de zo genaamde *Noordsche Buurt* onder *Zevenhoven*, en van *Agttienhoven* en van *Westveen* onder het Sticht. In de Roomsche tijden plagt de tegenwoordige Hervormde Kerk eene Kapel te zijn.

Noordgeest, een Dorp in het Markgraafschap van *Bergen op den Zoom*, ongeveer een vierendeel uur gaans ten Noorden van de Stad van dien naam. Het regtsgebied van dit Dorp, hoewel thans merkelijk kleiner dan in vroegere dagen, strekt, egter, nog heden tot aan de Vestingwerken der Stad. Wijders heeft het zijnen afzonderlijken Regtbank, bestaande uit één Burgemeester, vijf Schepenen en twee Gemeensmannen. Aan Verpondingen draagt het jaarlijks vijfhonderdzesendertig Guldens en tien Stuivers.

Noordgouwe, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in Zeeland, op het Eiland *Schouwen*, dus genaamd naar een Water of Vaart, *de Gouwe*, in 't begin der Veertiende Eeuwe bevaarbaar door Oorlogschepen van dien tijd, doch, zedert, en wel

wel nog vóór het einde dier Eeuwe zodanig uitgedroogd, dat het, om tot een nieuw Land bedijkt te worden, wierdt uitgegeeven. De Ambagtsheerlijkheid, zijnde een goed onversterfelijk Erfleen, is verdeeld in *Beoosten-* en *Bewesten-Steene*, naar de blaauwe Steenen, met het eene einde in den grond geplaatst, welke tot eene Grensscheidinge dienen. Beide deelen worden te zamen begroot op ruim negenhonderd en twintig Gemeten. Wel eer behoorde zij aan het van ouds vermaarde Zeeuwsche Geslagt VAN DER MEER VAN BERENDRECHT. Door huwelijken is de Ambagtsheerlijkheid, verscheiden maalen, van eigenaar veranderd. Het Dorp *Noordgouwe*, hoewel niet groot, legt zeer vermaaklijk, in een vrugtbaaren en boomrijken oord, hebbende, in zijnen omtrek, eene menigte van Landhuizen, hier Hofsteden genaamd. Van de Stad *Zierikzee*, van welke het rijklijk een uur gaans legt, loopt een zeer goede weg derwaarts, die zo wel bij winter als in den zomer kan bereeden worden. De Hervormde Kerk wordt door haaren eigen Leeraar bediend.

NOORDHORN, een Dorp, in het Westerkwartier der Provincie van Stad en Lande van *Groningen*. In veele opzigten heeft het de gedaante van eene kleine Stad. Zo wel als de Hervormden, hebben hier ook de Doopsgezinden eene afzonderlijke Kerk of Vergaderplaats.

NOORDLAREN, insgelijks een Dorp in Groningerland, aan de buitenste grenzen dier Provincie, aan den kant van het Landschap *Drenthe*. Het heeft zijne eigen Kerk, die door een afzonderlijken Leeraar wordt bediend.

NOORD-SCHERMER; zie SCHERMERHORN.

NOORDSCHERWOUDE, eene Heerlijkheid in Westfriesland, onder 't Baljuwschap van de *Nieuwburgen*, begroot op vierhonderd vierennegentig Morgens en driehonderd zevenenzestig Roeden Lands. Van honderdvijfentwintig, welke men 'er in den Jaare 1632 telde, was, in den Jaare 1749, het getal van Huizen op honderdenelf verminderd. Het Dorp van dien

naam

NOORDWYKERHOUT, met *Hillegom*, *Lisse* en *Voorhout*, tot in het einde der Zestiende Eeuwe, als afzonderlijke Ambagtsheerlijkheden onderhoorig aan het Baljuwschap van Rijnland, doch zedert het Jaar 1581 daar van afgescheiden, en te zamen onder éénen Baljuw gebragt. De Hooge Vierschaar bestaat uit Baljuw en negen Welgeboorene Mannen. Uit ieder der vier gemelde Dorpen worden twee Leden van dien Vierschaar verkoozen, en de negende uit *Zilk*, een Ambagt, onder *Noordwijkerhout* behoorende. In dit Dorp wordt de Hooge Vierschaar gespannen, het Schavot onderhouden en opgeregt, en buiten hetzelve de Galg gesteld. Het legt ten Westen van den Trekvaart tusschen *Haarlem* en *Leiden*, digtst aan de laatstgenoemde Stad. Den naam leidt men af van een *Hout* of Bosch, voormaals in dien oord geleegen. Het Ambagt wordt begroot op iets meer dan tweeduizendnegenendertig Morgens; en het getal der Huizen op honderdzesentwintig, behalven één Molen. De Kerk, een oud gebouw, wierdt, door de binnenlandsche oorlogen, zo zeer beschadigd, dat 'er van het Koor alleenlijk de Muuren zijn overgebleven. Het voorste gedeelte heeft men tot de oeffening van den Openbaaren Godsdienst bekwaam gemaakt. Daar boven rijst een achtkantig Spitsje ten dake van een vierkantig Torentje uit. Door het overstuiven der naastgelegene Duinen, is het Land, in den omtrek van dit Dorp, doorgaans schraal en onvrugtbaar.

Zie *Kostum. van Rijnland*; RADEMAKER, *Kabinet*.

NORCH, een Dorp, in het Landschap *Drenthe*, beroemd wegens eene aanzienlijke Paerdemarkt, welke jaarlijks aldaar gehouden wordt. Voorts dient het tot eene Pleisterplaats voor de Postwagens, welke van *Groningen* en de *Lemmer* af en aan rijden.

NORRITS, (JOHAN) bekleedde, in den Jaare 1580, den post van Kolonel over een Regiment Schotten, in dienst der Staaten van de Veréénigde Nederlanden. Hij, met zijn volk, zich

te

te *Zwartsluis*, in Overijssel, bevindende, zondt van daar een aantal Schutters na *Giethoorn*, op den vijand af, van welken zij een Vaandel verrasten en verstrooiden. In persoon trok hij, in 't laatst diens jaars, na *Meppel*, met weinige Paerden, en drieëntwintig Vaandelen Voetvolk, te zamen uitmaakende weinig meer dan achttienhonderd man; laatende *Zwartsluis* met slegts drie Vaandels bezet. Dit bekoorde den Spaanschgezinden Graaf VAN RENNENBERG, eene zo zwakke bezetting aan te tasten. NORRITS, bij tijds daar van verwittigd, zondt derwaarts een deel Engelschen en Waalen; die, in den Schans binnen gelaaten, te gader met de Bezettelingen, eenen uitval deeden op den vijand, hem op de vlugt dreeven en wel driehonderd man versloegen. Aan buit bekwamen ze, behalven het geweer van ruim vijfhonderd man, twee Standaarten, eenen van welke hij den belegerden toezondt, nevens ruim zevenhonderd ponden Buskruid, en, weinige dagen laater, zestienhonderd Guldens aan Goud. Omtrent dien zelfden tijd waagde NORRITS, over het Moeras, eenen kans op de Rennenbergschen, doch met kleine baate.

Het ontzet van *Steenwijk*, 't geen thans, door RENNENBERG, belegerd wierdt, was het groote doelwit der poogingen van den Engelschen Overste. Op eene wedde van twaalfhonderd ponden ter maand, was hij nu tot Veldheer der Staaten aangesteld, en door deeze blijk der goedkeuringe van zijnen handel gestijfd tot nadere bestooking van 's Lands vijand. Met het begin des Jaars 1581 verliet hij zijne Legerplaats te *Meppelt*, en sloeg zich, van nieuws, te *Giethoorn* neder. Hier kwam men hem aanzeggen, dat *Steenwijk* het geene vier dagen langer konde uithouden. NORRITS, hierop, aan SONOY om eenige tonnen Bier en andere mondbehoeften, gezonden hebbende, deedt, ten zelfden tijde ('t was de zeventiende van Januarij des genoemden jaars) aan de belegerden weeten, zij hadden zich gereed te houden, alzo hij, in den volgenden nacht, iets tegen den vijand dagt te onderneemen. Met zijn Regiment Engelschen, dat van Graave WILLEM LODEWYK VAN NASSAU en eenig ander Volk, in alles nog geene tweeduizend man, trok hij, in stilte, na *Steenwijkerwoud*, viel onverhoeds op de Rennenbergsche Ruiters, stak de huizen in brand, en

te gelijk een goed aantal fchoone paerden. Intusfchen deeden de belegerden eenen uitval, en raakten handgemeen met den vijand. Veel volks fneuvelde 'er aan weerkanten; doch de uitvallers keerden eerlang na binnen. NORRITS, insgelijks zijnde afgetrokken, na een kamp digt met boomen bezet, wierdt derwaarts gevolgd van RENNENBERG, die hem naauw hieldt ingeflooten. In groote zwaarigheid bevondt zich hier de Staatfche Veldoverfte: zonder leeftogt, zonder Ruiterij, en onkundig van den weg, langs welken hij zich na 't Leger konde begeeven. De weg na de Stad ftondt hem wel open; doch hij vondt het ongeraaden, binnen dezelve meer eeters te brengen, gemerkt de fchaarsheid van lijftogt aldaar; welke hem zeer hoog was opgegeeven. Ten einde raade, en terwijl vast veelen van zijn Volk verliepen, trof hij, ten allen gelukke, eenen Steenwijker aan, die hem den weg wees na *Blokzijl*; van waar hij, door den zelfden gids, de belegerden liet weeten, dat hij, gefterkt met Friefche hulpbenden, die van uur tot uur verwagt wierden, binnen kort zijne voorgaande legerplaats dagt te betrekken.

In gevolge diens berigts zijne benden hebbende verzameld, floeg hij zich neder in het Klooster van *St. Jans Kamp*. RENNENBERG, daar van verwittigd, floeg derwaarts op weg, den vierentwintigften Januarij, en worp, in allerijl, eenige Schanzen op. NORRITS, dus rondom ingeflooten, bevondt zich in grooten kommer. Met den mondkost kwam het welhaast zo fchraal om, dat men zich met paerdenvleesch moest behelpen. Nogthans ontbrak het de zijnen niet aan moed. Want als RENNENBERG bijkans een geheelen dag met fchieten en ftormen hadt gefleeten, was hij zo moedig afgeweerd door de Staatfchen, dat hij, ook op de tijding der aankomfte van Friefche hulp, in den nacht, met zwijgenden trom, aftrok na *Steenwijk*, met agterlaating van zijnen lijftogt, nevens dooden, gekwetften en gevangenen. Een anderen afbreuk leedt RENNENBERG, in den aanvang der volgende maand. Eenig volk van NORRITS, zo te voet als te paerd, 's nachts naa den negenden, ter fluik zijnde uitgetrokken, verraste en floeg bij *Dieveren*, een Dorp in *Drenthe*, een deel van zijne Ruiters, en kreeg tot buit, onder andere, honderdzesentwintig paerden;

den; voorts den brand ſteekende in de huizen en eenige wagens met mond- en krijgsbehoeften, voor hun bezwaarlijk te vervoeren.

Dit alles ſtijfde den moed van den Staatſchen Veldoverſte, die, gewoon om bij nacht en dag alles met eigen oogen te zien, thans den kans ſchoon meende te hebben, tot ontzet der belegerde Stad. Met drieduizendvijfhonderd Knegten en zes Kornetten Paerden opgebroken, legerde hij zich in 't Oosteinde van *Steenwijkerwoud*, en deedt 'er eene plaats afperken met aarden wallen, die den Soldaaten tot Borstweeringen dienden. Zijne Vaandels deedt hij in zulker voege op de hoogten planten, dat ze binnen *Steenwijk* konden gezien worden. Niet onbeſtookt liet hem hier de vijand leggen, maar viel 'er eene ſchermutzeling voor, tot wederzijdſche ſchade; die, evenwel, NORRITS niet belette, zich nader aan de Stad te legeren, van waar hij het den Rennenbergſchen, eerlang, zo bang wist te maaken, dat dezelve, vermoeid van arbeid en honger, begonnen te deinzen, onder een vloekend en dreigend roepen om betaaling van ſoldij. Op zulk eenen toeſtand van zaaken ſliep de wakkere NORRITS niet. Door brieven, geſlooten in looden Kogels, welke men over en weder ſchoot, de belegerden vermaand hebbende, wat hun te doen ſtondt, zondt hij, in den vroegen morgen, van den tweeëntwintigſten Februarij, eenen ſtevigen hoop Stedewaarts, die ontmoet wierdt van een goed deel der belegerden, medevoerende zwaare horden, om de Slooten te vloeren. Daar over trokken nu de ontzetters, met koorn, meel en buskruid; een welkoome voorraad, door welken voorts de Stad geſpijsd wierdt; die, ondanks het ſchieten van den vijand, nogmaals gelijken aanvoer bekwam. Graaf RENNENBERG, hier door wanhoopende aan de bemagtiginge van *Steenwijk*, trok heimelijk af, in den nacht naa den tweeëntwintigſten: zulks men, met het aanbreeken van den dag, geenen Schildwagt meer vernam. NORRITS deedt hier op zijne intrede binnen de Stad, doch reedt terſtond wederom ter Oosterpoorte uit, om 's vijands toeſtand te bezigtigen. Wel bekroop hem de lust om hem in den ſtaart te vallen. Doch vermids de dikke lucht het naaſpooren belette, en gemerkt des Graaven geregelden aftogt, ſtelde hij dit uit

den zin, maar zondt zijne benden deels na *Vollenhoven*, deels na *Meppel*, om 'er eenige rust te genieten.

Zij vonden wel haast wederwerk. Aan de grenzen van de Provincie Stad en Lande, rigtten, in den Zomer des gemelden Jaars 1581, de Rennenbergschen, in Friesland, menigte van vijandlijkheden aan. Om deeze te beteugelen, zonden de Gemagtigden der nadere Vereeniginge, in de maand Julij, NORRITS met zijne Engelschen, nevens acht Vaandels Sonoijschen en eenig ander volk, die zich bij *Rinsmageest*, een Dorp in Friesland, vereenigden. De Rennenbergschen, die te *Kollum* gelegerd waren, van daar na *Grijpskerk* zijnde opgebroken, deedt NORRITS *Monnikerzijl* bespringen en bemagtigen. Thans wierdt de vijand te raade, uit gemelde zijne Legerphaatze, in flagorde op te breeken. Wel dra kwamen de Benden aan elkander, met zo een goed gevolg voor den Staatschen Veldoverste, dat hij den vijand te rug dreef, en tot onder de muuren van *Groningen* vervolgde; hebbende dezelve in den loop gelaaten verscheiden Vaandels, vier Stukken Geschut, eene menigte geweer, al de pakkaadje, veele gevangenen, en wel zevenhonderd dooden. Nog grooter slagting hadde NORRITS aangerigt, ware hij niet zo schaars voorzien geweest van Paerdevolk.

Naa 't overlijden van den Graave VAN RENNENBERG, 't welk kort daar naa voorviel, hadt NORRITS nu te doen met diens opvolger FRANÇOIS VERDUGO. Deeze, het gedeelte der Ommelanden, 't welk nog Staatsch was, gewonnen hebbende, lag thans te *Noordhoorn*. Om hem het hoofd te bieden, begaf zich de Landraad na *Leeuwarden*, verzamelde alle de Ruiters in dien oord, en vereenigde dezelve met het Voetvolk van NORRITS, die thans bij *Kollum* lag. Hier begonnen, eerlang, de Friezen te morren, dat 'er niets wierdt uitgevoerd. De Staatsche Veldheer, korzel van hoofd, nam hier op een hachelijk besluit. Met ruim tweeduizend Knegten en vijfhonderd Paerden, floeg hij, den laatsten September, op weg, met oogmerk om de Spaanschgezinden aan te tasten. Hij deedt den aanval, en scheen den kans schoon te hebben op de zege, door middel van zijn grof geschut, waar van VERDUGO onvoorzien was, wiens Volk reeds aan 't wijken floeg. Het te

vuurig

J. Punt fecit.

vuurig en onbezonnen aanloopen der Staatſchen was oorzaak, dat de Spaanſche Veldheer, een open ziende, daar op inbrak, en doordrong tot aan 't grof geſchut, 't welk ſchandelijk verlaaten wierdt. Nu ging het, onder de Staatſchen, op een vlugten, met zwaar verlies zo van Bevelhebbers als gemeenen. NORRITS zelve bekwam eene wonde aan zijne rechterhand.

De laatſte Veldtogt was deeze van onzen moedigen Krijgsoverſte. Hij vertoefde nog eenigen tijd in de Nederlanden, dienst doende daar 't pas gaf, zo met het ſtillen van inwendige beroerten, als andere blijken van genegenheid voor 's Lands welvaart. Doch even hier door viel hij in den haat van den Engelſchen Landvoogd, Graave VAN LEICESTER. In den Jaare 1587 zondt deeze hem ſchriftlijken last van Koninginne ELIZABET, om zich na Engeland, en voorts na Ierland te begeeven, tot weeringe, zo 't heette, van eenen inval der Spanjaarden; doch, inderdaad, meende men, omdat hij den Landvoogd over de hand was, als ſtaande hij zeer wel met de Staaten van den Lande, en om zijn oeffenen van goede tugt onder 't Engelſche Krijgsvolk, 't welk hem ontzag, doch te gelijk beminde.

Zie BOR en HOOFT.

NOUE, (FRANÇOIS DE LA) bijgenaamd *Bras de fer*, of *Yzerenarm*, naar den geenen, welken hij droeg, in de plaats van zijnen natuurlijken, dien hij verlooren hadt in de binnenlandſche Oorlogen in *Frankrijk*, uit welk Koninkrijk hij geboortig was. Hij was, ſchrijft HOOFT, „ een Heer van den „ gezuijverden Godsdienst, en wijdbefaamt om zijn' Krijgs„ kund' en voorzightigheit; maar wiens deughdzaamer, op„ rechter, en zoetelijker van zeeden, misſchien veele eeuwen „ opwaarts niet hadden voortgebraght." Gemoedigd door zo treffelijke hoedanigheden, en op voorſlag des Prinſen VAN ORANJE, benoemden hem de Algemeene Staaten tot hunnen Legermaarſchalk, in den Jaare 1578. Een blijk van zijnen moed vertoonde de Heer DE LA NOUE, in de maand April des volgenden jaars. Want als de Heer LA MOTTE, met zijn

 volk,

volk, zich bij *Duinkerken* gelegerd hadt, viel hij, met tweeduizend Knegten en zeshonderd Paerden, denzelven onverhoeds op 't lijf, doodde 'er tweehonderdvijftig van, en floeg de overigen op de vlugt. Van nieuws verzamelde LA MOTTE zijne Benden, en maakte onze Legermaarfchalk rekening, andermaal hem aan te vallen. Doch de agterlijkheid der Vlamingen, in het verzorgen van mond- en krijgsbehoeften, was oorzaak dat hij niets meer konde uitregten, dan, met kleine benden, hem het ftroopen en brandfchatten beletten.

In de volgende maand, naa deeze ontmoeting, floeg de Hertog VAN PARMA het beleg om *Maastricht*, en wierdt de Heer DE LA NOUE tot Bevelhebber daar binnen verkoozen. Hij kende de aangelegenheid dier Stad, en was ijverig bedagt op haare behoudenis. Maar van oordeel zijnde dat deeze inzonderheid hing aan onderftand van buiten, en hij, met het verzorgen van dien, het meeste nut konde doen, vondt hij niet geraaden, zich te laaten opfluiten binnen eene Stad, welke, aan Bezettinge, flegts duizend, en, aan alle de weerbaare manfchap, niet meer dan vierduizend man telde. Yverig hieldt hij daarom aan, om vermeerdering van magt, bij de Algemeene Staaten; die, evenwel, uit hoofde der oneenigheid, welke onder hen regeerde, traaglijk aan zijn verzoek voldeeden. Toen floeg hij op weg na *Maaftricht*; maar de Stad, op eenigen affland, genaderd zijnde, vondt hij de toegangen zo digt geflooten, dat hij den doortogt onmogelijk rekende.

Dus ongelukkig, buiten zijne fchuld, hier het hoofd geftooten hebbende, zondt hem Prins WILLEM DE I, in de maand November, na *Warwijk*, alwaar de Malkontenten verzameld waren; hij kwam aldaar, op den veertienden der maand, met ongeveer vijfentwintighonderd man, en maakte, naa merkelijken tegenftand ontmoet te hebben, zich meester van dit rooversnest. Die door de vlugt ontkwamen, wierden door hem naagezet, en deels gedood, deels uit het Land verdreeven: zodat het hem gelukte, dien hoek van Vlaanderen zo goed als te zuiveren. Men roemt een zegswoord van 's Heeren LA NOUE's Troepen, omtrent deezen tijd gefproken, en waar uit de aart des Veldheeren mag worden afgeleid. Gehoord hebbende dat hunne agterftallige foldij te *Meenen* was aangekoomen, *'t gaf toen*

geen

geen pas, zeiden de edelaartige Franschen, *om aan geld, maar op elks pligt en weldoen te denken*: een blijk, dat hun, zo wel als den Overste, de eere ter harte ging.

In den Jaare 1580 hadt de Heer DE LA NOUE, in Vlaanderen, eenige Troepen op de been. In verwagting van Engelsche benden, belegerde hij daar mede *Ingelmunster*, een kleinen Burgt aan de vliet *Mander*, uit welken de Waalen of Malkontenten de naaste Dorpen grootlijks beschadigden. Intusschen ontving hij berigt, van etlijke burgers van *Rijssel*, hoe 'er kans ware, die Stad, bij verrasfing, te bemagtigen. Eene uitgeleezene bende van Ruiters en Knegten tot zich genomen hebbende, flaat hij daar mede op weg. Doch, verneemende dat de Burggraaf van *Gent*, met meerder manschap dan hij zelve hadt, in aantogt was, vondt hij geraaden, te wijken na *Wakken*, een Dorp twee mijlen van *Ingelmunster*. Van daar, om den vijand te keeren, zondt hij, om den brug over de *Mander* af te breeken, den Heer VAN MARQUETTE; die, egter, deezen last niet volvoerde, maar SIMON DE RYK, Zoon van den vermaarden JAKOB SIMONSZOON, nevens eenen Edelman van LA NOUE, aan MYHOVEN zondt, om den last, hem gegeeven, te doen volvoeren. Dit bleef agter; en de Markgraaf, met kleine moeite den brug bemagtigd hebbende, viel aan op 't Leger van LA NOUE; die, kwalijk ingevolgd van de zijnen, in den slag, welke daar op volgde, de nederlaage bekwam, en met een zijne vrijheid verloor. Bitterlijk smartte den Staaten het verlies van zo getrouwen Krijgsoverste, dien zij nu voor altoos kwijt raakten. Want overgeleverd zijnde, door den Burggraaf van *Gent*, welken hij in den bloede bestondt, aan den Hertog VAN PARMA, bleef hij in hegtenisse, tot in den Jaare 1585, wanneer hij zijne vrijheid bekwam, op de harde voorwaarde, met eede gestaafd, van nimmer tegen de Spaanschen te zullen dienen, zonder uitgedrukt bevel van zijnen Opperheere den Franschen Koning. De Heer VAN TELIGNY, insgelijks in 's Lands Geschiedenissen bekend, was de Zoon van den Heere DE LA NOUE.

Zie HOOFT, *Nederl. Historien.*

NYEBERKOOP, eigenlijk *Nieuweberkoop*, een Dorp in Friesland, in het Kwartier van de *Zevenwouden*, onder de Grietenij *Stellingwerf*-Oosteinde. Het heeft eene Kerk, doch eenen Leeraar gemeen met het nabuurig Dorp *Oldeberkoop*.

NYEGA. Vier Dorpen van deezen naam, doch allen van klein bestek, ontmoet men in de Provincie Friesland. Een daar van legt in 't Kwartier van *Oostergo*, in de Grietenij *Smallingerland*; een ander in het Kwartier van *Westergo*, in de Grietenij *Hemelummer Oldevaart* en *Noordwolde*; de twee overigen in het Kwartier van *Zevenwouden*, in de Grietenijen *Schooterland* en *Doniawerstal*.

NYEHOLTWOLDE, een Dorp in Friesland, in het Kwartier van *Zevenwouden*, in de Grietenij *Stellingwerf*-Westeinde. Het ontleent, naar men wil, zijnen naam van het veelvuldig Hout of Bosch, welk, in overoude tijden, hier omstreeks plagt te staan. Behalven ander Wild, maakte men 'er jagt op Herten en Reeën.

Zie WINSEMIUS.

NYENRODE, (*Het Huis*) hoewel leenroerig aan de Graaflijkheid van Holland, legt op Stichtschen bodem, in het Nederkwartier van dat Gewest, ongeveer een vierendeel uur gaans ten Zuiden van het Dorp *Breukelen*, aan de rivier de Vegt. Het was reeds bekend in 't begin der Veertiende Eeuwe. Omtrent het Jaar 1482 wierdt het, door de burgers van *Utrecht*, ingenomen en verbrand. Zedert herbouwd zijnde, rigtten 'er de Franschen, in den Jaare 1672, deerlijke verwoestingen aan; van welke het, op de oude grondvesten, naderhand hersteld wierdt. Het Gebouw heeft een deftig aanziën, pronkende met eene pragtige Voorpoort, tot welke men over eenen Valbrug nadert. De Graft, binnen welke het Huis rondom beslooten legt, is tamelijk breed. Fraaie Lusthoven en Plantaadjen maaken 'er het verblijf zeer vermaaklijk.

NYKOOP,

NYKOOP, eene Buurt en Ambagtsheerlijkheid, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, groot tweehonderdzeventig Morgens, en leenroerig aan den Huize van *Vianen*.

NYVELD, (*Huis te*) eene Ridderhofstad, in de Heerlijkheid van *Veldhuizen*, onder het Nederkwartier van het Sticht, een weinig bezuiden den Rhijn. Reeds vóór het Jaar 1200 was dit Huis bekend, en is, zedert, zeer vermaard geweest in 's Lands Geschiedenissen, deels door deszelfs aanzienlijke eigenaars, welke 'er den naam van ontleend hebben, deels door de vijandlijke aanvallen, geduurende de binnenlandsche Oorlogen en beroerten daar op gedaan. Thans vertoont het Huis niets anders, dan eenige vervallene overblijfzels van den alouden luister.

Zie *Utr. Placaatboek*.

NYVELD, (WILLEM VAN ZUILEN VAN) uit het aanzienlijk Geslagt van dien naam, wordt beschuldigd, in den Jaare 1566, de hand geleend te hebben, te *Utrecht*, tot de befaamde Beeldestorming, nevens verscheiden andere Edelen, onder aanvoering van Heere JAN VAN RENESSE, *Heere van Wilp*. Hoewel hij, door een verkeerden ijver vervoerd, deel kan gehad hebben in dit schandelijk bedrijf, gedroeg hij zich, egter, zints dien tijd, als een Voorstander der vrijheid tegen de Graaflijke dwingelandij. Zich vervoegd hebbende onder den standaart des Heeren VAN BREDERODE, diende hij, onder denzelven, als Kapitein, en ontving, in die hoedanigheid, de nederlaage van Hertog ERYK VAN BRUNSWYK, terwijl hij bezig was met het bemagtigen van eenen Schans aan de Vaart, buiten *Utrecht*. Een blijk van het vertrouwen, welk de Staaten en zijne Doorluchtigheid in hem stelden, vernam men in den Jaare 1575, wanneer hij benoemd wierdt onder de Gemagtigden tot de Vredehandeling te *Breda*. Den zelfden post bekleedde hij, in 't volgende jaar, op de zamenkomst te *Gent*. Met zo veel ijvers, ten behoeve van de goede zaak, kweet hij zich in de beide Vredehandelingen, dat wanneer, in den Jaare 1577, *Muiden* voldoening van Prinse WIL-

LEM DEN I ontving, NYVELD tot Slotvoogd van die Stad en tot Baljuw van Gooiland wierdt aangesteld; twee zeer gewigtige posten, welke, toenmaals, alleen aan Mannen van bekende Vrijheids- en Vaderlandsliefde wierden opgedraagen. Zo zeer won NYVELD, in deeze en andere posten, het vertrouwen van 's Lands Staaten, dat wanneer, in den Jaare 1587, van nieuws het besluit wierdt genomen, de heerschappij over de Nederlanden, aan Koninginne ELIZABETH van Engeland op te draagen, hij nevens eenige andere bekende Vaderlanders wierdt benoemd, tot het afleggen van de gewigtige boodschap. Naa de overkomst van den Graave VAN LEICESTER, viel hij, om het wederstreeven van deszelfs maatregelen, zo zeer in den haat van den heerschzuchtigen Engelsman, dat deeze hem heimelijk zogt op te ligten, en, waarschijnlijk, zijn oogmerk zou bereikt hebben, ware hij niet verhinderd door eenige Gooische boeren, die hunnen Drossaart beminden, en voor de geleide laagen waarschuwden. Zulk een bestaan ontstak nog meer den afkeer des vrijheidminnenden Edelmans tegen den Landvoogd. Hij zogt hem zulks te doen ondervinden, door zich te verzekeren van *Naarden*, welk het met LEICESTER hieldt, en Engelsche Bezetting binnen hadt. De trouwloosheid van den Schout dier Stad, zich houdende alsof hij het met NYVELD hieldt, deedt den toeleg mislukken. Niet lang daarnaa zal hij overleeden zijn. Althans vinden wij 's Mans naam, zedert, niet vermeld.

Zie BOR.

NYENOORD, (WIGBOLD VAN EUSUM, *Heer van*) een Krijgsheld, en minnaar van 's Lands Vrijheid en Voorregten, verworf, omtrent het Jaar 1580, last van de Staaten der Vereenigde Nederlanden, tot het werven van een Regiment Knegten, van zes Vaandelen; ieder derzelven bestondt uit honderdvijftig Koppen. Het eerste bedrijf daar mede, was een togt na *Winsum*, met zeshonderd man; hij lag 'er verschanst, eer nog acht dagen verloopen waren. Nu maakte hij eenen aanvang van zijne verrigtingen, met het verjaagen en vangen van een deel Soldaaten, door de Groningers uitgezonden. Nog twee andere

Vaan-

Vaandels, nog ongemonſterd, viel hij insgelijks op 't lijf, dreef ze op de vlugt, doodde 'er zestig van en kreeg vijftig gevangenen. Om het ontzet van *Steenwijk* te bevorderen, kwam de Heer van NYENOORD, verzeld van den Stedehouder van den Heere VAN MERODE, in den Jaare 1581, te *Blokzijl*, aanbrengende vijftienhonderd man en verſcheiden Wagens met mondbehoeften: tot bijſtere ontſteltenisſe van 't vijandelijke Leger; in 't welk, kort daar naa, een ſchroomlijke oproer rees.

In dat zelfde jaar waagde NYENOORD, hoewel met een ongelukkigen uitſlag, een toeleg op de Troepen van den Stadhouder RENNENBERG, die te *Auwert*, een Dorp in Groningerland, vernesteld lagen. Om den Staatsgezinden Overſte den weg na de Zee af te ſnijden, verſtoutten zich dezelve, eenen Schans aan het Reediep op te werpen; 't welk hun, evenwel, zeer kwalijk verging, vermids NYENOORD, hun oogmerk vermoedende, bij tijds eene laage leide, en uit dezelve eenigen doodde of gevangen nam. Zo voldaan waren de Frieſche Staaten over dit bedrijf, dat ze den Veldheere toezonden twee maanden ſoldij voor zijne Knegten, eenig Schietgeweer, nevens bevel om *Groot Auwert* aan te tasten. Op den achttienden Maij des gemelden jaars ſlaat hij derwaarts op weg, met zeventien Vaandels, zet wagten uit, en plant geſchut tegen de Poorten van het Klooster. De Rennenbergſchen, hier van verwittigd, begeeven zich insgelijks daar heenen. Duidelijk zag de Heer VAN NYENOORD het gevaar, welk hij thans liep. Doch, overſtemd van de meerderheid, moest hij zijne benden in ſlagorde ſchaaren, en mengde daar onder een deel Friezen, met geen ander Wapentuig dan Springſtokken, te zijner hulpe toegeſchooten. Den aanrukkenden vijand hadden deeze naauwlijks in 't oog, of zij ſtelden hunne ſtokken te werk, niet om daar mede op de beſpringers in te loopen, maar vaardig over de Slooten te wippen, en recht toe en aan hunne wooningen te zoeken. Dit bragt de wanorde onder de Soldaaten, en holp ze op de vlugt, met geen grooter verlies, nogthans, dan van ſchaars honderd man. NYENOORD week, met zijne verzamelde magt, in zijnen Schans te *Winſum*. Doch vermids dezelve van Mond- en Krijgsbehoeften

ten zeer flegt voorzien was, dwong hem zijn Volk, dien over te geeven, aan den Stedehouder VAN BILLY. Even eens moest hij handelen met den Schans van *Warfum*. Alle zijne overige vastigheden moest nu de Heer VAN NYENOORD, in dien oord, outruimen, en van alle de Ommelanden, zelf van een gedeelte van Friesland, heel tot *Dokkum* toe, den vijand meester laaten. Eenigzins verhaalde hij die schade, door het doen bemagtigen van *Reide*, een Dorp in Groningerland, aan den *Dollaart*, tegenover *Embden*. De nuttigheid dier plaatze kennende, zondt hij, onder een bekwaam hoofd, tweehonderd man, te scheep, derwaarts, welke de Spaanschgezinden spoedig voor zich heen dreeven.

Het laatste was dit Krijgsbedrijf van den Heere VAN NYENOORD. Hij stortte in eene kwijnende ziekte, aan welke hij het leeven liet te *Otterdum*, een Dorp in Groningerland, en wierdt 'er insgelijks begraaven. Volgens HOOFT was hij een zeer deugdzaam en kloekmoedig Edelman, vuurig beminnaar zijns Vaderlands, niet gelukkig, evenwel, naar gelange van zijne dapperheid. Bij den oorlog hadt hij niet alleen geen voordeel, maar veeleer merkelijk nadeel behaald; hebbende hij, ter besoldiginge van zijn Volk, zijne goederen verkort, of zwaarlijk belast. Een zijner Zoonen, welke onder hem diende, daalde kort naa hem ten grave.

Zie HOOFT, *Nederl. Hist.*

O.

OBDAM, eene Hooge en Vrije Heerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van het Noorderkwartier van Holland *de Vier Noorderkoggen*. Zij wordt begroot op iets minder dan vierhonderdveertig Morgens Lands, en het getal der Huizen, die van het Dorp daar onder begreepen, op honderdenvier; zijnde vierendertig minder, dan 'er, bij de optelling in de voorgaande

Eeuwe,

Eeuwe, bevonden wierden. Het Dorp *Obdam* is meest in de lengte gebouwd. De Kerk is een vrij goed gebouw, en wordt, zints bijkans anderhalve Eeuw, door haaren eigen Leeraar bediend. Voorts heeft men 'er een Raadhuis, de vergaderplaats der Regeeringe, bestaande uit een Burgemeester, vijf Schepenen, en vijftien Vroedschappen. Behalven deeze zijn 'er twee Kerkmeesters, twee Armenvoogden en een Schot- en Verpondingsgaarder. Driemaal ter weeke vaart, van dit Dorp, een Trekschuit op de Stad *Alkmaar*. Zints drie Eeuwen hebben de Heerlijkheid en het Dorp *Obdam* behoord aan den Huize VAN WASSENAAR. Verscheiden Leden van dit aanzienlijk Geslagt, die den toenaam van OBDAM voerde, hebben, in 's Lands Geschiedenissen, eenen naam gemaakt. Een der meest vermaarden is geweest,

OBDAM (JAKOB VAN WASSENAAR, *Heer van*): zie het Art. WASSENAAR (JAKOB VAN) Heer van *Obdam*.

OCCO, (SYBRAND POMPEJUS) afkomstig uit Friesland, alwaar zijn Vader, POMPEJUS OCCO, gebooren was, doch die zich naderhand hadt nedergezet te *Amsterdam*, alwaar zijn huis diende tot eene gemeenzaame verzamelplaats van uit- en binnenlandsche Geleerden, en van andere lieden, uitmuntende door deeze of geene lofwaardige hoedanigheid. Volgens VAL. ANDREAS zou hij een Gebedeboekje hebben in 't licht gegeeven. Doch PONTANUS noemt het een Psalmboekje, 't welk hij, op den naam van HIERONYMUS, in den Jaare 1519, te *Parijs* zoude hebben laaten drukken. SYBRAND, in 't voorste gedeelte der Zestiende Eeuwe gebooren, zulke aanmoedigende voorbeelden dagelijks voor oogen hebbende, gaf zich insgelijks over aan de beoeffeninge der Geleerdheid en beschaavende Weetenschappen. Zedert deedt hij eene reize door *Italie*, *Frankrijk* en *Duitschland*, en maakte kennis met de vermaardste Geleerden, in de onderscheidene Gewesten. Naa zijne wederkomst van zijne uitlandigheid, wierdt hij Schepen, in zijne Geboortestad, in den Jaare 1541, in 't volgende jaar Raad, en zat, bij herhaaling in Schepensbank, in de Jaaren 1543, 1545, 1551 en 1553. In den Jaare 1556 be-

kloog

klom bij den Burgemeesterlijken Stoel, en zat in denzelven, vervolgens, in de Jaaren 1558, 1560 en 1562. Ondanks het Stads- en Staatsbewind, welk OCCO thans onledig hieldt, besteedde hij zijne fnipperuuren aan de beoeffeninge van Geleerdheid en Weetenschappen, en was een ijverig voorstander van de schitterende vernuften zijner Eeuwe. Onder andere vindt men van hem aangetekend, dat hij eene geleerde briefwisseling hieldt met de vermaarde Mannen ANDREAS ALCIATUS, VIGLIUS VAN ZUICHEM VAN AYTA, JOANNES SECUNDUS en anderen. Ook blijkt het uit de Opdragt van zekere Latijnsche verzen, door den Dichter aan hem toegewijd, dat hij niet onbedreeven was in de Poëzij, en veel smaak vondt in het leezen van Latijnsche Dichters.

Zie PONTANUS, Lib. II. Cap. 28. *Biblioth. Belgic.* Tom. II.

OCCO SCARLENSIS; zie SCARLENSIS. (OCCO)

ODENRODE, anders ook *St. Odenroy*, gelegen in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, onder het Kwartier van *Peelland*, onmiddelijk afhankelijk van de Algemeene Staaten, is een zeer aanzienlijk Dorp of Vlek, onder 't welk, eertijds, veertien andere Dorpen zouden behoord hebben. Het legt aan de rivier de *Dommel*, ruim drie uuren gaans ten Zuiden van de Stad *'s Hertogenbosch*. Volgens zommigen zou *Odenrode* den naam ontleenen van eene Schotsche Maagd ODA, in de Achtste Eeuw voor Heilig verklaard en aldaar begraaven, en den naam van Graafschap gevoerd hebben; 't welk eerst van de Utrechtsche Kerk ter leen gehouden, doch naderhand aan den Hertog van Braband wierdt afgestaan. Het Dorp *Odenrode* is zeer digt betimmerd, met een aantal fraaie Huizen, te zamen begroot op vierhonderdvierëntachtig, vooral aan eene ruime Plaats of Marktveld. Men heeft 'er twee Kerken: de eene aan ST. MARTEN toegewijd, staande aan de Oostzijde van het Dorp; de andere, naar ST. ODA genaamd, voormaals eene Kollegiaale Kerk, en rijklijk voorzien van inkomsten voor negen

Kanun-

Kanunniken. De eerste is een ruim en groot gebouw, hebbende een zeer hoogen Toren. De andere, uit den grond tot aan het Dak van Hardsteenen opgemetzeld, is fraaier dan de voorgaande, als zijnde, uit eene toegelegde somme door den Raad van Staate, in den Jaare 1741, van binnen merkelijk verbeterd en opgesierd. Beide Kerken worden door éénen Gereformeerden Predikant bediend. Behalven eene Weekmarkt, die op Woensdag gehouden, en op welke veel Boter gevent wordt, heeft men 'er vier Jaarmarkten. Voorts bestaat de Regeering uit zeven Schepenen, en even zo veele Gezworenen. Op de drie jaarlijksche Bijeenkomsten, welke men hier houdt, worden de Vaders der Huisgezinnen voor 't Geregt ontbooden, en hebben, volgens de oorspronklijke inrigting der Regeeringe, vrijheid om voorstellingen te doen, het algemeene welzijn betreffende. Van hier dat de Bijeenkomsten den naam draagen van *Gemeene Waarheden*.

Odyk, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het Overkwartier van het Sticht van *Utrecht*, grenzende ten Noorden aan den Krommen Rhijn, van welke de eerste zevenhonderd tweeëntachtig Morgens en tweehonderd Roeden Lands beslaat. De Heer deezer Heerlijkheid, welke leenroerig is aan den Huize van *Viane*, heeft de bestelling van het Geregt, bestaande uit Schout, zeven Schepenen en eenen Sekretaris. In den Jaare 1748 telde men 'er zevenenvijftig Huizen. — Het Dorp van dien naam, in eene vrugtbaare landstreeke gelegen, is van hooge oudheid; wordende daar van reeds gesproken, in zekeren Brief, op het Jaar 1164. Een blijk van die oudheid bespeurt men nog aan de menigte van duifsteen, van welken de Kerk en Toren gedeeltelijk zijn opgemetzeld. De eerste is een Kruisgebouw: de andere, hoewel niet hoog, en slegts met een kleinen spits gedekt, een vrij zwaar gevaarte. De Hervormde Gemeente heeft haaren eigen Leeraar.

Zie *Hist. van 't Utr. Bisdom.*

Odyk, (willem van nassau, *Heer van*) als mede van *Cortienne*, *Zeist*, *Driebergen* en *Blikkenburg*, was de Zoon

van

van LODEWYK VAN NASSAU, *Heere van der Lek*, *Beverweer en Odijk*, Generaal van het Voetvolk, Gouverneur van *'s Hertogenbosch*, natuurlijken Zoone van Prinse MAURITS, en van ELIZABETH, *Graavinne van Horne*. Hij wierdt gebooren in of omtrent het Jaar 1632. In den Jaare 1662 verzelde hij zijnen Vader na Engeland, ter gelegenheid van deszelfs Gezantſchap aan het Hof van *Londen*. Hoewel deeze reeds diep in de gunst van Koning KAREL DEN II deelde, zogt de Vorst hem aan zijne belangen nog vaster te verbinden, door zijnen Zoone een Ampt, van ruim veertienduizend Guldens jaarlijkſche inkomſte, op te draagen. Doch de Gezant vondt zwaarigheid in het aanvaarden van zulk een gunstbewijs. Ook ſchijnt zulks geenen voortgang gehad te hebben. Immers, naadat Prins WILLEM DE III voor Eerſten Edele van Zeeland was verklaard, wierdt de Heer VAN ODYK benoemd om den perſoon van zijne Hoogheid te vertegenwoordigen, in de Vergaderingen zo der Algemeene Staaten als in die van het Gewest. Vergeefs verklaarde de Stad *Zierikzee* zich daar tegen, op grond der geboorte van den plaatsbekleeder buiten Zeeland, en van onbevoegdheid, uit dien hoofde, tot zo aanzienlijken post. Toen Koning LODEWYK DE XIV, in den Jaare 1672, zich van een aantal Nederlandſche Steden hadt verzekerd, wierdt de Heer VAN ODYK, nevens JOAN VAN GEND en PIETER DE GROOT, gezonden na 't *Huis te Keppel*, om 'er met zijne Majeſteit in onderhandeling te treeden. Zij traden 'er in een mondgeſprek met de Heeren POMPONE en DE LOUVOIS, 's Konings Gemagtigden; doch kwamen tot geen beſluit, zonder alvoorens nieuwen last gehaald te hebben. In den Jaare 1675 was hij een der Staatſche Gevolmagtigden op de Nieuwmeegſche Vredehandeling. Zedert reisde hij, in den Jaare 1679, nevens de Heeren JAKOB BOREEL en VAN DYKVELD, in buitengewoon Gezantſchap na *Frankrijk*. Hij vertoefde 'er niet langer, dan noodig was, om het werk van den algemeenen Vrede tot ſtand te brengen; 't welk hij gelukkig hielp bevorderen.

Tien jaaren naa dit Gezantſchap, naa' dat Prins WILLEM DE III den troon van *Groot-Britannie* hadt beklommen, ſtak de Heer VAN ODYK over na *Engeland*, nevens den Heer NIKOLAAS WITSEN, Burgemeester en Raad van *Amſterdam*, en den Heere

Heere VAN DYKVELD; bij welke, zedert, gevoegd wierdt de Heer VAN CITTERS; allen, evenwel, met geen hooger tijtel en rang, dan die van buitengewoone Afgevaardigden vereerd. Volgens eigen begeerte was de Heer VAN ODYK tot dien post benoemd; hebbende hij, aan den Prinse, vóór deszelfs vertrek uit Holland, verzogt, dat hij, overſteekende na Engeland, hem niet in Holland wilde laaten. In een mondgeſprek, welk de Afgevaardigden, te *Londen*, hielden met zijne Majeſteit, waar in deeze begeerde, dat 'er insgelijks Afgevaardigden van de Nederlandſche Admiraliteiten na Engeland zouden overkoomen, om over de begrooting van het aandeel Staatſche Schepen, die zich met de Engelſche zouden vereenigen, te handelen, dreef de Heer VAN ODYK dit ſtuk met zo veel ijvers door, hoewel tegen 't gevoelen van zijnen Amptgenoot WITSEN, dat, eerlang, aan 's Konings wensch voldaan wierdt. Van ſoortgelijke genegenheid, om Koning WILLEM te believen, vertoonde ODYK een bewijs, ter gelegenheid der onderhandelinge, over den rang van ſtemmen, in den Krijgsraad der vereenigde Vloot. Hij liet de beſtelling daar omtrent geheel over, *omdat*, volgens 't getuigenis van zijnen minder toegeevenden Amptgenoot WITSEN, *'s Konings wil hem eene wet was.* De grond was, volgens de aantekening van den zelfden Amſterdamſchen Burgemeester, om dat ODYK, *om den Koning te vleijen*, bewilligde in den eisch van 't Engelſche Hof, om geenerhande ſchepen, vaarende op Franſche havens, te ontzien, maar ze allen voor goeden prijs te verklaaren.

Nog in het zelfde Jaar 1689 keerde onze Staatsman te rug uit Engeland, en verſcheen, in het volgende jaar, als een der Staatſche Gevolmagtigden, in de vermaarde Haagſche Bijeenkomst, in welke de zaaken, het Groot Bondgenootſchap, tusſchen verſcheiden Mogendheden van Europa, betreffende, moesten verhandeld en geregeld worden. Naa het ſluiten van den Vrede met Frankrijk, de Staaten geraaden vindende, de vriendſchap met die Mogendheid op een vasten voet te brengen, wierdt de Heer VAN ODYK, nevens den Heer COENRAAD VAN HEEMSKERK, derwaarts gezonden. Hun last hieldt in, den Koning te begroeten wegens den herſtelden vrede, en vooral ook om de Lijst der regten op de Koopmanſchappen

te regelen. Een spreekend bewijs van zijne verknogtheid aan Koning WILLEM vertoonde de Gezant, in den Jaare 1699, doende, in de Vergadering der Staaten van Zeeland, eenen voorslag, om ter eere van zijne Majesteit, in het Hof van *Middelburg*, een metaalen Standbeeld op te rigten. Hoewel hij, van eenige Leden, wierdt toegevallen, kwam, nogthans, het ontwerp tot geene volkomenheid. Ook leedt hij, eerlang, eenige vermindering van aanzien. Want, zints het overlijden van zijne Groot-Brittannische Majesteit, den Staat van Eersten Edele van Zeeland vernietigd verklaard zijnde, gaven twee Gemagtigden der Staaten hem kennis, dat hij, diensvolgens, in de hoedanigheid van plaatsbekleeder niet meer zoude erkend worden. Nogthans hieldt hij zitting ter Vergaderinge der Algemeene Staaten; een post, welke hem, reeds voor lang, voor zijn geheele leeven was opgedraagen; hoewel, in den Jaare 1704, verscheiden Leden der Hooge Regeeringe van het Gewest 'er ijverig op drongen, dat zijn last behoorde te worden ingetrokken. In hunnen wensch niet naar genoegen slaagende, kwam 's Mans overlijden hun daar in te hulpe. De Heer VAN ODYK stierf op den eenentwintigsten September des Jaars 1705. Hij was gehuwd geweest met ELIZABETH VAN DER NISSE, Vrouwe van uitmuntende hoedanigheden, en hadt bij dezelve de volgende kinderen verwekt: 1. KORNELIS, *Graaf van Nassau*, *Heer van Cortienne*, Gewoon' Afgevaardigde van Zeeland ter Algemeene Staatsvergaderinge, overleeden den vijfden Maart des Jaars 1708; 2. LODEWYK ADRIAAN, *Heer van Zeist*, Lid van het Kollegie der Edelen van de Provincie Utrecht; 3. WILLEM HENRIK, *Heer van Blikkenburg*, Kolonel van de Ruiterij; 4. MAURITS LODEWYK, Heer van Driebergen; 5. ELIZABETH WILLEMINA, gehuwd aan MAURITS LODEWYK, *Heere van der Lek*, haaren Neeve; 6. MAURITIA MARGRIETA; 7. EMILIA; 8. CHARLOTTA; 9. LOUISA CATHARINA.

OEGSTGEEST, een Dorp in Zuidholland, onder *Rijnland*, ruim duizend Roeden ten Noorden van de Stad *Leiden*. Volgens zommigen zou de eigenlijke schrijving zijn *Oogstgeest*, en de beteekenis daar van *Geest* of hoog en droog Land, 't

welk

welk een goeden *Oogst* geeft. De Kerk van dit Dorp, eertijds aan ST. WILLEBRORDUS gewijd, wordt gehouden voor eene der oudsten van Holland, en gebouwd te zijn op de grondvesten van eenen Romeinschen Burgt. Zeker is het, dat de Romeinen, in deezen oord, verscheiden Sterkten hadden opgeworpen. Men heeft 'er een Regthuis en een Armenhuis. Bij de laatste opneeming, in den Jaare 1732, telde men in en om *Oegstgeest* honderdvierënnegentig Huizen, vijftien Bleekerijen, twee Steenplaatzen, tien Molens, en negentienhonderd drieënveertig Morgens vierhonderd vijfennegentig Roeden Lands. Met achtenveertig was dus het getal der Huizen, in het tijdverloop eener Eeuwe, vermeerderd. In het Regtsgebied van dit Dorp, waar van de Ambagtsheerlijkheid aan de Stad *Leiden* behoort, leggen verscheiden oud-adelijke Huizen.

Zie GOUDHOVEN; JUNII *Batavia*; VAN LEEUWEN, enz.

OFHEM, eene Heerlijkheid in *Rijnland*, grenzende aan het Dorp *Noordwijk-Binnen*. Het Huis van dien naam, toebehoorende aan den eigenaar der Heerlijkheid, staat onmiddelijk agter het straks genoemde Dorp, na den kant van de Leidsche Trekvaart; 't onregt wordt het meestal het *Huis te Noordwijk* genaamd; dit, reeds voorlang gesloopt, stondt in het Dorp. Het Huis *Ofhem* is een deftig Gebouw, van fraaie plantaadjen omringd.

OISELIUS, (JACOBUS) van geboorte een Nederlander, doch onzeker van welke plaatze. Hij moet in den aanvang der voorgaande Eeuwe ter waereld zijn gekoomen. Althans vindt men den tijd zijns overlijdens, in tamelijken ouderdom, vermeld in den Jaare 1686. Hij was Hoogleeraar in 't Natuurlijk Regt, aan 't Hoogeschool van Stad en Lande. Zijn uitgebreide leeslust deedt hem een zo groot aantal van Boeken verzamelen, dat men 'er, twee jaaren vóór zijnen dood, twaalfduizend in getal in zijne Boekerij telde. Hij schreef Aantekeningen op eenige Oude Schrijvers, en gaf eenige Oudheidkundige en

Regtsgeleerde Werken in 't licht. De naagedagtenis van den Geleerden JAKOB ALTING wierdt door hem met eene Lijkrede vereerd.

OKKENBURG, eene Lustplaats, in *Haag-Ambagt*, onder Delfland, ten Westen van het Dorp *Loosduinen*. Zommigen houden het voor eene alonde Adelijke Landhoeve. Wat hier van zij, dit gaat zeker, en zal, bij de dichtlievende naakoomelingschap, nog lang in 't geheugen bewaard worden, dat zij, 't eenigen tijde, de eigendom en de verblijfplaats was van den Ridder JAKOB WESTERBAAN, *Heere van Brandwijk*. 's Mans zoetvloeiende beschrijving deezer welgeleegene Lustplaatze, zal alle Dichters en Dichtminnende Leezers, welke deezen vermaaklijken oord bezoeken, om den wille des Ridderlijken bezitters, op *Okkenburg* een eerbiedig oog doen vestigen. Langs eene Laan heeft men derwaarts den toegang van den Monsterschen weg.

OLDAMPTEN. Deezen naam voert een gedeelte of Kwartier van de Provincie van *Groningen*. Het legt beslooten tusschen het Kwartier *Twelingo*, de Stad *Groningen*, het *Westerwold* en den *Dollart*. *Winschoten* is daar van de hoofdplaats. Men telt verscheiden Dorpen in dit Kwartier. De grond is bij uitsteekendheid vrugtbaar in allerlei soort van de kostbaarste Graanen. Zeer bekend, om hunnen rijkdom, zijn de Oldampster boeren.

OLDEBERKOOP, een aanzienlijk Dorp, in *Friesland*, in de Grietenij *Stellingwerf-Oosteinde*, onder het Kwartier van *Zevenwouden*. De Kerk, in de gedaante van een Domkerk gebouwd, heugt bijkans vierhonderd jaaren. Voormaals stondt daar bij een zwaare Toren; hij stortte ter aarde, zints de Spanjaards, in den Jaare 1585, de grondslagen daar van ondergraaven hadden. De Hervormde Leeraar, welke hier predikt, neemt ook den dienst waar te *Nije-* of *Nieuweberkoop*.

OLDEBOORN, een groot, welvaarend en zindelijk betimmerd Dorp, in *Friesland*, in de Grietenij *Utingeradeel*, onder het Kwar-

Kwartier *Zevenwouden*. Het ontleent den naam van de eertijds vermaarde rivier de *Born*. Kerk en Toren zijn fraaie Gebouwen, en op een goeden afstand zigtbaar. De Hervormde Gemeente heeft haaren afzonderlijken Leeraar. Men vindt 'er ook een goed aantal Doopsgezinden; zij hebben eenen Prediker gemeen met die van het nabuurig *Akkrum*. De Grietman van het Distrikt heeft hier eene fraaie wooning, en zijn doorgaande verblijf.

Zie WINSEMIUS en SCHOTANUS.

OLDEGA, of *Oudega*. Vier Dorpen, van deezen naam, ontmoet men in de Provincie Friesland: één in *Oostergo*, in de Grietenij *Smallingerland*; twee in *Westergo*, in de Grietenijen *Hemelummer Oldevaart en Noordwolde* en in *Winbritzeradeel*; het vierde in de *Zevenwouden*, in de Grietenij *Schooterland*. Geen van allen bezit eenig aanzien of vermaardheid.

Zie WINSEMIUS.

OLDEHOVE. Van het Dorp van dien naam, zedert binnen de muuren van *Leeuwarden* getrokken, hebben wij gesproken op het Artikel van die Stad.

OLDEKLOOSTER, van ouds *Bloemkamp* genaamd, was eertijds een zeer vermaard Klooster of Abtdij, van de Orde der Cistersiensers, in Friesland, onder de Grietenij *Wonzeradeel*, nog geen half uur gaans ten Oosten van de Stad *Bolswerd*, in het Kwartier van *Westergo*. Volgens 't gemeen gevoelen zoude het Klooster eenen aanvang genomen hebben aan het einde der Twaalfde Eeuwe, en gestigt zijn door drie broeders, uit het nabuurig Dorp *Wommels*, TETHARDUS, HERDRADUS en SIBOLDUS; de twee eersten waren Priesters, de derde een Leek. Van BALDUINUS DEN II, Bisschop van *Utrecht*, verlof tot den Kloosterbouw verworven hebbende, schonken zij vervolgens aan het Gestigt alle hunne vaste en roerende goederen, en namen hun verblijf daar binnen. TETHARDUS,

 de

de oudste der broederen, wierdt de eerste Abt. Zijne opvolgers, dertig in getal, bekleedden geenzins den laagsten rang onder lieden van hunne Orde. *Oldeklooster* nam toe in rijkdom en vermaardheid. WINSEMIUS gaf 'er den naam aan van het fraaiste en voortreffelijkste Klooster van gantsch Friesland; en wil men dat de naam van *Bloemkamp* daar aan zou gegeeven zijn, om den bevalligen en welvoorzienen Bloemhof, dien de Kloosterbroeders daar bij hadden aangeleid. Niet blootelijk tot eigen onderhoud of vermaak wierden, intusschen, de eigendommen der gewijde Broederschap aangewend. Bijkans twee uuren gaans ten Westen van het Klooster, aan den Zeekant, legt een Vlek, *Makkum* geheeten. Om het Gewest van overtollig Binnenwater te ontlasten, hadt men hier, reeds in overoude tijden, eene Zijl of Sluis aangeleid. In den Jaare 1537 vorderde dezelve eene aanmerkelijke vermaaking en vergrooting; waar toe zeer veele arbeiders vereischt wierden. *Oldeklooster* holp dit werk bekostigen, en leverde, onder andere, Boter voor zo veele monden, dat een aantal van vierenvijftig Koeien daar van niet genoeg konde leveren, maar de Kellenaar of Mondverzorger van het Klooster, JAN VAN LEEUWAARDEN genaamd, nog twaalf Tonnen daar toe moest koopen. De woedende Herdoopers, met hunne dweeperij en vernielingen, allerwege rond zwervende, maakten zich, voor eene wijle tijds, meester van het Gestigt; doch wierden 'er uit gejaagd, door den Stadhouder van 't Gewest, GEORG SCHENK; die den gepleegden moedwil betaald zette aan de Bende, met vierentwintig daar van te doen ophangen, vijftien het hoofd voor de voeten te leggen, en eenige Vrouwen, mede onder den hoop gemengd, in 't water te smooren. Op den negentienden October des Jaars 1572, wierdt het Klooster uitgeplonderd en verwoest. Tot heden toe is, evenwel, de naam daar van nog in weezen gebleeven, in eene aanzienlijke Boerderij, op den grond daar van aangeleid.

Zie WINSEMIUS; SCHOTANUS; *Oudheden en Gestigten van Friesland.*

OLDEN-

OLDENBARNEVELD, (JOAN VAN) Man van meer dan gemeene vermaardheid in 's Lands Geſchiedeniſſen, zo niet van adelijke, althans van aanzienlijke afkomſte, wierdt gebooren te *Amersfoort*, op den viertienden September des Jaars 1547. Op de beoeffening der Taalkennisſe en andere voorbereidende kundigheden, liet hij die der Regtsgeleerdheid volgen, eerst in zijn Vaderland, en daar naa in Frankrijk en Duitschland. Naa zijne bevordering tot het Meesterſchap in de Regten en wederkomst in 't Vaderland, ſchijnt hij zich binnen *Delft* te hebben neergezet. Althans vindt men zijnen naam geſteld op de lijst der Burgers van die Stad, welke, in den Jaare 1573, onder 't geleide van den Heere VAN BATENBURG, uittrokken tot ontzet van het deerlijk benaauwde *Haarlem*. Of hij toen reeds den post van Advokaat der Staaten voor den Hove van Holland bekleedde, is mij niet gebleeken; dit wel, dat hij 't eenigen tijde daar toe wierdt aangeſteld, op een wedde van achttien ponden 's jaars. Een blijk van gemaatigdheid en zagtmoedigen inborst vertoonde hij, onder 't bekleeden van dit ampt. Bekend is de woede van den Stadhouder DIDERIK SONOI, gepleegd in den Jaare 1575, tegen eenige Roomschgezinde Huislieden in Noordholland, welke men van verraad beſchuldigde. Om over deezen te regt te zitten, ſtelde hij eenen afzonderlijken Regtbank in, waar in zes Leden den Vierſchaar ſpanden. Hem hing, om de wreedheid der Regtspleegingen, eerlang de naam van *Bloedraad* aan. Door het bevorderen van een der Leden tot een ander ampt, viel 'er eene plaats open in den Raad. Thans wendde SONOI het oog na OLDENBARNEVELD, als een bevoegd voorwerp om diens plaats te vervangen. Doch meer met 's Mans bekwaamheid dan met diens karakter te raade gaande, liep hij eene blaauwe ſcheen, en wierdt, naa herhaalde aanzoeken, ronduit afgeſlagen.

Intusſchen hadt OLDENBARNEVELD, door zijne kunde en eerlijkheid, zo veel roems verworven, dat hij bekend wierdt voor een bevoegd voorwerp tot het behandelen van zaaken van hooge aangelegenheid. Van hier dat de Regeering van *Rotterdam* hem verkoos tot Penſionaris van haare Stad, doch in welk jaar, is mij niet gebleeken. Zedert gebruikte men hem in zaaken, niet ſlegts eene bijzondere Stad betreffende, maar die het

geheele Land aangingen. Dus wierdt hij gebruikt, tot het gewigtig werk der Vereeniginge, naar de Stad, in welke zij getroffen wierdt, de *Unie van Utrecht* genaamd. In den Jaare 1584 bediende men zich, onder andere, van zijne kunde en beleid, tot het ontwerpen der voorwaarden, op welke Prins WILLEM DE I tot Graaf van Holland zou worden ingehuldigd. Naa den ontijdigen dood diens mederedders van Nederland, uit de Spaansche overheerschinge, was onze Pensionaris Lid van het hoogaanzienlijk Gezantschap, 't welk, van der Staaten wegen, in den Jaare 1585, na Engeland overstak, om de Opperheerschappij der Nederlanden aan Koninginne ELIZABETH op te draagen.

Door deeze en soortgelijke verrigtingen, en 't getrouw volvoeren daar van, won de Heer VAN OLDENBARNEVELD allengskens het algemeen vertrouwen: ook groeide, naar evenredigheid, zijn invloed op de algemeene raadpleegingen. Een blijk daar van, als mede van zijne zucht en liefde voor het naakroost van Prinse WILLEM, bespeurde men straks naa de overkomst des Graaven VAN LEICESTER, met den gewigtigen last, van wegen de Engelsche Koninginne, van de algemeene Landvoogdije over de Veréénigde Nederlanden. Geduurende zijn verblijf in Engeland, hadt OLDENBARNEVELD gerooken, dat de Graaf, uit kragt van zijnen Lastbrief, zich de bijzondere Landvoogdij over Holland toeleide: een aanzien, 't welk hem bezwaarlijk zou hebben kunnen betwist worden, indien, overeenkomstig met de raadpleegingen ter algemeene Staatsvergaderinge, de Opperlandvoogdij der Veréénigde Nederlanden, op den zelfden voet, als die ten tijde van Keizer KAREL DEN V bekleed was, aan hem ware opgedraagen. Van hier dat de schrandere Pensionaris, oordeelende dat het gezag des Engelschmans eer beteugeld dan gevierd moest worden, in de Vergadering der Staaten van Holland en Westfriesland den eersten voorslag deedt, of 't niet raadzaam zijn zoude, eer nog LEICESTER overkwam, Graaf MAURITS tot bijzonderen Stadhouder van Holland en Zeeland te benoemen. In 't eerst ontmoette de voorslag eenige tegenkantingen. Doch OLDENBARNEVELD, van anderen ondersteund, wist dien zo smaaklijk te maaken, dat de achttienjaarige Prins tot Stadhouder, Kapitein Generaal

en

en Admiraal van Holland wierdt aangesteld. Die van Zeeland volgden dit voorbeeld, en deeden gelijke aanstelling met opzigt van hun Gewest.

Onder dit alles stondt nu, zints ruim een jaar, open, de gewigtige post van Advokaat, of, gelijk men thans dien noemt, Raadpensionaris van Holland, door den afstand van Mr. PAULUS BUIS. Naa lang raadpleegen ter vervullinge, viel daar toe, eindelijk, de keuze op onzen JOAN VAN OLDENBARNEVELD, die tot nog toe den Stad *Rotterdam* voor Pensionaris diende. Met veele redenen zogt hij, in den beginne, zich te verontschuldigen van het aanneemen der gewigtige bedieninge. Ten laatste liet hij zich overhaalen, mids hem twee voorwaarden wierden ingewilligd. De eerste was, daadlijk ontslag van zijn Ampt, in gevalle van handelinge om 't Land aan Spanje te brengen; waar omtrent hij, om gewigtige redenen, zijns inziens, bedugtheid voedde. De andere voorwaarde hieldt in, buiten eigen bewilliging, niet tot buitenlandsche bezendingen te zullen gebruikt worden. Zijn inzigt, in de laatste voorwaarde, was, om door het onafgebroken waarneemen van zijnen post te naauwkeuriger kennis van zaaken te bekoomen; als mede, opdat de orde, bij hem te beraamen, door eenen plaatsbekleeder niet mogt verbroken worden. Op deeze voorwaarden, en op eenen Lastbrief en Berigtschrift, deedt hij, als *Advokaat van Holland*, den Eed, op den achtsten Maart des Jaars 1586; tot een Jaarwedde wierden hem toegeleid twaalfhonderd ponden van veertig Grooten.

Een ruim veld hadt nu de Heer VAN OLDENBARNEVELD, om zijn gezag, ten algemeenen beste, meer en meer te doen gelden. Hij stelde het, onder andere, te werk, ten behoeve van eenige Utrechtenaars, die, door den Landvoogd LEICESTER, van hunne Ampten ontzet en uit de Stad verdreeven, in Holland eene schuilplaats gezogt hadden. LEICESTER, hierom misnoegd op den Advokaat, welken hij, boven dien, om 't voorgevallene ten aanzien van Graave MAURITS, geen gunstig hart toedroeg, ontboodt hem bij zich te *Utrecht*, met voorgeeven van over iet gewigtigs met hem te moeten handelen. Hij mogt aan dit opontbod niet voldoen, buiten kennisse der Staaten van Holland. Deeze waren thans vergaderd, en had-

den gewigtige zaaken om handen. Op grond van deezen, en hunnen Advokaat niet te kunnen misfen, weezen ze den voorflag heufchelijk van de hand. Misfchien, egter, was de waare reden, eene heimelijke vreeze der Staaten, dat men hunnen Advokaat eenen trek zogt te fpeelen, en bij Mr. PAULUS BUIS op Haazenberg gevangen zetten.

Niet lang daar naa verfcheen de Landvoogd LEICESTER in *'s Hage.* Het oogmerk zijner komfte was, in onderhandeling te treeden over eenige bezwaaren, welke 's Lands Staaten tegen zijne Regeering hadden ingebragt. De Advokaat was een der Gemagtigden, en de Woordvoerder der Hooge Regeeringe, om het ftuk met hem te verhandelen. In eene uitvoerige Rede ontvouwde hij de ongeregeldheden, binnen *Utrecht* voorgevallen, en wederleide de bedenkingen, van de andere zijde aangevoerd, om het gehouden gedrag te verdeedigen. De wederregtelijkheid der Plakaaten, den Koophandel en Scheepvaart betreffende, onlangs afgekondigd, en het nadeel, door dezelve den Lande toegebragt, wees hij met zo veel ernst en nadruk aan, dat hij, ten laatfte, den Landvoogd de bekentenis affperfte, dat „ zonder Zeevaart en Koophandel, de Landen groeien noch „ bloeien konden."

LEICESTER, omtrent deezen tijd, eenen keer na Engeland ondernomen hebbende, keerde van daar, eerlang, te rug. Hij was op de wedderreize, of nog in zijn Vaderland, toen 's Lands Advokaat, bij zijne Meesters, ernftig aanhieldt om ontflag van zijne bedieninge. 't Geen hem tot zulk eenen ftap bewoog, was de geringe bijval, welken hij bij de Leden der Vergaderinge van Holland ontmoette, in het tegenftaan van des Landvoogds bedoelingen, welke hij oordeelde, met het algemeene welzijn rechtdraads te ftrijden; ja, dat sommigen zijne Vaderlandfche poogingen openlijk dwarsboomden. Met moeite liet hij zich overhaalen, om nog vijf of zes maanden in 't bewind te volharden; onder beding, dat men hem, ter Dagvaart, met allen ernst onderfteunen, en zijn Berigtfchrift hem niet de handen zoude binden; als mede, dat hij niet zoude gehouden zijn tot eene vaste woonplaatze in *'s Graavenhage.* Voorts befprak hij een daadelijk en onmiddelijk ontflag uit zijnen dienst, in gevalle van handelinge van Vrede met den vijand,

of

of van overdragt van 's Lands Hoogheid, zonder behoudenis van Burgerlijke en Godsdienstige Vrijheid en Voorregten.

De verziende Staatsmans, naamelijk, hadt eenige flikkeringen ontdekt van de gezindheid der Engelsche Koninginne tot eenen vredehandel met Spanje. Dit baarde hem bekommering omtrent de gevolgen voor zijn Vaderland, indien de peis, tusschen de twee Mogendheden, met 'er daad getroffen wierdt. OLDENBARNEVELD deelde zijn vermoeden mede aan de Staaten, die, reeds van elders eenige kundschap bekoomen hebbende, te raade wierden, door hunnen Advokaat, den grond der zaake te doen peilen, bij den Engelschen Gezant Baron VAN BURHORST. 't Geschiedde. Openlijk kwam de Ambasfadeur bij hem uit, voor de gezindheid zijner Meesteresse tot den Vrede met Spanje. Doch zo als de Advokaat, van deeze bekentenisse, opening deedt aan zijne Meesters, voegde hij 'er nevens, dat een woord, tot hem alleen gesproken, naderhand ligtelijk in den hals konde gehaald worden; en verzogt, diensvolgens, dat eenige Staatsleden hem mogten worden toegevoegd, om, in aller tegenwoordigheid, de vraag te herhaalen. De Heer VAN BREDERODE, de President VAN DER MYLE en de Dordrechtsche Pensionaris MENIN wierden daar toe benoemd. Aan deeze Afgevaardigden deedt de Engelsche Baron de zelfde verzekering. Maar, nog dien zelfden naamiddag, den Heer VAN OLDENBARNEVELD bij zich ontbooden hebbende, belastte hij hem het stilzwijgen, alzo haare Majesteit van gevoelen konde veranderen, ter oorzaake van eene pas ingekoomene tijdinge. Deeze hieldt in, het berigt wegens de aanmerrmelijke schade, door den Engelschen Admiraal DRAKE, met het verbranden of doen zinken van een groot getal Spaansche Schepen, in de haven van *Kadix*, den Spanjaard toegebragt.

's Lands Advokaat, door het boven gemelde, reeds vol argwaan tegen den Graaf VAN LEICESTER, wierdt het bijkans tot overloopens toe, zints hij behendiglijk geraakt was aan kennisse van eenige geheime punten van diens Berigtschrift. Een derzelven hieldt in, op den Vredehandel met Spanje aan te dringen, en den Staaten voor te houden, de ondraaglijkheid om uit eigen middelen den Oorlog voor te zetten. Aan de

de zijde des Landvoogds ontstondt hier uit een geweldig misnoegen tegen den Heer VAN OLDENBARNEVELD; op welken hij bestondt hevig uit te vaaren, in 't bijzijn van eenige Afgevaardigden der Staaten, wegens het mededeelen der straks gemelde kundschap, en dezelve ronduit voor onwaarheid te verklaaren. De Landvoogd bleef niet bij louter schelden en heeten liegen. Om van zo ijverigen tegenstreever ontslagen te worden, smeedde hij, ten deezen tijde, eenen aanslag, gemunt op zijne vrijheid, als mede van die van Graave MAURITS. Te weeten, de Graaf VAN LEICESTER, van *Dordrecht*, alwaar hij zich thans onthieldt, in allen spoed, met zijn pakkaadje, na *'s Hage* gereisd zijnde, zondt eenige Engelsche Vaandels na *Delfshaven* en *Maaslandsluis*. 't Zij op den grond van waarschijnlijke gissinge, of van ontvangene kundschap, LEICESTER was niet in de Hofplaats aangekoomen, of de Raadsheeren VAN WYNGAARDEN en KAASENBROOD waarschuwen den Advokaat, in den volgenden nacht, dat de Graaf iets tegen hem in den zin, en het voorneemen hadt, hem te ligten en na Engeland te voeren. Voor daauw en dag begeeft hij zich hier op na *Delft*, en verneemt aldaar, hoe in Zeeland wierdt verteld, dat men hem nevens MAURITS en eenige Staatsleden in verzekering hadt genomen, om voorts na Engeland vervoerd te worden. De schrandere Staatsman geenzins in den wind slaande een gerugt, 't welk, hoewel nu nog ongegrond, nogthans konde gestrooid zijn om den wensch en het doelwit zijner tegenstreeveren aan den dag te brengen, leide met eenigen in beraad, wat nu te doen stondt. 't Besluit viel, Prins MAURITS, zonder een dag toevens, den *Haag* te doen verlaaten, onder voorwendsel van ingekoomene kundschap van een vijandelijken toeleg op Zeeland, waar tegen hij, als Admiraal van dat Gewest, te voorzien hadt. Het besluit was niet genomen en volvoerd, of twee Raadsheeren kwamen OLDENBARNEVELD te *Delft* vinden, en hem verzoeken, de Prins mogt in den *Hage* wederkeeren. Doch hij was daar toe niet te beweegen, voordat hij zekere kennis hadt van de veiligheid, zo voor hem zelven, als voor zijne Doorluchtigheid.

Zo ijverig dus 's Lands Advokaat de slinksche bedoelingen des Landvoogds wederstreefde, even dapper voerde hij ook

in

in den baard eenen iegelijk, die het ondernam, in dezelfde maatregelen te treeden, of de voorfpraak daar van op zich te neemen. Dit ondervonden ten deezen tijde de Hervormde Predikanten. 't Is bekend, hoe LEICESTER, door gemaakte Godsvrugt en fchijnbaaren ijver voor de waare Leere, den eerbied en toejuiching van een goed gedeelte der Geestlijkheid hadt gewonnen. Deeze, ziende het gezag van haar opperhoofd en voorftander aan het daalen, meende niet buiten haar beroep te treeden, met 's Lands burgerlijken toeftand zich aan te trekken, en hun, wien 't bewind daar van was toevertrouwd, met haare bedenkingen te onderhouden. Op den tweeden October des Jaars 1587 verftoutten zich vier Predikanten, zich te laaten aandienen in de Vergadering der Hollandfche Staaten, en, in naame der Zuid- en Noordhollandfche, zo Nederduitfche als Walfche Kerken, dezelven fchriftelijk te vertoonen: „ Hoe zij allerwegen, bij de vroome Christenen „ en beminnaars des Vaderlands, ook bij hen zelve, groote „ droefheid befpeurden, ziende, zints geruimen tijd, niet „ alleen den loop des voordeels op den gemeenen vijand ge- „ ftuit, maar ook de Landen fchendig benadeeld; en hier uit „ gefchapenheid van 't uiterfte verderf en verbreekinge van „ het verbond met Engeland, door tweedragt van Regeerders „ en Gewesten. Aan alle opregte Christenen, en nog veel „ meer hun, Gezanten Gods en Regeerders in zijn huis, „ ftondt het vrij, 's Lands welvaart bij de Overheid te hel- „ pen bevorderen: dus baden zij, dat de Staaten, thans ver- „ gaderd om te raadpleegen op een antwoord aan zijne Door- „ luchtigheid (LEICESTER), niets wilden in agt neemen, dan „ Gods eere, en 's Lands en der Kerken behoudenis. Zij „ vertrouwden wel, dat deeze den Heeren ter harte gingen; „ maar, *zeiden ze*, 't gebeurde zomtijds, dat eenig bijzonder „ inzigt het oog des vernufts van de rechte ftreek afleidde: „ dies baden zij den Almagtigen God, den Staaten de genade „ te verleenen, dat zij, ontledigd van alle hinderlijke harts- „ togten, zich tot een heilzaam befluit mogten fpoeden, en „ haare Majefteit (van Engeland), nevens zijne Doorluchtig- „ heid, niet verder te verwijderen." In 't eerst ontvongen de Predikers een zagt antwoord. Doch de Heer VAN OLDEN-

BAR-

BARNEVELD, 't onvreden, dat lieden, eenigljk geroepen om voor 't heil der ziele te waaken, dus buiten hunnen kring traden, voerde den Afgevaardigden, eenige dagen laater, van der Staaten wegen, met eenige fcherpheid, te gemoete „ dat 'er „ niets ftondt in hun Vertoog, of de Heeren Staaten wisten 't, „ en nog veel meer daar toe; dat de zelfde Heeren 's Lands „ welvaart niet minder dan zij behartigden, en daar in wel „ zouden voorzien buiten hun: dies de vertooners wel thuis- „ waarts mogten keeren, en de Heeren met de zaaken begaan „ laaten."

LEICESTER, gelijk bekend is, keerde, eerlang, te rug na *Engeland*, afftand gedaan hebbende, op bevel zijner Koningin- ne, van zijn bewind over de Nederlanden. Van dien kluister bevrijd, waren, zedert, de Staatsleden bedagt op zommige veranderingen in den algemeenen toeftand en 't beleid van zaaken. Het Stadhouderfchap van het Sticht van *Utrecht* ftondt thans open. OLDENBARNEVELD was van verftand dat 's Lands oirbaar vorderde, dit Gewest, met Holland en Zeeland, onder éénen Stadhouder, van nieuws te vereenigen. Om de gezindheid der gemoederen te peilen, hieldt hij verftand met eenige Stichtfche Heeren. Met veele moeite haalde hij dezelve tot zijn Ontwerp over. Diensvolgens wierdt, in de maand Februarij des Jaars 1590, de Stadhouderlijk waardigheid van het Sticht van *Utrecht* aan Prinfe MAURITS opgedraagen.

Meer en meer aangenaam, bij 's Lands Staaten, om zijnen ijver voor het algemeene welzijn, wierdt, onder dit alles, de Advokaat, en ondervondt hij daar af, nu en dan, fpreekende bewijzen. De vermaarde verrasfing van *Breda*, door middel van een Turf- fchip, was een aanflag, door hem, onder de hand, begunftigd en voortgezet. Tot loon daar van bekwam hij ten gefchenke een fraaien vergulden Kop, op welken de gantfche gefchiedenis kunftiglijk gedreeven was. Een ander blijk van genoegen in zijnen dienst, beweezen hem, niet lang daar naa, de Staaten van Holland, ter gelegenheid dat hem een Zoon gebooren was, WILLEM, naderhand *Heer van Stoutenburg*. De Staaten ftonden als getuigen over deszelfs Doop, befchenken den Vader met eenen Kop, bij wijze van Pillegave, ter waarde van zeshonderd guldens, en het Kraamkind met eene Lijfrente van tweëhonderd Guldens 's jaars. On-

Onder de veelvuldige bezigheden, welke de Staaten om handen hadden, was het ſtuk der Kerkenordeninge tot nog toe op geenen vasten voet gebragt. Reeds in den Jaare 1582 hadt men daar omtrent eenig Plan beraamd, en de Heer VAN OLDENBARNEVELD, als een der Gemagtigden, daar in de hand gehad; doch, om veelvuldige beletzelen, was het, tot in den Jaare 1591, niet tot ſtand gebragt. Nu verdroot het den Advokaat, dat een ſtuk, van zo veel invloeds op de openbaare rust, ſloerende wierdt gehouden. Van hier dat hij, ten deezen tijde, den Staaten ernſtig aanraadde, om het ontworpen Plan, van nieuws, te doen onder handen neemen, en het voorts in orde en in trein te brengen. Om den Kerkelijken genoegen te geeven, meende hij, moesten, behalven acht Gemagtigden uit de Staatsvergaderinge en de Geregtshoven, even zo veele Predikanten daar toe benoemd worden. Spoedig hadt men het werk gereed, en zondt het aan de Geregtshoven; die het goedkeurden. Doch bij zommige Steden, gelijk ook bij een goed aantal Predikanten en Kerkenraaden, ontmoette het zo veel tegenſtands, dat de bekragtiging daar van agter bleef, hoe zeer ook de Advokaat, op de daadelijke invoeringe der beraamde Kerkenorde, van tijd tot tijd bleef aandringen.

Bij de aanvaarding van zijn Ampt hadt de Heer VAN OLDENBARNEVELD bedongen, niet te zullen gehouden zijn tot buitenlandſche bezendingen, dan met zijne eigen goedkeuring. Hij hadt dus aan zich voorbehouden, om over de voegzaamheid van 't bekleeden van zulk eenen post te mogen oordeelen. Deeze boodt zich aan in den Jaare 1598. Elk hadt thans den mond vol van den overdragt der Veréénigde Nederlanden, van Koning PHILIPS op zijne Dogter ISABELLA KLARA EUGENIA. Het listig Spaanſche Hof meende, door deezen afſtand, de Vereenigde Gewesten ligter tot Vredehandel te zullen brengen. Doch OLDENBARNEVELD en andere doorziende Staatsmannen hielden dit werk verdagt; zij beſchouwden het als een ſtrik, den Staaten geſpannen, om hen te ligter in 't net te brengen. Van hier dat men te raade wierdt, Gezanten te zenden na Frankrijk en Engeland, om de beide Mogendheden tot volharden in den Oorlog te beweegen. Tot het Gezantſchap

schap na het eerstgenoemde Koninkrijk, liet zich de Heer VAN OLDENBARNEVELD gebruiken. JUSTINUS VAN NASSAU, Admiraal van Zeeland, Bastaard Zoon van Prinse WILLEM DEN I, was zijn Amptgenoot. Te *Angers* hadden de Gezanten gehoor bij Koning HENRIK DEN IV. In eene beknopte Aanspraak vertoonde de Advokaat, aan zijne Majesteit, de kragt van het Verbond, onlangs door de Staaten met dezelve geslooten, en met hoe veel gronds het houden daar van verwagt wierdt. Hij voegde daar nevens, van wegen zijne Meesters, eene belofte van onderstand in geld, schepen en manschap, te water en te lande. Om den Koning te meer over te haalen, door het streelen van deszelfs eerzucht, stondt hij stil op den roem, welke 'er, voor zijne Majesteit, gelegen was in het vernederen der Spaansche hooghartigheid, in tegenoverstelling der schande, van zich den vrede te laaten opdringen door eenen vijand, wien men, door moedigen tegenstand, ligtelijk de wet zoude kunnen voorschrijven. Koning HENRIK hier op geantwoord hebbende, dat de nood hem tot vrede dwong, verklaarde de Advokaat te vertrouwen, dat de aanbieding der Staaten strekken zoude, om zijne Majesteit beter voorwaarden, dan zonder dezelve, te zullen doen bedingen van den Spanjaard. Afzonderlijk ontving de Heer VAN OLDENBARNEVELD verzekering, voor de Staaten,. van eenen onderstand in penningen, en dat zijn beste Oorlogsvolk altoos ten hunnen dienst zoude weezen.

In Frankrijk den last volbragt hebbende, stak de Advokaat met zijnen Amptgenoot over na *Engeland*, van waar het Staatsch Gezantschap reeds vertrokken was. Met eene dus lang nooit gehoorde vrijmoedigheid, gaf hij aan Koninginne ELIZABET te verstaan, „ dat in gevalle haare Majesteit, op het „ voorbeeld van Frankrijk, met Spanje den vrede sloot, de „ Nederlandsche Staaten eerder zouden besluiten tot den gevaarlijksten vrede, dan alleen den last des Oorlogs blijven torschen." Een looze trek, meent men, was deeze van den schranderen Staatsman, om alzo de Engelschen te polschen, of zij zelven niet den vrede zouden van de hand wijzen, wanneer zij verstonden, dat de Staaten tot denzelven zouden kunnen besluiten.

Geene

Geene blijken van verwijderinge, tusschen Prins MAURITS en den Advokaat, hadt men tot nog toe vernomen, zo min als bij den laatstgenoemden eenigen argwaan tegen zijne Doorluchtigheid. Dit heilloos misverstand mag, in zekeren zin, gedagtekend worden van de overwinninge, door MAURITS in den slag bij *Nieuwpoort* bevogten. Nevens de andere Afgevaardigden te velde, een van welke was de Heer VAN OLDENBARNEVELD, hadt deeze zich begeeven na *Ostende*; den dag des Gevegts hadden ze aldaar, vol bekommeringe over den uitslag, doorgebragt. Dit vertoeven der Afgevaardigden, op eenigen afstand van het Slagveld, namen 's Prinsen Hovelingen te baate, om oneenigheid te verwekken, en 's Lands Regenten, bij de smalle Gemeente, in kleinagting te brengen; zij verspreidden, en zogten elk in den mond te geeven, dat ze dapper in 't raad geeven waren, wanneer zij zelven buiten gevaar bleeven, terwijl ze den Veldheer, en 't gantsche Leger, ter hunner eigen beveiliginge, in den uitersten nood gebragt hadden. Nevens zijne Amptgenooten gaf zulks aanleiding tot verwijderinge aan den Advokaat, van wien men, daarenboven, vermeld vindt, dat hij, van nu af aan, vermoedens begon op te vatten, dat MAURITS stondt, zo niet na de Opperste magt, althans na hooger aanzien, dan hij tot nog toe gehad hadt.

In de maand April des Jaars 1603 overleedt ELIZABET, Koningin van Engeland, en wierdt, straks daar naa, tot haaren Opvolger uitgeroepen, JAKOB DE I, Koning van Schotland. In de onderstelling dat deeze verandering van Opperhoofd merkelijken invloed konde hebben op den staat hunner zaaken, besllooten straks de Staaten, aan den nieuwen Koning, een plegtig Gezantschap af te vaardigen. Dit wierdt bekleed door FREDERIK HENRIK, broeder van Prinse MAURITS, WALRAVEN, *Heer* VAN BREDERODE, JAKOB VALKE, Rentmeester van Zeeland, en onzen Advokaat VAN OLDENBARNEVELD. Hun last hieldt in, den Koning op te zetten tegen den Spanjaard, en te beweegen tot ondersteuning der Vereenigde Gewesten, met naame ook om de elf Schepen, met toestemming der overleedene Koninginne, met Mond- en Krijgsbehoeften, in Engeland, belaaden, tot ontzet van *Ostende*, van daar te mogen

voeren. Toen zij, bij den Koning, eenige geneigdheid tot vrede met Spanje bespeurden, zogten zij een spaak in 't wiel te steeken, tot bedwang van den reeds begonnen loop der onderhandelingen, door de aanmerking, dat, na verloop van nog eenige weinige jaaren krijgvoerens, Spanje van zelve den vrede en de vrijheid zoude aanbieden. Om kragt te geeven aan deeze bedenkinge, en ten blijke van zijne nauwe verstandhoudinge, bragt de Advokaat ten voorschijn zekeren Brief van den Hertoge VAN BRUNSWYK, in welken deezen meldde, zulk een oogmerk van Koning PHILIPS, uit Keizer RUDOLF, in vertrouwen, verstaan te hebben. 't Gevolg daar van was, het sluiten van een Verbond tusschen Frankrijk en Engeland, waar in de Staaten mede begreepen waren.

Niet ongegrond bleek, eerlang, geweest te zijn, des Advokaats vermoeden, bij den Engelschen Koning geopperd, omtrent de aanstaande geneigdheid van het Spaansche Hof tot vrede. Verscheiden oorzaaken, bij den schranderen Staatsman voorzien, spanden te zamen ter bewerkinge van zulk eene gezindheid. Meer dan driehonderdduizend Krooneu ter maand kostte Koning PHILIPS de Oorlog: eene somme, reeds voor jaaren lastig, doch nu ondraagelijk geworden. Dit geldgebrek was oorzaak, dat de Koninklijke Veldheer, Markgraaf VAN SPINOLA, geenen kans ziende om den krijg, met eenigen roem, te blijven voeren, bij zijnen Meester, op eene Vredehandeling ernstig aandrong. Met deezen paarden hunne aanzoeken eenige Spaansche Grooten, te gader met de Portugeezen, thans aan het Spaansche juk onderworpen, klaagende, dat door de overwinningen der Staatschen ter Zee, hun Koophandel en Scheepvaart, zo in 't Oosten als in Europa, geheel ten gronde ging. De Aardshertogen, ALBERTUS en ISABELLA, voegden hunne wenschen daar nevens.

Reeds in den Jaare 1606 lieten de laatstgenoemden, aangaande hunne gezintheid, eenige opening doen, onder andere aan den Heere VAN OLDENBARNEVELD. Wijd van een loopende waren deswegen de gemoederen, hier te Lande. Zommigen beschouwden den Vrede als volstrekt hoopeloos. Eenigen, en onder deeze was Prins MAURITS, begeerden den vrede niet, al konde dezelve bewerkt worden. De Prins, door Krijgsroem

ver-

vermaard geworden, zogt dien nog wijder te doen klinken, door het voortzetten van den Oorlog. Zijne gezintheid wierdt gesterkt door de winzucht van Hollandsche en Zeeuwsche Kooplieden, dugtende, uit den Vrede, verloop van handel, en het wederkeeren daar van na *Antwerpen*, van waar hij vooral herwaarts was overgebragt. Een derden aanhang vondt men, en aan het hoofd van dien 's Lands Advokaat, die den Vrede als wenschelijk en noodig aanmerkten, en tot het bewerken van derzelven, op eerlijke voorwaarden, de gelegenheid thans gebooren agtten. De Advokaat wist, dat Holland den Oorlogslast voornaamelijk op den hals hadt, en, ondanks de verhooging van veele Imposten, in de laatste negen jaaren, zesentwintig millioenen guldens was ten agteren geraakt: eene schuld, die, bij 't voortzetten van den Krijg, van tijd tot tijd moest verzwaard worden.

Onder dit alles kende OLDENBARNEVELD het vermogen van Prinse MAURITS, en de onmogelijkheid, om zonder diens medewerking in zijnen wensch te slaagen. Met beleid en overleg moest dan het stuk ondernomen worden. Om zijne Doorluchtigheid eenigzins aan de hand te doen koomen, en te beweegen tot het hooren van den Spanjaard, die, in den Jaare 1607, daadelijke voorslagen van Vrede hadt gedaan, bragt hij den Prinse onder 't oog „ dat de voorgeslagene Vredehandeling niet te verwerpen was, naardien de Koning van Engeland, die het Oorlogvoeren werkeloos aanzag, daar door tot kragtiger bijstand zoude genoopt worden. Ook zou de Koning van Frankrijk, die eene hooger bedoeling, dan een enkel bondgenootschap met de Staaten, hadt, niet ledig zitten, ziende dat de weg tot Vrede hun wierdt aangewezen. Met dit alles was hij 't eens met zijne Doorluchtigheid, dat, zonder eene voorafgaande erkentenis van de vrijheid en onafhankelijkheid deezer Landen, geene onderhandeling moest begonnen worden." Aan 't einde van 's Mans redenen hieldt zich Prins MAURITS, alsof hij zich door den Advokaat hadt laaten overhaalen. 't Gevolg daar van was, eene Wapenschorzing van acht maanden met den vijand. De bekragtiging daar van, door den Spaanschen Koning, gaf aanleiding tot merkelijke oneenigheid onder de Staatsleden. Eene

talrijke Vloot, onder den Admiraal JAKOB VAN HEEMSKERK uitgezonden, en die, ten koste van het leeven diens Vlootvoogds, de zege hadt bevogten bij *Gibraltar*, bevondt zich nog in die vaarwaters. Bij de bekragtiging der Wapenfchorzinge, wierdt op het te rug ontbieden van der Vloot aangedrongen. Verfcheiden Leden, ter Algemeene Staatsvergaderinge, befchouwden dien eisch als een blijk van de vijandelijke loosheid, en dat men de Staaten zogt te ontwapenen, om hun vervolgens onverhoeds op het lijf te vallen. In dit begrip ftondt Prins MAURITS, en beweerde, uit dien hoofde, dat de Vloot eerder verfterkt, dan opontboden diende te worden. Van een ander verftand was OLDENBARNEVELD, ftaande houdende, dat 'er geen raadpleegen viel over 't gebruik der Zeemagt, vermids de belofte der Staaten, aan Spanje gedaan, haar geenen onderftand te zullen toezenden, het wederkeeren na de Vaderlandfche Havens van zelf infloot. Zijn gevoelen hadt de overhand, en deedt, ter Algemeene Vergaderinge, bij de meerderheid, tot het opontbod befluiten.

Terwijl de Wapenfchorzing duurde, en met een de onzekerheid, wat 'er het gevolg van zijn zoude, 't zij verlenging daar van, of 't hervatten van den Oorlog, woelden tegen elkander de voorftanders van den Oorlog en van den Vrede. Prins MAURITS, op het krijgvoeren belust, nam, nevens andere middelen, de Predikanten te baate, om de zulken, die van Vrede fpraken, van heimelijk verftand met den vijand in verdenking te brengen. Onder 't gemeen won hier door zijne Doorluchtigheid veele aanhangers. De Advokaat, daarentegen, wist, door zijn fchrander beleid en inneemende voordragt van redenen, tot zijne vredegezinde gevoelens over te haalen de Regenten van de meeste Hollandfche Steden, bij welke hij groot gezag hadt.

Merkelijk ongenoegen, intusfchen, ontftondt, uit deezen ftrijd van gevoelens, tusfchen de twee aanzienlijke perfoonaadjen. Prins MAURITS kon niet dulden, dat een Man, verre beneden hem in afkomst en rang, hem geftadig den voet dwars zette, en zomtijds deedt tuimelen. Zo hoog klom eens het Vorftelijk ongenoegen, naar verhaal van zommigen, dat de Veldheer den Advokaat openlijk heette liegen, met eene dreigende

gende opligting van zijne hand om hem te slaan. OLDENBARNEVELD, daarentegen, gaf niet onduidelijk zijne bekommernis te verstaan, dat 's Prinsen ijver voor den Oorlog ten grondslage hadt, zijn zoeken van meerder gezag in den Staat, dan met deszelfs vrijheid bestaanbaar was. Misschien ware, van toen af, de verwijdering verder toegenomen, zonder de tusschenspraak van den Franschen Gezant JEANNIN, die, voor dit maal, de verdeeldheid wist bij te leggen.

Onder dit alles hadt OLDENBARNEVELD, en die 't met hem hielden, bewerkt, dat, met den vijand, over Vrede of Bestand, in nadere onderhandeling zoude getreeden worden. *'s Graavenhage* wierdt tot de plaats daar van, en 's Lands Advokaat tot eenen der Staatsche Gemagtigden benoemd. In den aanvang des Jaars 1608 opende men de vermaarde Bijeenkomst. De Advokaat voerde hier voornaamelijk het woord, van wegen de Algemeene Staaten. Mannentaal sprak hij tot de Spaansche Afgevaardigden, om te doen verstaan eene volstrekte ongezindheid tot het treeden in verdere onderhandeling, 't en zij, als een voorafgaand punt, de vrijheid en onafhankelijkheid der Staaten alvoorens erkend waren. Even ernstig sprak hij voor de vrijheid van den Scheepvaart op de Oostindiën, van welken de vijand afstand begeerde. De Advokaat wierdt hier in ondersteund door Prins MAURITS. Doch hunne inzigten waren niet de zelfde. MAURITS drong op deeze vrijheid, omdat hij meende, dat dezelve nimmer toegestaan, en, diensvolgens, met het afbreeken van de onderhandelinge, de Oorlog zou hervat worden. OLDENBARNEVELD was van begrip, dat de Spanjaard, zo in 't naauw gebragt als hij was, liever de begeerde Scheepvaart zou inwilligen, dan den Krijg vernieuwen.

Geduurende de onderhandeling, liep de Wapenschorzing ten einde. Veel werks kostte het den Advokaat, om Prins MAURITS, en anderen, die na het wederopvatten der Wapenen verlangden, in de verlenging daar van te doen stemmen. Hij hadt te doen, behalven eenige Gewesten, ook met de Fransche en Engelsche Gezanten. Zijn vindingrijk vernuft behaalde de overhand, door te bedingen, dat de Wapenstilstand tot aan het einde des jaars, doch de onderhandeling niet langer dan

 twee

twee maanden zoude duuren. Op deezen grond tradt ook zijne Doorluchtigheid in 't gevoelen van den Advokaat.

Een kunstigen trek, staande de onderhandeling met den Spanjaard, speelde de Heer VAN OLDENBARNEVELD aan Prinse MAURITS. Om Koning HENDRIK DEN IV, bondgenoot der Staaten, wendig te maaken van den Oorlog, hadt men hem voorgeleid den Staat van Oorlog, opgemaakt door Prins MAURITS en den Raad van Staate, en daar uit getoond, dat 's Lands inkomsten, vermeerderd met den onderstand van Frankrijk, niet toereikende waren om den Oorlog met een gelukkigen uitslag voort te zetten. Doch MAURITS hadt niet begreepen, dat de Advokaat hem de Oorlogskosten te hoog hadt doen stellen, en daar door te wege gebragt, dat de Fransche Koning de toestemming niet konde geeven tot eenen onderstand, boven zijn vermogen.

Intusschen ontmoette de Onderhandeling zo veele zwaarigheden, dat men wel ras de onmogelijkheid vernam van het sluiten van een bestendigen Vrede. Duidelijk zag dit 's Lands Advokaat; die hierom neigde tot een Bestand voor een geruimen tijd. Hij wierdt daar in ondersteund door JEANNIN, Gezant van Frankrijk, als die een Bestand, bij welken 's Lands vrijheid wierdt erkend, even voordeelig oordeelde, als een vasten Vrede, voor zijns Meesters inzigten omtrent de Nederlanden.

Koning HENRIK, naamelijk, ging, een deezen tijde, zwanger van een plan, om, 't eenigen dagen, zich een hoog gezag in de Vereenigde Gewesten te doen opdraagen. Om de gewigtige gevolgen daar van, voor 's Lands Advokaat, moeten wij van het gehandelde daar omtrent kortelijk verslag doen.

Ter bereikinge van zijn doelwit, hadt Koning HENRIK, hier te Lande, vrienden noodig. Onder andere zogt hij den Heer VAN OLDENBARNEVELD te winnen. Zijne beide Zoonen vertoefden thans ten Franschen Hove, en wierden aldaar met gunstbewijzen overlaaden. Aan den Vader boodt de Gezant JEANNIN, van 's Konings wegen, een geschenk aan, 't welk, naa lang weigeren, aangenomen, en door hem zelven, naderhand, op twintigduizend guldens wierdt begroot. Of hij in deezen wel of kwalijk gehandeld hebbe, zullen wij niet be-

oor-

oordeelen. Voorzigtiger hadde hij gewisselijk gehandeld, door het geschenk te wijzen van de hand; hoewel uit het aanneemen geenzins kan worden afgeleid, dat hij slinksche oogmerken of het onheil van den Staat bedoelde. Hoe 't hier mede zij, ondanks den ijver van Prinse MAURITS voor het hervatten van den Oorlog, en niettegenstaande de handel, over het sluiten van een veeljaarig Bestand, was afgebroken, liet de Heer VAN OLDENBARNEVELD niet af, op de noodzaakelijkheid daar van aan te dringen. Op zeer veel schimps en onaangenaams kwam hem dit te staan. Het regende wel haast van Spot- en Smaadschriften, in welke de Advokaat als een smeeder van verderflijke aanslagen wierdt doorgestreeken. Men vertoonde hem in dezelve, als iemand, welke, door het groot gezag, welk hij zich hadt weeten aan te matigen, mannen van veel hooger staat (Prins MAURITS, onder andere) lastig viel, en zijns gelijken verre boven 't hoofd gewassen was. In zekere Brieven, heimelijk gestrooid, wierdt het Bestand vertoond als een listige vond des vijands, en de Advokaat, als zich bedienende van] slinksche middelen om het door te drijven, waardig gekeurd eenen schandelijken dood te sterven.

De Heer VAN OLDENBARNEVELD, dus bloot gesteld aan openlijke tegenspraake en de schendzucht van duisterlingen, vondt geraaden, zich te onttrekken aan soortgelijke onaangenaamheden, door het nederleggen van zijne bedieninge. In de Vergadering van Holland verscheenen zijnde, vertoonde hij aldaar „ dat het misnoegen en de haat der Grooten hem niet „ overwagt overkwamen; dat hij, evenwel, om zijn Vader„ land dienst te doen, nimmer eenige gevaaren hadt ontzien, „ houdende hij zich, tegen alle geruchten en toevallen, gewa„ pend met den troost van een gerust geweeten; doch dat „ hij nu, de in zich zelve onaangenaame zaak van 't Bestand „ verzwaard ziende met den haat tegen zijnen persoon, den „ Staaten verzogt, eenen anderen dienaar, die minder gehaat „ was, zijne plaats te doen vervangen, om 's Lands welzijn „ te behartigen." 't Woord was 'er naauwlijks uit, of de Staatsman verliet de Vergadering. Terstond na zijn vertrek ging men aan het raadpleegen, en besloot, eenige Gemagtigden aan hem te zenden, met verzoek, dat hij den Staat, wel-

ken hij zo lang en getrouw hadt gediend, in deeze bezwaarlijke tijden niet wilde verlaaten, maar voortgaan om dien van zijnen raad te dienen. Zulk een blijk van vertrouwen was meer dan genoeg, om den Heer VAN OLDENBARNEVELD van besluit te doen veranderen. Van nieuws aanvaardde hij zijn zwaarwigtig ampt.

De zaak van het Bestand was nog al het groote onderwerp, 't geen MAURITS en OLDENBARNEVELD van elkanderen verwijderde. Zij wierden, eenigermaate, tot één gebragt, door de herhaalde tusschenkomst van den Franschen Gezant JEANNIN; welke zijne Doorluchtigheid van gevoelen deedt veranderen, door het vertoonen van eenen Brief van zijnen Meester, inhoudende eene weigering van onderstand, in gevalle men, zonder naar voorslagen te luisteren, den Oorlog wilde doorzetten. OLDENBARNEVELD versterkte 's Prinsen geneigdheid tot het Bestand, door de bewilliging, dat, geduurende hetzelve, dertigduizend man behoorden op de been gehouden te worden. 't Een en ander hadt ten gevolge, dat Prins MAURITS, even sterk als hij voorheen tegen het Bestand was vooringenomen, nu voor hetzelve ijverde.

Naa lang en veel onderhandelens, wierdt men 't, eindelijk, eens, ook ter Algemeene Vergaderinge, omtrent het aangaan van een Bestand, op den elfden Januarij des Jaars 1609. Den hoofdzaaklijken inhoud van het kloekmoedig besluit, op dien dag uitgebragt, zullen wij hier nederstellen, vermids men zo het ontwerpen als daadelijk aanneemen van hetzelve inzonderheid hadt te danken aan het beleid en vernuft van den Heere VAN OLDENBARNEVELD. Het hieldt in, dat in gevalle de handeling over Bestand verderen voortgang hadde, het eerste en voorafgaande punt niet anders dan op de volgende wijze moest worden ingerigt: „ Dat de Aardshertogen, ten overvloede, zo „ wel in hunnen naam als in dien des Konings van Spanje, „ verklaarden, te vrede te zijn om met de Heeren Staaten der „ Vereenigde Gewesten te handelen, in de hoedanigheid en als „ dezelven houdende voor vrije Landen, Gewesten en Staaten, „ op welke zij niets eischten, en dat zij met hun, in de gemelde naamen en hoedanigheden, een Bestand aangingen; dat „ men niet zou gedoogen, dat 'er eenige Kerkelijke of Wae-

„ reld-

„ reldlijke zaaken, ftrijdig met de gemelde vrijheid, wierden „ voorgeflagen, noch nieuw uitftel gezogt, ter oorzaake van „ den Indifchen handel of andere punten: en zo het tegen- „ deel, van wegen den Koning van Spanje of de Aardsher- „ togen, gedreeven wierdt, langer dan acht dagen, *dat men* „ *alsdan de handeling afbreeken, en met gemeene magt,* „ *en, indien het konde zijn, met hulp der Koningen, Vor-* „ *ften en Staaten, begunftigers der goede zaak, de Wape-* „ *nen wederom zou opvatten.*" Door zulk een befluit handhaafde de Advokaat de Vrijheid en Onafhankelijkheid der Staaten, zonder de erkentenis van welke zommige Gewesten thans een Beftand wel zouden hebben willen aangaan. De zaaken zulk eenen keer hebbende doen neemen, vertrok de Heer VAN OLDENBARNEVELD, nevens andere Gemagtigden, na *Antwerpen*, alwaar eene nadere bijeenkomst was beleid, tusfchen de wederzijdfche Afgevaardigden, en tekende aldaar, op den negenden April, het verdrag van een Beftand, welks duuring gefteld was op den tijd van twaalf jaaren.

Naa het tot ftand brengen van dit volwigtig onderwerp, hielden twee zaaken, Prins MAURITS betreffende, den Advokaat onledig. De eene raakte de inkomften, de andere den invloed zijner Doorlugtigheid op de Regeering. Bij het opfchorten van den Oorlog zou de Prins merkelijk nadeel lijden, indien zijne Krijgswedde ingehouden of befnoeid wierdt; om nu niet te zeggen dat hij met 'er daad, zints de Wapenfchorzing, weezenlijke fchade leedt, door het misfen van zijn aandeel in de brandfchattingen. Door den Franfchen Gezant JEANNIN wierdt op fchaêvergoedinge ernftig aangedrongen; aangaande de billijkheid daar van was de Advokaat volkomen eens met denzelven, doch tevens van oordeel, dat in de wijze der bezorginge met omzigtigheid moest gehandeld worden. Indien men, onder het handelen over Beftand, de zaak op 't tapijt bragt, zonde het fchijnen, meende hij, alsof de Prins daar mede was overgehaald ter bewilliginge van eene zaak, welke, dagt hij, ook buiten denzelven zou kunnen voltrokken worden. 't Gevolg hier van was, dat den Prinfe, nevens 't behoud zijner wedde, ten beloope van tachtigduizend guldens, eene gelijke fomme, ter fchaêvergoedinge van

brandschattingen en verbeurdverklaaringen, wierdt toegeleid, ieder jaar, zo lang het Bestand zoude duuren.

Meer zwaarigheids was 'er vast aan de vermeerdering van aanzien en gezag, welke de Koning van Frankrijk, met oogmerk om Prins MAURITS nader aan zich te verbinden, aan denzelven, in de Nederlanden, zogt te doen opdraagen. Van het stilstaan der Krijgsbedrijven moest het natuurlijk gevolg zijn, vermindering van invloed, naardien zijne Doorluchtigheid, meestal te velde zijnde, zich met zaaken van Regeeringe weinig hadt bemoeid, en vooral van de Krijgslieden meest na de oogen was gezien. Veelen beschouwden 't, uit dien hoofde, als betaamelijk, dat hem, ook hier omtrent, eenige vergoeding wierdt gedaan. De Advokaat zelve was, 't eenigen tijde, niet afkeerig van de opdragt van meerder gezag, doch veranderde, naderhand, van gevoelen: misschien, omdat hij daar uit voor hem zelven eenige vermindering van invloed te gemoete zag.

En, inderdaad, de Heer VAN OLDENBARNEVELD, hoewel een dienaar der Staaten van Holland, vermogt thans bijkans alles in het Gemeenebest. Door zijne langduurige diensten, aan deeze Staaten beweezen, hadt hij derzelven volkomen vertrouwen gewonnen, en wist de stemmen hunner Vergaderinge, doorgaans, naar zijnen zin te leiden. Van wegens Holland was hij de gewoonlijke Afgevaardigde ter Algemeene Staatsvergaderinge, en hadt ook aldaar zo veel invloeds verworven, dat hij de stem van zijn Gewest zeer wel wist te doen gelden, naardien de meeste overige Provincien zich gereedelijk naar Holland voegden.

Dit niettegenstaande meenden zommige kundige Staatsleden, merkelijke gebreken te bespeuren in den tegenwoordigen vorm van Regeeringe. Een derzelven was, het mangel aan een vastgesteld middel, om de geschillen, tusschen de bijzondere Gewesten, en tusschen de Steden van ieder Gewest, volstrektelijk en met gezag te beslissen. Hierom sloeg men voor, als een tweeledig middel, om den Prinse grooter gezag op te draagen, en het bedoelde gebrek te verhelpen „ het oprigten „ van eenen Raad van Regeeringe, aan welks hoofd Prins „ MAURITS zou gesteld worden; dat aan deezen Raad staan

„ moest,

„ moest, de beslissing van alle geschillen, tusschen de Ge-
„ westen ontstaan, als mede de uitvoering van de besluiten
„ der Algemeene Staaten, zelf, des noods, door geweld; en
„ dat voorts de Raad op alle andere zaaken van Regeeringe
„ mogt raadpleegen en besluiten." Verscheiden raadpleegingen vielen op dit ontwerp. De Advokaat VAN OLDENBARNEVELD, bedugt, zo wel voor vermindering van eigen aanzien, als voor nadeelige gevolgen van 's Prinsen dus hoog geklommen gezag, wordt gemeenlijk gehouden voor den voornaamsten bewerker van het telkens verschuiven, en vervolgens het geheel ter zijde stellen, van veranderinge in den Regeeringsvorm.

De Kerkelijke oneenigheden, welke, kort naa den aanvang des Bestands, de Vereenigde Gewesten, vooral Holland, begonnen te beroeren, verschaften den Heere VAN OLDENBARNEVELD zeer veele moeite en onaangenaamheden. Een vriend van gemaatigdheid, en afkeerig van het stoutmoedig bepaalen van duistere Leerbegrippen, neigde hij, al vroeg, over tot de zijde der Remonstranten, wien, veelal, de naam naaging van de twee gemelde hoedanigheden. Eene nieuwe bron was deeze van verwijderinge, tusschen Prins MAURITS en den Advokaat, als wordende de eerstgemelde gemeenlijk gehouden, den Contra-Remonstranten ijverig te zijn toegedaan. OLDENBARNEVELD, gelijk wij, te vooren, hebben aangetekend, hadt de hand gehad, in den Jaare 1591, in het ontwerpen van eene Kerkenordeninge, doch niet kunnen slaagen in het doen invoeren van dezelve. Van nieuws bragt hij, in den Jaare 1611, dit onderwerp op het tapijt, en ijverde sterk voor de invoering. Zijn inzigt hier omtrent was, vermits, bij de genoemde Kerkenordening, aan de burgerlijke Overheid groot gezag in Kerkelijke zaaken wierdt gelaaten, langs deezen weg de Kerken te voorzien van Leeraars, geneigd tot gemaatigdheid en vrede. En 't geschiedde, veelligt, door zijne bewerking, dat in den aanvang des Jaars 1612, bij de Staaten van Holland, het besluit wierdt genomen, hoewel de nieuwe Kerkenordening nog niet was ingevoerd, volgens 't welk „ ieder Stad of Dorp, indien de Regeering aldaar zulks
„ geraaden vondt, in het beroepen van Kerkendienaaren, bij
„ voorraad, naar de gemelde Kerkenordening zich hadde te
„ schik-

„ schikken." Nog eenen stap deedt de Advokaat, ter handhaavinge van den Vrede in de Kerk van Nederland. Hij kende den smaak van Koning JACOB DEN I van Engeland; een Vorst, beter passende op een Godgeleerden Stoel dan op een Koninklijken throon; hij kende, bovendien, 's Vorsten invloed op verscheiden Staatsleden hier te Lande, en hoe veel het zoude afdoen, indien deeze den Vrede aanraadde. Ten dien einde vondt de Heer VAN OLDENBARNEVELD middel, om den Koning den waaren staat der Nederlandsche Kerkgeschillen te doen voordraagen, en voorts Brieven van daar, aan de Algemeene Staaten, gelijk ook aan die van Holland, te doen afgaan, bij welke de betwiste Leerstellingen in zulk een licht geplaatst wierden, dat de wederzijdsche voorstanders, bestaanbaar met de liefde tot de waarheid, elkander konden en behoorden te verdraagen. Doch deeze zucht tot gematigdheid was van heillooze gevolgen voor de Advokaat. Zijn zoeken van verandering in den Godsdienst (dus noemde men zijne straks vermelde bemoeijingen) hadt, zeide men, ten grondslage, omdat hij het Land aan Spanje hadt verkogt. Zelf ging hem de naam naa, van een Loontrekker te zijn van dat Koninkrijk, en dat hij Spaansch geld uitdeelde, ten nadeele des Vaderlands. Het oog hebbende op den Heer VAN OLDENBARNEVELD, liet de Heer AARSSEN van zich gaan, dat het gezag van sommigen niet zo vast gevestigd was, of het konde nog wel ter neder geworpen worden.

OLDENBARNEVELD, hoewel dus een voorwerp der opspraake van de zulken, wien zijn hoog gezag in den weg stondt, verzuimde daarom niet, op middelen bedagt te zijn, ter bereikinge van heilzaame doeleinden, of om het Land van drukkende lasten te ontheffen. Het Jaar 1616 leverde hier van een bewijs op. Bij het Verdrag, in den Jaare 1585, met Koninginne ELIZABET aangegaan, was bepaald, dat, ter verzekeringe van de betaaling der opgeschortene penningen aan de Staaten, de Stad *Vlissingen* met het Kasteel *Rammekens*, op het Eiland *Walcheren*, en de Hollandsche Stad *den Briel*, door haare Majesteit met Troepen zouden bezet worden, tot dat de aflossing zou geschied zijn. Om den bezwaarden staat van 's Lands penningen, hadt men, tot nog toe, het werk niet durven bij de hand neemen: alzo, bij

bij de laatste afrekening, met Koning JAKOB DEN I, gebleeken was, dat de Algemeene Staaten hem nog acht millioenen guldens schuldig waren. Intusschen was het Engelsche Krijgsvolk, hier te Lande, merkelijk over de hand; en eene zaak, welke ten deeze tijde het onderwerp was van het algemeen gesprek, deedt de ontruiming der Steden en Sterkten vuurig verlangen.

Koning JAKOB DE I was thans in onderhandeling, met PHILIPS DEN III, Koning van Spanje, over eene huwelijksverbintenis, tusschen zijnen Zoon, den *Prins van Wales*, met de Infante van Spanje. OLDENBARNEVELD, voor wien niets bedekt bleef van 't geen ten Engelschen Hove omging, kreeg spoedig de lucht van deezen handel. Straks doorzag hij het gevaar daar van voor den Staat, gegrond op de vreeze, dat de Spaansche Koning, als eene voorwaarde des huwelijks, de overlevering der verpande Steden zoude vorderen, en dat Koning JAKOB, die zeer gesteld was op het huwelijk van zijnen Zoone, daar aan de toestemming zoude geeven. Straks leide hem het gevreesde gevaar op den inval, ter beraaminge van een middel tot lossinge der meer genoemde Steden. De geldbehoefte van Koning JAKOB kwam hem wonder wel te stade. Met dit alles moest hier beleid te baate genomen, en de zaak in zulker voege onderleid worden, dat de herlevering der Steden van de zijde van Engeland wierdt voorgeslagen, om, aan onze zijde, niet in de verpligting te zijn om de volle somme van acht millioenen te betaalen. Op de volgende wijze wierdt het stuk ondernomen.

Men liet de Engelsche Bezetting, in de verpande Plaatzen, eenigen tijd, onbetaald. Zij viel daar over klagtig aan den Koning, die de Staaten tot betaaling vermaande. Deeze beriepen zich op de schaarsheid van penningen, gaven het Krijgsvolk goede woorden, doch verschooven de betaaling. Bij het dringen in Engeland, om voldoening der agterstellen, gaf de Staatsche Gezant NOËL DE KARON, als uit zich zelven, te verstaan, dat de Staaten, veelligt, zouden besluiten, om alle 's Konings agterstallen te betaalen, indien zijne Majesteit konde goedvinden, de herlevering der Steden van verzekeringe aan te bieden. Deeze voorslag deedt de begeerde uitwerking. De Koning, bij geschrifte, zijne genegenheid betuigd hebbende omtrent de weder-

dergave der Steden, tradt, wel haast, de Staatsche Gezant in onderhandeling met de Leden van 's Konings Raad, en bragt te wege, dat met eene somme van twee millioenen zevenhonderdduizend guldens alle 's Konings agterstallen betaald, en daar tegen de Engelsche Bezettingen uit de Steden van verzekeringe zouden getrokken worden. In eens wierdt dus de Staat verlost van eene afhankelijkheid van Engeland, welke ruim dertig jaaren hadt geduurd; en om welke van den halze te schuiven, meenig Staatsman vergeefsche poogingen hadt aangewend. Op Koning JAKOB hadt het bedrijf van OLDENBARNEVELD de uitwerking, dat hij, ziende dat men hem verkloekt hadt, zedert altoos van hem een kwaad gevoelen hadt.

Zelden ontstonden 'er buitengewoone onlusten in de Kerk, dat zij geenen invloed hadden op den Staat. De scheuring, tusschen de Remonstranten en Contra-Remonstranten, die nu, meer en meer, wijder begon te gaapen, hadt zulk eene uitwerking. Van weerkanten zogt men, hoewel met ongelijken uitslag, lieden op 't kussen te helpen, de bijzondere denkwijze van de eene of andere partij toegedaan. Langzaam, inmsschen, ging dit toe, tot dat het meer openlijk bleek, na welken kant Prins MAURITS overhelde. Van toen af maakten de Contra-Remonstranten buitengewoone veranderingen, eerst in de Regeeringen van de kleine Steden, die geene stem in Staat hadden, om vervolgens in de groote Steden het werk te beginnen. Voor 't scherpziend oog van den Heere VAN OLDENBARNEVELD kon de bedoeling van dit alles niet verholen blijven. Bij hem, zo wel als bij andere Staatsleden, ontstondt een vermoeden, dat de Godsdienst slegts tot een dekmantel der gemaakte veranderinge diende, en het waare doelwit was, om Prins MAURITS, langs dien weg, tot Graaf van Holland, of tot Heer der Vereenigde Gewesten, te verheffen; waar toe de weg zou gebaand worden, door zich te verzekeren van de meerderheid in de stemmende Steden. Om de opschuddingen, welke hier uit te dugten stonden, en met een het doordrijven van het ontworpen plan, te weeren, was men op de noodige middelen bedagt. Als het meest voegzaam, tot dit oogmerk, beschouwde men het aanneemen van *Waardgelders*; zijnde zodanige Manschappen, welke, zonder daadelijken dienst

to

te doen, zich voor *geld* gereed hielden om de wapenen te voeren, in gevallen van nood, tegen welken zij, bij voorraad, *bewaard* wierden. OLDENBARNEVELD ijverde inzonderheid voor dit middel; en 't geschiedde door zijne bewerking, dat, op den vierden Augustus des Jaars 1617, bij de meerderheid van Holland, daar toe beslooten wierdt. Van toen af aan begon men, ginds en elders, zodanige Waardgelders aan te neemen. Ook meent men, dat eene reize, welke de Advokaat, kort daar naa, na *Utrecht* deedt, aangeleid was om 't werk te bevorderen. Hij vertoefde aldaar geruimen tijd, ter oorzaake, zeide men, van eene sleepende ongesteldheid, doch, inderdaad, gelijk zommigen meende, om, onder dien schijn, te handelen met eenige Stichtsche Heeren, met welke hij, reeds te vooren, gewoon was over zaaken van gewigt te spreeken.

Mishaagende als de aangewende middelen aan Prinse MAURITS waren, was het eigenaartig te verwagten, dat hij het voortzetten van dezelve, zo veel mogelijk was, zou tragten te verijdelen. In *den Briele*, onder andere, was men voor opschudding bedugt, en leide, om die reden, in beraad, eenige Waardgelders aan te neemen. Doch men vondt beter geraaden, de tegenwoordige Bezetting onder eenen nieuwen Eed van getrouwheid aan 's Lands Staaten te brengen. Zijne Doorluchtigheid, zulks vernomen hebbende, bragt heimelijk, tegen den zin der Wethouderen, twee Vendels Voetvolk binnen de Stad, en zogt zijn bedrijf te verschoonen, met het voorgeeven, dat hij, vernomen hebbende, hoe men van zin was, Waardgelders aan te neemen, 't welk hij voor onbehoorlijk hieldt, zulks op deeze wijze hadt zoeken te voorkoomen. Om aan de zaak nog een anderen glimp te geeven, en den Heer VAN OLDENBARNEVELD gehaat te maaken, deedt men, onder 't volk, een gerugt loopen, volgens 't welk de Advokaat de Stad aan den Spanjaard verraaden hadt, en reeds dezelve zou geleverd hebben, indien de Prins zulks niet voorkoomen hadde. Een ander gerugt, tot het zelfde oogmerk, ten deezen tijde gestrooid, hieldt in, dat de Stad *Vlissingen*, door 't bestel van den Advokaat, aan zekere zijde open lag, op dat zij te gemaklijker aan de Spaanschen konde geleverd worden.

Uit

Uit het zelfde inzigt, waar mede OLDENBARNEVELD het aanneemen van Waardgelders hadt bevorderd, verklaarde hij zich tegen het houden van een Nationaal Sijnode, alzo hij van meening was, dat de zaak der Remonstranten op hetzelve het onderspit zou delven, en dus de gezogte verandering in de Regeering te gewisser voortgang hebben. Hij hieldt daar over, op zekeren tijd, een gesprek met den Haagschen Remonstrantsgezinden Leeraar JOANNES UITENBOGAARD, welke hem zogt te beduiden, dat men, door 't eenvoudig inwilligen van het Sijnode, geene verandering in de Regeering hadt te wagten, en, daarentegen, meerder hoope behieldt, om de zaak der Remonstranten eenmaal hersteld te zien, zelf naa dat zij in het Sijnode veroordeeld was geworden. Doch de Advokaat, verder ziende dan de Leeraar, hadt eenvoudig daar op geantwoord: *Wilt gij 's Lands geregtigheid weggeeven*; *ik niet.*

De Heer VAN OLDENBARNEVELD, in 't laatst van het Jaar 1617, ter oorzaake van zijne zwakheid en hooge jaaren, ontslag van zijn Ampt verzogt, doch, op sterk aanhouden der Staaten van Holland, beloofd hebbende, in hetzelve te zullen volharde, wierdt, zedert, van tijd tot tijd, met vinnige Schotschriften, meer en meer, aangerand. Kwaadaartigheid en ongerijmdheid dongen in dezelve na den hoogsten prijs. In een van dezelve, tot titel voerende *Praktijk van den Spaanschen Raad*, wierdt uitgestrooid dat hij geld hadt getrokken van Spanje. Volgens eenen Brief, uit *Brussel* aan Prinse MAURITS geschreeven, en die, bij zijne Doorluchtigheid, gedeeltelijk geloof vondt, zou OLDENBARNEVELD geheele Koffers met gouden Pistoletten uit Spanje ontvangen hebben. In den zelfden toon zong een ander zeer befaamd Lasterschrift, doch geschreeven en met eigen hand onderteekend, door eenen JAN DANKERS, voorheen Notaris in *'s Hage*, doch naderhand te *Amsterdam*, werwaarts hij gevlugt was, om de vervolgingen van den Fiskaal van den Hove, om zekere andere misdaad, te ontwijken. Men las in het zelve, „ dat men voet bij stuk zetten, en den Advo„ kaat bewijzen zoude, dat hij honderdentwintigduizend Du„ kaatjes ontvangen hadt." — „ Gaat tot *Brussel*, las men 'er, „ 't staat daar klaarlijk geschreeven, op 't Register, daar de „ andere gestreelden staan, met naam en toenaam." 't Geschrift,

den

den Schrijver ontvallen, was door iemand opgeraapt, en den Advokaat toegezonden. Deeze bragt het in de Vergadering van Holland, en verklaarde aldaar, „ dat men hier eenen „ Schrijver hadt, die, gelijk andere Schotschrijvers, zijnen „ naam niet verzweeg, maar *voet bij stuk zetten, en zijne* „ *beschuldiging bewijzen wilde* " ; waarom hij begeerde, dat DANKERS van *Amsterdam* zou gehaald worden, om zijn woord gestand te doen. Op aanschrijven der Staaten, wierdt DANKERS inderdaad gevat; doch toen men hem na *'s Hage* wilde vervoeren, weigerde men hem te laaten volgen, onder voorgeeven van het Privilegie der Stad, volgens 't welk de misdaad, aldaar gepleegd, voor Schepensbank moest geoordeeld worden. 's Lands Fiskaal, na *Amsterdam* gezonden, slaagde insgelijks niet naar genoegen in zijne ondervraagingen. DANKERS bleef in hegtenisse, doch wierdt vervolgens ontslagen, daarenboven loon ontvangende voor 't geen hij gedaan of geleeden hadt. Klein vertrouwen moet men gesteld hebben in 's Mans voorgeeven, vermids men den Advokaat, van diens betigtingen, nimmer iets geregtelijk heeft te laste geleid.

Hadde de Heer VAN OLDENBARNEVELD zijn eigen gevoelen gevolgd, hij zou, veelligt, de boven gemelde Lasterschriften, met een veragtend stilzwijgen, beantwoord hebben. De raad der Prinsesse Weduwe VAN ORANJE deedt hem van maatregels veranderen. In de maand April des Jaars 1618 schreef hij een uitvoerigen Brief aan Prinse MAURITS, waar in hij zijn gedrag uitvoerig verdeedigde, en te gelijk sterke betuigingen deedt van zijne genegenheid voor het Huis van Nassau. Ten zelfden tijde zondt hij een uitvoerig Vertoog aan de Staaten van Holland, behelzende eene ontvouwing zijner diensten, den Lande beweezen, zints hij in deszelfs dienst was getreeden, tot op den tegenwoordigen tijd. Ten blijke van zijne diensten, den Huize van Nassau beweezen, beriep hij zich, daarin, op de brieven en bescheiden, welke hij in handen hadt. Geschenken verklaarde hij nooit begeerd of gezogt, maar wel zomtijds, voor gedaane diensten, ontvangen te hebben. Zijne goederen, zeide hij, waren allen eerlijk en wettig verkreegen, en durfde daar omtrent onderzoek laaten doen. De beschuldigingen, in de Schotschriften tegen hem uitgeworpen, verklaarde hij voor openbaare

lasteringen, en beriep zich, omtrent de meesten, op de kennisse der Staaten zelve.

Eene uitwerking, strijdig met zijne verwagting, hadt dit Vertoog van den Heere VAN OLDENBARNEVELD; het regende, wel haast, naamlooze Schriften, het een vuilaartiger dan het ander. Een derzelver, *Provisioneele Opening* getiteld, beschouwden de Staaten als zo kwaadaartig lasterlijk, dat zij het, bij openbaare Afkondiging, verbooden, en een loon van vijfhonderd guldens, aan den aanbrenger van Schrijver of Drukker, uitloofden. Om hunnen Advokaat tegen de schendzucht nog meer te dekken, namen zij hem, om zijne langduurige en getrouwe diensten, in hunne bijzondere hoede en bescherminge. Merkwaardig is het, dat men dit Plakaat, te *Amsterdam* en andere daar mede eensgezinde Steden, niet liet afkondigen; als mede, dat de Schrijvers van naamlooze Blaauwboekjes, in de gemelde Stad, voornaamelijk hunnen gal uitbraakten.

De Waardgelders en het Sijnode waren nog de hoofdonderwerpen van raadpleeginge, doch tot het laatste na genoeg beslooten, wanneer 'er eene zaak voorviel, van welke, zeer spoedig, het gansche Land gewaagde, en die, naar dat elk gezind was, zeer verschillende beoordeeld wierdt. Ik heb het oog op de gevangenneeming van 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD.

Al zints langen tijd voedde Prins MAURITS een heimelijk vermoeden tegen den Advokaat, als of hij eenen toeleg hadt, zijn gezag te verminderen. Dit deedt zijne Doorluchtigheid, bij wijlen, eene taal spreeken, geenzins strookende met Vorstlijke welleevendheid. Op zekeren tijd met den Staatsdienaar in woorden geraakt, hadt men hem hooren zeggen: *Monsieur* BARNEVELD, *ik heb mijne eer zo lief, als gij de uwe.* Aan den Advokaat was het inzonderheid te danken, dat MAURITS, in zijn streeven na de opperheerschappij, verijdeld wierdt; van welk gedrag hij, in zeker gesprek met de Prinsesse Weduwe van WILLEM DEN I, voor reden gaf, dat zijne Doorluchtigheid, de opperste magt zoekende in de Vereenigde Gewesten, in zijn eigen verderf liep. Met dit alles noemde men vier voornaame oorzaaken, die 's Prinsen misnoegen tegen den Advokaat

vokaat gewekt hadden en voedden. De eerste was, zijne begunstiging van de Remonstranten, die aan de Overheid grooter gezag in het Kerkelijke toeschreeven, dan hunne tegenstreevers; en, diensvolgens, zijne bewerking dat, op 's Lands Hoogeschool te *Leiden*, Hoogleeraars van de zelfde denkwijze verkoozen wierden; waar door het getal van Remonstrantsgezinde Leeraars allengskens moest toeneemen. Eene tweede oorzaak was, het aanneemen van Waardgelders; waar aan, als eene derde, zeer naauw verknogt was, het afneemen van eenen eed van getrouwheid, aan de Staaten en den tegenwoordigen Regeeringsvorm, van de Bezettingen in zommige Steden. Ten laatste kwam hier bij, het voorgevallene te *Utrecht*, alwaar de Advokaat bewerkt hadt, dat de poogingen van Prinse MAURITS, om de Waardgelders te doen afdanken, ongelukkig slaagden.

Om alle deeze redenen hadt zijne Doorluchtigheid een zo geweldigen haat opgevat tegen den grijzen Staatsdienaar, dat bij veelen de vreeze huisvestte omtrent eenige gewelddaadige onderneeming. HUGO DE GROOT, hebbende hooren mompelen, alsof 'er een plan beraamd was, om eenigen uit de Vergadering van Holland in verzekering te neemen, gaf 'er den Advokaat kennis van, en tevens in bedenking, of hij niet geraaden vondt, zich na eenige verzekerde Stad in veiligheid te begeeven. Doch de Advokaat vondt zulks onnoodig, alzo hij, omtrent deezen tijd, van nieuws, door de Staaten in bijzondere bescherminge was genomen. De Raadsheer BERKHOUT, van een ander Staatslid verzeld, den Heere VAN OLDENBARNEVELD koomende aanzeggen, dat hij voorzeker zoude gevangen worden, vondt den grijzaart zitten op zijn Koelvat, met zijn stokje in de hand, en bekwam tot antwoord: *'t zijn booze menschen*, en voegde 'er nevens, onder 't afligten van zijn Mutsje: *Mijne Heeren, ik bedank u voor de waarschuwing*. Een bezoek van den Predikant UITENBOGAARD was 't laatste, welk hij in zijn eigen huis ontving. Een half uur daar naa, 't was 's morgens tusschen zeven en acht uure van Zondag den negenentwintigsten Augustus des Jaars 1618, tradt hij in zijne Koets, en reedt na het Hof. Terstond naa zijne komst, verzogt zijne Doorluchtigheid, door eenen Kamerheer,

heer, hem te spreeken. De Advokaat begaf zich na het gewoone vertrek, doch wierdt daar uit geleid in een ander. Hier ontving hij, van den Luitenant van 's Prinsen Lijfwagt, de gantsch onverwagte aanzegging, in naame der Algemeene Staaten, dat hij zich moest gevangen geeven. 't Onregt, intusschen, gebruikte de Luitenant den naam van Algemeene Staaten, dewijl, zedert, duidelijk is gebleeken, dat de gevangenneeming bestemd was door slegts drie Leden der Algemeene Vergaderinge, welke, naa de uitvoering, derzelver goedvinden daar op verworven, zonder dat alvoorens deswegen eenige voorslag was gedaan. Men weet, dat te gelijk met den Advokaat, de Heeren HOGERBEETS, Pensionaris van *Leiden*, en HUGO DE GROOT, Pensionaris van *Rotterdam*, in verzekering genomen wierden.

De Staaten van Holland, door eene staatelijke bezending van Afgevaardigden der Algemeene Staaten, van het voorgevallene kennis bekoomen hebbende, gaven straks tot antwoord, dat het gebeurde hun bedroefde, en zij hetzelve aanmerkten als eene schending van 's Lands vrijheid en geregtigheid. Ten zelfden dage wierdt bij de meerderheid beslooten (de Steden *Dordrecht*, *Amsterdam*, *Schiedam*, *Enkhuizen*, *Edam* en *Purmerende* namen 'er geen deel in, zo min als in het mondeling antwoord) aan Prinse MAURITS te kennen te geeven „ dat men, onder andere, door de gevangenneeming van den „ Advokaat, de hoogheid, vrijheid en geregtigheid des Lands „ meende gekwetst te zijn; en diensvolgens zijne Doorluchtig„ heid, als Stadhouder, verzogt, dat hij daar in geliefde te voor„ zien." Geen meer bepaalend bescheid kwam hier op van den Prinse, dan dat „ het voorgevallene niet op zijnen last, „ maar dien der Algemeene Staaten was geschied, die onder„ steld moesten worden, zulks niet zonder reden gedaan te „ hebben."

Hartgrievende, intusschen, was de tijding der gevangenneeminge van den Advokaat, voor deszelfs hoog bejaarde Echtgenoote, gelijk ook voor zijne eigen en aangehuwde kinderen. Zijne twee dogters waren gehuwd aan de Heeren VAN DER MYLE en VEENHUIZEN. Verzeld van den Heere VAN GROENEVELD, oudsten Zoon des gevangenen, vervoegden deeze

zich

zich ten Hove, op Zondag naamiddag, met verzoek dat aan hunnen Vader, om deszelfs ouderdom, zijn eigen huis tot eene gevangenis mogt gegeeven worden. Geen ander antwoord gaf hier op de Prins, dan dat zulks aan de Staaten Generaal ſtondt; 'er nevens voegende: *Uw' Vader zal geen leed geſchieden, niet meer dan mij zelven.* De Heeren VAN SCHAGEN en VAN ASPEREN, beiden beſchreeven in de Ridderſchap van Holland, omtrent deezen zelfden tijd, des Advokaats ontſlag zoekende, drongen door tot in de Kamer, daar hij zat, en begeerden deszelfs vrijheid. Hier uit ontſtondt eenig gerugt; waar op de Prins toeſchietende, beval dat den Edelen hun geweer ontnomen, en zij in bewaaring zouden gehouden worden. Nogthans verkreegen ze, onder handtasting, hun ontſlag. Verſcheiden perſoonen, om hunne voorgaande gemeenſchap met den Heer VAN OLDENBARNEVELD, vertrokken thans uit *'s Graavenhage.*

Onder dit alles zat de Advokaat, niet ſlegts zonder verhoor, maar ook zonder toegang van bloedverwanten en vrienden; eene gunst, egter, die zelden wordt geweigerd. Van dien tusſchentijd bediende zich Prins MAURITS, tot het maaken van veranderinge in de Regeeringe van zommige Hollandſche Steden, vooral de zulke, die onder vermoeden lagen, den Advokaat te zijn toegedaan, en deszelfs loslaating te begeeren. De Regenten, welke thans op het kusſen kwamen, waren lieden, die, aan zijne Doorluchtigheid hunne verheffing ſchuldig zijnde, van derzelver hand vloogen. Niet zonder merkelijke moeite geſchiedde deeze verandering ginds en elders, onder andere te *Hoorn* en *Alkmaar*, vooral ook te *Amſterdam*, alwaar de moedige Burgemeester CORNELIS PIETERSZOON HOOFT, de wederregtelijkheid van den tegenwoordigen handel, in eene klemmende rede, hoewel vrugteloos, den Prinſe onder 't oog bragt.

Ondanks de weigeringe van toegang aan zijne Vrienden, bleef, nogthans, de Advokaat niet onkundig van 't geen buiten voorviel. Men gaf 'er hem, onder andere, kennis van door middel van Briefjes, hem toegezonden, omvat in dunne penneſchagten, en geſtoken in ſchoone Saffraanpeeren. Langs deezen weg vernam hij de buitengewoone verandering in de

Regeeringen der Steden; een bedrijf, 't welk hem ten hoogsten ergerde, en versterkte in het vermoeden, omtrent 's Prinsen dingen na de Opperheerschappij; hoewel hij tevens verklaarde, ten aanhooren van zijnen getrouwen Dienaar JAN FRANKEN, die 't naderhand verhaald heeft, nooit gedagt te hebben, dat zijne Doorluchtigheid zich op zulk eene wijze zou hebben gedraagen, als nu hadt plaats gehad.

Uit zijne eerste hegtenisse bragt men, eerlang, den Heer VAN OLDENBARNEVELD over na de Kamer, in welke voormaals de Spaansche Admirant VAN ARRAGON gezeeten hadt, en die nu tot een vasten Kerker was verbouwd. Terwijl hij hier zat, benoemde men eenige Gemagtigden van wegen de Algemeene Staaten, om de drie gevangenen te ondervraagen. Ten aanzien van den Advokaat geschiede zulks, voor de eerste maal, op den vijftienden November, en alzo bijkans drie maanden, zints men hem in verzekering hadt genomen. Eer 't verhoor eenen aanvang nam, verklaarde de Advokaat vooraf, dat „ hetgeen hij zoude zeggen, strekken zoude tot handhaa„ ving van de regten zijner meesteren, de Staaten van Hol„ land en Westfriesland"; hij voegde 'er nevens, dat „ de „ Staaten Generaal geen regt hadden om zijn persoon vast te „ houden." Geduurende dat verhoor ontnam men hem alle zijne papieren en aantekeningen; van welke hem naderhand slegts een gedeelte wierdt te rug gegeeven. Twintig dagen duurde dit onderzoek, zomtijds zo wel naa- als voor den middag. Geduurende dezelve leverden de Fransche Gezanten, BOISISE en MAURIER, een Vertoog over aan de Algemeene Staaten, ten behoeve van de gevangene Heeren, en met naame ook van OLDENBARNEVELD. Van 's Konings wege vermaanden zij dezelve tot eene zagtmoedige behandeling omtrent den Grijzaart, als „ welke, schreeven ze, huns oordeels, om zij„ ne langduurige diensten, eene gunstige bejegeninge waardig „ was, en bezwaarlijk kon verdagt gehouden worden van Ver„ raaderije, zo men dit woord nam in zijne waare betekenis„ se, en geene oneenigheid over 't behandelen van Staats„ zaaken, geen argwaan over iemands groot gezag, noch „ Staatzucht, die de menschen dikmaals meer doet ondernee„ men dan hun betaamt, daar toe betrok."

In

In de maand Januarij des Jaars 1619 raadpleegde men, ter Vergaderinge van Holland, over het aanstellen van Regters. De twee Leden, met welke de Orde der Ridderschap, door bewerking van Prinse MAURITS, onlangs vermeerderd was, waren daar bij tegenwoordig. Men benoemde, eerlang, vierentwintig Persoonen tot de merkwaardige bediening; twaalf uit Holland, en twee uit ieder der zes overige Gewesten. Op den zevenden Maart begonnen deeze Regters hun onderzoek. Drie dagen verliepen 'er, eer men hem tot antwoord op de voorgestelde vraagen konde beweegen, vermids hij de wettigheid der Regteren, bij aanhoudenheid, ontkende. De Staaten van Holland, hieldt hij staande, waren zijne Meesters en bevoegde Regters; voor deeze, indien men iets tegen hem hadde, moest hij te regt gesteld worden, en niet voor Afgevaardigden der Algemeene Staaten, als die geen zeggen hadden in de bijzondere Provincien. Nogthans namen de ondervraagingen eenen aanvang, en duurden tot in de maand April, zomtijds twee of driemaal 's daags. De bekentenissen, onder voorbehouding van zijn regt tot beroeping op de Staaten van Holland gedaan, zullen wij hier laaten volgen, dewijl daar uit kan worden afgeleid, aan welke misdaaden men den Advokaat schuldig hieldt. Hij beleedt dan „ van den Koning van Frankrijk een geschenk te hebben ontvangen, ter „ waarde van twintigduizend guldens, volgens belofte, hem „ in den Jaare 1598 gedaan. Van eenige Heeren hadt hij insgelijks geschenken genooten, voor gedaane diensten, van andere geweigerd, doch van de Spaansche zijde nooit iets „ ontvangen. Zekere woorden, hem te laste geleid door de „ Heeren AARSEN en BERK, en voor twaalf jaaren gesproken, „ konden hem niet tot schuld gerekend worden, of zouden, „ indien den Lande daar aan gelegen lag, niet zo lang verzweegen zijn gebleeven. Van de overdragt der Opperheerschappije over de Nederlanden aan den Koning van Frankrijk, hadt hij nimmer met iemand gehandeld. Hij hadt „ waarlijk gevreesd, dat Prins MAURITS na de Oppermagt, „ immers na meerder gezag stondt. Indien evenwel zijne „ Doorluchtigheid zich deswegen aan hem hadde willen verklaaren, en, naa het hooren van zijne bedenkingen daar

„ tegen, de opening ter Staatsvergaderinge hadde goedgevonden, zou hij ze met genegenheid gedaan hebben. Uit de „ gestrooide Schotschriften en gepleegde daadelijkheden was bij „ hem de vreeze ontstaan, dat men verandering in de Regeering zogt door oproer, en daar van, voor drie of vier „ jaaren, opening gedaan ter Vergaderinge van Holland; ook „ hadt hij den Prinse vertoond, dat, volgens de loopende gerugten, de Contra-Remonstranten niet te vreden waren, „ ten zij de Prins Graaf van Holland ware, en dat hem van „ goeder hand berigt was, hoe zeker Burgemeester (REINIER „ PAUW, van *Amsterdam*) gezegd hadt, dat het aan den „ Advokaat stondt, zulks voor te slaan; hoewel de Burgemeester naderhand verklaard hadt, dit niet bedoeld te hebben. In zijne Brieven aan KARON (Staatschen Gezant in Engeland) geschreeven met een bedroefd hart, en daarom, meende hij, verschoonlijk, hadt hij gezien op zulke Kerkelijken, die aan de Overheid het gezag in Kerkelijke zaaken „ onttrekken wilden. Met een goed oogmerk hadt hij de „ Besluiten tot vrede en verdraagzaamheid bevorderd, alzo „ hij de geschillen niet van dat gewigt oordeelde, dat de „ Kerkvrede daarom moest gestoord worden: te minder nog, „ omdat, bij het opvatten der wapenen, niet slegts vrijheid „ van Geweeten, maar ook openbaare Godsdienstoeffeninge „ was toegestaan; waar van de blijken waren de Lutherschen en Doopsgezinden. De verklaaringen van *Holland*, „ *Utrecht* en *Overijssel*, tegen het Sijnode, hadt hij opgegeeven tot bewaaringe van het rest der Gewesten. *Holland* „ en *Utrecht* hadden regt, ter hunner verzekeringe, Waardgelders aan te neemen, en mogten dezelve niet buiten hunne bewilliging worden afgedankt. Aan eenige Kolonellen „ hadt hij gezegd, dat zij vooral aan de Staaten, hunne Betaalsheeren, en aan de Staaten en Wethouders der Steden, „ daar zij lagen, gehouw en getrouw zijn moesten, volgens „ hunnen eed, in zaaken, de hoogheid en wetten der bijzondere Gewesten, en niet de Algemeene Staaten betreffende."

Tot nog toe was men in onzekerheid, hoedanig een lot den Heere VAN OLDENBARNEVELD wedervaaren zoude. Sommigen voedden wel eenige verwagting omtrent een vonnis

des

des doods; doch zulk een uiterste konde, over 't algemeen, bij de Landzaaten, geen geloof vinden. Men wierdt eenigermaate uit deeze onzekerheid gered, zints de verspreiding van de Uitschrijving van eenen Biddag, in welke gezegd wierdt, „ dat de Kerk en Staat, zints eenige jaaren, door „ staatzuchtigen, tot bevorderinge van hunne bijzondere oog„ merken, in het uiterste gevaar gebragt zijnde, door het „ bijeenroepen van een Nationaal Sijnode genoegzaam gered „ waren, en dat men, eerstdaags, een wettig oordeel ver„ wagtte over de zulken, die den staat van het Land beroerd „ hadden." Naa deeze Uitschrijving, en uit de wijze, op welke zommige Predikanten predikten, dankten en baden, was het gereedelijk af te leiden, welk eenen keer de zaaken zouden neemen. De Fransche Gezant MAURIER verzogt gehoor bij de Staaten, en vermaande dezelve tot zagtmoedigheid. Prinse MAURITS, in 't bijzonder, zogt hij onder 't oog te brengen, de Vorstelijke grootheid van 't bewijzen van gunst aan de zulken, door welke hij zich beleedigd oordeelde. Doch dit hadt even weinig vrugts, als het inleveren van Verzoekschriften en Vertoogen, door de Echtgenoote en kinderen van den Advokaat, ten behoeve van hunnen Man en Vader. Vrugtloos verzogt, daarenboven, de Advokaat zelve, op eenige punten nader gehoord te worden. Nogthans wil men, dat Prins MAURITS zich zou hebben laaten overhaalen om OLDENBARNEVELD in 't leeven te spaaren, indien zijne vrienden voor hem om vergiffenis hadden willen verzoeken. Doch daartoe oordeelden zij, Geweetenshalve, niet te mogen verstaan.

Op Zondag, den twaalfden Maij, ontving de Advokaat een bezoek van de Fiskaalen VAN LEEUWEN en SYLLA; hem koomende aanzeggen, uit naam der Algemeene Staaten en der Regteren, dat hij zich hadt te bereiden tegen den volgenden dag, om te koomen hooren het vonnis des doods. Vol van verbaasdheid riep de oude Man hier op uit: „ Het vonnis „ des doods! het vonnis des doods! dat had ik niet verwagt. „ Ik meende dat men mij nog zoude gehoord hebben. Ik „ had zommige dingen gesteld, die ik meende te veranderen, „ als door gramschap verrukt zijnde." Onder 't schrijven aan zijne Huisvrouwe, waar toe hij vervolgens vrijheid verzogt,

 hoorde

hoorde men hem verscheidenmaalen bij hem zelve zeggen; *dat ik toch wist, waarom ik sterven moet?* Den Middelburgschen Predikant ANTHONIUS WALÆUS, kort daar naa bij hem gekoomen om hem te troosten in zijn uiterste, zondt hij aan Prinse MAURITS met een tweeledig verzoek: eerst, om vergiffenis, zo hij iets tegen hem mogt misdaan hebben; vervolgens, dat hij zijne kinderen wilde gunstig zijn. Doch in het verzoek om vergiffenis wilde hij niet begreepen hebben, Pardon of intrekking van het vonnis des doods. Verzeld van nog twee Leeraaren uit *'s Hage*, LAMOTIUS en BEYERUS, bereidde zich nu de Heer VAN OLDENBARNEVELD tot sterven; zonder, evenwel, tot de bekentenis te kunnen gebragt worden van den dood verdiend te hebben. In den nacht vraagde hij aan eenen der Predikanten, *zal mijn* GROTIUS *ook sterven? en ook* HOGERBEETS? 'er nevens voegende: *dat zou mij jammeren: zij zijn nog jong, en zouden den Lande nog veel dien't kunnen doen?* Naa eene wijl tijds in zijn Fransch Psalmboek te hebben geleezen, zogt hij eenige rust; doch deeze niet kunnende vinden, rees hij bij tijds, 's anderendaags, uit het Bed, en deedt, met de uiterste bedaardheid, door zijnen Dienaar, zijn hembd van vooren open snijden; hem voorts zijne Nagtmuts toereikende, met bevel om hem die te rug te geeven, wanneer hij 'er om vraagen zoude. Vroeg in den morgen verzogten Mevrouw VAN OLDENBARNEVELD en haare kinderen den oude Man nog eens te spreeken; waar op de Regters hem lieten vraagen, of hij lust hadde, zijne Huisvrouw, Kinderen en Kindskinderen nog eens te zien, doch lieten hem onkundig van het verzoek: weshalven hij zulks ongeraaden vondt. Naderhand zondt OLDENBARNEVELD nog een briefje aan zijn huis, met oogmerk, inzonderheid, om zijnen getrouwen JAN FRANKEN den zijnen aan te beveelen.

Midlerwijl was het Schavot geplant, op het Binnenhof, voor de vensters van den Trap, die na de Groote Zaal leidt, ter regterzijde. Tusschen acht en negen uure bragt men den Advokaat op de Rolle van het Hof, voor de vierentwintig Regters, de drie Fiskaalen en den Griffier, die hem zijn Vonnis voorlas; de voornaame inhoud daar van was de eigen be-

bekentenis van den Advokaat, welke wij boven hebben medegedeeld: waarom hij verweezen wierdt tot het Zwaard, met verbeurdverklaaring van alle zijne goederen. Naa dat het Vonnis geleezen was, gaf hij te verslaan, dat men meer hadt afgeleid uit zijne bekentenisse, dan daar in lag opgeslooten. Ook zogt hij iets in te brengen tegen de verbeurdverklaaring. Doch DE VOOGD, Burgemeester van *Arnhem*, een der vierentwintig Regteren, belette hem het verder spreeken, met het zeggen: *Uw Vonnis is geleezen*; *voort*, *voort*. Met waggelende schreden, steunende op zijn stokje, doch met een bedaard gelaat, stapte nu de Grijzaart na het Hofschavot. Eene diepe zucht loozende, en, veelligt, gedagtig aan zijn voorgaande aanzien in den Staat, riep hij uit: *o God*, *wat koomt 'er van den mensch!* Thans zijnde nedergeknield op de bloote planken, deedt LAMOTIUS een gebed, van bijkans een vierendeel uurs, 't welk zijnen ontroerden Geest een weinig tot bedaaren bragt. Zich daar op tot de zamengevloeide menigte wendende, sprak hij: „Mannen, gelooft niet, dat „ ik een Landverraader ben. Ik heb opregt en vroom gehandeld, als een goed Patriot, en die zal ik sterven." Nu was zijn einde op handen. Met behulp van zijnen Dienaar ontkleedde hij zich, dekte zijn grijs hoofd met zijne fluweelen Slaapmuts, trok dezelve voor zijne oogen, en knielende voor den Zandhoop, sprak hij tot den Scherpregter, *maak het kort*, *maak het kort*. De klok hadt nog geen half tien uure geslagen, of hij leide hem het hoofd voor de voeten, met éénen slag, zo wel getroffen, dat hij, met het hoofd, ook eenige stukjes van de vingeren wegnam, vermids de oude Man de handen, in eene biddende gestalte, zeer nabij aan den hals hadt opgeheeven. Eenigen uit haat, anderen uit liefde, doopten hunne Neusdoeken in het bloed, of bonden 'er bloedig zand in. Uit zekere aantekeningen blijkt, dat Prins MAURITS, staande aan een venster boven het Schavot, de volvoering van het Vonnis met eigen oogen heeft aanschouwd. 's Nachts daar aan wierdt het Lijk in stilte begraaven.

Zulk een einde hadt, in den ouderdom van eenenzeventig jaaren en ruim zeven maanden, Mr. JOAN VAN OLDENBARNEVELD, Ridder, Heer *van der Tempel*, *Berkel* en *Rodenrijs*,

rijs, Advokaat en Groot-Zegelbewaarder van Holland, welken post hij, onder veelerhande wederwaardigheden, na genoeg drieëndertig jaaren hadt bekleed. Bij zijne Echtgenoote, MARIA VAN UTRECHT, hadt hij verwekt twee Dogters en twee Zoonen; de twee laatstgenoemden, onder de naamen van Heeren VAN GROENEVELD en STOUTENBURG, wierden, zedert, vermaard, om eenen toeleg, uit wederwraake van den dood huns Vaders, op het leeven van Prinse MAURITS ondernomen.

Zie BRANDT, *Hist. der Rechtspleegingen*; *Leeven van Oldenbarneveld*; UITENBOGAARD, *Kerkel. Hist.* enz.

OLDENSEEL, voor deezen een fraai Steedtje in de Nederlanden, nog tegenwoordig de hoofdplaats van het Drostampt *Twenthe*, in de Provincie van Overijssel, niet verre van de grenzen van het Graafschap *Benthem*. *Oldenseel*, of, gelijk zommigen schrijven, *Oldensaal*, zou zijnen naam ontleend hebben van de aloude *Saliërs*, die hier hunne woonplaats plagten te hebben. Gewisselijk is deeze Plaats van hooge oudheid, indien 't waarheid zij, dat BOUDEWYN DE I, Vrijheer van *Kleef*, dezelve van Keizer LODEWYK DEN GODVRUGTIGEN ten geschenke ontvangen hebbende, in den Jaare 817 haar met Vestingwerken heeft voorzien. Prins MAURITS maakte 'er zich meester van, in den Jaare 1597. De Markgraaf VAN SPINOLA, in den Jaare 1605, dezelve voor de Spanjaards bemagtigd hebbende, bleef zij in die handen tot in den Jaare 1626, wanneer Graaf ERNST KASIMIR VAN NASSAU de Plaats innam, en, op hoogen last der Staaten, de Vestingwerken slegtte.

Zie *Oudh. van Deventer.*

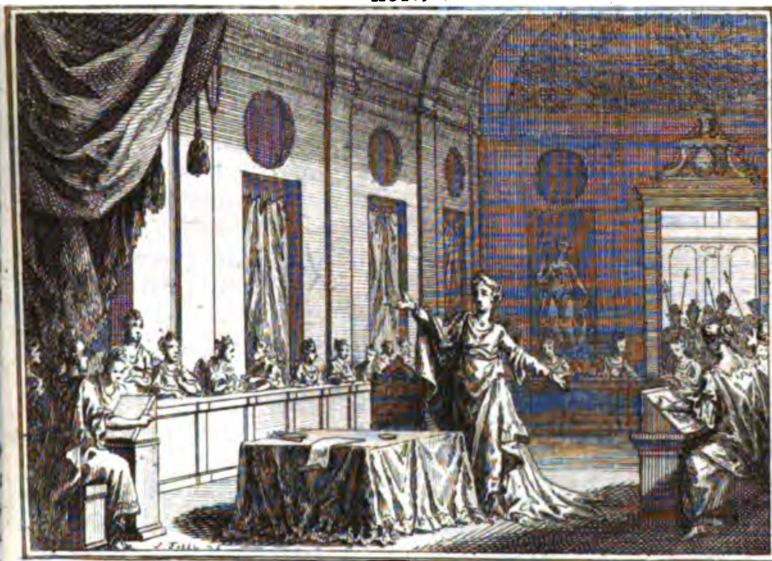
OLDESCHOOT, een Dorp van merkelijke oudheid, in Friesland, in de Grietenij *Schooterland*, onder het Kwartier van *Zeve wouden*. Weleer stondt hier een Klooster van de Duitsche Orde, gestigt in den Jaare 1299, ten behoeve van Ade-

lijke

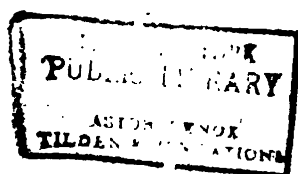

De Britten geven hunne wapenen aan Severus over.

XCIV.

Vrouwelyke Raad, door Heliogabalus gesticht. Bladz. 267.

lijke Juffers, welke de gemelde Orde hadden aangenomen. Zedert wierdt het eene verblijfplaats van Priesteren en dienstdoende Broederen. Het vermaard adelijk Geslagt VAN STERINGA was uit dit Dorp afkomstig.

Zie *Oudh. van Vriesland.*

OMMELANDEN. Dus noemt men het platte land der Provincie van *Groningen*, in onderscheiding van de Stad. *Groningen en Ommelanden*, of ook wel *Stad en Land*, is de benaaming, onder welke het geheele Gewest wordt uitgedrukt. Zie verder 't Art. GRONINGEN.

ONZENOORD, eene Vrije Heerlijkheid, met eene klein Dorp, in het *Land van Heusden*, meer bijzonder in de Langestraat. De aloude en eigenlijke benaaming is *Hondsoirde*. Voormaals stonden voor de Heerlijkheid zevenentwintig Huizen aangetekend. Een geweldige Brand, in den Jaare 1746, in het Dorp *Vlijmen* ontstaan, heeft ze meest allen tot asfche verteerd. De vlammen, boven den wind uitgebroken, en langs de Straat voortloopende, leiden, zo in het Dorp *Onzenoord*, als te *Vlijmen* en *Nieuw Kuik*, in korten tijd, omtrent driehonderd Huizen in koolen. Van tijd tot tijd heeft men nieuwe Huizen aangetimmerd. In de Heerlijkheid legt een Kasteel, een deftig oud gebouw, met uitgebreide plantaadjen en aangenaame wandeldreeven omringd.

OOLTGENSPLAAT, met *Bommel*, eene Ambagtsheerlijkheid in Zuidholland, in den *Lande van Putten*, meer bepaaldelijk in het Zuidoostlijk gedeelte van het Eiland *Overflakkee*. Volgens zommigen zou het dien naam ontleend hebben van eenen Visscher, OOLTJE genaamd, als den eersten vinder van de Plaat. Anderen, *Odulfsplaat* voor de eigenlijke benaaming houdende, leiden die af van ST. ODULFUS, aan welken eertijds de Kerk was toegewijd. De Landen, welke, zints de eerste bewooning, van tijd tot tijd, zijn aangedijkt, worden thans begroot op zevenenzestighonderd en zevenenzestig Gemeten

meten

meten en tweehonderd negenendertig Roeden. Volgens de laatste optelling zouden 'er driehonderdnegentien Huizen staan, nevens vijf Meestooven en twee Koornmolens. De Aardappelen, welke men wijd en zijd, onder den naam van Zeeuwsche; vent, worden, voor een goed gedeelte, hier geplant. Een langen reeks van jaaren heeft de Ambagtsheerlijkheid behoord aan den Huize van AARSEN.

OOLTGENSPLAAT, het Dorp in de boven gemelde Heerlijkheid, legt in het Oostlijk gedeelte van dezelve, aan het Hollands *Diep*, waar mede het gemeenschap heeft, langs eene zeer goede Haven, van een Spui voorzien, door middel van welke het Binnenwater geloost, en het Buitenwater kan geweerd worden. Het Dorp, welk iets van de gedaante eener Stad heeft, is fraai betimmerd, met ongeveer honderdtwintig Huizen. Aan den mond der Haven plagt weleer een Schans te leggen, dien men, naderhand, heeft laaten vervallen. Behalven de Hervormde Kerk, die haaren eigen Leeraar heeft, en een deftig gebouw is, staat 'er een aanzienlijk Raadshuis, van verscheiden vertrekken voorzien, eene Waag en een Weeshuis, dat voor ruim vijftig jaaren gebouwd wierdt. Behalven eene Jaarlijksche, wordt hier ook eene Weekmarkt gehouden.

OORGATEN. Dus noemt men, te *Amsterdam*, de opening in verscheiden hooge houten Bruggen, slegts met eene enkele plank gedekt, door het ophaalen van welke zij doortogt verleenen aan Beurtschepen, en andere Vaartuigen, mids deeze het Want en andere Zijtouwen losmaaken. Veel minder omslagtig zijn deeze *Oorgaten*, dan de Wippen of Ophaalen, van welke men zich aan andere laagere houten Bruggen moet bedienen. De uitvinder daar van was, in den Jaare 1596, HENDRIK JAKOBSZOON STAETS, Stads-Timmerman. Reeds te vooren waren de *Oorgaten* niet onbekend; want men vindt reeds, in den Jaare 1481, van een *Oirgat* aan de Nieuwe-Brug gewag gemaakt. De openingen in de Paalen, rondom de Stad, welke met Boomen geslooten worden, plagt men ook *Oorga-*

gen te noemen. Van eene andere gedaante zullen dus de eertijds gebruiklijke geweest zijn.

Zie WAGENAAR, *Beschrijv. van Amsterdam.*

OORSCHOT, een aanzienlijk Vlek, in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, onder het Kwartier van *Kemperland*, vier uuren ten Zuiden van de Stad *'s Hertogenbosch.* Het getal der Huizen wordt op negenhonderd begroot. 'Er staan twee Kerken; de eene, zijnde de kleinste, aan ST. ODULFUS, de andere, veel grooter, aan ST. PIETER gewijd. De eerste, een zeer oud gebouw, volgens een aangenomen Volksbegrip, van de tijden der Romeinen, wordt niet meer tot het oorspronklijk oogmerk, maar tot eene Waag gebruikt. De Groote, eertijds eene Kollegiaale Kerk, praalt nog, in het Koor, met de kunstig gewerkte Gestoelten of Zitplaatzen der Kanunniken; als mede met de pragtige Graftombe van het Stamhuis van MERODE, aan 't welk eertijds deeze Plaats in eigendom behoorde. Het Gebouw, aanzienlijk door zijne Bouworde en grootte, en, ten dien opzigte, de Hoofdkerken van verscheiden Nederlandsche Steden evenaarende, ontvangt nog meer luisters, door zijnen stand op een ruim Marktveld. De hooge Toren pronkte, eertijds, met een fraai Spits; doch dit, eens door den Wind, en andermaal door het blixemvuur merkelijk beschadigd zijnde, heeft men, zedert, den Toren met een laagen Kap gedekt. De Hervormde Leeraar, welke in deeze Kerk den dienst verrigt, predikt insgelijks in het Dorp *Best.* — *Oorschot* behoort, voor de eene helft, aan Hun Hoog Mogenden de Staaten Generaal, en voor de andere helft, aan een bijzonderen Heer. Te gader, doch beurt om beurt, stellen zij de Regeering aan; zij bestaat uit zeven Schepens, zeven Gezwoorenen, zeven Raadsmannen, twee Kerkmeesters en drie Armmeesters. De Schout of Drossaart, evenwel, wordt door den bijzondere Half-Heer aangesteld.

Een

Een zonderling voorval, in den Jaare *1663*, te *Oorschot* gebeurd, is der aantekeninge wel waardig. ARNOLDUS FEY, Geneesmeester der Plaatze, hadt zich, zints eenigen tijd, door gelukkige geneezingen zeer vermaard gemaakt. De toeloop van Lijderen, die, meestal, gelukkig geholpen wierden, nam hand over hand toe. Dit baarde opmerking, doch vooral, dat de eere der geneezinge wierdt toegeschreeven aan de wonderdaadige kragt van het Lijk van zekere MARGARETA VAN VALKENISSE, Moeder van een Nonnenklooster te *Oorschot*, in den Jaare 1658, en dus ruim vijf jaaren te vooren overleeden. De zulken, die aan wonderwerken, in onze dagen, geen geloof floegen, zogten de oorzaak der ongemeene Geneezingen in eene heilzaame Olie, welke het Lijk, door het eene of andere behoedmiddel tegen de verrotting bewaard, uitleverde. De Algemeene Staaten, eenig bedrog vermoedende, of voor de uitzinnigheden des Bijgeloofs bedugt, deeden het Lijk overbrengen in eene Kamer op het Stadhuis te *'s Hertogenbosch*, om aldaar door bekwaame Ontleedkundigen onderzogt te worden. Zij vonden het, in een geslooten kist, als eene Nonne opgeschikt. Het bleek geopend geweest, de Ingewanden daar uit genomen, en de plaats daar van aangevuld te zijn met fijn gemaalen Alsemknopjes. De Huid was uitgedroogd en gerimpeld, bedekkende niets anders dan de beenderen. Alles gaf eenen reuk van zich als vermolsemd hout. Naa het Lijk dus geschouwd, en 'er niets ongemeens aan bevonden te hebben, wierdt hetzelve, in tegenwoordigheid van Schepenen van *'s Hertogenbosch*, in een afzonderlijk Koor van de *St. Jans* Kerk begraaven. Hoewel het gerugt der Heilige Nonne allengskens verdween, behieldt, nogthans, de Heelmeester zijnen toeloop, en verrigtte nog verscheiden treffende geneezingen.

Zie OUDENHOVEN, *Beschr. van de Meijery.*

OOST-BARENDRECHT, eene Ambagtsheerlijkheid, onder Zuidholland, in den *Riederwaard*, en een Hollandsch Leen, wordende begroot op zevenhonderd Morgens Land. Zij heeft geen

geen Dorp, noch gevolglijk eene Kerk. De opgezeetenen, hier en daar verſpreid, verrigten hunnen openbaaren Godsdienst in het aangrenzend Ambagt *West-Barendrecht*.

Zie OUDENHOVEN, *Beſchr. van Zuidholland*.

OOSTBROEK, weleer een Klooster, buiten de Witte-Vrouwenpoort van *Utrecht*. Het was in tweeën verdeeld; de eene helft wierdt van Monniken, de andere van Nonnen bewoond. Het ontleende zijnen naam van den *broekigen* grond, op welken het, ten Oosten van de Stad, lag. De H. MAAGD en ST. LAURENS waren 'er de Beſchermheiligen van, en de ſtigter Bisſchop GODEBALDUS, in het begin der Twaalfde Eeuwe. Naar de ſtrenge onderhouding van de Orde van BENEDICTUS, naar welke Kloosterlingen leefden, noemde men dit Geſtigt, bij wijlen, den Kerker der Orde. Zo niet van alle, immers van een goed deel der Landerijen van de Heerlijkheid *Zuilen*, was de Abt eigenaar. Van hier dat zijn aanzien niet gering was. Op de Landdagen van het Gewest, hadt hij zitting onder de Staaten, voorts zijn afzonderlijk regtsgebied en zeer ruime inkomſten. Eerst ſtondt het Vrouwelijk gedeelte van het Klooster, waarin geen andere dan Adelijke Juffers wierden aangenomen, onder eene Priorin. Aangroeiende rijkdom en luister deedt haar den naam van Abtdisſe opdraagen, met eene Priorin onder haar. In het felſte der Spaanſche Oorlogen, wierdt het gewijde Geſtigt verwoest. In de Kerk lagen verſcheiden luiden van aanzien begraaven: onder andere Graaf WILLEM VAN RENNENBERG, *Heer van Zuilen en Westbroek*.

Zie *Batavia Sacra*; *Hiſt. van het Utrechtſche Bisdom*.

OOSTBURG, in Staats Vlaanderen, onder het *Vrije van Sluis*, ongeveer twee uuren gaans ten Noordoosten van de Stad van dien naam. Het is eene kleine Stad, van hooge

oudheid, eertijds van Vestingwerken voorzien, doch die af voor lang geslegt zijn. Graaf MAURITS VAN NASSAU maakte zich, in den Jaare 1664, meester van het Stedeken, 't welk zedert in de magt der Staaten is gebleeven. Men telt 'er omtrent honderd Huizen, en, ondanks dit klein getal, twee Kerken: de eene wordt door de Nederduitsche, de andere door de Walsche Hervormden gebruikt. Wijders heeft men 'er een Raadhuis, 't welk op een Plein staat. In hetzelve vergadert, van tijd tot tijd, de Regeering, welke bestaat uit Baljuw, één Burgemeester en vier Schepens; zij worden door de Algemeene Staaten of derzelven Afgevaardigden aangesteld, doch begeeven zelve de Ampten van Griffier en Ontvanger. Niet anders dan in naam heeft het Plaatsje gemeenschap met

OOSTBURGER-AMBAGT, als bestaande een aanmerkelijk gedeelte van het *Land van Kadzand*, als mede, nevens verscheiden andere Poldertjes, de wederhelft van den *Hendriks-Polder* en van *Prins Willems-Polder*, van welke de andere helft onder het regtsgebied van het gemelde Steedtje behoort.

OOSTENRYK, (*Don* JAN VAN) gebooren omtrent den Jaare 1545, was de Natuurlijke Zoon van Keizer KAREL DEN V, geteeld bij eene Hoogduitsche Adelijke Juffer, VAN PLOMBES genaamd. Heimelijk wierdt hij, in Spanje, opgevoed bij LOUIS QUEJADA, Heer van *Villa Garcia*, dien hij, langen tijd, voor zijnen Vader hieldt. Zijn weezenlijke Vader, misschien daar door zijnen eigen misstap willende boeten, hadt hem tot den Geestelijken staat geschikt. Zijn broeder, Koning PHILIPS, bestemde hem tot een anderen leevensstand. Van deszelfs aanweezen en verblijf niet onkundig, wilde hij dat *Don* JAN aan hem zou vertoond worden, terwijl hij op de jagt was. 's Konings wil wierdt volbragt, en de Bastaart straks voor Broeder erkend en aangenomen. Van toen af ontving hij eene Krijgsmansopvoeding, en wierdt spoedig te werk gesteld. Van zijne bedreevenheid in het bedrijf, waar toe hij was opgeleid, gaf hij een bewijs, in den Jaare 1571, toen hij, aan het hoofd van eene talrijke Vloot, op de Turken de merkwaardige zege bevogt, in den Slag bij *Lepanto*. Zedert schijnt hij zich voor-

naamelijk in *Italie* te hebben onthouden. Althans bevondt hij zich te *Milaan*, in den Jaare 1576, toen Koning PHILIPS hem bevel zondt, de Landvoogdij over de Nederlanden te aanvaarden. Intusschen hadt hij een ontwerp gesmeed, om zich tot Koning van *Tunis*, in Afrikà, te doen verklaaren, naadat hij het zou bemagtigd hebben. Doch, 't zij door onvermogen, of om andere redenen, hij zag daar van af, en voldeedt aan het Koninklijk gebod. Om de reize in veiligheid te volbrengen, nam hij dezelve aan, in de hoedanigheid van Paadje van OCTAVIO FERDINAND GONZAGA, naa alvoorens, om te meer onbekend te zijn, hair en baard zwart geverfd te hebben. Te *Parijs* tradt hij af aan eenen herberg, doch vervoegde zich van daar in den wooning van den Spaanschen Gezant DIEGO DE ZUNIGA, om aangaande den toestand der Nederlanden de noodige kundschap in te neemen. Thans vervorderde hij zijnen weg, zonder van iemand ontdekt te worden, na de Stad *Luxemburg*, en kwam daar binnen op den vierden November des genoemden Jaars 1576. Hier maakte hij zich bekend aan den Heere VAN NAVES, Stedehouder des Graaven VAN MANSFELD, en wierdt voorts, overeenkomstig zijnen rang, verwelkoomd.

Een aanvang, of liever voorspel van zijn bewind, maakte thans *Don* JAN, door het schrijven van Brieven aan de Algemeene Staaten, waarin hij, van zijne aankomst, kennis gaf, en te gelijk betuigde „ door den Koning te zijn gezonden, „ om het bewind van zaaken te aanvaarden, allen twist en „ misverstand te beslissen, en de Landen wederom aan hunnen „ ouden welvaart te helpen." Met leedweezen, betuigde hij, verstaan te hebben „ den bijsteren overlast, bij hen geleeden „ van de Spaansche en andere uitheemsche Soldaaten, welke „ hij, naa behoorlijk onderzoek, zodanig dagt te straffen, „ dat men reden zou hebben, daar over voldaan te zijn." Hij besloot zijn schrijven met de verklaaring „ dat zijne Ma„ jesteit meer niet eischte, dan volkomene gehoorzaamheid, „ en herstelling van den Roomschen Godsdienst." In een nader schrijven verzogt de Spanjaard Gijzelaars, en andere verzekering, om veilig dieper in 't Land te mogen koomen, tot het treeden in nadere onderhandelingen. Het wantrouwen,

reeds voorheen, bij de Staaten, tegen hem opgevat, wierdt hier door versterkt. Nogthans zonden de Staaten aan hem eenige Afgevaardigden, om zijne meening nader te verstaan; intusschen bemagtigden dezelve eenige Steden, en beraamden nog andere maatregels, ter hunner verzekeringe.

Tweederlei gevoelen heerschte thans in de Vergadering der Algemeene Staaten. Volgens zommigen moest men aan Don JAN, eer hij voor Landvoogd wierdt erkend, eenige regels voorschrijven; andere, daarentegen, beweerden, dat hij zonder eenige bepaaling moest worden aangenomen. Herhaalde Brieven, door Prins WILLEM DEN I, uit *Middelburg* geschreeven, deeden de laatsten van inzigt veranderen. Zijn raad hieldt in, allen handel, met den Spanjaard, volstrekt van de hand te wijzen, tot dat het uitheemsche Krijgsvolk het Land zoude geruimd hebben. Nen moest bedingen, twee- of driemaalen 's jaars, of zo dikwijls men zulks zoude goedvinden, te mogen vergaderen; dat 'er wervingen gedaan, noch bezettingen zouden mogen geleid worden, buiten hunne bewilliging, en dat, eindelijk, alle Kasteelen mogten geslegt worden. Zo veel ingangs vondt deeze raad, dat men *Don* JAN eenige punten voorleide, slaande op het vertrek der Spanjaarden, het aanneemen der Gendsche Bevrediging, die onlangs getroffen was, en het bijeenroepen der Algemeene Staaten. In zijn antwoord beloofde hij, 's Konings vreemd Krijgsvolk het Land te zullen doen ruimen, mids de Staaten insgelijks hunne Benden afdankten; 'er nevens voegende, „ de zijne zo lang buitenslands te zullen houden, tot dat de nood of eenige uitheemsche Oorlog het herroepen zoude vorderen." Belangende den Gendschen Vrede, verklaarde hij tot een gemeenen Vredehandel wel te willen verstaan, „ voor zo veel met het „ Roomsche Geloof en de Koninklijk hoogheid bestaanbaar „ was." Op deeze voorwaarden beloofde hij, het bijeenroepen der Staaten te zullen toestaan. Duidelijk zag Prins WILLEM de dubbelheid en schalkheid van dit antwoord, en deelde deswegen zijne gedagten mede aan de Staaten; hun met een berigtende de kundschap, ontvangen uit onderschepte brieven, onder andere van *Don* JAN, aangaande het werven van Krijgsvolk, en, diensvolgens, het voorneemen, aan de zijde der Spaanschen, om den Oorlog voort te zetten.

Don

DON JAN VAN OOSTENRYK

Prince van Franca-villa

Gouverneur der Nederlanden.

GESTORVEN DEN 1 OCTOBER

MDLXXVIII.

C. F. Fritsch fecit.

Don JAN, intusſchen, om den ſchijn te geeven, alsof het vertrek der Spanjaarden hem waarlijk ernst was, zondt zijnen Geheimſchrijver na *Antwerpen*, om de Spaanſche Bevelhebbers tot de reize te beweegen; doch te gelijk, ter ſluik, hun in te geeven, dat ze aan geen anderen uittogt, dan ter Zee, hunne toeſtemming moesten geeven. Gemeenlijk hieldt men deeze keuze voor eenen list, uitgedagt, om onder ſchijn der toerustingen tot de reize, de Troepen zo veel te langer in het Land te houden. Doch het bleek wel haast, hoe eene verdere bedoeling hier onder verborgen lag.

Te weeten, *Don* JAN, in zijnen toeleg op de Kroon van *Tunis*, niet geſlaagd zijnde, hadt thans het oog op de heerſchappij over Engeland. Uit kragt der aanmatiginge van *Rome*, dat dit Rijk een Leengoed was van den Heiligen Stoel, hadt hij, van Paus GREGORIUS DEN XIII, met toeſtemming van Koning PHILIPS, daar op regt verkreegen. Hij ſtondt, daarenboven, na het huwelijk met MARIA, Koninginne van Schotland, eene Nicht van Koninginne ELIZABETH van Engeland, welker geboorte, en gevolglijk ook het regt tot de Kroon van dat Rijk, bij veelen wierdt verdagt gehouden. Onder het vertrek der Spaanſche Krijgsmagt te ſcheep lag dus het verreuitziend oogmerk verborgen, om des Spaanſchen Dons toeleg op eene Koninklijke Kroon te bevorderen. De Spaanſche Krijgshoofden, zingende zo als men hen gebekt hadt, gaven den zendelingen des benoemden Landvoogds tot beſcheid, „ dat zij ten zijnen bevele ſtonden, maar het ſaiſoen te verre „ verloopen keurden om te Lande te vertrekken, ter zaake „ van de vorst en den ſneeuwval in het gebergte, en 't ge„ brek aan lijftogt in *Savoije*, alwaar, bovendien, de Pest „ regeerde, en de wegen hadt doen ſluiten. Men wilde dan „ te ſcheep gaan, mids men vooraf betaalling bekwam van „ agterſtallige ſoldije."

De Staaten, dit antwoord van *Don* JAN bekoomen, en de zaak dieper hebbende ingezien, weezen den voorſlag van de hand. De Spanjaards, met hunnen naaſleep daar onder gerekend, beliepen wel tienduizend koppen. Wel drie maanden werks zoude men hebben aan het bezorgen der Schepen, tot den overtogt noodig. De penningen, tot die uitrustinge, en

nog daarenboven de soldij der Benden, wist men niet te vinden. Men begreep, bij dit alles, dat de Nederlandsche Schepen, eens in Spaansche handen gesteld zijnde, zo goed als voor verlooren mogten gerekend worden. Lang en veel over en weder schrijvens ontstondt hier uit, tusschen de Staaten en *Don* JAN; weigerende de eerste, in het vertrek der Krijgsmagt ter Zee te bewilligen, terwijl de andere staan bleef op zijn stuk, dat de begeerde reize langs geenen anderen weg voortgang konde neemen.

Intusschen zammelde de benoemde Landvoogd met het aanneemen van den Gendschen Vrede. In 't vermoeden dat eene gewaande vreeze van gevaar voor 't Roomsche Geloof hier onder mogt schuilen, zogten de Staaten dit voorwendzel op te ruimen. Naa het inneemen van het gevoelen der God- en Regtsgeleerden van 't Hoogeschool te *Leuven*, van verscheiden Kerkvoogden en andere Geestlijken, gelijk ook van den Raad van Staaten, ontvingen ze tot bescheid, dat ze den gemelden Vrede nuttig vonden voor den Roomschen Godsdienst, en de gehoorzaamheid, aan zijne Majesteit verschuldigd, geenzins verkortte. Door zulke middelen zogt men *Don* JAN over te haalen tot het aanneemen van de Bevredigingе; terwijl men, van een anderen kant, zich zogt te sterken, in gevalle hij niet aan de hand wilde koomen. Uit Engeland ontving men de toezegging van eene aanzienlijke somme; en wil men dat Koningin ELIZABET te gereeder daar toe bewilligde, zints zij, door den Prins VAN ORANJE, van *Don* JANS toeleg verwittigd was.

In den aanvang des Jaars 1577 vertrok deeze na *Marche in Famine*. Hier ontving hij de Gezanten van Keizer RUDOLF DEN II, met voordagt derwaarts gereisd, om als middelaars tusschen beiden te treeden, en de aanneeming van *Don* JAN te bevorderen. De Algemeene Staaten zonden 'er insgelijks hunne Gemagtigden, in merkelijken getale. Het vertrek der Spaansche Troepen ter Zee, en het aanneemen van de Gendsche Bevrediging, waren de hoofdonderwerpen, over welke hier getwist wierdt. Van weerkanten bleef men onverzettelijk bij zijn stuk. Hier uit reezen hooge woorden. De *Don* sloeg zwaare bedreigingen uit, van het te werk stellen niet van het zijne, maar des Konings zwaard, en het voeren van den selsten Oorlog, daar

daar men ooit van hoorde gewaagen. De Gemagtigden, daarentegen, vraagden, of hij meende, den Nederlanderen zo gemaklijk het net over 't hoofd te ftrijken, als een deel flaaffche Mooren, die, verzuft en verbluft, geenen beter raad geweeten hadden, dan zich op zijn woord te verlaaten; 't geen, evenwel, hun zeer kwalijk bekoomen was. De handel wierdt hier mede afgebroken, en namen de Gemagtigden hun affcheid, van zins om 's anderendaags te vertrekken. Intusfchen fpeelde de afgebroken handel *Don* JAN nog al door de zinnen. Haakende na gezag, en de Landvoogdij als dienftig voedzel daar van aanmerkende, bezon hij, een weinig te moeten toegeeven. Omtrent middernacht, zondt hij zekeren Pater FREGOZE, nevens den Bisfchop van *Luik*, aan de Gemagtigden, met fchrijven van zijne hand, behelzende betuiging van bereidwilligheid tot het aanneemen van de Gendfche Bevrediging, mids dezelve den Roomfchen Godsdienst en de Koninklijke hoogheid niet te na kwam. Met het aanbreeken van den dag kwam hij nog een ftap nader, verklaarende, hoe hem gebleeken was, uit de getuigenisfen van kundige en vertrouwde mannen, dat de Vrede met de geftelde voorwaarden volkomen zamenftemde. Naa het vertrek der Gemagtigden, ftelden de Keizerlijke Gezanten hunne poogingen te werk, om *Don* JAN ook in het vertrek der Spanjaarden te land te doen bewilligen. Zijnen mond gemaakt hebbende op de bemagtiging van Engeland, hadt hij, langen tijd, daar geene ooren na. In 't einde, egter, vondt hij zich genoodzaakt, het ftuk te laaten glijden, voor de kragtige Vertoogen der Gezanten, omtrent de onmogelijkheid der Zeereize. Men ontworp nu een Plakaat, om op 's Konings naam te worden afgekondigd, zedert bij den naam van *Eeuwig Edikt* bekend. *Don* JAN ondertekende het te *Marche in Famine*, op den twaalfden, en de Algemeene Staaten, te *Brusfel*, op den zeventienden Februarij des Jaars 1577. De Afgevaardigden van Holland en Zeeland konden, egter, tot nog toe, tot de ondertekeninge niet befluiten. Bij het Edikt wierdt *Don* JAN voor Landvoogd aangenomen, zo ras de uitheemfche Troepen de Landen zouden verlaaten hebben. Wijders moest *Don* JAN, zo wel als zijne Opvolgers, midsgaders de bijzondere Stadhouders, Raaden en Amptenaaren, dit Verdrag bezweeren.

De erkende Landvoogd, het blijven op eenen afstand nu als noodeloos aanmerkende, kwam eenen stap nader. Onder dekking van eene Lijfwagt van tachtig Hellebaardiers, geleid door den Hertog VAN AARSCHOT, vervoegde hij zich te *Leuven*. Straks kwamen aldaar bij hem hunne opwagting maaken de meest aanzienlijken van den Adel, om den Landvoogd te begroeten, en zich zijner gunste te beveelen. Om de harten van Grooten en Kleinen te winnen, begiftigde hij geenen met kostbaare onthaalen, waardigheden, ampten en jaargelden, terwijl hij omtrent deeze zich zeer minnelijk en gespraakzaam aanstelde. In eigen persoon verscheen hij in de zamenkomsten van Gilden en Schutterijen, en nam deel aan derzelven oeffeningen. Onder dit alles stelde hij orde op het vertrek der Spanjaarden, en verkreeg, om dit te bevorderen, van de Staaten verlof tot eene geldleening van vierhonderdduizend guldens, onder verzekering van de Koninklijke inkomsten. Nog vóór het einde van April vertrokken de vreemde Krijgslieden.

Geduurende zijn verblijf te *Leuven*, gaf *Don* JAN kennis aan den Raad van Staate, van eene ontdekte zamenzweeringe tegen zijnen persoon, hem uit Frankrijk en van elders overgebriefd, aangeleid om hem van kant te helpen, of te scheep na *Rochelle* te vervoeren. Eenige vreemdelingen, zich op dat pas te *Leuven* onthoudende, zouden de volvoering van 't gruwelstuk op zich genomen hebben. Hij voegde 'er nevens, dat de Prins VAN ORANJE aan het hoofd van het vloekverwantschap, en reeds een goed getal Krijgsvolk rondom de Stad verspreid was. Hoewel het aanbrengen luttel geloofs vondt, dagt men, egter, raadzaam, het doen van eenig onderzoek. Twee Fransche Edellieden, op vermoeden gevat, bleeken onschuldig, en de gewaande toebereidzels louter harsenschim te weezen.

Inmiddels was men vlijtig bezig, te *Brussel*, tot de ontvangst van den nieuwen Landvoogd, welke 'er, op den eersten Maij des Jaars 1577, eene statelijke intrede deedt. Rijdende tusschen 's Pausfen Gezant en den Bisschop van *Luik*, wierdt hij gevolgd en omringd van eenen stoet van Ridders, Heeren, Hovelingen en anderen, ten getale van wel drieduizend persoonen. Een gulden Wagen, met gouden Laken overkleed, beladen met kunstig gemaakte fruiten, en voortgetrokken van

twee

twee sneeuwitte Rossen, opende dien Trein. Allerwegen stonden Eerebogen, vermeldende des Landvoogds loflijkste Krijgsbedrijven, vooral de zege, op de Ottomansche Vloot bevogten. Een regen van bloemen, kruiden en kranzen daalde neder op den voorbijtrekkenden stoet, uit de handen van pragtig getooide Juffers, die langs heenen de Vensters der Huizen bestuwden. Met een minnelijk gelaat ontving *Don* JAN alle deeze eerbetuigingen, en wierdt te greetiger toegejuicht, alzo hij een Heer was, fraai van persoon, hoofsch van zeden, en in de jeugd van ruim dertig jaaren. In handen van den Bisschop van '*s Hertogenbosch*, en in tegenwoordigheid van 's Pausfen en 's Keizers Gezanten, deedt hij, op den vierden der Maand, den Eed als Landvoogd, op het onderhouden en handhaaven van het Eeuwig Edikt, den Gendschen Vrede, alle vrijdommen, regten en gewoonten der Landen, Steden en Plaatzen, zonder daar tegen te zullen doen, op hoedanige wijze het ook zijn mogt. Naa hem leiden de Gemagtigden der Staaten den Eed af, en erkenden hem voor Landvoogd. Op den zelfden voet, als voormaals te *Leuven*, ging hij nu voort, in het pleegen van beleefdheid en milddaadigheden, om de harten der Landzaaten te winnen. Doch 't gelukte hem niet, eenen iegelijk daar door in zijne magt te houden. Men vondt 'er, die al vroeg een vermoeden hadden van heimelijke inzigten, daar onder bedolven. Dus doorzigtig was, onder andere, de Heer VAN HEEZE, Bevelhebber van *Brussel*; begiftigd met eene erflijke Rente ter somme van drieduizend guldens, gevestigd op de Staaten van Braband, zeide hij, eerlang, de weldaad op, en gaf de brieven te rug. Zelf zou de beroemde VIGLIUS VAN ZUICHEM VAN AYTA, reeds bij de staatelijke intrede, zich eenige woorden hebben laaten ontvallen, die na twijfeling aan een bestendigen vrede smaakten. Een scherp gezigt voorwaar van deeze Staatsmannen! Want ééne maand was 'er pas verloopen, of de Brusselsche Burgerij las even greetig de Smaadschriften, tegen den Landvoogd gestrooid, als zij hem kortelings met toejuichingen hadt ontvangen.

Omtrent deezen tijd waren de Staaten van Holland en Zeeland te *Geertruidenberg* vergaderd. Derwaarts zondt de Land-

voogd zijne Gemagtigden, om de Staaten te vermaanen tot het doen afkondigen van het Eeuwig Edikt, in hunne bijzondere Gewesten en verdere onderhoorigheden; als mede tot het afleggen van alles, 't geen agterdogt konde baaren: als het werven van Krijgsvolk, het sterken van Steden, vergieten van geschut en aangaan van uitheemsche verbintenissen. Doch zij hadden nog eene afzonderlijke boodschap aan den Prinse VAN ORANJE. De Landvoogd kende deszelfs invloed op de Landzaaten; veel zou hij dus gewonnen hebben, indien hij den Prins in zijne belangen konde overhaalen. In een schriftelijk Vertoog, op den drieëntwintigsten Maij overhandigd, wierdt, onder andere, voorgesteld, „ dat de Prins, nu bekomen hebbende zijn hart„ lijk begeeren, naamelijk zijne eer, zijne goederen, en 't „ vertrek der Spanjaarden, waar op hij het aanneemen der Wa„ penen gegrondvest hadt, verklaaren wilde, of 'er nog iets „ ontbrak aan zijn genoegen en verzekerdheid, opdat men hem „ voldoening mogt geeven." In hun antwoord verzekerden de Staaten, dat 'er nog veel ontbrak aan de volvoeringe der voorwaarden van den Gendschen Vrede; zijnde, onder andere, *Don* JAN in 't Land gekoomen met eenen stoet van Spanjaards en Italiaanen, strijdig tegen het Verdrag, te *Marche in Famine* met hem gesloten; om niet te spreeken van den ingang, welken verscheiden verdagte persoonen, meest uitlanders, bij hem vonden. Met de Afgevaardigden ging nu de Prins over tot bijzonderheden, hem onmiddelijk betreffende; klaagende, vooral, over het ophouden van zijnen Zoon in *Spanje*, welken men, tegen alle regten en vrijheden, aan 't Leuvensche Hoogeschool ontvoerd hadt; als mede, dat verscheiden zijner goederen, met naame de Stad en Baronnij van *Breda*, hem nog onthouden wierden, tegen de voorwaarden der Gendsche Bevrediginge. Wat de aanbieding van bijzondere voordeelen aanging „ wilde men", was 't wederwoord van zijne Doorluchtigheid, „ naa het doen „ van schuldig regt, eenige verdere gunst bewijzen, hij zou „ zijner Hoogheid daar voor dank weeten, indien het strekte „ tot 's Lands nut, alzo hij alleen dit, en geen eigen voordeel „ zogt." Dit zeggen maakte een einde aan de onderhandelinge.

De

De Landvoogd, nu in het bewind, maakte daar van een aanvang met eene vertooning, hoe zeer hem de handhaaving van het Roomſche Geloof ter harte ging. Bij brieven, gedagtekend den drieëntwintigſten Mai, gerigt aan de Bisſchoppen en Inquiſiteuren, beval hij dezelven, „ zij hadden een „ waakend oog te houden op hunne ſchaapen, dezelve te „ ſtigten door een heilig voorbeeld, en te wapenen met goe„ de leere, tegen de aanſlagen der verſlindende Wolven, en „ deeze te ſtraffen, volgens de geestlijke regten der Kerkver„ gaderinge van *Trente*; waar toe hun des Konings magt, „ en de zijne, daar zij vereischt wierdt, niet ontbreeken „ zoude." Hij voegde 'er nevens, dat „ zij ernſtig onder„ zoek hadden te doen omtrent alle Ketters, die zich kwa„ men te verloopen tot oproer, wanorde, ergernis, of rede„ nen, ſtrekkende tot verleidinge der Zielen, en hun te doen „ draagen de ſtraffen, ſtaande op het krenken van den ge„ meenen welvaart."

Doch, hoe zeer dus op het geloof, minder was hij, in 't hart, op de eerlijkheid geſteld. Dit bleek aan zijn gedrag, met opzigt tot de Hoogduitſche Krijgsknegten. De Staaten, van zelve niet ongeneigd om die Benden te loozen, wierden daar toe nog meer aangezet door den Landvoogd, onder bemiddeling van ESCOVEDO. Nogthans ging de afdanking traaglijk voort, door dien men het, aangaande de voorwaarden, niet eens konde worden. Diensvolgens vonden de Staaten raadzaam, den Landvoogd te beweegen, zich in perſoon te begeeven na *Mechelen*, om aldaar, met de Kolonellen der genoemde Benden, mond aan mond te handelen. Hij wierdt 'er ſtaatelijk ingehaald; doch, in ſtede van het groot oogmerk zijner reize voort te zetten, arbeidde hij, onder de hand, om de Hoogduitſchen op zijne zijde te trekken, en in 't Land te doen blijven. Vóór zijn vertrek na *Mechelen* deedt hij eenen ſtap, die merkelijken agterdogt verwekte. Hij begeerde op de Algemeene Staaten, dat zij den Prins VAN ORANJE zouden beoorlogen, onder voorwendzel dat deeze, door het kwellen der Amſterdammers, de Gendſche Bevrediging hadt geſchonden; een aanſlag, zeide hij, welke bij hem zo zwaar woog, dat al ware 't dat hij in *Spanje* of *Italie* zich bevondt, de reize

her-

herwaarts zoude aanneemen, om hunne zaak te verdeedigen. De Staaten gaven hierop geen ander bescheid, dan dat men eerst beter kennis van zaaken behoorde te hebben, en de elenden des Oorlogs te schuwen, zo lang zich hoop opdeedt, om bij wijze van vergelijk, de geschillen in der minne bij te leggen. Intusschen verloor *Don* JAN, zedert, veel van de genegenheid der Staaten, die, uit deeze staal, zijne zucht tot het hervatten van den Krijg afleidende, van toen af een kwaad oog op hem begonnen te slaan. Evenwel herwon hij, eenigermaate, het vertrouwen, zints hij ESCOVEDO na *Spanje* hadt afgevaardigd, om een merkelijken onderstand in penningen van den Koning te verzoeken. Hoe weinig gronds dit vertrouwen hadde, leerde, wel haast, de ondervinding.

Geduurende *Don* JANS verblijf te *Mechelen*, zaten Schepenen dier Stad over de zaak van zekeren Kleermaaker, met naame PIETER PANIS; man van onbesproken wandel, wien men niets anders te laste leide, dan, volgens eigen bekentenis, onder 't gehoor geweest te zijn van een Hervormden Leeraar, in het Dorpje *Bolheim*, niet verre van de Stad; als meede, zijne standvastige weigering van het herroepen van zijn geloof, en het noemen van anderen, die, ter zelfde plaatze, de Preek hadden aangehoord. Ondanks het vuurig aanloopen van vrienden en gebuuren, bij den Schout WILLEM DE KLERK, en het ernstig voorschrijven des Prinsen VAN ORANJE, om onschuldig bloed te spaaren, wierdt PANIS, bij vonnis van Schepenen, en met toestemming van *Don* JAN, verweezen, om openlijk onthalsd te worden.

Thans was de tijd rijp geworden, ter ontwikkelinge van *Don* JANS heimelijke bedoelingen. Zie hier daar toe de aanleiding. In de maand Julij des meer genoemden Jaars 1577, reisde door Nederland MARGARETA VAN VALOIS, Zuster des Konings van Frankrijk, Schoonzuster van Koning PHILIPS van Spanje, en Gemaalin van den Koning van Navarre, zedert, onder de Fransche Koningen, vermaard onder den naam van HENRIK DEN IV. Het voorwendzel haarer reize was, de wateren te *Spa*, ter herstellinge van haare gezondheid, te gebruiken, doch het waare oogmerk, met den Graave VAN LALAING de heerschappij over de Nederlanden te bekuipen voor haaren

broe-

broeder, den Hertog VAN ANJOU. Onder voorgeeven van zo nabeſtaande bloedverwante zijns Konings niet onbegroet te kunnen laaten doortrekken, ontboodt *Don* JAN een aanzienlijken ſloet van Edelen, en ſloeg daar mede op weg na *Namen*, daar de Koningin thans vertoefde. Naa een geheelen dag in hoofſche vermaaken te hebben doorgebragt, deedt de Landvoogd, 's anderendaags, haare Majeſteit uitgeleide, met het hoofd vol, naar 't ſcheen, van de jongſte uitſpanningen, en geenzins zwanger van den aanſlag op 't Kaſteel der Stad; welken hij, egter, regelrecht tegen 't Eeuwig Edikt, volvoerde, op den eigen dag van 't vertrek der Vorſtinne, den vierentwintigſten van Julij. De onderneeming en volvoering van het verraaderlijk bedrijf ging verzeld van de volgende omſtandigheden.

Naa het afſcheid van haare Majeſteit, ſteeg *Don* JAN te paerd, zich houdende, ter jagt te willen rijden. Den Graaf VAN BARLAIMONT zondt hij voor uit met deszelfs vier Zoonen HIERGES, MEEGEN, FLOYON en HAUTEPENNE, en verſtak een deel Krijgsvolk in de nabuurſchap van 't Kaſteel. De BARLAIMONTEN, bewust van den toeleg, rijden aan op 't Kaſteel, en vertoonen den Slotvoogd JAN VAN BOURGONDIE, *Heere van Froijmont*, hoe 't wel pasſen zoude, den Landvoogd, in 't voorbijrijden, binnen te nodigen, om de Sterkte te bezigtigen. De Slootvoogd, niets ergs vermoedende, laat zich gereedelijk gezeggen. *Don* JAN genaderd, en de nodiging door hem zijnde aangenomen, rijdt hij na binnen, zijne Lijfwagt agterlaatende, doch met merkelijken ſloet van Hofbedienden, met voordagt gewapend. Terwijl de Heer VAN FROYMONT een Ontbijt doet bereiden, vertoeft de Landvoogd in de Poort met de zijnen, tot dat het Krijgsvolk uit het bosch koomt aanrennen. Eerst de BARLAIMONTEN, en daar naa de Landvoogd zelve, rukken hier op het piſtool uit den koker, en bieden den tromp aan de Wagten: terwijl *Don* JAN eene ſoort van triomflied aanhief, zeggende dat deeze dag de eerſte zijner Landvoogdije was. De bezettelingen, ſtokoude of verminkte ſoldaaten, zwigten terſtond, en laaten zich, nevens den Bevelhebber, buiten het Kaſteel zetten. Men vindt 'er, die deezen aanſlag hielden voor eene kunſtig beſtokene in-

ingeeving des Prinsen VAN ORANJE, om den Landvoogd in den algemeenen haat te brengen. Anderen houden staande, dat hij hier in zijn eigen hoofd en het ophitzen van BARLAIMONT volgde, tegen den raad des Graaven VAN MANSFELD, inhoudende dat de volvoering van het stuk, veelligt, het gantsche Land tegen hem zou doen te wapen loopen.

Don JAN, dus meester van het Slot geworden, riep de Heeren bij een, en vertoonde aan dezelven, „ hoe zijn geduld, „ te lang getergd door de Staaten, nu ten einde was; dat „ men hem flinks hadt naagetragt, en gezogt, binnen *Brussel* „ of *Mechelen* gevangen te houden; dat dit alles hem tot het „ verzekeren dier plaatze gedreeven hadt, om zijn' eigen „ persoon en 's Konings dienst te beveiligen: die lust hadt te „ blijven, zou hem aangenaam zijn; anderen stondt het ver- „ trekken vrij, alzo hij met gedwongen dienst niet gediend „ was." Veelen bleeven, doch eenigen namen hun afscheid. Zich wijders van voorraad voorzien hebbende, zondt hij Brieven na verscheiden oorden, om zijn gedrag te verdeedigen, en den Heer VAN RASSINGHEM aan de Algemeene Staaten, met gelijken last, en daar nevens gaande bevel, om, vóór zijne wederkomst, de Burgerij van *Brussel* te ontwapenen. Om zijnen slag nog wisser te neemen, deedt hij, intusschen, door den Heer VAN HIERGES, de Stad *Charlemont* bemagtigen.

Onder al dit woelen des Landvoogds lag het oogmerk verborgen, om alzo den Oorlog te beginnen tegen de Staaten, ten einde, langs dien weg, ruimte te maaken voor zijne handen, welke men, meende hij, te vast gebonden hieldt. Reeds in de maand April hadt hij, uit *Spanje*, onderstand in penningen verzogt, en daar nevens gevoegd bittere klagten over de wederspannigheid der Landzaaten, met ernstigen aandrang op de noodzaakelijkheid van den Oorlog. Het meerendeel, schreef hij, vloog van de hand van den Prinse VAN ORANJE. Die de weldaaden zijner Majesteit zogten te genieten, hadden geenen moed, naa dat zij ze magtig geworden waren, om derzelver zaak te verdeedigen. Het was een lichaam, 't welk, zonder afzetten der bedorven leden, niet zou te geneezen zijn. Brieven van deezen en soortgelijken inhoud, op verzoek

zoek des Prinfen VAN ORANJE, door bevel des Konings van *Navarre*, op de Heide van *Bourdeaux* onderfchept, waren zijner Doorluchtigheid toegefchikt door den Heer DE PLESSIS, en vervolgens, ontcijfferd zijnde, vertoond te *Brusfel* aan de Algemeene Staaten. Uit de ondergefchepte Brieven bleek tevens het voorneemen van *Don* JAN, om Engeland aan te doen; zommigen voegen 'er nevens, hoe hij eenigen hadt genomen in het geheim van zijn ontwerp, om, naa de bemagtiging van dit Koninkrijk, op *Spanje* eenen kans te waagen.

De Algemeene Staaten, intusfchen, den zendeling van *Don* JAN gehoord hebbende, vaardigden eenigen aan hem af, met last om hem te onderhouden over de ongegrondheid der gerugten wegens de aanflagen op zijn perfoon, en om hem tevens tot de wederreize na *Brusfel* te vermaanen, als zullende hij aldaar, en inderdaad door gantsch Nederland, onder verband van hunne perfoonen, goederen, eere en trouwe, volkomen veilig zijn. Een blijk van zorgeloosheid gaf de *Don*, in het antwoord, welk hij, in zijn gefprek met den Abt VAN MAROLLES, woordvoerder van 't gezantfchap, deezen te gemoet voerde: *het Kasteel van Antwerpen*, zeide hij, *hieldt hij voor het zijne; aan geld noch volk zoude 't hem mangelen. Dit*, voegde hij 'er nevens, *mogt hij den Staaten aanzeggen.* Nogthans zondt hij andermaal Gelastigden aan de Staaten, om hun af te vorderen, fterker hoede van zijnen perfoon; afzetting van Bevelhebbers der plaatzen, die van ouds geene gehad hadden; voorts, dat alle Bevelhebbers en lieden van Oorlog, op zijn ontbod, hem kwamen vinden en gehoorzaamen; vertooning van de lijst der Afgevaardigden ter Dagvaart, om te zien, of 'er eenigen op ftonden, op welke vermoeden viel; eindelijk, affnijding van gemeenfchap met Prins WILLEM, Holland en Zeeland. Eenige deezer voorflagen wierden den Landvoogd ingewilligd, doch, daartegen, andere aan hem gedaan; niet zo zeer, meent men, om derzelver inwilliging te verwagten, als om hem ftof in de oogen te werpen, en dezelve blind te maaken voor hunne heimelijke oogmerken.

De Algemeene Staaten, naamelijk, gewekt door de Brieven van *Don* JAN, en 't geen hij, van tijd tot tijd, hadt uitgeflagen, vonden geraaden, zich van het Kasteel van *Antwerpen*

zo

te verzekeren. Dit gelukte hun naar wensch, en opende de deur der vijandlijkheden, welke, zedert, tusschen de Staaten en den Landvoogd, wederzijds gepleegd wierden. In 't eerst, naa het omslaan van *Antwerpen*, sprak *Don* JAN uit een zagter toon, deels om die reden, deels ook om 't afvallen van den Hertoge VAN AARSCHOT, den Markgraave VAN HAVRECH en andere Heeren, tot nog toe zijne belangen toegedaan. Smeekender wijze schreef hij aan de Staaten, dat hij in eene Wapenschorzing zou bewilligen, tot dat zijne Majesteit, indien hij hun mishaagde, eenen anderen Prins van den bloede, in zijne plaats, tot Landvoogd zou verkooren hebben. Hij badt, daarenboven, om de wedergave zijner onderschepte Brieven, welker inhoud hij zogt te verschoonen met het blaauwe voorwendzel, dat hij nog niet voor Landvoogd was erkend, ten tijde als hij den Koning tot den Oorlog aanhitste. Doch de Staaten gaven hier op geen bescheid, maar zonden Brieven af aan den Koning, eerst om van zijne Majesteit te verzoeken een bevel aan *Don* JAN, tot het agtervolgen van het Eeuwig Edikt en de Gendsche Bevrediging, en naderhand om een anderen Landvoogd, in de plaats van zijnen broeder.

Een listigen trek speelde, ten deezen tijde, Prins WILLEM DE I aan *Don* JAN, welke deezen op 't verlies van *Breda* te staan kwam. Naa het omslaan van *Antwerpen*, was zekere Kolonel FRONSBERG, met zijne drie benden, na *Breda* geweeken, om het, in naame van *Don* JAN, te bezetten. 't Leedt niet lang, of de Graaf VAN HOHENLO en de Heer VAN CHAMPAGNEI sloegen het beleg om de Stad. Niet bestand tegen de overmagt, zondt FRONSBERG eenen zijner Hoplieden na *Namen*, aan *Don* JAN, om te verneemen, welk middel van ontzet aldaar voorhanden zijn mogt. In 't wederkeeren betrapt, wierdt de Hopman gebragt na *Geertruidenberg*, alwaar de Prins zich thans bevondt. Langen tijd fleet men met ondervraagen, en wrong hem, eindelijk, door beloften en dreigementen, de bekentenis af, dat hij een Briefje in zijnen Broeksband verborgen hadt. Dit, daar uit getornd, wierdt bevonden van zeer fijn postpapier, langwerpig vierkant, als een lid van een vinger en met lak zinlijk toegeslooten. Naa

't

't ontzegelen en ontſijfferen van 't geſchrift, beſtaande ſlegts uit zes regeltjes, met eene zeer dunne pen geſchreeven. Het behelsde, hoofdzaakelijk, eene toezegging van hulp en van 't ontzet der Stad binnen twee maanden, met vermaaning om het zo lang uit te houden. In de plaats van dit, liet de Prins een ander briefje ſtellen, met eene kunſtig naagebootſte hand, en toegeplakt met het zegel van *Don* JAN, 't welk men onbeſchadigd hadt weeten te houden. Het behelsde eene verklaaring van onmagt tot ontzet, met vermaaning om op de best mogelijke wijze een verdrag te ſluiten. Voorts moest de Hopman, onder toezegging van goed loon, door de Stad verſpreiden, dat het ontzet verre te zoeken was. De list gelukte. Prins WILLEM kwam, van nieuws, in het bezit van zijnen eigendom.

Niettegenſtaande de vijandlijkheden dus openlijk haaren loop hadden, deeden de Algemeene Staaten, met goeddunken van Prinſe WILLEM, nog eene pooging, om *Don* JAN te doen aan de hand koomen. De Bisſchop van *Brugge* en de Heer VAN WILLENVAL wierden aan den Landvoogd gezonden, met aanbieding van het afleggen der wapenen, mids hij zelve daar toe insgelijks verſtaan wilde; *Don* JAN moest, wijders, de Hoogduitſche Knegten afdanken, het Kaſteel van *Namen* overleveren, en van daar vertrekken na *Luxemburg*, om aldaar, in afwagting van zijnen opvolger in de Landvoogdij, inmiddels het bewind te voeren, bij goeddunken des Raads van Staate. In ſtede van het oor te leenen aan deeze en ſoortgelijke voorſlagen, toonde zich de Landvoogd daar over zeer misnoegd, en, bij deeze gelegenheid, niet minder over 't ontbieden van Prinſe WILLEM na *Brusſel*, door de Algemeene Staaten. Evenwel, den handel niet geheel willende afbreeken, ſloeg hij een Beſtand voor; waar in de Staaten bewilligden, mids het niet langer dan twee of drie dagen duurde, en binnen dezelve de zaaken vereffend wierden. Dit baarde den ontſtelden Landvoogd nieuwe gramſchap; waar van hij blijk gaf in zijn ſchrijven van den tweeden Oćtober, waar in hij de Algemeene Staaten verweet, dat zij hunnen Landheere alles ontnomen hadden, op den ijdelen titel na. Ten zelfden dage, vreezende voor een beleg, naa de Stad en het Kaſteel van *Namen*

ſterk bezet te hebben, vertrok hij na *Luxenburg*; van waar hij, op den veertienden, een dreigenden Brief liet afgaan aan de Staaten, aanduidende zijn voorneemen, om op 's Konings last hun het uiterſte van de magt zijner Majeſteit te zullen doen gevoelen, 't en ware zij afſtand deeden van hun oneerbiedig eiſchen, en den Prins VAN ORANJE met zijnen aanhang verdreeven.

Van geene uitwerkinge, op de Algemeene Staaten, waren alle deeze brommende Brieven. Men tradt, daarentegen, in onderhandeling over het benoemen van een nieuwen Landvoogd, en om die waardigheid aan MATTHIAS, Aardshertog van *Oostenrijk*, 's Keizers broeder, op te draagen. En, vermids deeze handel traaglijk voortging, wierdt, intusſchen, de Prins VAN ORANJE aangeſteld tot Ruwaard van Braband, met bewilliging der Algemeene Staaten. Voorts ſtelden deeze eene verantwoording van hun gedrag tegen *Don* JAN, en lieten het geſchrift, gedrukt, in 't Latijn, Hoog- en Nederduitsch, Fransch, Italiaansch, Spaansch en Engelsch, afgaan aan alle Christen Mogendheden, nevens afſchriften van 's Landvoogds onderſchepte Brieven: met bijgevoegd verzoek, om liging noch doortogt van Krijgsvolk te willen toeſtaan. Van zijnen kant bleef de Landvoogd niet ſchuldig, eene verdeediging van zijn gedrag, waar in hij de Staaten van wederſpannigheid beſchuldigde, en op den Prinſe veele haatelijkheden uitſtorte.

Intusſchen hadt de handel met den Aardshertog MATTHIAS voortgang, en was de zaak zo goed als geklonken. Noodig was het dan, de Landzaaten te onderrigten, in hoedanig een licht, voortaan, *Don* JAN moest beſchouwd worden. Op den zevenden December deeden de Algemeene Staaten alomme afkondigen, dat zij *Don* JAN, zedert de bemagtiging van *Nanen*, voor *'s Lands vijand* gehouden hadden, en, voortaan, hem daar voor bij eenen iegelijk wilden gehouden hebben, en zijne aanhangers voor weerſpannelingen tegen het Vaderland, en ſtrafbaar aan lijf en goed. Eene andere Afkondiging, ten zelfden dage geſchied, behelsde een gebod tot opgave van alle de middelen en goederen, welke men wist den aanhangeren van *Don* JAN toe te behooren; een verbod, om hem of de zijnen eenigen onderſtand met raad, kundſchap of toevoer

te doen; als mede, een bevel aan de geenen, die, met eenige Ampten van den Lande voorzien, zonder verlof dezelve verlaaten hadde, tot hunne bedieningen weder te keeren, ten langste binnen vijftien dagen, op verbeurte van hunne Ampten.

Het vegten met papier nam nu een einde, en liep men, van wederzijde, te wapen. Onder verband van eenige Nederlandsche Steden, hadden de Algemeene Staaten, van de Engelsche Koninginne ELIZABET, verlof verworven tot eene geldligting in haar Rijk van honderdduizend Ponden Sterlings. Van zijnen kant hadt *Don* JAN de onlangs uitgetrokkene Italiaansche en Spaansche benden te rug ontbooden, en ze reeds in zijn Leger, geleid door ALEXANDER FARNEZE, *Prins van Parma*. Behalven deeze hadt of verwagtte hij en goed aantal Hoogduitschen, Bourgondiers, Franschen, ook nog eenige Spanjaards, zo Knegten als Paerdevolk; alle welken, bij de monstering, geteld wierden ten getale van iets minder dan achttienduizend Koppen. Met deeze magt, uit het Land van *Luxenburg*, in het Graafschap *Namen* getrokken, deedt hij, op den vijfentwintigsten Januarij des Jaars 1578, eene Verklaaring uitgaan, vorderende toevoer uit alle plaatzen, vooral van de Geestlijkheid; voorts belofte van 's Konings genade, met behoud van goederen, aan allen, die hem zouden toevallen, en een goed onthaal aan de overloopers. *Don* JAN moedigde, bovendien, zijne Troepen met eene Pauslijke Bulle, vergiffenis van zonden beloovende, aan allen, welke, onder des Dons baniere, het leeven zouden inschieten. Intusschen ging de werving aan de Staatsche zijde traaglijk voort, doch klom, eerlang, tot gelijke hoogte met die des vijands.

De beide Legers lagen thans in het Graafschap *Namen*. Doch de Staaten, tot dat ze meer volks bij een hadden, eenen veldslag ongeraaden agtende, zonden bevel aan hunnen Veldmaarschalk GOIGNIES om af te trekken na Braband. Hij brak dan op, den laatsten dag van Januarij, den weg neemende na *Gemblours*. *Don* JAN, uit twee gevangenen, van dit voorneemen onderrigt, volgde hem op de hielen, doet den aanval, en behaalt de zege, met verlies van zesduizend man aan de Staatsche zijde, en aan de zijne niet boven de acht of tien.

Van de gevangenen, in 't veld bekoomen, deedt *Don* JAN, naderhand, te *Namen*, zeshonderd ophangen, uit wederwraake van het ombrengen eens Spaanschen Hopmans, tegen het gegeeven woord, en het afsnijden van neuze, ooren en vingeren aan eenige soldaaten van 's Konings zijde. *Don* JAN voorts de Stad *Gemblours* bemagtigd hebbende, leide in beraad om 't hoofd te wenden na *Brussel*; doch hij oordeelde zich daar toe niet sterk genoeg, maar vondt meer geraaden, eenige onvaste plaatzen aan te tasten. *Leuven*, *Tienen*, *Aarschot*, *Bovines*, *Sichem*, nevens eenige andere Steden bezweeken voor zijne overmagt.

Omtrent deezen tijd ontstondt 'er opschudding in het Leger van *Don* JAN, onder eenige Hoogduitsche Vaandels, om twee of drie maanden agterstallige soldij, en die nu, onder bedreiging van muiterij, aan den Veldheer om betaaling zonden. Deeze, den hoon verkroppende, zondt de boden met goed bescheid te rug, en voorts de niet oproerige Vaandels van het Regiment op den weg na *Brussel*, kwanswijze om op den naderenden vijand te letten. De muitelingen, dus van steun ontbloot, worden straks omsingeld, hun de geweeren afgenomen, en twaalf der schuldigsten gesteld ter genade van *Don* JAN. Deeze beveelt, het derde deel daar van te straffen; waar van, egter, de helft verbeeden wordt. Van de twee uitgeloote kinderen des doods, was de één een fraai soldaat, en tot op dien dag altoos gehoorzaam. Onder 't gaan ter straffe, toont hij zijne lidtekens en wonden, en haalt zijne bekende diensten op. Dit wekte medelijden, en de voorspraak der Spaansche Edellieden, met zo goed gevolg, dat den boeteling het leeven geschonken wierdt.

Naa de zege van *Don* JAN, hadt men gehandeld over Vrede, doch de gemoederen te wijd van een gevonden, om ze elkander te doen naderen: zulks de toerustingen sterker wierden voortgezet. *Don* JAN, om zich te meer te sterken, hadt het oog op verscheiden Steden, om door list of verraad daar binnen den voet te krijgen. De aanslag op *St. Gilain*, onder de bemiddeling van den Bisschop van *Atrecht*, viel kwalijk uit. Geen meerdere baate hadt hij van eene gevaarlijke muiterije, gestookt door zijne zendelingen, onder de Waalsche Knegten binnen

Maas-

Maaftricht. De Burgerij, nog gedagtig aan den ouden Spaanfchen overlast, dempte, bij tijds, de opgaande vlam. Soortgelijk eenen toeleg maakte hij op *Philippeville*; doch, alzo de list mislukte, beproefde hij het middel van openbaar geweld. De Baron VAN FLORENNES, Overfte dier Stad, hadt hem verzekerd, dat hij zijne ftanderts flegts voor de plaats hadt te laaten zien, om 'er meester van te worden. Doch 't viel anders uit. Hoewel met acht of tienduizend man, het beleg daar om geflagen hebbende, kostte de bemagtiging merkelijke moeite. *Don* JAN zelve moest, nevens den geringften foldaat, takkebosfen aandraagen, om de Graft te vullen. Eindelijk moest de Stad kamp geeven: waar naa *Don* JAN zich begaf na *Namen*, om zijne gezondheid te herftellen, geknakt door vermoeienisfen in het beleg van *Philippeville.* Hier naa in gevegt geraakt met de Staatfchen, zonder een beflisfenden uitflag, befloot hij meer verweerende te handelen, en floeg zich neder in den omtrek van *Namen.*

Omtrent deezen tijd tradt men, van nieuws, in onderhandeling over den Vrede; doch, dewijl men het niet eens konde worden aangaande de voorwaarden, wierdt dezelve fpoedig afgebroken, hoe zeer men zich, aan weerkanten, tot het voortzetten van den Krijg niet heel gefchikt bevondt. Donker zag 't 'er uit in 't Leger van *Don* JAN. Veelen van zijn Volk fneuvelden aan pest of roodeloop; hij zelve, zukkelende naar 't lichaam, was krank van geest, om dat zijne zaaken thans weinig voorwaarts gingen, en daar in geen meer fpoeds ontving door gunftige tijding uit Spanje. Uit onderfchepte brieven, aan den Prinfe VAN MELFI en aan den Spaanfchen Gezant te *Genua*, vernam men, tot hoe diepe engte hij zich zelven geprangd agtte. De ongefteldheid, welke hem, eenigen tijd, gekweld hadt, verwandelde eensflags in eene Pestkoortze, en rukte hem onverhoeds uit het leeven, op den eerften October des Jaars 1578. Zommigen meenen, dat vergif, op 's Konings bevel, of dat van de Abt van *St. Geertruid,* hem toegediend, zijn einde heeft verhaast. Zijn overlijden viel voor in 't Leger te *Bonge*, in het armoedig huisje eens fchamelen landmans, in het drieëndertigfte jaar zijns ouderdoms. Zijne lijkftaatfie wierdt gehouden met eene pragt, aan zijne

hooge afkomst voegende. Naderhand wierdt zijn Lijk ontleed, in verscheiden reismaalen gepakt, en alzo, om kosten te mijden, te paerd, door Frankrijk, na Spanje gevoerd, aldaar wederom zamengehegt, en eindelijk, volgens zijne jongste begeerte, in het Eskuriaal, nevens de Grafstede zijns Vaders bijgezet.

Zie BOR, HOOFT, STRADA en de verdere *Nederlandsche Historieschrijvers.*

OOSTERBIERUM, een Dorp, in Friesland, in het Kwartier van *Westergo*, onder de Grietenij van *Barradeel*, ongeveer een uur gaans ten Noorden van de Stad *Harlingen*, en half zo verre van de Zee. Het voert den naam van *Oosterbierum*, in tegenoverstelling, meent men, van een ander Dorp, *Westerbierum*, dat wel eer Westwaarts zou geleegen hebben, op eenen grond, die, reeds zedert verscheiden Eeuwen, door het Zeewater wordt bedekt. *Oosterbierum* is een fraai Dorp, omringd van vrugtbaare landerijen, en heeft eene tamelijk ruime Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend. Veele adelijke Huizen of Staten plagten hier omstreeks te leggen. Men ziet 'er nog de overblijfzels van in deftige Boerenwooningen.

Zie WINSEMIUS.

OOSTERBLOKKER, een Ban en Dorp, in *Dregterland*, waar van de eerste zeshonderdelf Morgens en driehonderd drieënveertig Roeden Lands beslaat. Het Dorp, geleegen in de zo genaamde Streek, tusschen de Steden *Hoorn* en *Enkhuizen*, hoewel in de lengte beslaande vierhonderd Roeden gronds, bevat slegts negentig Huizen. De Kerk is een vrij goed gebouw. De Leeraar, welke hier predikt, neemt ook den dienst waar te *Westerblokker*.

OOSTEREND, een Dorp op het Eiland *Texel*, dus genaamd naar deszelfs ligging aan den Oostkant diens Eilands. Het ge-

getal der Huizen bedraagt iets meer dan honderd. De Kerk ſtaat midden in het Dorp, en is een niet onaanzienlijk Kruisgebouw. 'Er woonen ook eenige Doopsgezinden. Een bekoorlijk aanzien heeft *Oosterend*, door deszelfs legging rondom in hoog opgaand geboomte.

OOSTERGOO, een der drie Landkwartieren van de Provincie *Friesland*, dus genaamd naar deszelfs legging op de Kaart van het Gewest. Het bevat elf Grietenijen, en heeft de eerſte ſtem in de Landſchapsvergaderingen. Behalven een aanzienlijk getal Dorpen, ontmoet men 'er twee Steden, *Dokkum* en *Leeuwaarden*; de laatſte is de hoofdſtad der Provincie.

Zie WINSEMIUS.

OOSTERHOUT, eene vrije Heerlijkheid in de *Baronnij van Breda*, omtrent twee uuren gaans ten Noordoosten van de Stad *Breda*. Het Dorp is zeer groot en volkrijk, doch wordt meest bewoond van Roomschgezinden. Het getal der Hervormde Ledemaaten wordt op ruim honderdenvijftig begroot. Deeze hebben ten hunnen dienſte eene zeer groote Kerk, en dus getuigenis draagende, dat het getal der Gereformeerde Ingezeetenen voormaals aanzienlijker moet geweest zijn. Naast de Kerk ſtaat een zwaare ſtompe Toren. De Landbouw is eene voornaame bron van het beſtaan der Ingezeetenen; de Graanhandel is daar mede zeer nauw verknogt. Eenigen hebben hun beſtaan van den Lakenhandel en de Pottebakkerijen. Men heeft 'er een deftig Regthuis; voor hetzelve ſtaat een Lindeboom van ongemeene dikte.

OOSTERLAND, een Polder en Hooge Heerlijkheid in Zeeland, op het Eiland *Duiveland*. De bedijkers daar van waren, omtrent het midden der Veertiende Eeuwe, Heer KLAAS VAN BORSELEN VAN BRIGDAMME en HENDRIK VAN DEN ABEELE. De Polder wordt begroot op eenendertighonderd eenëntachtig Gemeten en tweehonderd drieënzestig Roeden Gronds. Deeze is doorgaans zandig of zavelagtig. Men vindt 'er zeer

Tt 4 goede

goede Zaai- en Weilanden. Die daar toe niet geschikt zijn, worden met geboomte beplant. Van hier dat men 'er de wegen en paden zeer vermaaklijk vindt, door het weelig tierende houtgewas. — Het Dorp *Oosterland*, een groot uur gaans van de Stad *Zierikzee* geleegen, legt zeer vermaaklijk in het hoogste gedeelte en na genoeg in 't midden van *Duiveland*. Het is zeer regelmaatig bebouwd; drie digte Straaten hebben haaren uitgang op een ruim Marktveld, langs 't welk een water loopt, *Meervliet* genaamd. Het Marktveld is rondom betimmerd. Een zindelijk Dorphuis en een daar tegenover staand klein gebouw, 't welk tot eene Beurs en Vischmarkt dient, maaken eene aartige vertooning. Onder de Huizen, hoewel slegts ruim tachtig in getal, vindt men 'er eenigen, die fraai mogen genoemd worden. Van de aloude Kerk staat thans alleen het Koor, welks grootte en maakzel genoegzaamen grond geeft om over den voormaaligen luister des geheelen gestigts te oordeelen. Een Toren heeft men 'er niet, maar enkel een Klokhuis, op eenigen afstand van de Kerk. — Aan den Zuidkant van het Dorp staat het Huis van den Ambagtsheere, een treffelijk gebouw, rondom in Vijvers beslooten en van aangenaame plantaadjen omringd.

OOSTERLAND, (*Klein*) een Polder in Zuidholland, in 't *Land van Voorn*, van niet veel uitgestrektheids, bevattende niet meer dan driehonderd achtenzestig Gemeten en tweehonderd vijfenzeventig Roeden Lands. Volgens de jongste Lijsten staan 'er slegts vijf Huizen. Niets merkwaardigs vindt men aangaande deezen Polder aangetekend, dan dat de Baaken, door de Brielenaars, ten nutte van den Scheepvaart opgerigt, daar in geplant worden.

OOSTERLEEK, gemeenlijk enkel *de Leek* genaamd, een Ban in *Dregterland*, van kleinen omslag, als bevattende slegts na genoeg zesenveertig Morgens Lands. De negenentachtig Huizen, welke men 'er eertijds telde, zijn allengskens gedund op ruim veertig. Het Dorp, leggende in de zo genaamde *Streek*, tusschen *Hoorn* en *Enkhuizen*, niet verre van Zee, is, gelijk meest alle Dorpen in dien oord, in de lengte gebouwd. In

de plaats van de oude en vervallene, wierdt 'er, in 't laatst der voorgaande Eeuwe, eene nieuwe Kerk gebouwd.

OOSTERLITTENS, een Dorp in *Friesland*, onder 't Kwartier van *Westergo*, in de Grietenij *Baarderadeel*. Van wegen den veelvuldigen doortogt van Rijtuigen, is het Dorp zeer leevendig.

OOSTER-SCHELDE; zie SCHELDE.

OOSTERSOUBURG, een Dorp, op het Zeeuwsche Eiland *Walcheren*, aan den Straatweg, tusschen de Steden *Middelburg* en *Vlissingen*. *Oostersouburg* heeft een deftig aanzien. De Kerk, eertijds aan de Maagd MARIA gewijd, is voorzien van een hoogen dikken Toren, welke eertijds pronkte met een uitgehouwen beeld van de H. Maagd, die 'er staatelijk vereerd wierdt. De Kerk wordt door een eigen Leeraar bediend.

OOSTERSTEIN, (*Het Huis tot*) van ouds een Adelijk Gestigt, in de Zeeuwsche Heerlijkheid *Oosterland*, boven vermeld. Niets anders dan een brok Muurs is het eenige overblijfzel van het eertijds deftig gebouw. Nogthans bezit dit overblijfzel, nevens eenige Roeden Dijks en vijfentwintig Gemeten Lands, het regt van een goed Leen te zijn.

OOSTERWYK, (*Het Kwartier van*) een der vier Kwartieren, in welke de Meierij van *'s Hertogenbosch* verdeeld is. Alleen ten Noorden grenst het aan Holland. De lengte, van het Noorden naa het Zuiden, wordt op negen, en de breedte, van het Oosten na het Westen, op zeven uuren gaans begroot. Onder de overige Kwartieren praalt het met den bijnaam van het *Schoonste*, van wegen deszelfs vrugtbaarheid en rijkdom, en de menigte van fraaie Dorpen, welke men 'er, zo groot als kleine, ten getale van dertig telt, behalven de Stad *'s Hertogenbosch*, mede in dit Kwartier gelegen. Verscheiden deezer Dorpen voeren den titel van Heerlijkheden, en hebben hoog, middelbaar en laag Geregt. Anderen, *Staa-*

ten Dorpen genaamd, behooren tot de Domeinen van Hun Hoog Mogenden. Bovenal munt in dit Kwartier uit,

OOSTERWYK, (*Het Dorp*) gelegen aan de zamenvloeijing van twee riviertjes, drie uuren gaans ten Zuidwesten van de Stad *'s Hertogenbosch.* Het is een aanzienlijk Vlek, voerende den naam van *Vrijheid*; eene benaaming, eigen aan zodanige Plaatzen, die, hoewel Muuren, Wallen noch Graften hebbende, nogthans van 's Lands Opperheeren bijzonder bevoorregt zijn. Eene zeer bloeiende en welvaarende Plaats, indien de aloude berigten waarheid behelzen, moet eertijds *Oosterwijk* geweest zijn: men vondt 'er wel vijfhonderd Wollen Weefgetouwen; 'er was een Straatweg ter lengte van vijfhonderd schreden, ten wederzijden met Huizen digt betimmerd, en op voegzaame afstanden voorzien van Putten, ten dienste der Ingezeetenen. Hoe 't zij, de Plaats, hoewel niet doodstil, is, egter, op verre na niet zo leevende. Op een ruim Marktveld, worden, behalven de Weeklijksche, drie Jaarmarkten gehouden. Op het veld staat een van ouds vermaarde Lindeboom, met een zeer breeden kruin, met eene menigte paalen gestut en geschraagd; hij geeft een nuttig lommer ten dienste der Boeren, welke hier hunne Boter koomen venten. Het Raadhuis, een nieuwmodisch gebouw, staat digt bij dien boom. De Kerk is een tamelijk goed gebouw, uit wiens midden een frai Torentje ten dake uit steekt. De Leeraar, welke hier predikt, verrigt ook den dienst te *Udenhout.* De Roomschgezinden, verre weg de talrijkste Ingezeetenen, hebben verscheiden Vergaderplaatzen. Een vermaard Vrouwenklooster, van den derden regel van ST. FRANCISCUS, welk 'er eertijds stondt, dient thans tot een ander gebruik. Voorts telt men te *Oosterwijk* ruim derdehalf honderd Huizen. Het Geregt bestaat uit den Kwartierschout, zeven Schepenen, even zo veele Gezwoorenen en een Geheimschrijver. Zes Dorpen zijn aan het Regtsgebied der Plaatze onderworpen.

OOSTFRIES, (JOSEPH) gebooren te *Hoorn*, in den Jaare 1628, was een kunstig Glasschilder; verscheiden fierlijk beschilderde Glazen, in eenige Kerken van het Noorderkwartier, en,

en, misschien, in deeze en geene Huizen der Stad *Hoorn* zelve, kunnen daar van getuigenis draagen. Tot ongeluk der kunst, wierdt hij vroeg weggerukt: hij stierf in zijne geboortestad, op den achtsten October des Jaars 1662. Beter lot wedervoer, ten dien opzigte, zijne Zuster, gehuwd aan eenen KLAAS VAN DER MEULEN, insgelijks een Kunstschilder: tot in haar tweeënzeventigste jaar behandelde zij dagelijks het penseel.

OOSTGRAFTDYK, een Dorp, in het gedeelte van Noordholland, het *Baljuwschap van de Nieuwburgen*, ook wel de *Oosterbuurt* genaamd, legt langs den Dijk aan de Ringsloot van het Stermeir. Het vermogen der plaatze beantwoordt niet aan het getal der Ingezeetenen. De Hervormden hebben 'er eene eigen Kerk, en de Doopsgezinden eene Vergaderplaats. De Leeraar, welke hen thans bedient, een Leerling van het Amsterdamsche Kweekschool, verrigt ook den predikdienst in 't nabuurig *Westgraftdijk*.

OOSTHUIZEN, te gader met *Hobrede*, eene Vrije Heerlijkheid, onder Waterland, in de *Zeevangk*, tusschen de Steden *Hoorn* en *Edam*. Te zamen worden zij begroot op zevenhonderd vierentachtig Morgens en vierhonderdvijfenzeventig Roeden. In den Jaare 1749 telde men 'er honderdvijfentachtig Huizen, waar van honderd zevenënvijftig behoorden aan *Oosthuizen*. In eenen Streek van ruim achthonderd Roeden, is dit fraaie Dorp gebouwd langs de Ringsloot van de Beemster. Men ontmoet 'er een goed aantal fraaie Burgerwooningen, blijken draagende van den welvaart der Plaatze, ontstaan, onder andere, uit een uitgebreiden Kaashandel. De Hervormde Kerk is een aanzienlijk Kruisgebouw, pronkende, op het midden, met een fraai doorluchtig Torentje. In het Zuidelijk Kruispand ontmoet men eene ongemeen pragtige Graftombe, van zwart en wit Marmer, met heerlijk Beeldwerk en Opschriften, opgerigt voor den Heere FRANÇOIS VAN BREDENHOF, Vrijheere van *Oosthuizen*, Schout, Burgemeester en Raad der Stad *Hoorn*, Afgezant van wegen hunne Hoog Mogenden bij den Koning van Pruissen. Verscheiden leden diens

diens Geslagts, aan 't welk nog heden de Heerlijkheid behoort, leggen hier begraaven. De Gezant gaf een blijk van het belang, welk hij stelde in den luister der staatelijke Godsdienstoeffeninge, door het schenken, ten behoeve der vieringe van het H. Avondmaal, van drie Zilveren Schotels, twee Zilveren Bekers, een Tafellaken en Servetten. Te *Oosthuizen* is insgelijks eene Vergaderplaats van Doopsgezinden. Het Raadhuis, 't welk tevens tot eene Waag, Wagthuis en Gevangenis dient, is mede een aanzienlijk gebouw. De Heer heeft 'er eene deftige Wooning, in den hedendaagsche smaak gebouwd.

OOSTKAPELLE, eene zeer aanzienlijke Heerlijkheid, nevens een fraai Dorp, op het Zeeuwsche Eiland *Walcheren*, in het Noordlijke gedeelte daar van, schietende met zijne eigen Duinen aan de Zee. Van ouds behoorde de Heerlijkheid aan den Abt van *Middelburg*, die 'er eene aanzienlijke Lustplaats hadt, *Westhoven* geheeten. Van wegen de aangenaamheid van den oord, vindt men nergens in Zeeland zo veele deftige Lusthuizen, als in deeze Heerlijkheid. Dat van den Heere munt inzonderheid uit, zo om de fraaiheid van 't gebouw, als de schikking der plantaadjen.

Zie SMALLEGANGE, *Kronijk van Zeeland*; GARGON, *Walch. Arcadia*.

OOSTSOUBURG; zie OOSTERSOUBURG.

OOST-TER SCHELLING; zie TER SCHELLING.

OOST-VLIELAND; zie VLIELAND.

OOSTVOORN, of het *Land van Voorn*, AAN DE OOSTZYDE VAN FLAKKEE, een der drie hoofdverdeelingen van het *Land van Voorn*, is een Schiereïland, wordende gedeeltelijk van de Noordzee, gedeeltelijk van de Maaze bespoeld. Ter plaatze, alwaar dit Land niet door Duinen tegen de Noordzee beveiligd wordt, moet het, door zwaare Dijkwerken, voor afspoelen behoed worden. De grond is gemeenlijk tamelijk hoog: zodat men 'er weinig overlast van het winterwater heeft. De bezor-

ging

ging der Dijken ſtaat aan een Kollegie van een Opper-Dijkgraave en zes Heemraaden, welken een Penningmeester is toegevoegd, nevens een Sekretaris. Gemeenlijk alle Maandagen, vergadert dit Kollegie, in een der Vertrekken van het Stadshuis in *den Briel.*

Oostvoorn, een Ambagt of Polder, met een Dorp van dien naam, in het even genoemde Diſtrict, de aangenaamſte landſtreeke in dien oord, hebbende veel Houtgewas, de verblijfplaats van rijklijk Wild, vooral van gevogelte, als Patrijzen, Faiſanten en meer diergelijken. Volgens de opgave van den Jaare 1732, beſloeg het Ambagt zesentwintighonderd en vier Gemeten en zesenveertig Roeden Lands. Men telde 'er vierenzeventig Huizen. Het Dorp is klein. De Kerk, ſtaande in 't midden van het Dorp, hoewel een oud gebouw, pronkt, nogthans, met een goed aantal fraai beſchilderde Glazen van de Jaaren 1744 en 1745. De Toren is tamelijk hoog en wordt wel onderhouden, op kosten van den Lande, omdat hij den Zeelieden tot eene Baak verſtrekt. Op een hoogen heuvel hadt men hier eertijds een vermaarde Burgt geſtigt, dienende tot dekkinge van den mond der Maaze. Niet verre van daar plagt in eene vlakte te leggen het *Hof der Heeren van Voorn*, omringd van een hoogen Muur, die verſcheiden Poorten of ingangen hadt. Op eene hooge Duin ſtaat een gebouw, in den Jaare 1743, door Opper-Dijkgraaf en Heemraaden geſtigt, buiten kosten der Bedijkinge, om te dienen tot eene Vergaderplaatze dier Heeren, bij het doen van Dijkſchouwen of openbaare Aanbeſteedingen. Uit de Vergaderzaale heeft men, zo over den Mond der Maaze, als over het omleggende Land, een der fraaiſte Gezigten, welke men zich kan verbeelden.

Zie alkemade, *Beſchr. van Brielle.*

Oostweerd, eene Heerlijkheid, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, tusſchen de Dorpen *Maarzen* en *Zuilen*, aan den Oostkant van de Vegt. Men vindt 'er ſlegts vijf of zes Huizen. In de dikke muuren en zwaare verwulfzels

zels van een derzelven, zoeken zommigen de merktekens van voorgaanden luister.

Oostwoud, een Ban, in de zo genaamde *vier Noorderkoggen*, grenzende, ten Noorden, aan het Regtsgebied van *Medenblik*. De uitgestrektheid wordt berekend op driehonderd eenendertig Morgens en vijfhonderdvijf Roeden. In den Jaare 1632 telde men 'er negenenzeventig Huizen; ruim honderd jaaren laater stonden 'er niet meer dan negenenvijftig. Onder andere ontstondt deeze vermindering uit eenen Brand, in de maand Junij des Jaars 1710, met voordagt gestigt, door eenen booswigt, die eerst elf jaaren laater, binnen *Enkhuizen*, voor zijne euveldaad, de verdiende straffe ontving. Nogthans heeft het Dorpje eene eigen Kerk en afzonderlijken Leeraar.

Zie *Chronijk van Medenblik.*

Oost-Ysselmonde, een Ambagt, in Zuidholland, in de *Riederwaard*, ook bij den naam van *Gijsbregt-Jakobs-Ambagt* bekend. In de Lijsten van Verpondinge staat het aangeschreeven voor vijfhonderd eenentachtig Morgens en honderd vijftien Roeden Lands, en voor honderdvijfentwintig Huizen. Het Dorp van dien naam legt schuin over het Kralinger Veer, in Schieland. De Kerk is ruim en groot, voorzien van een vrij hoogen Toren. Een zwaar Kasteel, in den Jaare 1483, aldaar gebouwd, wierdt, omtrent twee Eeuwen daarnaa, tot den grond toe afgebroken, en, van nieuws, veel fraaier herbouwd.

Zie goudhoven; spaan, *Beschr. van Rotterdam.*

Oost-zaandam; zie zaandam.

Oostzaanen, een Ambagt of Ban, van merkelijke uitgestrektheid, in het *Baljuwschap van Kennemerland*, onder Noordholland, bevattende in alles tweeduizend drieëntwintig Morgens en zesennegentig Roeden Lands. In den geheelen

Ban

Ban telde men, in den Jaare 1732, zeventienhonderd negenentachtig Huizen en honderd vijfenzestig Molens. In het tijdverloop van eene Eeuwe, was het getal der eersten met achthonderdenvijf vermeerderd. Volgens de opgave in den Jaare 1749, stonden, te *Oostzaanen* alleen, vierhonderd negenendertig Huizen, die Verponding betaalden. Het Dorp *Oostzaanen* legt omtrent een half uur gaans ten Oosten van de Zaan, en beslaat, in de lengte, van het Zuiden na het Noorden, weinig minder dan een uur gaans. Elk huis staat eenigermaate op zich zelve, tusschen twee Slooten, en van den weg afgescheiden door een wijder Sloot of Vaart, over welken eene menigte Bruggetjes legt, den toegang derwaarts verleenende. De Kerk is een goed gebouw, in het begin der voorgaande Eeuwe gestigt, in de plaats der voorgaande, die, reeds eenigen tijd geleeden, was afgebrand, en eene Parochiekerk plagt te weezen. Zij wordt door haaren eigen Leeraar bediend. De Doopsgezinden, hoewel in deezen oord zeer talrijk, hebben 'er geene Kerk; Roomschgezinden, egter, vindt men 'er veele; zij hebben hunne Vergaderplaats in eene Buurt aan de *Zaan, het Kalf* genaamd. De Koophandel, welke eertijds hier zeer sterk plagt gedreeven te worden, is, vooral in de laatste jaaren, merkelijk verminderd. Nogthans vindt men 'er nog verscheiden Molens en andere Fabrieken.

Oostzaaner-overtoom, is eene aanzienlijke Buurt, een weinig ten Zuiden van *Oostzaanen*, aan den Ydijk; hij dient tot een overtogt van kleine Vaartuigen uit de Vaart de *Gouwe* en het Water *de Taiske*, in het Y.

Ootmarsen, ook wel *Ootmarsum* genaamd, is een klein Steedtje, niet verre van de grenzen van het Graafschap *Benthem*, in het landschap *Twente*, onder de Provincie *Overijssel.* Volgens zommigen zou het den naam ontleend hebben van de aloude *Marsen*, welke, eertijds, hier hun verblijf zouden gehad hebben. De Plaats is klein, en van weinig aanziens.

Ooy, op een kleinen afstand van de Stad *Nieuwmegen*, in eenen Streek Lands, *de Cirkel van Ooy* genaamd, die door het zwellen van de rivier de Waal, in het naajaar, meestal onder water staat, 't welk, door middel van twee Sluizen, met voordagt daar in gelaaten wordt. Eenige Opgezeetenen, daar toe aangesteld, hebben het opzigt over de Dijken en verdere Waterweeringen. In vier Districten is deeze Cirkel verdeeld: een daar van behoord aan het Schependom; een ander aan het Rijk van *Nieuwmegen*. De twee overige zijn de Heerlijkheden *Ooy* en *Persingen*. — Te gader worden de Hervormden door éénen Leeraar bediend. — *'t Huis te Ooy*, de wooning van den Heere der Heerlijkheid, is een staatelijk oud gebouw, voorzien van twee zwaare vierkante, en twee sierlijke zeskantige Torens; een der laatsten, staande agter het Slot, is bijkans geheel van Duifsteen opgemetzeld.

Zie PONTANUS.

Op-hemert, dus genaamd in onderscheiding van *Neder-Hemert*, is eene Heerlijkheid, met een Kerkdorp, 't welk zijnen eigen Leeraar heeft, gelegen in Gelderland, in de *Thielerwaard*, aan den Waaldijk. De Heer der Heerlijkheid heeft zijn verblijf op het *Huis te Op-Hemert*.

Op-heusden, een Dorp, in Gelderland, in de *Neder-Betuwe*. Behalven dat het zeer fraai betimmerd is, heeft dit Dorp nog te meer aanziens, door zijne bekoorlijke legging midden in Koornlanden, aan den Rhijndijk, tegen over de Stad *Wageningen*. De Kerk is oud, en voorzien van een spitsen Toren. Een eigen Leeraar neemt 'er den predikdienst waar.

Opmeer, eene vrije Heerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Noordholland, *de vier Noorder-Koggen*, beslaande, na genoeg, vierhonderd veertig Morgens Lands, met tweeënzeventig Huizen. Ter wederzijden van de zo genaamde *Veekenvaart*, is het Dorp zeer fraai betimmerd. De Kerk, egter, heeft niet veel aanziens. De Hervormden van *Opmeer* hebben eenen Leeraar met die van *Spanbroek* gemeen.

Op-

OPMEER, (PETRUS) afkomstig uit het aanzienlijk Westfriesch Geslagt van dien naam, door Vroüwe JACOBA VAN BEYEREN, in den aanvang der Vijftiende Eeuwe, tot den adelstand verheven, wierdt gebooren te *Amsterdam*, op den dertienden September des Jaars 1526. Al vroeg verloor hij zijnen Vader. Zijne Moeder, MARIA VAN AKERSLOOT genaamd, vertrouwde hem aan het onderwijs van ALARDUS VAN AMSTERDAM en NIKOLAAS CANNIUS, vermaarde Geleerden van dien tijd. Naa de gronden der Taalkennisse geleid te hebben, vertrok hij eerst na *Leuven*, en genoot aldaar het onderwijs van PETRUS NANNIUS, van *Alkmaar*. Vervolgens nam hij zijn verblijf te *Doornik*, om 'er zich voornaamelijk op de Wiskunde toe te leggen. Door zijne Moeder zijnde thuis ontbooden, in het eenentwintigste jaar zijns ouderdoms, tradt hij, kort naa zijne wederkomst, in 't huwelijk met SARA SASBOUT, Dogter van PIETER SASBOUT, bij welke hij verscheiden kinderen verwekte. Thans maakte hij zijn werk van het vertaalen van verscheiden kleine Boeken, uit het Latijn in het Nederduitsch, onder andere het bekende Werkje van VINCENT DE LIRINS *tegen de Ketters*.

Tot nog toe hadt OPMEER zijn verblijf gehouden te *Amsterdam*. Van daar vertrok hij, onzeker om welke reden, na *Delft*. Hier wierdt hij bekend met PETRUS RESENIUS, Rektor van het Latijnsche School. Diens bedreevenheid in de Grieksche taale maakte hij zich ten nutte, om 'er zich in te laaten onderwijzen; gelijk hij zelve, van zijnen kant, RESENIUS in de Wiskunde onderrigtte. Zijn vorderen in die taale kwamen hem te stade in de beoeffening der Godgeleerdheid, op welke hij zich nu voornaamelijk toeleide, naa alvoorens van de Geneeskunde en Regtsgeleerdheid zijn hoofdwerk gemaakt te hebben. OPMEER was een ijverig voorstander van het Roomsche Geloof, en besteedde straks zijne kundigheden, ter wederlegginge van de Onroomschen van dien tijd. Ter gelegenheid der onmenschelijke wreedheden en bittere vervolgingen, door den Heer VAN LUMEI en DIDERIK SONOY, tegen de Roomschen gepleegd, vondt OPMEER zich genoodzaakt, *Delft* te verlaaten. Hij begaf zich in het Spaansche Leger, welk, in den Jaare 1572, voor *Leiden* lag, bij den Spaanschen Bevel-

hebber FRANCISCO BALDES, die hem tot Geheimschrijver van den Krijgsraad benoemde. Deezen Veldheer volgde hij, zedert, na *Henegouwen*. Doch zijne uitlandigheid was van korten duur: de Schout van *Amsterdam* ontboodt hem derwaarts, om de Roomschgezinden in 't oude Geloof te versterken, tegen de bedenkingen der Hervormden, wier getal, hand over hand, begon toe te neemen. Hij vertoefde te *Amsterdam* tot op de verandering der Regeeringe, in den Jaare 1578, wanneer hij, nevens veele andere Roomschgezinden, de Stad verliet, en, zedert, nevens dezelve, openlijk wierdt ingedaagd. Thans begaf hij zich met der woon wederom na *Delft*, en overleedt aldaar op den vierden November des Jaars 1594. Hij heeft verscheiden Werken nagelaaten, onder andere *Opus Chronographicum*, of Kerkelijke en Waereldlijke Geschiedenis, zedert de Schepping der Waereld tot op het Jaar 1590 naa de geboorte van CHRISTUS; en *Catholijk Martelaarsboek*: een zeer partijdig geschrift, als wordende de wreedheden van LUMEI en SONOY aan de Hervormden in 't algemeen ten laste geleid.

Zie 's Mans Leeven voor zijn *Martelaarsboek*; VAL. ANDREAS, *Bibl. Belg.*

OPPERDOES, een Ban in de *Vier-Noorder-Koggen*, gelegen onder den Regtbank en niet verre van de Stad *Medenblik*. De uitgestrektheid wordt begroot op ruim honderd tweeënvijftig Morgens Lands. Volgens de jongste opneeming, zouden 'er honderdzeven Huizen staan. Het Dorp is klein, en legt digt aan de Zuiderzee. Het Geregt der *Vier-Noorder-Koggen* is in deeze Ban.

OPPER-GELDERLAND. (*Staats-*) Onder deeze benaaming verstaat men dat gedeelte van het Kwartier van *Roermonde*, of het Over-Kwartier van *Gelderland*, 't welk, bij het Barriere-Traktaat van den Jaare 1715, den Algemeene Staaten in vollen eigendom is afgestaan. Het geheele Kwartier legt besloten tusschen *Kleefsland*, 't Graafschap *Meurs*, 't Keurvorsten-

ſtendom *Keulen*, *Gulikerland* en *Staats-Braband*. De drie voornaamſte Steden zijn *Roermonde*, *Venlo* en *Gelder*, en de eigenaars daar van het Huis van *Oostenrijk*, de Algemeene Staaten en de Koning van Pruisſen, tusſchen welke drie Mogendheden alzo het Kwartier verdeeld is; ten zij men daar nevens voege, als eene vierde belanghebbende Mogendheid, den Keurvorst van de Palts, aan welken, in den Jaare 1719, door den Keizer, de Stad en het Ampt *Erkelens* wierdt afgeſtaan. Naast den Koning van Pruisſen, zijn, egter, de Algemeene Staaten de voornaamſte deelgenooten; als zijnde dezelve eigenaars van de Stad en het Regtsgebied van *Venlo*, de Forten *Stevenswaard* en *St. Michiel*, en het geheele Ampt van *Montfoort*, uitgezonderd de Dorpen *Zwalmt* en *Elmt*, die aan 't Huis van *Oostenrijk* behooren. Het Geregtshof, over dit aandeel, vergadert te *Venlo*; het beſtaat uit vijf Raaden, een Momboir of Fiskaal, en een Griffier. Een der Raaden voert den titel van *eerſten præſideerenden* of Voorzittenden Raad. Het Hof heeft magt, om, uit naam van hunne Hoog Mogenden, Brieven van Kwijtſcheldinge, Wettiginge, *Veniam Ætatis*, enz. te verleenen. Alle de Leden van deezen Raad, gelijk ook de bedienden, zijn vrij van de gewoonlijke belastingen, met naame van het huisvesten van Krijgsvolk. Volgens het Tractaat van Barriere, moeten alle de Regeeringsposten in *Opper-Gelderland* aan Roomschgezinden begeeven worden. De bijzondere Steden en Plaatzen in dit Kwartier, worden op haare eigen Artikels beſchreeven. Hier merken wij nog aan, dat in geheel *Opper-Gelderland* ſlegts twee Hervormde Kerken zijn, te *Venlo* en *Stevenswaard*, die bediend worden door vier Predikanten, allen Leden van de Klasſis van *Nieuwmegen*.

Oranje-polder, gelegen in *Staats Vlaanderen*, in het Ambagt van *Tzendijke*, onder het *Vrije van Sluis*, is van merkelijke uitgeſtrektheid, als bevattende zeventienhonderdenzes Gemeten en tweeëntachtig Roeden Lands. De Huizen ſtaan hier en daar verſpreid. Het ontwerp van een Dorp en Kerk, al voor veele jaaren beraamd, is niet ten uitvoer gebragt.

ORGEL. (MARTYN) Deezen naam voerde de perfoon, welke, in den aanvang der jongstverloopene Eeuwe, den eersten Papiermolen, die door het water wordt rond gedreeven, aanleide, op den Bouwhof, *Klein Hattem* genaamd, tusschen *Beekbergen* en *Appeldoorn*.

OROBIO, (ISAAC) den Nederlanderen, en ook elders bekend, door zijn geschil met den vermaarden Remonstrantschen Hoogleeraar PHILIPPUS VAN LIMBORCH. Gebooren in *Spanje*, van Ouderen, den Godsdienst van 't Koninkrijk toegedaan, wierdt hij, nogthans, opgevoed in de leerbegrippen van het Joodendom; waar van hij evenwel niets anders waarnam, dan de Vasten en den Grooten Verzoendag. In 't eerst leide hij zich toe op de Wijsbegeerte van ARISTOTELES, en gaf vervolgens daar in onderwijs aan het Hoogeschool van *Salamanca*. Naderhand nam hij zijn verblijf te *Sevilie*, om 'er de Geneeskunde te oeffenen. Niet lang hadt hij aldaar vertoefd, of hij wierdt aangeklaagd als een Jood, en in de gevangenis der Inquisitie geworpen. Hij zelve geeft eene treffende beschrijving van de rampen en folteringen, welke hij, in den gedugten Kerker, heeft uitgestaan. Geworpen in een hok, naauwlijks groot genoeg om zich daar in te kunnen omkeeren, verzekert hij, dat zijne verdrietige opsluiting hem bijkans het verstand kostte, en meermaalen aan hem zelven deedt vraagen, „ of hij inderdaad die OROBIO was, die in *Sevilie* „ vrij en vrank plagt te wandelen, op zijn gemak leefde, „ en Vrouw en Kinderen hadt"? Nu eens dagt hij, dat zijn voorgaande leeven slegts een droom was, en dat het Hok, gelijk het, waarschijnlijk, zijne sterfplaats zijn zoude, dus ook zijne geboorteplaats geweest was. Op andere tijden hieldt hij zich onledig met Overnatuurkundige Twistgedingen, waar in hij den drieleedigen post van Tegenwerper, Verweerder en Voorzitter bekleedde. Met deeze en soortgelijke harssenschimmen zich een geruimen tijd hebbende bezig gehouden, wierdt hij gebragt voor den Raad der Inquisitie, en, alzo hij standvastig bleef in het ontkennen van zijn Joodendom, op den Pijnbank gebragt: waar van hij de volgende beschrijving geeft. In 't midden van een onderaardsch gewelf, door eenige

toort-

toortzen verlicht, verscheen hij voor twee persoonen; een van hun was een Regter, de andere de Geheimschrijver van de Inquisitie. Op zijne aanhoudende ontkenning van 't geen men hem ten laste leide, gaf men hem over aan den Scherpregter, die hem voorts ontkleedde, handen en voeten met een touw bondt, en vervolgens deedt klimmen op een stoeltje, om alzo het touw te kunnen haalen door ijzeren ringen, in den muur vastgeklonken. Toen rukte men den stoel van onder de voeten des lijders, zodat hij aan het touw bleef hangen, hetwelk de Beul, van tijd tot tijd, vaster zamenrukte. Eene bijkans ontijdelijke pijn veroorzaaken de banden, wanneer dezelve in het vleesch dringen, en handen en voeten dermaate doen zwellen, dat het bloed aan de toppen der Nagelen wordt uitgeperst. In het oogenblik als OROBIO's smarten het hoogste toppunt schcenen bereikt te hebben, verzekerde men hem, om hem eenen schrik aan te jaagen, dat dit slegts een begin was, en men hem, diensvolgens, raadde te bekennen. Ondanks dit alles bleef OROBIO standvastig. Men hieldt dan af van verdere folteringen, deedt zijne wonden geneezen, en ontsloeg hem uit den Kerker.

Zo ras hij zijne vrijheid hadt bekoomen, verliet hij *Spanje*, sloeg den weg in na *Frankrijk*, en wierdt vervolgens Hoogleeraar in de Geneeskunde te *Thoulouse*. Hier gedroeg hij zich uitwendig als een Lid der Roomsche Kerke. Doch onmagtig om zijne waare gevoelens voor zich zelven te houden, en het openbaar maaken van dezelve in zijne tegenwoordige woonplaats voor onveilig houdende, vertrok hij na *Amsterdam*, deedt 'er openbaare belijdenis van den Joodschen Godsdienst, en liet zich besnijden. In de gemelde Stad oeffende hij de Geneeskunde, doch wierdt, intusschen, bekend met den geleerden VAN LIMBORCH, met welken hij eenen bescheiden pennestrijd voerde, over de waarheid van den Christlijken, met opzigt tot den Joodschen Godsdienst. De *Amica Collatio* of *Vriendelijke Onderhandeling*, behelzende een verslag van het Twistgeding, kan dienen tot een model van bescheidenheid voor de Geschilvoerende Godgeleerden. Jammer is het, dat de laatere Twistschrijvers zich daar aan niet gespiegeld hebben. Het ijveren voor de waarheid, of 't geen men daar voor aanziet, is pligt-

 maa-

maatig, mids het gepaard gaa met welleevendheid en zagtmoedigheid, welke de Apostel *Liefde* noemt. OROBIO overleedt, te *Amsterdam*, in hoogen ouderdom, in den Jaare 1687.

Zie J. LE CLERC, *Biblioth. Univers.*

D'ORVILLE, (JACOBUS PHILIPPUS) gebooren te *Amsterdam*, op den achtentwintigsten Julij des Jaars 1696, hadt tot Vader JOAN D'ORVILLE, van *Hamburg*, doch zedert een' aanzienlijk' Koopman in de eerstgenoemde Stad. Des jongelings uitsteekende geschiktheid voor de Latijnsche en Griekshe Letterkunde, waar van hij op zijn zeventiende jaar doorluchtige blijken gaf, maakte verandering in het ontwerp zijns Vaders, die hem tot den Koophandel hadt bestemd. In den Jaare 1715 vertrok hij na het Leidsche Hoogeschool, en genoot 'er het onderwijs van GRONOVIUS, BURMANNUS, NOODT en andere geleerde mannen van dien tijd. Intusschen deedt hij, in eene der Zomer-Vacantien, eene reize na Engeland, met oogmerk om eenige vermaarde Boekerijen te bezoeken. In den Jaare 1721 verkreeg hij, te *Leiden*, het Meesterschap in de Regten; waar naa hij zich na *'s Hage* met 'er woon begaf; geenzins met oogmerk om de Pleitzaal te bezoeken, maar om zijner zucht voor de Letteroeffeningen bot te vieren. Geduurende de Jaaren 1723, 1724 en 1725 onthieldt hij zich deels in *Frankrijk* en *Braband*, deels in *Engeland*. Naa zijne wederkomst in 't Vaderland hadt hij geen vast verblijf, maar verdeelde hetzelve tusschen *Amsterdam*, *Utrecht*, *Leiden* en *'s Graavenhage*. Niet langer, egter, duurde dit, dan tot in den Voorzomer des Jaars 1726. Thans wierdt hij te raade, eene reize na *Italie* te onderneemen, en vooral het Eiland *Sicilie* te bezoeken, het van ouds vermaarde *Groot Griekeland*. De geleerde overblijfzels, aldaar voorhanden, deeden hem zijn besluit neemen. Twee jaaren besteedde hij aan deeze reize, op welke hij veel werks maakte van het bezoeken van Geleerden, in de Landen, door welke hij zijnen weg nam, het bezigtigen van vermaarde Boekerijen, het vergelijken) van Oude Handschriften, en het onderzoeken van allerlei Oudheeden. Met veel vrugts bedienden zich, zedert, zijne

zijne geleerde Vrienden, van de verzamelde Aantekeningen, bij de uitgave van Latijnsche en Grieksche Schrijvers.

Lang stondt de Heer D'ORVILLE in beraad omtrent eene keuze van een vast verblijf. Bijkans hadt hij zich tot *Utrecht* bepaald, wanneer Burgemeesteren van *Amsterdam* hem aanbooden den Hoogleeraarsstoel in de Geschiedenissen en Welspreekendheid, welke reeds zedert eenige jaaren ledig hadt gestaan. Hij bezat dien tot in den Jaare 1742, wanneer hij daar van afstand deedt, ten behoeve van PETRUS BURMANNUS SECUNDUS, Hoogleeraar te *Franeker*. Niet ledig bragt hij, zedert, zijnen tijd door, maar besteeddc denzelven, zo veel zijne lichaamszwakheid gedoogde, aan *Observationes Miscellaneæ*, welke hij, van tijd tot tijd, in 't licht gaf, en het in orde brengen van zijne Reis door *Sicilie*. Doch deeze laatste heeft hij niet voltooid, maar zijn geleerde Opvolger de afgebrokene taak opgevat en volsponnen, onder den titel van *Sicula*. De Heer D'ORVILLE overleedt aan den Steen, op den dertienden September des Jaars 1752, het zesenvijftigste zijns ouderdoms. De Hoogleeraar hadt eenen Broeder, PIETER genaamd, die zich eerst op de Regtsgeleerdheid, en naderhand op den Koophandel toeleide, doch tevens met zo veel smaaks werk maakte van de Dichtkunde, dat de Hoogleeraar, in den Jaare 1742, een bondel van fraaie Latijnsche Gedichten, door zijnen broeder, in den Jaare 1739, nagelaaten, in 't licht gaf. De Heer D'ORVILLE, thans Schepen en Raad der Stad *Amsterdam*, is de Zoon van den Dichter.

Zie P. BURMANUS *Sec. Orat. Funebris in* JAC. PHIL. D'ORVILLE.

Os, een Dorp in het Kwartier van Maasland, in de *Meierij van 's Hertogenbosch*, en de Hoofdplaats van het gantsche Kwartier, 't welk zeventien Dorpen en Heerlijkheden bevat. *Os* legt omtrent vier uuren gaans in 't Noordoosten van de Stad *'s Hertogenbosch*. Die van *Os*, in den Jaare 1399, van de Hertoginne van Braband, Stads Voorregten verkreegen hebbende, maakten, eerlang, eenen aanvang met het bouwen van

Muuren en Poorten. Doch het werk wierdt niet voltooid. Men ziet 'er nog eenige overblijfzels van, rondom de Kerk, dienende om de Ingezeetenen, in Oorlogstijden, tegen vijandelijke ſtrooperijen te beveiligen. Aan de Oostzijde der Plaatze ſtaat een zwaar Rondeel, eertijds van de Heeren van *Os* bewoond, doch naderhand tot eenen Herberg gebruikt. Voorts legt het Vlek in een vrugtbaaren oord. Midden door hetzelve loopt een breede Straatweg. Op een ruim Marktveld ziet men eene zeer groote Waterput, van boven met Leijen overdekt; langs een breeden trap klimt men na beneden. Behalven den Akkerbouw, geeven de Weeverijen een beſtaan aan de Ingezeetenen. Het getal der Huizen wordt op ruim vijfhonderd begroot. De Gereformeerde Kerk, een aanzienlijk Kruisgebouw, met een hoogen ſpitſen Toren, ſtaat midden in het Dorp, op een ruim en fraai Kerkhof. De Leeraar, welke hier den dienst verrigt, neemt dien ook waar te *Heesch*. Onder de drie Jaarmarkten, is de Paerdemarkt zeer beroemd. De Regeering beſtaat uit zeven Schepenen, en even zo veele Gezwoorenen, die uit hun midden twee Burgemeesteren verkiezen.

Osdorp, ook wel *Ostdorp* of *Oostdorp* genaamd, is een groote Buurt, in Kennemerland, gelegen aan den *Osdorperweg*, zijnen aanvang neemende ten Zuiden van den Trekvaart van *Amſterdam* na *Haarlem*, na genoeg bij de plaats, alwaar de Paal van Halfwegen tusſchen de twee Steden ſtaat. Volgens zommigen zou melis stoke, reeds op het Jaar 1155, onder de benaaming van *Okesdorp*, zo veel als *Osſendorp*, naar de menigte van *Osſen*, welke men 'er weidde, van deeze Buurt geſproken hebben. *Osdorp* behoorde eertijds aan de Heeren van brederode. Door koop wierdt het een Ambagtsheerlijkheid der Stad *Amſterdam*, in den Jaare 1529, naderhand, in den Jaare 1531, door Keizer karel den V, onder zekere voorwaarden bekragtigd.

Zie commelin, *Beſchr. van Amſterdam*.

Ostade, (adriaan van) hoewel elders gebooren, verdient eene plaats onder de Nederlandſche Kunstſchilders, omdat hij

onder

onder dezelve zijne meesten leeftijd gesleeten heeft. Hij kwam ter waereld te *Lubek*, in den Jaare 1610, doch moet al vroeg zijne geboorteplaats verlaaten hebben. Althans vindt men aangetekend, dat hij tot Leermeester in de kunst hadt den vermaarden Nederlandschen Schilder FRANS HALS. Langen tijd woonde hij te *Haarlem*, doch vertrok van daar na *Amsterdam*, in den Jaare 1662. Uit vreeze vóor de Franschen, wierdt hij, eerlang, te raade, eene wijkplaats te zoeken in zijn Vaderland. De Kunstkundige Heer KONSTANTYN SENNEPART deedt hem van besluit veranderen, en nam hem in zijn huis. Hier vervaardigde OSTADE de kunstige gekoleurde Tekeningen, welke naderhand de eigendom zijn geworden van den Heere JONAS WITZEN. 's Mans smaak viel inzonderheid op Boerenwooningen, Herbergen en Kroegen, met al derzelver toebehooren van Huisgeraaden en andere behoeften. De natuurlijke afbeelding van dit alles trekt nog heden het schilderminnend en kunstkundig oog. OSTADE overleedt in den Jaare 1685.

Zie HOUBRAKEN.

OTERLEEK, een Ambagt en Dorp, in het Baljuwschap van *de Nieuwburgen*, tusschen de *Schermer* en de *Huigenwaard*, bestaande iets minder dan tweehonderd eenëntwintig Morgens Lands, meestal moerassigen grond. Het getal der Huizen wordt begroot op eenënveertig. Het Dorp heeft een klein Kerkje, en een vierkantig Torentje, met een achtkantig Spitsje gedekt.

OTTELAND, een Ambagt, in de *Alblasserwaard*, groot vijfhonderdveertien Morgens en tweehonderd Roeden Lands. Volgens de laatste opneeming stonden 'er in 't geheel vijfenveertig Huizen, die van het Dorp mede gerekend; 't welk geen ander aanzien heeft, dan een net Kerkje, zedert het Jaar 1734 gebouwd, pronkende met een achtkantig Koepeltorentje, uit welks top een Lantaarntje sierlijk uitsteekt.

OTTO DE II, vierendertigfte Bifschop van *Utrecht*, Zoon van BERNARD, *Graave van der Lippe*, was Proost te *Utrecht*, toen hij, op verzoek der Graaven van Holland en Gelderland, in den Jaare 1215, op den Bisfchoppelijken Stoel verheeven wierdt. Zo ras hij, door den Aardsbisfchop van *Keulen*, te *Frankfort*, gewijd was, en, als Vorst van het Keizerrijk, van Keizer FREDERIK DEN II, zijne Leenhuldiging hadt ontvangen, verzelde hij Graaf WILLEM DEN I op eenen togt na *Sijrie*, laatende, intusfchen, het waereldlijk beftuur van zijn Bisdom in handen van zijnen broeder, Graave HERMAN VAN DER LIPPE. Van 's Kerkvoogds verrigtingen in het Oosten vinden wij niets anders vermeld, dan dat hij het Slot van *Cæfarea* holp herftellen. Niet lang naa zijne wederkomst, welke voorviel in den Jaare 1222, raakte OTTO in een hevigen twist met GERARD, *Graave van Gelder*; 't zij, omdat de Bisfchoppelijke Amptenaars, in *Salland*, 's Graaven Leenmannen, door veelerlei knevelaarijen, tot eenen opftand getergd hadden; of, gelijk anderen meenen, omdat de Graaf den Bisfchoppelijken, die langs den Rhijn handel dreeven, te *Lobet* buitenfpoorige Tollen hadt doen afperzen, en daar door ftoffe tot ongenoegen gegeeven. Hoe 't zij, de Bisfchop, geholpen door zijnen broeder, en door den Bisfchop van *Munfter*, verzamelde een Leger te *Deventer*, deedt daar mede eenen inval in *Salland*, tastte den vijand aan, geleid door de twee Heeren HERMAN VAN VOORST en door Heer DIRK VAN BOEKHORST, overwon dezelve, en maakte zich meester van hunne Kafteelen. Als overwinnaar wedergekeerd na *Deventer*, dankte de Bisfchop zijn Leger af. Doch hij genoot geene lange rust. Want als de Graaf van *Gelder*, in 't volgende jaar, zich meer openlijk tegen OTTO verzette, moest deeze, van nieuws, de wapens aangorden. Zijne Legermagt beftondt uit duizend Ruiters en een bekwaam getal Voetknegten. Doch vermids de Graaf van *Gelder* eene veel talrijker magt bij een hadt, behaalde hij, met kleine moeite, de overwinning op den Bisfchop, en noodzaakte hem, de wijk te neemen na *Deventer*; welke Stad eerlang belegerd wierdt. Ten zelfden tijde leedt OTTO merkelijk nadeel, door eenen inval der Gelderfchen en Hollanders in het *Nederflicht*; de laatften, onder

aan-

aanvoering van Graave FLORIS DEN IV, bemagtigden de Stede *'t Gein* en 's Bisschops Huis aldaar, en staken 'er den brand in. Kort daar naa wierdt 'er, tusschen den Bisschop en den Graaf, een Bestand getroffen, welke, eerlang, in een vasten Vrede veranderde. OTTO verkreeg daar bij regt op het Drostampt van *Salland*, tegen betaaling van tweeduizend Marken Zilvers. Aan Graave FLORIS beloofde hij achthonderd ponden, waar tegen zekere Hollandsche dienstmannen voor onderhoorigen des Bisschops verklaard wierden.

Van korten duur was de rust, welke de Bisschop, naa het sluiten van dit Verdrag, genoot. De tweedragt, gereezen tusschen EGBERT, Burggraaf van *Groningen*, en de GELEKINGEN, een vermogend Geslagt in die Stad, bewoog OTTO om als Scheidsman tusschen beiden te treeden. 't Gelukte hem, de partijen tot staan te brengen, en den schijn van verzoeninge te doen aanneemen. Doch de GELEKINGEN, geholpen en opgestookt door RUDOLF, Slotvoogd van *Koeverden*, zogten den vrede niet; zij spaarden moeite noch kosten om EGBERT eenen kans af te zien. De Bisschop, hunnen toeleg vernomen hebbende, verzamelde eenige Ruiterij in *Salland*; doch RUDOLF versloeg dezelve, en baande zich eenen weg na *Groningen*, 't welk straks belegerd, en zo zeer in 't naauw gebragt wierdt, dat de Bisschop na alle kanten om hulp moest uitzien. De Graaf van *Gelder* kwam hem in persoon zijnen dienst aanbieden. FLORIS *van Holland* zondt hem een goed deel Krijgsvolk. Met deeze magt, te *Ommen* bij een verzameld, brak de Kerkvoogd op na *Groningen*, terwijl hem de Mond- en Krijgsbehoeften, in een groot aantal Vaartuigen, langs den Vegtstroom wierden naagevoerd. Op het gerugt van 's Bisschops naderinge, brak RUDOLF op voor *Groningen*, en trok hem te gemoete tot bij *Koeverden*. Geen half uur gaans lagen hier de Legers van elkander, zijnde alleenlijk gescheiden door een open moeras. In 't eerst scheen men, door onderhandeling, den twist te zullen bijleggen. Doch 's Bisschops eisch, vorderende verbeurdverklaaring van RUDOLFS goederen, en van verscheiden zijner bloedverwanten, baarde, aan de andere zijde, zulk eene verbittering, dat men de beslissing aan de wapenen overliet. Op den zevenëntwintigsten

De Plaats, voorzien van eene ruime Haven, die in den Markstroom, voor *'t Land daar buiten*, uitkoomt, is zeer regelmaatig bebouwd, met vijf schoone Straaten; op eene derzelven wordt eene bloeiende Weekmarkt gehouden. Men begroot het getal der Ingezeetenen op ruim vijftienhonderd. De Graanhandel geeft 'er merkelijk vertier, gelijk ook het bijna dagelijksch afscheepen van Rijswerken. De Gereformeerden hebben 'er eene Kerk en eigen Predikant; en de Roomschgezinden eene Kapél, in welke de Monniken van de Abtdij van *St. Bernard* den dienst waarneemen. Deeze trekken de Tienden der Geestelijke Goederen, doch met het bezwaar van uit dezelve het Traktement van den Hervormden Leeraar te moeten betaalen. De Regeering bestaat, behalven den Drossaard van het Kwartier, die in *den Oudenbosch* zijne wooning heeft, uit één Burgemeester, zes Schepenen, vier Gemeensmannen en eenen Sekretaris.

Oude tonge, een Ambagt, in *'t Land van Voorn*, onder de Heerlijkheid van *Grijsoord*. Het bevat verscheiden Polders, te zamen, volgens de Verpondingslijsten, begroot op vierendertighonderd tachtig. Gemeten en eenendertig Roeden Lands. Bij de laatste opneeming telde men, in alles, tweehonderdzevenënzeventig Huizen, drie Meestooven en een Koornmolen. Het Dorp is regelmaatig betimmerd met verscheiden Straaten. De Kerk is een ruim Gebouw, met een Koor van ongemeene grootte, en een zwaaren vierkanten Toren. Voorts heeft men 'er een Raadhuis, 't welk tevens tot eene Waag en Gevangenisse verstrekt, als mede een Gasthuis.

Oudewater, eene Stad, in het Baljuwschap van dien naam, in het Zuidoostlijk gedeelte van Holland, ten Zuiden en Noorden van het Sticht van *Utrecht* ingesloten. Geene verdere uitgestrektheid heeft het Baljuwschap, dan de Stad en derzelven Regtsgebied. De Stad *Oudewater* legt aan de Rivier *de Tssel*, na genoeg in 't midden tusschen *Schoonhoven* en *Woerden*. Zo onzeker als van veele andere Steden, is ook de Naamsoorsprong van deeze Stad. Indien 't waar zij, dat hendrik van vianden, Bisschop van *Utrecht*, in den Jaare

1265,

1265, *Oudewater* tot eene Stad heeft verheven, volgt daar uit deszelfs Oudheid. Vijftien jaaren laater, wierdt zij, door Bisschop JAN VAN NASSAU, aan FLORIS DEN V, Graave van Holland verpand. Al vroeg verklaarde zich de Stad voor Prinse WILLEM DEN I. De Spaansche Veldoverste, Heer VAN HIERGES, sloeg 'er het beleg om, op den negentienden Julij des Jaars 1575. Op den zesden Augustus de Stad opgeëischt, doch tot antwoord bekoomen hebbende, dat men dezelve voor den Koning, onder den Prins VAN ORANJE, dagt te bewaaren, begón hij, eerlang, een zo geweldig vuur te maaken, dat, op éénen dag, zeventienhonderd kogels tegen dezelve geslaakt wierden. Eindelijk wierdt men der Stad stormenderhand meester. Toen sloegen de Spanjaards aan 't moorden, zonder ontzag voor ouderdom of kunne. Een felle brand, bij ongeluk ontstaan, of met voordagt gestigt, leide het meerendeel der Huizen in koolen. Der opmerkinge waardig, is het geen omtrent den Nederduitschen Predikant JAN JANSZOON wordt verhaald. Hoewel voor vijfhonderd guldens gerantsoeneerd, wierdt hij nogthans opgeknoopt, doch, naa zestien maanden hangens, zijn Lijk nog zo vol en blank gevonden, zelf de oogen zo helder en de wangen zo weinig ingevallen, als aan iemand, vier dagen naa den dood, zelden wordt bespeurd. Niet langer, egter, dan tot in den Jaare 1580, bleeven de Spanjaards meester van de Stad. De Franschen vertoefden 'er, in den Jaare 1672, van den negenëntwintigsten Junij tot den elfden der volgende maand.

Oudewater, 't welk men, ten allen tijde, voor eenen Sleutel van Holland heeft gehouden, is eene tamelijk sterke Stad. De Vestingwerken bestaan uit eenen Hoofdwal, en zeven Bolwerken met drie Halve Maanen, alles omringd van eene diepe Graft. Men heeft 'er vier Poorten: de Broekerpoort; de Lindschooterpoort, eertijds het Kasteel; de Nieuwe of Utrechtschepoort; en de Ysselpoort; de laatste dient tot eene Hoofdwagt voor de Bezettinge. Het getal der Huizen vindt men op vijfhonderdvierendertig begroot. Het Stadhuis is een vrij aanzienlijk gebouw. In de Vergaderplaats der Vroedschap, een ruim vertrek, ziet men de Spaansche wreedheden, van den Jaare 1575, kunstig uitgebeeld, in eene groote Schilderij door

D. STOOP.

D. STOOP. De Hervormde Kerk, gebouwd, naar men wil, reeds in den Jaare 1003, is zeer ruim en aanzienlijk, met een ſterken Toren. Aan eene der pilaaren hangt een Marmeren Gedenkteken, ter eere van RUDOLF SNELLIUS VAN ROYEN, Hoogleeraar in de Wiskunde te *Leiden*, in den Jaare 1613 alhier begraaven. Door twee Leeraars wordt de Gereformeerde Gemeente bediend. Uit onvermogen van Stads Kasſe, heeft men, al voor lang, een derden Leeraar afgeſchaft. De Roomschgezinden hebben 'er twee Vergaderplaatzen; de eene behoort aan de Janſenisten. Ter verzorginge van ouderloozen en behoeftige bejaarden, dienen een Weeshuis, een Gasthuis en een Armenhuis. Men hadt hier voormaals een gezelſchap van Rederijkers; zij hielden hunne zamenkomſten in een geweezen klein Kerkje, zedert in een Latijnsch School veranderd. Berugt is *de Waag van Oudewater*, door het gebruik, welk men 'er eertijds van plagt te maaken, in het weegen van perſoonen, van Toverije beſchuldigd. Indien de oorſprong dier gewoonte aan Keizer KAREL DEN V moet worden toegeſchreeven, ſtrekt zij der naagedagtenisſe van dien Vorst tot eere. Want, door het gewigt eens zo genaamden Tovenaars zo laag te bepaalen, dat genoegzaam ieder volwasſen mensch, zelf van de tengerſte geſtalte, altoos zwaarder weegt, ſpaarde de Keizer veele ongelukkigen in 't leeven; die voorts, uit kragt eens getuigſchrifts, te *Oudewater* afgegeeven, elders veilig waren. — Onder de geleerde Mannen, welke *Oudewater* heeft voortgebragt, zijn meest bekend JACOBUS ARMINIUS, de grondlegger van de Gezinte der Remonſtranten, en RUDOLPHUS SNELLIUS, beroemd Wiskunſtenaar, beide Hoogleeraren aan 's Lands Hoogeſchool te *Leiden*. Het kweeken van Hennip, en het ſpinnen van Touwwerk, geeft een beſtaan aan een goed aantal van Ingezeetenen. De Regeering beſtaat uit Baljuw, die tevens Dijkgraaf is van de Landen, onder *Oudewater* behoorende, twee Burgemeesteren, zeven Schepenen en achttien Vroedſchappen. Eindelijk merken wij hier nog aan, dat *Oudewater* eene der kleine Hollandſche Steden is, welke, eertijds, ter Dagvaart beſchreeven wierden, doch, om deeze of geene redenen, al voor lang, van dat Voorregt zijn uitgeſlooten.

Zie KINSCHOT, *Beſchr. v. Oudewater.*

OUDE

Oude wetering, een Dorp in Holland, onder *Rijnland* behoorende, aan den doortogt uit het Leidſche na het Braeſemmeir. Het beſtaat uit een langen Streek Huizen, veele van welke de blijken vertoonen van den bloei der Plaatze en van den welvaart der Ingezeetenen. De grond daar van is, de onophoudelijke doortogt van binnenlands vaarende Schepen; tusſchen *Amſterdam*, het *Noorderkwartier*, *Gelderland*, *Overyſſel*, *Friesland*, *Groningen*, *Zeeland*, *Braband* en *Vlaanderen*. Alle deeze kunnen, ginds en weder, de *Oude Wetering* niet mis vaaren. Tot gemak van deeze, is een hooge houten Vuurbaak opgerigt, aan den mond van 't Leidſche Meir. In de *Oude Wetering* ſtaat het Regthuis van de Heerlijkheid *Alkemade*. Behalven die der Hervormden, is 'er eene Gemeente van Remonſtranten.

Oudkarspel, eene Hooge of Vrije Heerlijkheid in het Noordelijk gedeelte van Holland, onder *Geestmer-Ambagt*, ten Noorden van de Stad *Alkmaar*. Zij wordt begroot op twaalf honderd negenëndertig Morgens en vierhonderddertien Roeden Lands. Bij de jongſte opneeminge telde men honderdachtenvijftig Huizen, zo ten platten Lande, als in het Dorp van dien naam, 't welk zeer zindelijk bebouwd is, langs eenen meestal beſtraaten weg, ter lengte van bijkans vierhonderd Roeden. De Kerk ſtaat een weinig buiten het Dorp ten Oosten. De vierkante Toren is zonder Spits. Een blijk van oudheid ziet men aan de menigte van Duifſteen, van welken het Koor is opgehaald. Voorts heeft men 'er een Regthuis en Waag, en de Heer der Heerlijkheid eene fraaie wooning. Het Gehugt *In Koedijk* behoort onder *Oudkarspel*.

Oudshoorn, volgens zommigen *Woudshoorn*, zo veel als de *hoek van 't Woud*, met *Gnephoek*, twee onderſcheidene Heerlijkheden, in *Rhijnland*, doch al van ouds aan den zelfden Ambagtsheere behoorende, zijnde alleenlijk geſcheiden door eene gegraaven Vaart, *de Heimans Wetering* genaamd. Zo nabij legt *Oudshoorn* aan *Alfen*, dat het, dikmaals, daar onder begreepen wordt, hoewel zij niets gemeen hebben met elkander. Te zamen worden de beide Heerlijkheden begroot

op ruim zestienhonderdvierenzestig Morgens, en, volgens de laatste opneeming, het getal der Huizen op honderdvierentachtig. Eertijds plagten die van *Oudshoorn* hunnen openbaaren Godsdienst te verrigten in het nabuurig *Alfen*. Een geschil, over de Kiesbeurt van eenen Leeraar, bewoog den Heer KORNELIS DE VLAMING VAN OUDSHOORN, Heer van *Oudshoorn en Gnephoek*, eerst Schout, en naderhand Burgemeester van *Amsterdam*, eene afzonderlijke Kerk te bouwen, om door een eigen Leeraar bediend te worden. Tot een modél nam men de Oosterkerk te Amsterdam. Eene menigte van geschilderde Glazen, door voorname Kollegien, Steden of Persoonen vereerd, nevens verscheiden Lijkwapenen en Grafsekenen van het Geslagt der Heeren VAN OUDSHOORN, dienen tot sieraad van het Kerkgebouw; 't welk, ten platten Lande, in fraaiheid, naauwelijks zijns gelijken heeft. Het zo genoemde *Alfensche Posthuis* staat binnen *Oudshoorn*; alle nachten koomen en vertrekken 'er vijf Postrijders: te weeten, van en na Amsterdam, Dordrecht, Rotterdam, 's Gravenhage en Utrecht. De Maalen worden aldaar geopend, de Brieven geschift, en aldus na de bestemde plaatzen verzonden. Daarenboven is hier de pleisterplaats der Jaag- en Pakschuiten, tusschen Amsterdam en de Steden Rotterdam, Delft en Leiden, als mede 's Hage. Van wegen de menigte der Reizigers, tusschen de gemelde Plaatzen, veroorzaakt zulks geene kleine beweeging. — Niet verre van *Oudshoorn*, noordwaarts van daar, leggen eenige Huizen, *de Ridderbuurt* genaamd. Men verhaalt, dat eenige Huislieden, door FLORIS DEN V, Graaf van Holland, om den Adel te tergen, tot den Ridderstand verheeven, aldaar inzonderheid gewoond, en aan de Buurt den naam zouden gegeeven hebben.

OUWERKERK, ter onderscheidinge van andere, *op den Tsel*, gebijnaamd, een Ambagt, in de *Krimpenerwaard*, onder Zuidholland, tusschen de Steden *Rotterdam* en *Gouda*, van welke het Dorp bijkans even verre, te weeten omgeveer anderhalf uur gaans, aflegt. Volgens de naauwkeurigste opgave, zou het Ambagt bevatten zestienhonderd vijfendertig Morgens en vierhonderd Roeden Lands, en het getal der Huizen, in alles, weinig minder dan driehonderd bedraagen. *Ouwerkerk* bezit

het

het oudste der Graaflijke Handvesten, we'ke ergens bekend zijn, naamelijk van den jaare 1097, gegeeven door Graaf FLORIS DEN II. Indien men kan staat maaken op de echtheid van een Opschrift, aan den muur van de Konsistorie of Kerkenkamer, zou deeze reeds in den jaare 909 gebouwd, en dus het Dorp van eene zeer hooge oudheid zijn. *Ouwerkerk*, 't welk voornaamelijk langs den IJsseldijk gebouwd is, beslaat, in de lengte, bijkans anderhalf uur gaans. Om de veelvuldige scheepvaart langs de Rivier, en den doortogt van Postwagens en andere Rijtuigen, is 't verblijf aldaar niet onvermaaklijk. De Steenbakkerijen, het maaken van Hoepels en verscheiden andere Neeringen en Handwerken, geeven merkelijken bloei aan de Plaatze. De Kerk, ondanks haare hooge Oudheid, is een zindelijk gebouw. Geen klein sieraad geeft, van buiten, aan dezelve de hooge achtkantige spitse Toren, met een hardsteenen Omgang, op ieder der vier hoeken met een hoog toorntje voorzien. Van binnen pronkt de Kerk met de Begraafplaats van het Geslagt der Graven van NASSAU VAN DE LEK, *Heeren van Ouwerkerk*. De Leeraar der Plaatze neemt insgelijks den Predikdienst waar te *Krimpen op den Ysel*. Van hier dat het getal der Ledemaaten op weinig minder dan zevenhonderd wordt begroot.

Zie OUDENHOVEN, *Beschr. van Zuidholland.*

OUWERKERK of *Ouderkerk*, eene Ambagtsheerlijkheid, ook wel *Ouder-Amstel* genaamd, gelegen in het Baljuwschap van *Amstelland*, aan de Oostzijde van de Rivier den *Amstel*, ruim een uur gaans ten Zuiden van *Amsterdam*. Het geheele Ambagt, de Polders, daar toe behoorende, mede gerekend, wordt begroot op ruim vijfendertighonderd Morgens Lands. Bij de opneeming van den Jaare 1732, telde men, binnen den geheelen omvang, tweehonderd negenenveertig Huizen en vier Molens. Een bevallig aanzien heeft het Dorp *Ouwerkerk*, door deszelfs legging onmiddellijk aan den Amstelstroom, en is het verblijf aldaar zeer aangenaam, van wegen den veelvuldigen doortogt van Schepen, Schuiten, Rijtuigen en Voetgangers. Uit de somme van drieduizend Guldens, voor welke de Brug, welke hier over den Stroom is geslagen, wel

eens verpagt wordt, kan men van de leevendigheid der Plaatze een denkbeeld vormen. Voor weinige jaaren heeft men 'er eene geheel nieuwe Kerk gestigt, zijnde een Kruisgébouw; om haare hoogte, kan dezelve, wijd en zijd, op een verren afstand gezien werden. Eer nog de Oude Kerk te Amsterdam tot eene Kerspelkerk verheven was, dat wil zeggen, vóór het jaar 1300, plagten die van Amsterdam, in het oude gestigt, hunnen openbaaren Godsdienst te verrigten. De Amsterdamsche Portugeesche Jooden hebben te *Ouwerkerk* een Kerkhof, ten zuiden van het Dorp, aan de Vaart, welke na *Abkoude* loopt, ter plaatze, meent men, alwaar het Lusthuis der *Heeren van Amstel, Reigersbroek* of *Reigersbosch*, plagt te staan. De Ambagtsheerlijkheid van *Ouwerkerk*, waar onder mede behooren de Buurten van *Duivendrecht* en *den Omval*, behoort aan de Stad Amsterdam; zij kogt dezelve, van de Graaflijkheid, in den Jaare 1731, voor vijfentwintigduizend en één honderd Guldens.

Zie *Handvesten van Amsterdam*; COMMELIN en WAGENAAR.

OUWERKERK, (HENRIK VAN NASSAU, *Heer van*) was de Zoon van LODEWYK VAN NASSAU, Natuurlijken Zoone van Prinse MAURITS, geteeld bij eene Jonkvrouw VAN MECHELEN; zijne Moeder was ELIZABETH, gebooren Graavin VAN HORN. Al vroeg koos hij zijns Vaders beroep, den Krijgsdienst te Lande. In den Jaare 1678 was hij tegenwoordig in den Veldslag van *St. Denijs*, en aldaar de oorzaak der behoudenisse, indien niet van het leeven, althans der Vrijheid van Prinse WILLEM DEN III. Want als deeze zeer diep onder de Vijandelijke Troepen van den Hertog VAN LUXEMBURG was vervallen, ligtte de Heer VAN OUWERKERK, die zijne Hoogheid gestadig verzelde, eenen Franschman, met een Pistoolschoot, uit den Zadel, zo als dezelve, met losgelaaten teugel, en overgehaald geweer, op den Prins afkwam. Voor deeze kloekmoedigheid begiftigden de Algemeene Staaten den jongen Held met eenen Degen van hooge waarde, en bevorderde hem Zijne Hoogheid tot Hoofdman van zijne Lijfwagt. In den Jaare 1688 verzelde hij den Vorst op deszelfs overtogt na Engeland, en ondervondt

vondt aldaar de blijken van Koninklijke gunste. Eerst wierdt hij tot Opper-Stalmeester, en tot Kapitein over de vierde Bende van 's Konings Lijfwagt aangesteld, en vervolgens, bij Akte van het Parlement van den elfden Maij des jaars 1689, met het regt van Inboorlingschap begiftigd. Zedert verzelde hij den Koning, bestendig, op deszelfs Krijgstogten, en klom allengskens op tot de waardigheid van Generaal der Engelsche Ruiterije. Naa den dood van Koning WILLEM keerde de Heer VAN OUWERKERK terug na Holland, welks Staaten, in de maand Januarij des Jaars 1704, hem benoemden tot Veldmaarschalk van het Leger van den Staat: eene benoeming, welke, in 't eerst, bij de overige Gewesten, eenigen tegenstand ontmoette, doch, in de maand April des zelfden Jaars, door de meerderheid, ter Algemeene Vergadering wierdt toegestemd. Zedert was hij tegenwoordig in de Veldtogten, om de Spaansche troonsopvolging, en gedroeg zich zeer loflijk in dezelve, tot in den jaare 1708, wanneer hij, op den elfden Maij, te *Rousselaar*, zijne dagen eindigde, in den ouderdom van zevenenzestig Jaaren. Hij was getrouwd met ISALELLA, Dogter van den Heere KORNELIS AERSSENS, Heere van Sommelsdijk, en teelde bij dezelve Zoonen, welke deels in de Nederlanden, deels in Engeland, den krijg gevolgd hebben. De oudste Zoon, HENRIK VAN NASSAU, wierdt, door Koning Willem, tot Pair van Engeland verheven, onder den titel van *Graave van Grantham*.

Zie *Mercure Historique*.

OVENS, (JURIAAN) een deftig Kunstschilder, inzonderheid van Historien en Nachtlichten. Een der vier hoeken van de Gaanderij van 't Amsterdamsche Stadhuis pronkt met een gewrogt van zijn Penseel. Boven de Thesaurie Ordinaris ziet men CLAUDIUS CIVILIS, omringd van een drom Bataafsche Helden, door hem ter maaltijd genodigd in het zogenaamde Heilig Woud, bij maanlicht, en vervolgens, naa het eindigen van het feest, aangespoord, tot het opvatten der Wapenen, om het Romeinsche dwangjuk van den halze te schüiven. Des Schilders geboorteplaats was, misschien, de *Frederikstad*; althans

leefde hij aldaar nog in den Jaare 1675, zijne kunst oeffenende ten dienste van den Hertog van Holstein.

Over-betuwe, een Ampt, in het gedeelte van Gelderland, het *Kwartier van Nieuwmegen* genaamd, tusschen den Rhijn en de Waal, zijn begin neemende omtrent Schenkenschans, en van daar, ten Noorden van Nieuwmegen, westwaarts strekkende, tot omtrent den Dijk, welke dwars tegen het water de *Linge* legt. Men telt daar binnen vijf Panderampten en acht Heerlijkheden. Het hoofdbestuur staat aan eenen Amptman, zijnde gemeenlijk een Lid van den Gelderschen Adel. De Schouten of Regters staan onder zijn bewind.

Overbeek, (bonaventuur van) een vermaard Amsterdamsche Kunstschilder, doch die zijne edele begaafdheden door een losbandig gedrag bezoedelde, wierdt gebooren in den Jaare 1660. Eene overhellende zucht voor de Oudheid deedt hem vooral zich toeleggen op het schilderen van stukken uit de oude Geschiedenissen. Daarenboven vondt hij veel smaak in de overblijfzels der vroegere dagen, in *Italie* nog voorhanden. Om zijne neigingen te ruimer bot te vieren, deedt hij, tot driemaalen, eene reize na *Rome*, en keerde telkens van daar te rug met eene verzameling van tekeningen, afgietzels en bootseerzels der Oudheden van *Italie*. Zedert arbeidde hij aan een groot Plaatwerk, 't welk hij *Overblijfzel van oud Rome* wilde genoemd hebben, doch niet tot volkomenheid gebragt heeft. Door eene ongebondene leevenswijze verhaastte hij zijnen dood, welke, in het zesenveertigste jaar zijns ouderdoms, voorviel in zijne Geboortestad. Naa 's Mans aflijvigheid, wierdt de uitgave van het straks genoemde Kunstwerk door anderen bezorgd.

Zie van gool.

Over-flakkée, anders ook *Zuidvoorn* genaamd, is de derde hoofdverdeeling, in welke het *Land van Voorn*, in Zuidholland, onderscheiden is. Het is een Eiland, en ontleent zijnen naam van de rivier *Flakkée*, of het Haringvliet, waar van het

het ten Noorden wordt befpoeld. Niet het geheele Eiland behoort aan het Land van Voorn, maar een voornaam gedeelte, in het Oosten, aan het *Land van Putten*. Opmerkelijk is het, dat op een Eiland, voor 't overige geheel Hollandfche bodem, de aanzienlijke Ambagtsheerlijkheid *Sommelsdijk* onder de oppermagt der Provincie Zeeland behoort. Ter bekwaame plaatze zullen wij daar van nader verflag doen. Zeer vet en vrugtbaar is de grond deezes Eilands, waar van getuigenis kunnen draagen de uitmuntende Tarwe, Garst en Koolzaad, welke hier gewonnen worden. Steden ontmoet men 'er niet, maar wel verfcheiden zeer fraale en welvaarende Dorpen. 'Er is een goed aantal Hervormde Gemeenten, en eene van de gezinte der Doopsgezinden te *Middelharnas*.

OVERKWARTIER *van Utrecht*, het vierde onder de hoofdverdeelingen van het Sticht, grenzende ten Noorden aan de Vuurfche Veenen en gedeeltelijk aan de Amersfoortfche bergen, ten Oosten aan Eemland en de Veluwe, ten Zuiden aan de Rivier de Lek, en ten Westen aan den Vaartfchen Rhijn, boven Utrecht. Men ontmoet in dit Kwartier, behalven de Steden *Rheenen* en *Wijk bij Duurftede*, verfcheiden aanzienlijke Heerlijkheden en Dorpen, als Amerongen, Zuileftein, Doorn, Moersbergen, Zeist en andere, als mede een goed aantal Riddermaatige Hoffteden.

OVERLANGBROEK, te gader met *Nederlangbroek*, eene Heerlijkheid in het Overkwartier van Utrecht, doch die ieder een afzonderlijk Geregt hebben, behoorende aan de Domproostdij van Utrecht. Van merkelijke uitgeftrektheid is deeze Heerlijkheid; beflaande *Overlangbroek* zevenhonderdzesënnegentig Morgens en driehonderd Roeden, en *Nederlangbroek* twaalfhonderd drieëntwintig Morgens en vijfhonderd Roeden. De Rijweg na *Wijk bij Duurftede* is de fcheiding der twee Geregten; zij worden doorftroomd van een Water, de *Langbroeker Wetering* genaamd, aan welke de beide Dorpen en verfcheiden Riddermatige Hoffteden leggen. In en onder de beide Dorpen telde men, in den Jaare 1748, honderdëntwintig Huizen. Hoewel van weinig aanziens, heeft, nogthans, ieder

Dorp zijne eigen Kerk, met een afzonderlijken Leeraar. In de Kerk van *Overlangbroek* ziet men verſcheiden aloude Wapenſchilden, meestal van het eertijds beroemde Geſlagt van UITERWEERD. Voorts leggen in deeze Heerlijkheid eenige aanzienlijke Adelijke Huizen en Riddermaatige Hofſteden.

OVERMAAZE. (*Het Land van*) Onder deeze algemeene benaaming zijn bekend de drie Landen van *Valkenburg*, *Daalhem* en *'sHertogenrade*, welke, bij den Munſterſchen Vrede, in den Jaare 1648, verklaard wierden te zullen blijven onder 't gebied der Algemeene Staaten, welke reeds toen een aanmerkelijk gedeelte daar van in eigendom bezaten. Het Land van *Overmaaze* wordt dit Gewest genoemd, uit hoofde van deszelfs ligginge, ten aanzien der Vereenigde Provincien, aan geene zijde van of over de Rivier de *Maaze*. De grond deezer Landſtreeke bevat zeer goede Koorn- en Weilanden, doch moet, in zommige oorden, met veel arbeids tot vrugtbaarheid genoopt worden. De bergen, welke men hier en daar ontmoet, leveren Steenkoolen, IJzer en Lood. Men ademt 'er gemeenlijk eene zeer gezonde lucht. Niet den besten naam hebben, intusſchen, de in- en opgezeetenen; zij ſtaan bekend voor wraakzuchtig tegen hunne beleedigers. Voorbeelden van dieverij en moord zijn hier niet ongemeen. Behalven den Landbouw, geeft aan een goed gedeelte der Landzaaten een beſtaan, het bereiden van Lakens en andere Wollen Stoffen, het maaken van veelerhande IJzer- en Koperwerk, als mede het planten van Tabak. De Bosſchen, welke men 'er ginds en elders aantreft, leveren insgelijks hunne voordeelen op. Bij wijze van Bede moet het *Land van Overmaaze*, jaarlijks, eene ſomme van vijftigduizend guldens opbrengen. Naar gelange van elks vermogen, is deeze ſomme over de Landen van *Valkenburg*, *'sHertogenrade* en *Daalhem* omgeſlagen. Niet meer dan veertien Gereformeerde Kerken telt men binnen den geheelen omvang, waar onder drie Walſche Gemeenten. De Hoog- en Nederduitſche behooren onder de Klasſis van Maaſtricht.

OVER-

OVERMEER, eene Heerlijkheid, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, gemeenlijk bekend bij den naam van *Nederhorst*, naar het Slot van dien naam, in de Heerlijkheid gelegen; tot welke, onder anderen, mede behoort het *Horstmeir*, tusſchen *Korthoef* en *Ankeveen*, een kwartier uur gaans ten Westen van 's *Graveland*; als ook de Buurt *Overmeer*, — De *Overmeerſche Schans*, daar tegen over, midden in de Vegt, ook wel de *Hinderdam* genaamd, behoort onder de Provincie Holland. In of omtrent het Jaar 1747 is dezelve merkelijk verbeterd. Tegenwoordig kan de Schans rondom bevaaren worden. In overoude tijden lag hier een Dam, met Sluizen voorzien. Te *Muiden* lag toen nog geen Sluis: zodat, in dien tijd, hier de Waterkeering ſchijnt geweest te zijn.

OVERSCHIE, met *Schieveen*, een Ambagt, in Holland, deels onder *Schieland*, doch voor het grootſte gedeelte onder *Delfland* behoorende, tusſchen *Delft* en *Rotterdam*, doch naast aan de laatstgemelde Stad. Het geheele Ambagt wordt begroot op negentienhonderdeenēnwigtig Morgens en vierhonderddertig Roeden Lands, en het getal der Huizen, zo ten platten Lande als in het Dorp, op tweehonderdnegenēntwintig en een Koornmolen. Het Dorp *Overſchie* legt, voor een gedeelte, ter wederzijde van het Water *de Schie*, gedeeltelijk aan den Rijweg. De geduurige Scheepvaart, zo van Jaagſchuiten als andere Vaartuigen, tusſchen Delft, Delfshaven, Rotterdam en andere plaatzen, maakt deeze Plaats zeer leevendig. Druk is hier insgelijks de doortogt van Rijtuigen. Men vindt 'er een goed aantal zindelijk betimmerde Huizen. De Kerk is een groot gebouw, en heeft een ſierlijken Toren, met eenen Trans of Omgang, pronkende met vier kleine Torentjes op de hoeken. De Steden *Rotterdam* en *Delft* oeffenen ieder afzonderlijk regtsgebied over een gedeelte des Dorps: te weeten *Delft* over het Noordelijk, en *Rotterdam* over het andere gedeelte, voornaamelijk langs de Schie.

Zie BLEISWYK, *Beſchrijv. van Delft*;
SPAAN, *Beſchrijv. van Rotterdam*;
V. D. HOUVE, *Handv. Chronijk*.

OVERTOOM; zie SLOOTEN.

OVERIJSSEL, in rang de zesde onder de zeven Vereenigde Provincien, grenzende, ten Oosten aan het Graafschap *Benthem* en het Bisdom *Munster*, ten Zuiden aan het Graafschap *Zutfen*; ten Westen aan de *Veluwe* en de *Zuiderzee*, en ten Noorden aan *Friesland* en *Drenthe*. Zij ontleent den naam van haare ligginge, aan geene zijde of over de Rivier de *Yssel*, ten opzigte, naamelijk, van het Sticht van Utrecht, waar onder zij weleer behoord heeft. Het geheele Gewest bevat drie hoofdverdeelingen: *Salland*, *Twenthe* en *Vollenhoven*. De drie Hoofdsteden *Deventer*, *Kampen* en *Zwol* leggen in SALLAND; voorts de onbemuurde Steden en voornaame Dorpen of Vlekken, *Hasselt*, *Genemuiden*, *Ommen*, *Hardenberg*, *Gramsberg*, *Wilsem* en *Grafhorst*; *in* TWENTHE, *Oldenseel*, *Ootmarsen*, *Enschede*, *Goor*, *Gelder*, *Rijssen*, *Almelo* en *Diepenheim*; en eindelijk in VOLLENHOVEN, de Steden *Vollenhoven* en *Steenwijk*, als mede *Blokzijl*, *Kuinder* of *Kuinre* en *Zwartsluis*.

Bijkans allerlei grond ontmoet men in dit Gewest: vrugtbaare Koorn- en Weilanden, Moerassen en Heivelden, Veenlanden en Houtgewas. *Kamper-Eiland* en *Mastenbroek* zijn inzonderheid vermaard door de smaaklijke Boter, welke zij uitleveren. Zeer lang was dit Gewest onderhorig aan de Bisschoppen van Utrecht, doch moest, in 't einde, zich aan Keizer KAREL DEN V onderwerpen, in den Jaare 1528. In den Jaare 1572 koos het, gedeeltelijk, de zijde van ORANJE, doch slegts voor eene korte poos; nog in het zelfde Jaar wierdt het wederom afvallig, en bleef in dien stand, tot in den Jaare 1580, wanneer Prins WILLEM het Gewest tot onderwerping noodzaakte; het aanneemen van het Utrechtsche Verbond was reeds 's Jaars te vooren, door dwang, uitgewerkt. Gedurende de Kerkelijke onlusten, in het begin der voorgaande Eeuwe, waren de Staaten van 't Gewest meest op de zijde der Remonstranten, en dus niet zeer gezind tot het bewilligen in een Nationaal Sijnode. In persoon na Deventer gereisd, haalde Prins MAURITS dezelven over, door de verzekering, dat men niet voorhadt, het Sijnode te doen strekken tot eenig ander einde, dan tot bemiddeling der

der Kerkelijke geschillen, zonder de Gewesten of derzelver Leden ergens in te verkorten, of iemand ter zaake van den Godsdienst te bezwaaren. In den Jaare 1622 vielen de Staaten klagtig over den hoogen aanslag van hun deel in de gemeene belastingen. In plaatze van drie en een halve gulden, welke zij van 't honderd moesten opbrengen, begeerden zij eene Gulden vermindering, ter zaake van de brandschattingen, welke hun Gewest, als meer bloot leggende dan andere, aan den vijand moest opbrengen. Geduurende eenige Jaaren verkreegen zij hunnen wensch, doch wierden, vervolgens, op de gewoone hoogte gesteld. Een hevige twist ontstondt, in den Jaare 1655, tusschen de Leden der Staatsvergaderinge, ter gelegenheid der vervullinge van het Ampt van Drossaard van *Twenthe*. Zo hoog liep de oneenigheid, dat men, van weerskanten, de wapens opvatte, en de gemoederen niet tot bedaaren konden gebragt worden, zonder de tusschenkomst der Staaten van Holland en Westfriesland. Vergeefs hadden Graaf WILLEM VAN NASSAU en de Raadpensionaris DE WITT hunne poogingen aangewend, om de onlusten te doen bedaaren. Nieuwe twist beroerde, eenige Jaaren laater, het Gewest, veroorzaakt door den naijver van twee aanzienlijke Geslagten, VAN HAARSOLTE en VAN RAASVELD. Men beleide onderscheidene Staatsvergaderingen, en voer hevig uit, van wederzijde, tegen gepleegde wederregtelijkheden. Eene bezending der Staaten van Holland maakte ook nu wederom een einde aan den verderflijken twist. Zints deezen tijd gebeurden, in het Gewest, geene zonderlinge voorvallen, die insgelijks niet elders plaats hadden, dan alleen het befaamde geschil, over de wettigheid der Drostendiensten, wedersproken door Jr. VAN DE CAPELLEN TOT DE POLL, welke, om die reden, van de Landschapsvergaderingen uitgesloten, doch naderhand in zijne eere en regt hersteld wierdt.

De Regeering van *Overijssel* bestaat uit twee Leden, namelijk *Ridderschap* en *Steden*; deeze zijn *Deventer*, *Kampen* en *Zwol*. Het getal der Edelen is niet bepaald; men telde 'er, ten eenigen tijde, negenënzestig, die geregtigd waren om op de Landschapsvergaderingen te verschijnen. De aanzienlijkste Amptenaars ten platten Lande, zijnde gemeenlijk Ridders of Edelen, zijn de Drosten van *Salland*, *Twenthe* en *Vol-*

Vollenhove. Een van deeze bekleedt den post van Voorzitter ten Landsdage, of, bij derzelver afweezigheid, de Drost van *Tsfelmuiden*, van *Haaksbergen* of van *Diepenheim*, of ook wel de Hoogſchout van *Hasſelt* en *Hasſelerampt*. Een der vereischten, om als Lid der Ridderſchap te kunnen verſchreeven worden, is de eigendom van een Landgoed en andere vastigheden, te zamen waardig niet minder dan vijfentwintig duizend Guldens. De uitſchrijving van den Landdag geſchiedt door de Gedeputeerde Staaten, zijnde een altijd zittend Kollegie, beſtaande uit drie Ridders en éénen Afgevaardige uit ieder der drie Hoofdſteden.

Ten aanzien van het Kerkelijke, is *Overijsſel* verdeeld in vier Klasſen: I. De *Klasſis van Deventer*; II. De *Klasſis van Kampen*; III. De *Klasſis van Zwolle*; IV. De *Klasſis van Vollenhoven en Steenwijk*. Onder de *eerſte* Klasſis behooren vierëntwintig; onder de *tweede*, negen; onder de *derde*, zeventien; en onder de *vierde*, negen Gemeenten, behalven die der plaatze, alwaar zij vergaderen.

Zie ALTING, *Notit. Germ. Infer.* NAGGE, *Korte Beſchrijving van Overysſel*; MOENEN, *Kronijk van Deventer*, enz.

PAATS,

P.

PAATS, (ADRIAAN) bekleedde den post van Raad en Vroedschap der Stad *Rotterdam*, in den Jaare 1668, en verscheen, als Afgevaardigde van dezelve, ter Vergaderinge van de Staaten van Holland, ten tijde als de Overijsselsche Regenten, onder elkander, geweldig overhoop leggende, de beslissing van hun geschil aan hunne Edel Groot Mogende kwamen voordraagen. Nevens den Heer KOENRAAD VAN BEUNINGEN, Burgemeester van Amsterdam, vertrok, ten dien einde, de Heer PAATS na *Overyssel*, en bewerkte, naa lang over en weder handelen, eene gewenschte bevrediging. Gewigtiger was de post, welke, in den Jaare 1672, den Heere PAATS wierdt opgedraagen. De Staaten der Vereenigde Gewesten, thans in Oorlog met *Frankrijk*, waren bedagt om aan die Mogendheid elders werk te verschaffen. Eenen Oorlog tusschen dezelve en den Koning van Spanje beschouwden zij als daar toe eendienstig middel. Ten dien einde zonden Hun Hoog Mogenden, in de maand Maij des gemelden Jaars, den Heer PAATS na *Madrid*, om zijne Katholijke Majesteit in hunne belangen over te haalen. In 't eerst hadt hij merkelijke moeite, om de Spaansche Mogendheid te beweegen. De overlast, welken de Spaansche Nederlanden door den voorspoed der Fransche Wapenen leeden, deedt haar aan de hand koomen. De Staatsche Gezant maakte zich die gezindheid ten nutte, en bewerkte, eerlang, een Verbond, 't welk vijfëntwintig jaaren moest duuren, en waar bij Spanje beloofde, aan Frankrijk den Oorlog te zullen verklaaren: gelijk ook, in de maand October, geschiedde. De Heer PAATS vertoefde, zedert, aan 't Hof van *Madrid*, tot in den jaare 1675, als gewoonlijke Afgezant.

Gedunrende zijne uitlandigheid, was de Heer PAATS een voorwerp van het mistrouwen van eenige zijner Stadgenooten. Eenige burgers van *Rotterdam*, kort naa de verheffing van Prinse WILLEM DEN III, eene Lijst van Vroedschappen, welke, zeiden ze, hun verdagt waren, en wier afzetting zij verlang-

langden, aan de Vroedschap hunner stad hebbende overhandigd, hadden, benevens den naam van PIETER DE GROOT, ook dien van den Heere PAATS daar op gesteld. Prins WILLEM bewilligde in deeze schikking. Doch de Gezant was niet in 't Vaderland te rug gekeerd, of zijne Hoogheid herstelde hem in de voorgaande waardigheid. Dit niettegenstaande moet hij geen zeer ijverig voorstander geweest zijn van het Huis van *Oranje*; althans vindt men den Heer PAATS bij naame genoemd, in den vermaarden Brief van den Franschen Gezant D'AVAUX aan den Koning zijnen Meester, onder *de welgezinden, die wederom moed grepen*, dat naamelijk het geschil tusschen Prins WILLEM DEN III en de Stad Amsterdam, over de befaamde Werving van nieuwe Manschap, tegen den zin van zijne Hoogheid zoude uitvallen. Het laatste openbaar bewind, welk wij van den Heere PAATS vinden aangetekend, is eene bezending na Engeland, om nevens eenige anderen te dienen tot raadgeevers en onderregters der Staatsche Gemagtigden, in den Jaare 1685, derwaarts vertrokken, om eenige geschillen tusschen de Engelsche en de Nederlandsche Oostindische Maatschappij te vereffenen. Hij vertoefde 'er tot in de Lente des volgenden Jaars, wanneer hij na 't Vaderland te rug keerde, met den spijt van geene afdoening van zaaken te hebben kunnen uitwerken.

Zie *Resolutien van Holland*; *Holl. Mercurius*; *Tweejaarige Geschiedenis*.

PAIN ET VIN, (MOZES) bekleedde alreeds den aanzienlijken Krijgspost van Lieutenant-Kolonel, in dienst der Algemeene Staaten, toen deeze, bij de bevordering of aanstelling van Legerhoofden, in den Jaare 1666, hem tot Kwartiermeester Generaal van de Legers van den Staat benoemden. In den Jaare 1672 hadt de Staatsche Veldoverste Graaf VAN KONINGSMARK aan hem toevertrouwd de bewaaring van den post bij de *Nieuwerbrugge*, tusschen het Dorp *Bodegrave* en de Stad *Woerden*: een post van merkelijke aangelegenheid, om den aftogt der Franschen af te snijden, naa dat deeze het gemelde

Dorp

Dorp veroverd en verwoest hadden. Doch, in ſtede van den naderenden vijand af te wagten, verliet hij zijne ſterkte, en nam de wijk na *Gouda*, alwaar hij met opene armen ontvangen wierdt. Intusſchen was deeze aftogt geſchied buiten last van den Graave VAN KONINGSMARK, die zelve insgelijks van daar was geweeken, en wierdt hem dezelve zo kwalijk genomen, door den Prins VAN ORANJE, dat Zijne Hoogheid hem deedt in verzekering neemen, en voor den Krijgsraad te regt ſtellen. Het vonnis, over hem geveld, onder medewerking en op aanhouden der Staaten van Holland, hieldt in, verlaating van zijne Krijgsampten, verbeurdverklaaring van zijne goederen, en eene eeuwige gevangenis. Vermits zijne Hoogheid het oordeel en vonnis over de misdaad aan den Krijgsraad hadt verweezen, verwagtte men dat dezelve in de uitſpraak zou berusten. Doch de Prins was van gevoelen, dat het geſtreeken vonnis niet overeenkwam met de krijgswetten, als ſtrenger ſtraffe eiſchende, en vorderde, diensvolgens, herziening van den Krijgsraad. Aan deezen eisch voldoende, bleef, nogthans, de Krijgsraad bij zijn gevoelen, verzwaarende alleenlijk het vonnis met de verwijzing van den Gevangene, om voor 't Leger gebragt, en met het zwaard over 't hoofd geſtraft te worden. Nog al niet voldaan met deeze verzwaaring was de misnoegde Prins. En geenen kans ziende, om bij den genoemden Regtbank verandering te bewerken, trok hij de zaak aan hem zelven, benoemende eenen Regtbank, beſtaande uit Raadsheeren van den Hoogen Raad, van het Hof van Holland en van den Raad van Brabant. Overeenkomſtig met 's Prinſen wensch, ſtreeken deeze het vonnis, volgens 't welk PAIN ET VIN het leeven hadt verbeurd, en met het zwaard moest geſtraft worden. Op den drieëntwintigſten Januarij des Jaars 1673, wierdt deeze ſtraffe uitgeoeffend, in 't Leger bij *Alfen*. Wijd verſchilde het oordeel, welk onder de Landzaaten over dit vonnis wierdt geveld. Zommigen beſchouwden 't als ten hoogſten regtvaardig, op de onderſtelling dat PAIN ET VIN, het koste wat het mogte, eenen post niet moest verlaaten hebben, den eenigen en ook zeer bekwaam in dien oord, om den wijkenden vijand den hertogt afteſnijden. Van een verſchillend begrip waren anderen. De Graaf VAN KO-

NINGS-

NINGSMARK, die, vóór PAIN ET VIN, den post aan de *Nieuwe brugge* hadt bezet, hadt last van zijne Hoogheid, om in den uiterften nood van daar te wijken na *Leiden*. Welke misdaad, vraagde men, was 'er dan in het bedrijf des Kwartiermeesters, die inderdaad zich in den uiterften nood bevondt, als zijnde afgefneeden van den Veldoverfte, en leggende op eenen post, welke aan de zijde des Vijands geheel open lag. De Heer PIETER DE GROOT, die zich thans buitenslands ophieldt, fchreef aan eenen zijner Vrienden, hoe hem van Rotterdam gemeld was, dat PAIN ET VIN bij zijn fterven hadt verklaard, dat hij om het volgen van zijnen last geftraft wierdt; en dat de de Velmaarfchalk WIRTS niet over hem hadt willen zitten, om dat hij geen PILATUS zijn wilde, en, om 't volk te voldoen, onfchuldig bloed vergieten.

Zie VALKENIER, *Verward Europa*; COSTERUS, *Hift. Verhaal*; *Holl. Mercurius van* 1672; *Lettr. de Mr.* DE GROOT.

PALUDANUS, (BERNARDUS) met een verlatijnden naam, volgens de gewoonte der tijden, eigenlijk VAN DEN BROEK geheeten, wierdt gebooren te *Steenwijk*, op den achtëntwintigften October des Jaars 1550. Zucht tot geleerdheid, vooral tot het opfpooren en verzamelen van Natuurlijke Zeldzaamheden, deedt hem eene uitlandfche reize onderneemen. Niets flegts doortrok hij de Zuidlijke Gewesten van *Europa*, maar bezogt ook een voornaam gedeelte van *Afie* en *Afrika*. In den Jaare 1580 ontmoeten wij hem te *Padua*, alwaar hij den trap van Leeraar in de Geneeskunde en Wijsbegeerte beklom. In eenen Brief, 's Jaars te vooren aan hem gefchreeven, vinden wij hem genoemd, *Ridder van Jerufalem*. Geduurende zijne Reizen, vereerde hem de Keizer van het Duitfche Rijk met de titel van *Paltsgraave*, *Comes Palatinus*.

Wedergekeerd van zijne omzwervingen, zette zich PALUDANUS neder te *Zwolle*, en wierdt, van de Regeering, tot Stads-Dokter verkoozen. Naa eenigen tijd dien post bekleed te heb-

hebben, vertrok hij na *Enkhuizen*, in die zelfde hoedanigheid door de Wethouderschap derwaarts beroepen. In den Jaare 1591 verkoozen hem de verzorgers van het Hoogeschool te *Leiden* tot Hoogleeraar in de Geneeskunde. PALUDANUS toonde zich genegen om het beroep te aanvaarden. Doch hij zag 'er van af, op de ernstige verklaaringe van die van Enkhuizen, om hem binnen hunne Stad te willen houden. Hij voldeedt aan dit verzoek, en sleet het overschot zijner dagen in de gemelde Stad, tot dat de Dood daar van een einde maakte, op den derden April des Jaars 1633. 's Mans afbeelding gaat in prent uit. Zijn Schoonzoon, de geleerde G. VAN NIEUWENHUIZEN, Rektor van 't Latijnsche School, eerst te *Enkhuizen*, daar naa te *Haarlem*, vereerde 's Mans gedagtenis met een Grieksch, en de bekende Haarlemsche Leeraar S. AMPSING met een Latijnsch Gedicht. Uit agting voor den overleedenen, stelden de kinderen en erfgenaamen een Gedenkteken in de Zuiderkerk te Enkhuizen, van zwart Marmer, vermeldende; in verguldе letteren, zijnen leevensloop en lof.

D. O. M. S.
Æternæ Memoriæ
D. BERNARDI PALUDANI
Viri pietate, eruditione et morum
Candore spectatiss. Deo ac hominib.
Exteris civibusq. æque chari;
Com. Palatini Cæsar. Antiquar. Medici
Summi ac Reipubl. Enckhusan. Primarii,
Qui
Post Asiam, Europam, Africam
Fere universas lustratas,
Naturam totam indefessa cura
Curiositate arcis inclusam
LXXXIII *An. cursum, nemini gravem*
Quamplurimis utilem, Deo duce
Peractum,
Ad bona patria visu majora et
Perenniora vocatus sacros cineres
Hic deposuit.

Liberi ac hæredes moesti
Monum. hoc posuer.
Anno M. D. C. XXXV.

Heu lubricas mortalium nimis Vices!
Qui cunctas Ponti, qua vel Indicum quatet
Nereus, vel Afrum littus, aut Ægipticum,
Qui cuncta Terræ atque Ætheris solis suis
Congesta thecis clauserat miracula,
Nunc ipse cæco saxeoque huic carceri
Non ultimum orbis clauditur miraculum.
Nátus Stenovici Anno
MDL. *Octob.* XXVIII.
Denatus Enchusæ Anno
MDCXXXIII. *April* III.

Onder de schriften, door PALUDANUS opgesteld, munten uit, zijne Aantekeningen op de Scheepvaart van J. HUGEN VAN LINSCHOTEN, vervattende een reeks van Aanmerkingen over Landen, Steden, Zeden, Gewoonten, Kruiden, Gewassen en veelerhande zeldzaame voortbrengzels der Natuure. Zijne Kunstkamer was eene verzameling van al wat de Natuur, in haare onderscheidene Rijken, in alle gewesten des Aardrijks, uitleverde. Van wijd en zijd wierdt hem dit alles toegezonden, door lieden van aanzien en kunde. Jammer is het, dat de brieven, welke deeze geschenken verzelden, naa 's Mans overlijden zijn verlooren geraakt.

Zie HOOGSTRAATEN, *Woordenboek.*

PAMPUS, eene vermaarde Droogte, in de Zuiderzee, voor den mond van het Y, zeer belemmerende voor de Scheepvaart van *Amsterdam*, naardien de groote Schepen over de ondiepte moeten geholpen worden, door het lossen van een gedeelte hunner Laadinge in Ligters, of anders daar over gesleept, door Waterschepen, of door middel van zekere zwaare gevaarten, *Kameelen* genaamd, welke onder de Schepen

ge-

gezet, met water gevuld en voorts ledig gepompt worden. Op deeze wijze ligten zij de Oorlogschepen en die der Oostindische Maatschappije tot een genoegzaame hoogte, om tot in diep water te kunnen drijven.

PANNERDEN, gemeenlijk *Panderen* genaamd, een Dorp in Gelderland, in de *Overbetuwe*, tegen den Waaldijk, twee uuren gaans beneden de eertijds vermaarde Sterkte *Schenkenschans*. Het Dorp, in zich zelf van weinig aanzien, is vermaard geworden, zints men, in den aanvang deezer Eeuwe, bij hetzelve een Doorvaart heeft gegraaven, uit de *Waal* in den *Rhijn*, om de laatstgemelde Rivier van meer water te voorzien, en alzo te sneller te doen afloopen. Hoewel men hier omtrent het bedoelde oogmerk heeft bereikt, is, in andere opzigten, het ontwerp gebleeken, zeer groote nadeelen te hebben aangebragt, door het wegspoelen der belendende landen, en de verpligtingen, voor de Ingelanden daar uit ontstaan, om door zwaare en kostbaare bedijkingen, hunne eigendommen te moeten beveiligen. Naar het gemelde Dorp, draagt de Doorgraaving den naam van het *Pandersche Gat.*

PAPENBROEK, (GERARD VAN) voor de eerste reize in den Jaare 1710, en naderhand nog tweemaalen Schepen van *Amsterdam*, ijverig voorstander van geleerdheid en fraaije kunsten en weetenschappen. Bij zijne Stadgenooten heeft hij zijnen naam vereeuwigd, door twee geschenken, aan den Kerkenraad der Nederduitsche Hervormde Gemeente, en aan het Amsterdamsche Kweekschool, beiden in den jaare 1743. Het eerste, bestaande uit twaalf geschilderde afbeeldzels van de eerste Kerkhervormers, hangt langs den Noorlijken wand van de Vergaderplaatze des Kerkenraads bij de Nieuwe Kerk. Het ander geschenk behelst eene verzameling van echte geschilderde afbeeldzels van omtrent vijftig beroemde en geleerde mannen van allerlei rang en gezintheid: *Laurens de Medicis*, *Copernicus*, *Hugo de Groot*, *Johan van Oldenbarneveld*, *Hogerbeets*, *Joan de Witt*, *P. C. Hooft*, *Daniel Heinsius*, *I. Casaubonus*, *Philips van Marnix*, Heer van *St. Aldegonde*, *J.* en *J. C. Scaliger*, *Salmasius*, *Vondel*, *Erasmus*, *Frobe-*

 nius,

nius, *Luther*, *Melanchton*, *Beza*, *Calvinus*, *Morus*, *Gualterus*, *Buchananus*, *Thuanus*, *Junius*, *Janus Douza*, *Lipsius*, *Baudius*, *Vosfius*, *Barlæus*, *Cujacius*, *Barclajus*, *Cartesius*, *Lubienitski*, *Grævius*, *Janus Secundus*, *Hoogstraten*, *Antonides*, *Urbanus de* VIII, *Alexander de* VII, *Machiavel*, *Torquato Tasso*, *Uitenbogaart*, *Episcopius*, *Brandt*, *Dirk Volkertsz Coornhert* en *Lubbert Gerritsz*. Alle deeze afbeeldingen, welke de groote Gehoorzaal van het Doorluchtig School versieren, zijn van den Heere PAPENBROECK, de overige van laater tijd. Eene fraaie afbeelding, op eene zeer groote koperen plaat, van de overblijfzels van het aloude wijdvermaarde *Palmyre*, nevens de borstbeelden van JULIUS CESAR en CICERO, ter zelfde plaatze, zijn insgelijks geschenken van de zelfde kunstminnende hand. De geleerde PIETER BURMAN vereerde dit geschenk met een deftig Opschrift in Latijnsche dichtregels.

Zie WAGENAAR, *Beschrijving van Amsterdam*.

PAPENDORP, eene Heerlijkheid, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, paalende ten Noorden aan de Vrijheid der Stad. Haare grootte wordt gerekend op tweehonderdveertig Morgens Lands. De Buurt van dien naam legt een half uur gaans van de Stad. Eertijds behoorde de Heerlijkheid aan de Abtdij van *St. Paulus* te Utrecht; bij het aanslaan der goederen van die Abtdij door de Staaten, wierdt zij aan een bijzonderen eigenaar verkogt.

PAPENDRECHT, eene Hooge Heerlijkheid en Dorp, in Zuidholland, tegen over de Stad *Dordrecht*, aan de Rivier de Merwede gelegen. In haaren omvang bevat de Heerlijkheid zeshonderdzestien Morgens Lands, en in alles, die van het Dorp daar onder begreepen, honderdzevenëntwintig Huizen. Volgens zommigen zou de Naamsoorsprong moeten gezogt worden in eenen Overtogt, *Drecht*, welken de *Paapen*, of Priesters, hier eertijds over den stroom hadden. Al van ouds was het Dorp vermaard door de Salmvisscherij. Nog tegenwoordig is het vrij aanzienlijk, door eene menigte van zindelijke

lijke Huizen, ftrekkende langs den Dijk, ter lengte van ruim een uur gaans. De Kerk, een net gebouw, pronkende met een fraaien Toren, wordt door haaren eigen Leeraar bediend. De Stad *Dordrecht* is eigenaares van de Hooge Heerlijkheid.

PARCELLIS, (JAN) gebooren te *Leiden*, of, volgens zommigen, in een Dorp aan 't Leidfche Meir, doch in welk jaar is onzeker. Eene natuurlijke zucht dreef hem tot de Schilderkunst, in welke hij den vermaarden VROOM tot Leermeester hadt. De voorwerpen, welke hij dagelijks van nabij konde befchouwen, trokken bovenal zijne beoeffening. Deeze waaren Zeegezigten, Stranden, Schepen en Onweders. De laafte wiste hij, in alle derzelver majefteit en luister, met donkere wolken, flikkerende blixemftraalen, fchuimende golven, zeer naauwkeurig en treffende te verbeelden. Inzonderheid trekken ook het kunstkundig oog zijne afbeeldingen van Visfchers, hunne Pinkjes, over rollen, zeewaarts voerende, of wederom andere met vol gelaadene Manden ftrandwaarts te rug keerende. Even onzeker als van zijne geboorte, is ook de tijd zijns overlijdens.

Zie HOUBRAKEN.

PARMA, (ALEXANDER FARNESE, *Hertog van*) was de zoon van OCTAVIO FARNESE, Hertog van *Parma*, en van MARGARETA, Natuurlijke Dogter van Keizer KAREL DEN V, Landvoogdesfe der Nederlanden. In den jaare 1565 tradt hij in 't huwelijk te *Brusfel*; 't welk wij hier aantekenen, omdat, volgens zommigen, op het bruilofstfeest zou gefmeed zijn, het eerfte ontwerp van het befaamde Verbond der Edelen, 't welk, in 't volgende jaar, aan zijne Moeder zo veele moeite berokkende, en hem zelven, naderhand, overvloedige gelegenheid verfchafte, ter betooninge van zijne krijgsbekwaamheden, tot welke hij, zints zijne jeugd, was opgeleid. Weinig deels, intusfchen, als Hoofdbevelhebber, fchijnt PARMA gehad te hebben in 't bewind van Oorlog, tot in den Jaare 1578. Volgens een Verdrag, 's Jaars te vooren gefloten met de Algemeene Staaten, hadt de Landvoogd Don JAN VAN OOSTENRYK de

Spaansche en Italiaansche Troepen het Land doen verlaaten. De onmin, zedert, tusschen de Staaten en den Landvoogd heviger geworden, was oorzaak, dat deeze de verzondene Benden te rug ontboodt. Aan 't hoofd van dezelve bevondt zich de Hertog VAN PARMA, en verscheen hij daar meede, in 't genoemde Jaar 1578, in 't Leger van den Landvoogd. Thans als Stadhouder het bevel voerende, gaf hij een blijk van zijne dapperheid, in de ontmoeting met het Staatsche Leger, in welke hij, als een der voorsten, den spits afbeet, en hetzelve eene zwaare nederlaage toebragt. De bemagtiging van *Gemblours*, *Limburg*, *Valkenburg* en *Daalhem*, volgde onmiddelijk op deeze zege. Een vernieuwde aanslag op de Staatschen, nog in dat zelfde Jaar, door Don JAN, tegen den raad van den Hertog VAN PARMA, ondernomen, bragt weinig voordeels aan, en leverde dus een bewijs uit van zijn diep doorzigt in het beleid van krijgsbedrijven.

Naa het overlijden van Don JAN, nog in het zelfde Jaar 1578 voorgevallen, aanvaarde de Hertog VAN PARMA het opperbewind van 't Leger, op verzoek der voornaamste Krijgshoofden, niet lang daarnaa bekragtigd door Koning PHILIPS; welke, daarenboven, hem tot Opperlandvoogd der Nederlandsche Gewesten aanstelde: tot klein genoegen des Prinsen van ORANJE, als kennende den Hertog voor een kloek verstand en groot kunstenaar om de harten te winnen, en die een goed deel zijner jeugd hier te lande gesleeten hebbende, den aart der inboorlingen kende, en met de voornaamsten van den Adel kennis, met veelen vriendschap hadt gehouden.

Een voorspel, van 't geen 't Jaar 1579 zoude uitleveren, was de bemagtiging van *'t Huis te Harpen* en van *Weerd* en *Helmont*, door de Troepen van PARMA. De bezettelingen moesten den gebooden tegenstand met den hals boeten: want, naa dat hij zich met de Waalen en Malkontenten verdraagen, en dus zijn Leger merkelijk versterkt hadt, sloeg hij den weg in na *Antwerpen*, zo 't scheen, om die Stad te belegeren. Op den tweeden Maart vertoonden zich, in 't gezigt van dezelve, eenige zijner Troepen, en raakten handgemeen met het Staatsche volk, 't welk in de nabuurschap verschanst lag. Aanval en verweering waren even kloekmoedig. Het wijken van

't Staat-

't Staatsche volk, onder 't Geschut der Stad, noodzaakte dat van PARMA af te deinzen, met verlies van bijkans vierhonderd Man; bemagtigende, in den aftogt, het slot *Grobbendonk*, daar men den brand in stak, gelijk ook in eenige wooningen.

Iet anders, intusschen, dan in 't gelaat, droeg de Landvoogd in het hart. Om zijnen vijand te verschalken, hadt hij 't eerste na *Antwerpen*, 't laatste na *Maastricht* gekeerd. Op den twaalfden der genoemde Maand verscheen hij onverwagt voor die Stad. Eer het schieten eenen aanvang nam, zondt PARMA eenen Brief aan de Gemagtigden de Staaten, thans te *Antwerpen* vergaderd, waar in hij dezelve, als een middel en voorwaarde van verzoeninge, vermaande, den Roomschen Godsdienst en de gehoorzaamheid aan den Koning te herstellen, in den staat, zo als onder Keizer KAREL DEN V hadt plaats gehadt. Het antwoord der Staaten, hoewel niet regelrecht, behelsde, nogthans, weinig minder dan eene weigering. Zij beriepen zich op de strafheid der Plakaaten, als mede op des Landvoogds toeleg om hun bondgenootschap te sloopen, en toonden zich meer genegen, om onder bemiddeling van den Keizerlijken Gezant te handelen.

Binnen en buiten *Maastricht* stondt het aldus geschapen. Het getal der Soldaaten, van onderscheiden landaart, beliep bij de duizend. Twaalf Burgervendels, allen strijdbaar volk, bestonden door elkander uit honderd Man. Boeren met dorschvlegels gewapend, met vrouwen en kinderen binnen de vesting gevlugt, bedroegen ruim tweeduizend in getal. Over deeze magt voerde het bevel MELCHIOR VAN ZWARTZENBURG, alzo de Heer DE LA NOUE, tot Overste benoemd, in zijnen aantogt met hulpbenden, de toegangen ongenaakbaar hadt gevonden. De Spanjaards lagen in deezer voegen uitgebreid: MONDRAGON, met een deel volks, voor de voorstad *Wyk*; ten Noorden der Stad, tegen over de Hoogter Poort, het Regiment van Lombardije, met eenige Hoogduitsche en Waalsche Knegten; in 't Westen, PARMA zelve, met den bloem van den Adel, en 't Regiment, 't welk onder Don JAN, tegen den Turk gediend hadt; meer Zuidelijk, de Heer VAN HIERGES, Overste van 't Geschut. Het geheele Leger hadt onderlinge gemeenschap, door middel van twee bruggen, boven en beneden de Stad,

die tevens de Maaze flooten. Uit Luikerland ontving de Landvoogd zijnen toevoer.

De eerste aanval der belegeraaren geschiedde tegen eene Gordijn, bij de Brusselsche Poort, die voor de zwakste wierdt gehouden. Zij bezweek inderdaad, voor 't geweld van twintig Muurbreekers en dertien Veldstukken, doch vertoonde, door haare opening, van agteren, een nieuwe aarden Wal, van eene Graft omringd. Driemaal geboodt PARMA den aanval, doch wierdt telkens te rug geslagen. Thans begon men de Stad te beschieten bij de Hoogterpoort, in alles uit vierënvijftig stukken Geschut. Meer dan een etmaal duurde dit, over dag en nacht, van den zevenden op den achtsten April, tot dat men twee tamelijke openingen hadt gemaakt. Op den laatsten dag viel men aan 't stormen. De wederzijdsche Manschap ontmoette elkander in de opening, en vogt even kloekmoedig aan wederzijde, hand aan hand, en voet bij voet. Een man te paerd, met losſen teugel aanrennende, zogt den belegerden een schrik aan te jaagen, met den kreet: *zege, zege, Sint Jacob! 't Regiment van Lombardije is binnen.* Doch hij miste zijn doel, door de getrouwheid der Verdeedigers in 't luisteren alleen naar het woord van hunne bevelhebbers: waar door, onder de bespringers, zo schroomlijke slagting wierdt aangericht, dat PARMA na de eene opening tweemaal, na de andere tot vijf reizen versch volk moest zenden, en nog, met het vallen van den avond, den aftogt doen blaazen, naa een verlies, meent men, van meer dan tweeduizend Man. FABIO FARNESE, bloedverwant des Landvoogds, en verscheiden aanzienlijke Edelen en Bevelhebbers, bijkans vijftig in getal, waren onder de gesneuvelden.

Ondanks deezen wederspoed, kon PARMA niet besluiten om af te zien van zijnen toeleg, wiens eerste van belang deeze was. Naa zijn verlies uit de naaste bezettingen vervuld te hebben, deedt hij, bij de Brusselsche Poort, eene platte Kat stigten, met geschut belast. Vijf weeken lang deedt hij van daar het Ravelijn beschieten, ten koste, elken dag, van bijkans twintig Man. Eindelijk wonnen de Spanjaards den bedekten weg; doch het sterken op een Eilandtje voor de Stad wierdt hun door die van binnen belet; welke, daarenboven,

in

in een heftigen uitval, op den derden Maij, onder den vijand eene vreeslijke flagting aanrigtten, zonder ander verlies aan hunde zijde, dan van eenige gewonden.

Op den derden Junij, zondt de Landvoogd eenen brief aan de belegerden, behelzende, nevens betuiging van mededogen met zo veele dappere Krijgslieden, eene verklaaring van zijne genegenheid om een eerlijk verdrag te gunnen. 't Bleek genoeg, fchreef hij, dat het, in deezen ftaat, met hun niet lang kon duuren, en de hoop op ontzet ijdel was. Vrijelijk mogten zij boden uitzenden, om 't Leger te bezigtigen. Diep liep het, daarenboven, in den tijd der genade; denwelken indien zij verloopen lieten, het verderf, niet hem, maar hunner eigen hardnekkigheid zou te wijten zijn. Fier was het antwoord, welk van de belegerden hierop volgde: „Zij leeden „ nog geenen kommer, groot genoeg om hun zwigten te ver„ fchoonen; 't moest 'er anders op aankomen met lniden, wien „ weerbaarheid en moed alleen met verlies van handen en den „ jongften droppel bloeds zou ontzinken. Proefs genoeg had„ den zij van de genade der Spanjaarden, en kruid en lood voor „ hun ten beste."

Met fchieten en beuken op het Ravelijn maakte men nu wederom eenen aanvang, en wierdt het eindelijk meester: met een zwaar verlies, nogthans, aan de zijde van PARMA, geleeden in het fneuvelen van den Heere VAN HIERGES, 't welk de Veldheer zeer ter harte trok. Intusfchen waren de Staaten bedagt op het ontzet van *Maastricht*. Aan de benaauwde Stedelingen zonden zij eenen troostbrief, met belofte van ontzet, en deeden hun, met een, weeten, dat de Graaf VAN HOHENLO, tot dat oogmerk, volk verzamelde. Dit laatfte was waarheid, en kwam ter ooren van den Landvoogd. Op dat de belofte der Staaten niet mogt vervuld worden, befloot deeze, hun in de voorbaat te zijn. Op Zondag, den achtëntwintigften van Junij, met het aanbreeken van den dag, maakte PARMA een aanvang van fchroomlijk ftorm loopen, en deedt het, op dien dag, tot negen reizen hervatten, alzo het gepleegd geweld, telkens, met evenredige kloekmoedigheid geweerd wierdt. Ongelukkig overviel, 's anderendaags morgens, eene fluimering den Wagters op de Wallen, afgemat

van werken, en magteloos van vasten. De Veldheer, hier van verwittigd, gebiedt de zijnen, in stilte de Wallen te beklimmen. Het overvallen en afmaaken van de Wagters baande den Spanjaarden den weg na binnen. „ Wat hun voorkomt" (ik gebruik de woorden van den Ridder HOOFT) „ is 't lijf quijt. De ongenaê baart wanhoop, wanhoop dullen moedt, daar men 't weeren en wijken doch eeven duur „ bekoopen moest. Hier bezettelingen, ginds burghers, elders boeren, drommen zich t' zaamen in de straaten, en „ bieden forslijk 't hooft. Veele vrouwen, daaronder, laaten „ 't leeven op de plaats: andre geholpen van maaghden en „ jongens, smakken met steenen en ander tuigh, uit de vensters, en van de daaken. De tsaagende meenighte neemt de „ vlucht naa de brug. Daar vallen d' achtersten op de voorsten, en ooverrompelen zij zich onderling. Deez, gedrongen door zijn meégezellen, raakt aan 't wippen ter zijde „ af: die, met den vijand op de hielen, waaght den sprong „ uit verbaastheid; en daar de Spanjaardt niet toereikt, doet „ de stroom hem 't werk te vooren. Anderen, min gejaaght, „ maar ten uitersten vertwijfelt, loopen, in plaats van ze te „ vlieden, den doodt te gemoet, met kiezen van 't water. „ En 't gaat zeeker genoegh, van moeders zoo mistroostigh, „ dat zij, woedend teghen haar eighe kindren, als uit erbarming, hen in de vloedt, en zich zelve daar naa werpen. „ Meer te moorden was 'er schier niet, als PARMA liet uitblaazen en omroepen, dat men ijder, die de waapenen afleidde, te spaaren hadde. Toen ging het plunderen aan, „ en 't pijnighen, dermaate, om zwaar ransoen te bedingen, „ dat d' ooverblijvelingen zich hunner behoudenis beklaaghden."

Het winnen van *Maastricht* was oorzaak, dat de Landvoogd, in geruimen tijd, niets gewigtigs konde bij de hand neemen: want, door verlies van volk, was zijn Leger merkelijk gedund, en hij zelve, door 't oververgen van lichaam en geest, in een zwaare ziekte gestort. Van hier dat zijne Troepen de rest van 't Jaar sleeten, met stroopen, en 't houden, nu en dan, van schutgevaarten met de Staatschen. Den Veldtogt des volgenden Jaars 1580, opende de Prins VAN PARMA, met het doen bemag-

tigen

tigen van de Steden *Mortagne* en *St. Amand*, en met het blaaken en brandschatten van het platte Land rondom *Doornik* en *Rijssel*.

In den zomer des straks genoemden Jaars, kwam uit *Italie* herwaarts over de geweezene Landvoogdes MARGARETA, PARMA's moeder, met oogmerk, zo als de spraak ging, om het bewind, van nieuws, te aanvaarden. De Hertog, na *Namen* gereisd, om zijne Moeder te begroeten, gaf niet onduidelijk te verstaan, dat haare overkomst hem geenzins smaakte; als zullende, vreesde hij, dezelve dienen om hem alleen in 't bewind van wapenen te laaten, doch van alle aandeel in de Regeering te berooven. Zijn eerzuchtig vermoeden gaf hij klaarlijk te verstaan aan de Oud-Landvoogdesse; welke, de neigingen van haaren zoone bot vierende, aan den Koning verzogt, de Nederlanden wederom te mogen verlaaten, als die door kragt van wapenen moesten gered worden: iets, beter voegende aan de frisheid van eenen Prinse in de kragt zijner jaaren, dan aan eene vrouw van afgaanden ouderdom. PARMA zelve schreef aan den Kardinaal GRANVELLE, meldende dat zulk een verdeeling van het bewind aan veele onaangenaamheden onderhevig was. In 't eerst bleef de Koning onverzettelijk; doch toen verscheiden Spaanschgezinde Grooten in de Nederlanden hun verzoek nevens dat der Hertoginne voegde, liet PHILIPS zich eindelijk overhaalen, om PARMA zo wel in de Landvoogdij, als in 't Krijgsbewind te vestigen. Nog drie jaaren, egter verliepen 'er, eer de geweezene Landvoogdes na *Italie* wederkeerde.

Niets verrigtte van belang de Hertog VAN PARMA, geduurende het overige des Jaars 1580, dan dat hij het beleg om *Kamerik* sloeg. Meer zaaklijkheids leverde het volgende Jaar uit. Naa een vrugtloozen toeleg op *Vlissingen* gedaan te hebben, wierdt hem berigt, hoe 'er kans ware om zich van *Breda* te verzeekeren. In het Kasteel dier Stad zat thans in ruime bewaaring KAREL VAN GAVRE, *Heer van Frezin*, eertijds Bevelhebber over den lijftogt van het Staatsche Leger, doch, op zeker vermoeden van dubbelheid, van zijnen post verlaaten. Deeze, hebbende de gunst der Soldaaten gewonnen, en eenigen verleid door belofte van groote belooningen, liet

liet zulks den Landvoogd weeten, en met een dat 'er slegts vijf of zesendertig Soldaaten in het Kasteel lagen, in de Stad niet meer dan een half Vaandel van Jonkheer FLORIS VAN BREDERODE. In schijn van voor *'s Hertogenbosch* en *Eindhoven*, thans door de Staaten gedreigd, te zorgen, verzamelde hierop PARMA eenig volk, onder den Heer VAN HAUTEPENNE en den Overste MAARTEN SCHENK. In den nacht naa den zevenëntwintigsten Junij kwamen deeze agter 't Kasteel van *Breda*. Hier was het water afgelaaten, om de Graften te diepen, en hieldt 'er Schildwagt een der omgekogte Soldaaten, die wel drie uuren gestaan hadt, verzendende telkens zijne aflossers. De weinige bezettelingen, door FREZIN met een vat Bier beschonken, waren met drank en vaak bezwaard. Onverhinderd beklom PARMA's volk de vesten; wordende, egter, gezien van een Hollandschen Hopman, die met een Jagt aankwam, en door 't slaaken van twee schooten de Stedelingen wekte. Soldaat en Burger liep hierop te wapen; doch moest, naa 't bieden van hardnekkigen wederstand, zich gevangen, en de Stad overgeeven. Zo zeer was PARMA in zijnen schik met de tijding der behaalde zege, dat hij ze terstond na *Spanje* overbriefde. WILHELMUS LINDANUS, Bisschop van *Roermonde*, zondt hij straks daarop na *Breda*, om 'er den Roomschen Godsdienst te herstellen.

Een Jaar hadt nu bijkans het beleg van *Kamerik* geduurd, en bevondt zich die Stad in groote verlegenheid, naardien zij geen anderen toevoer hadt, dan dien de Franschen 'er somtijds binnen bragten. Men at 'er paerdevleesch, honden, katten en ratten; voor een koe betaalde men driehonderd, voor een schaap vijftig guldens. 't Pond brood goldt 'er vierentwintig, een eij twee, een lood zout vier stuivers. In deezen stand kwam de Hertog VAN ANJOU, thans tot Landheer der Nederlanden aangenomen bij de Staaten, met een Leger van tienduizend Knegten en vierduizend Ruiters, tot ontzet uit *Frankrijk* toeschieten. Hij sloeg zich neder bij *Grievecourt*, anderhalve mijl van de Stad. Tusschen beiden lag de Landvoogd, in slagorde geschaard, den schijn vertoonende van den Franschman het hoofd te willen bieden. Doch ziende den Hertog naderen, brak hij op, verliet zijne schanzen, en trok

af

af na *Valenchien*. ANJOU, thans ruim baan hebbende na *Kamerik*, schikte derwaarts de ruimte van allerlei voorraad, en deedt 'er, 's anderendaags, eene staatelijke intrede.

Omtrent deezen tijd bekwam de Prins VAN PARMA de tijding, dat de Stad *Doornik* van het meerendeel haarer bezettelingen outledigd was. Derwaarts sloeg hij dan op weg, en 'er het beleg om op den eersteu October. Naa verloop van veertien dagen hadt de Landvoogd zich verschanst, en begon hij, uit drieëntwintig Bussen, aan verscheiden oorden, de Stad te beuken. Bij afweezigheid van den Prinse VAN ESPINOY, Bevelhebber der Stad, voerde thans het gebied daar binnen, zijne Gemaalin, PHILIPPE CHRISTINA VAN LALAING, Zuster des Heeren VAN MONTIGNY: Vrouwe van mannenmoed, en waagende haar eigen leeven tot zo verre, dat zij eene wonde in haaren arm ontving. Gemoedigd door zulk een voorbeeld, sloegen de bezettelingen, vooral de Onroomschen, den vijand meermaalen af. Veelen, en onder anderen eenige aanzienlijke Spaansche Bevelhebbers, vonden 'er hunnen dood. Met eene wonderlijke stoutheid bragt 'er, daarenboven, zekere Kolonel PRESTON eenige versterking binnen, in 't laatst van de maand November. Doch de Roomsche Burgers, week gemaakt door eenen hunner Priesteren, lieten de verdeediging glijden, en meestal op de Onroomschen, de zwaksten in getal, aankoomen. In PARMA's Leger was insgelijks groot gebrek aan lijftogt en andere noodwendigheden. Dit baande den weg tot een verdrag, 't welc in 't laatst der gemelde maand getroffen wierdt, en voor de burgers en soldaaten draaglijk, doch bovenal voor de Prinsesse VAN ESPINOY eerlijk was. Zij mogt gaan werwaarts zij wilde, met al haar gezin, kleinoodjen en huisgeraaden. De Prinses, op dat wij dit ter loops aanteekenen, trekkende door 't Leger, wierdt 'er met zulk eene toejuiching ontvangen, dat ze eer als verwinnaares, dan als overwonnen de Stad scheen te verlaaten. 's Daags naa de bemagtiging van *Doornik* deedt PARMA eene staatelijke intrede, en stelde thans tot Bisschop MAXIMILIAAN VAN MORILLON, Proost van *Aire*, Groot-Aardsdeken te *Mechelen*, die de zaaken des Kardinaals VAN GRANVELLE, zints deszelfs vertrek uit de Nederlanden, hadt waargenomen. Niet zo gelukkig slaagde de toeleg op *Ber-*

Bergen op Zoom, in den afloop des Jaars ondernomen. Eigenaar van 't Markgraafschap was thans JAN VAN WITHEM, *Heer van Beerfele*, woonagtig, buiten bewind, op zijn Huis te *Wouw*, en misnoegd op de Staaten, omdat deeze de Stad bezet hadden met eenige Fransche Vaandels. Om deeze te verrassen en de Stad aan PARMA te leveren, ontworp hij eenen aanslag, door 'er eenige manschap binnen te brengen; doch deeze vondt 'er haaren dood of gevangenis, doordien zij, onkundig van den weg, door 't vraagen na denzelven, zich zelven verriedt. De overwinst van 't Slot *Wouw* was al de vrugt van den dood van zeventig en de gevangeneeminge van honderd Soldaaten.

Niet slegts door wapenen, maar ook door schrijven, zogt de Landvoogd de Staatsgezinde Steden zijner heerschappije te onderwerpen. Dit deedt hij in den aanvang des Jaars 1582, ter gelegenheid van den bedoelden doodlijken schoot, gelaakt door eenen JAN JAUREGUI op het hoofd des Prinsen VAN ORANJE. De Landvoogd, waanende of geloovende, dat zijne Doorluchtigheid aan de wonde was gestorven, liet, in de maand Maart, brieven afgaan aan de Wethouders van *Antwerpen*, *Brussel*, *Gent*, *Brugge*, *Oudenaarden*, *Bergen op Zoom* en andere Steden, behelzende aanbod van zijne hulpe, om zich met den Koning te verzoenen, en alzo vergiffenis te bekoomen van de misleidingen van ORANJE, welken hij den eenigen oorsprong der gemeene elenden noemde. Ten gelijken oogmerke schreef hij ook aan den Admiraal VAN TRESLONG; doch alles zonder vrugt. Meer verbitteringe tegen *Spanje*, dan zwenken in 't houden met den Prins, wrogt de alomme gevloekte Vorstenmoord.

De Hertog VAN PARMA dit middel hebbende zien te niet loopen, besloot een kragtdaadiger te werk te stellen. In 't begin van April trok hij te velde, zo 't scheen om *Meenen*, doch in waarheid om *Oudenaarden* te belegeren. Op den achtsten der maand verscheen hij voor de Stad. De Bevelhebber daar binnen, FREDRIK VAN DER BORGH, misleid door den gewaanden toeleg op *Meenen*, hadt zijne bezetting verzwakt, door eenig volk derwaarts te schikken, dat onderschept en geslagen was. De geheele wagt bestondt dus, boven de Burgers, in vierhonderd knegten. Nogthans wierdt het beleg traaglijk

lijk voortgezet, voornaamelijk door de onbekwaamheid van PARMA's volk tot het delven van Mijnen en het opwerpen van Batterijen. De hoop op ontzet, waar mede de Stedelingen gevoed wierden, schraagde hunnen moed, in 't doen van uitvallen en afweeren van bestormingen. Eindelijk ontving de Landvoogd een deel Bergwerkers uit *Boheemen*, nevens eene versterking van drie duizend man, deels Hoogduitschen, deels Bourgondiers, geworven op bevel des Konings. Nu was de vijand de Stad te magtig, en moest deeze zich overgeeven; bedingende, egter, beter voorwaarden dan men had kunnen vermoeden. De Bezetting mogt uittrekken met geweer en pakkaadje, doch in geene drie maanden tegen den Koning dienen. De Burgers moesten zeventig duizend guldens voor rantsoen betaalen, binnen eene maand. De Onroomschen, mids vooraf de Kerken hermaakt hebbende, hadden vrijheid om te gaan, werwaarts zij wilden, met vergunning van een Jaar tijds, tot verkoop hunner goederen.

Naa de bemagtiging van *Oudedaarden*, voorgevallen op den vijfden Julij, en een deel zijns volks den Graave VAN MANSVELD gelaaten hebbende, trok FARNESE op, om de Staatschen te bestooken. Deeze lagen verschanst niet verre van *Gend*, en wel zo vast, dat men 't ongeraaden oordeelde, op hen eenen kans te waagen. Niets anders rigtte hij dus uit, in deezen oord, dan de verovering van de Sterkten *Gavre* en *Kastenet*. Intusschen vonden de Spaanschgezinde Roomschen, in *Antwerpen*, door bedreiging van ballingschap, zich genoodzaakt, den Hertoge van ANJOU, bij de Algemeene Staaten tot Landheer aangenomen, den eed van getrouwheid te zweeren. PARMA, zulks verstaan hebbende, uit vreeze dat wanhoop aan 's Konings genade hen den Staaten volkomen zou doen toevallen, wierdt hierom te raade, bij Plakaat te doen afkondigen, dat hij hun den gedwongen eed nimmer ten kwaade toerekenen wilde, noch daarom van hunne getrouwheid kwaade gevoelens zoude hebben.

Omtrent deezen tijd hieldt de Landvoogd eene algemeene monstering van alle zijne Troepen, zo in de Steden en Sterkten, als te Velde. Men telde 'er zesenvijftig duizend vijfhonderd vijftig Knegten, en drie duizend vijfhonderd zeven-

endertig Ruiters; zij kostten, maandelijks, aan den Koning, zeshonderd tweeënveertig duizend driehonderd zevenënvijftig guldens, behalven nog een derde gedeelte dier fomme, welke aan het onderhoud van den nafleep wierdt befteed. Nogthans klaagde PARMA, dat hij niet meer dan dertig duizend man konde te velde brengen, ter zaake van de menigte Steden en Blokhuizen, welke hij moest bezetten. Eene merkelijke dunning ontftondt 'er nog onder deeze benden, in den afloop deezes Jaars. Naa de bemagtiging van verfcheiden plaatzen, van meer en min aangelegenheids, beftondt de Landvoogd eenen kans te waagen op *Brusfel*, en bragt daartoe zijn Leger in dat Gewest. Doch hij liep hier zijn eigen onheil in den mond. De Stad was rijklijk voorzien van weerbaare manfchap en noodige mondbehoeften, en overzulks het bezetten der toegangen van geene vrugt. Ja hij vondt zich zelven welhaast in groote benaauwdheid, vermits, agter zijnen rug, *Artois* en *Henegouwen* afgegeeten, en Frankrijk geflooten was. Zijn zoeken om in het Land van *Waas* door te dringen, wierdt hem belet door den Hertog VAN ANJOU. Hier bij kwam (het was in de maand November) het hoog opzetten van het Winterwater, nog meer gezwollen door het openen van Sluizen en het doorfteeken van Dijken. Krankheid en kommer vermeerderden dagelijks in 't Leger des Landvoogds, wien telkens veelen afftorven, of ontliepen na den kant des Hertogs. Dies brak hij op, om het volk de winterlegeringen te doen betrekken, met agterlaating van zevenhonderd zieken, in den omtrek van *Brusfel*.

PARMA, in den aanvang des Jaars 1583, door Brieven, *Gent* en andere Steden, vrugtloos hebbende zoeken om te zetten, opende zijne Krijgsbedrijven met eenen aanflag op *Eindhoven*, door den Graaf VAN MANSVELD; welke nog in die zelfde maand de Stad meester wierdt, onder belofte, aan de bezetting, van vrijen uittogt met pakkaadje, volle geweer en vliegende vaandels. Niet dan naa het doorftaan van de uiterfte elende, hadt men te *Eindhoven* tot de overgaaf befloten. Nog verfcheiden andere Plaatzen gingen aan den Graave over. Intusfchen hadt de Landvoogd zijn Heir in drie hoopen verdeeld. Doch vernomen hebbende, hoe 't Staatfche Leger, we-

onder den Maarfchalk BIRON, merkelijke fchaarsheid heerschte, verzamelde hij zijne benden, en trok na *Rozendaal*, met oogmerk om zijnen vijand flag te leveren. Bij *Steenbergen* wierden de Troepen handgemeen, op den zeventienden Junij, en vogten tot 's avonds ten tien uure, met bijkans even groot verlies aan wederzijde, van meer en min vierhonderd man. Door den val van zijn paerd, hadt de Staatfche Veldheer hier zijn been gebroken. PARMA, 's anderendaags, zijn Leger in tweeën gedeeld hebbende, belegerde met den eenen hoop *Heerentals*. Een uitzigt op *Duinkerken* deedt hem het beleg opbreeken, en na die Stad trekken, welker hij in de maand Julij meester wierdt, en voorts van *Nieuwpoort*, *Veurne*, *Dixmuiden* en eenige andere Steden. Terwijl de Landvoogd voor *Yperen* lag, ftelde hij eenen Raad van Admiraliteit in, en maakte fchikkingen op de Scheepvaart. De Havens van *Duinkerken*, *Grevelingen* en *Nieuwpoort* zette hij open voor alle volken; zelfs de Hollanders, Zeeuwen en Friefen, die de Staatfche zijde volgden, mogten 'er koomen handelen, zo wel als des Konings Onderdaanen in hunne Gewesten, mids betaalende verlofgeld. Daarenboven zondt hij eenige Oorlogfchepen in Zee, om den Staatsgezinden ook langs dien weg afbreuke te kunnen doen. Voor de Maaze vielen hun eenige Vaartuigen in handen.

Bekend is het ontijdig einde des Prinfen, VAN ORANJE, in den jaare 1584. Uit de bekentenisfe des moordenaars bleek duidelijk, dat het gruwelftuk niet buiten kennisfe van den Prinfe VAN PARMA was omgegaan. Bij zijne tweede pijniging, beleedt hij, zijn voorneemen aan den Landvoogd geopenbaard te hebben, die hem bij den Raadsheer van ASSONVILLE hadt geweezen, en dat deeze hem vermaand hadt, indien hij betrapt wierdt, den Prins VAN PARMA niet te moeten noemen. In een ander verhoor, volhardde hij, buiten pijn, bij deeze bekentenisfe, met bijvoeging uit den Raadsheer verftaan te hebben, dat PARMA den toeleg prees, en hem 't loon, in den Ban, eertijds tegen ORANJE uitgeloofd, bezorgen zoude.

Naa het bemagtigen van zo veele Plaatzen, van meer en min gewigts, ftondt PARMA, rustende op de behaalde voordeelen, na hooger geluk. *Gend* was nu bijkans drie vierendeel jaars door

hem ingeslooten geweest, wanneer men, daar binnen, uit benaauwdheid en kommer, te raade wierdt, met den Spaanschen Veldheer in onderhandeling te treeden. Draaglijk waren de voorwaarden des verdrags, doch de Onroomschen daar bij genoodzaakt, de Stad te verlaaten. Om de Gentenaars te streelen, meldde hij hun, in geschrifte „ dat hij hen aanzag voor „ nieuwlings geboorenen, door 't werk deezer verzoeninge, „ en hen voortaan niet als Landvoogd wilde handelen, maar „ gelijk een vader de vrugten zijner lendenen."

Thans meester van genoegzaam heel Vlaanderen geworden, besloot de Prins VAN PARMA, met alle zijne magt op *Antwerpen* aan te vallen. Het grof geschut van *Gent* en andere plaatzen deedt hij op het Slot *Beveren* brengen, en maakte dit, en het Dorp *Melsen*, tot den stapel van zijne Mondbehoeften. Wijders deedt hij, meer dan drie mijlen wegs, eene Vaart graaven, om zijne noodwendigheden, van *Gent* af, te scheep te kunnen vervoeren. Op den Brabandschen bodem lag zijne meeste magt, te *Staabroek*, onder Graaf PIETER ERNST VAN MANSVELD. Ondanks deeze voorzorge, kwam 'er, nu en dan, rijklijk toevoer van leevensmiddelen, binnen de Stad, daar men thans ongeveer vijfentachtigduizend eeters telde. PARMA, voorziende, hier handen vol werks te zullen hebben, bragt, met ongelooflijke moeite, van *Dendermonde* tot in de Schelde, wel tweeëntwintig *Pleiten*, zekere platte Vaartuigen. Hij wilde zich daar van bedienen, tot het leggen eener Schipbrugge, tusschen twee Schanzen, ter wederzijde der Riviere opgeworpen, de eene ST. PHILIPS, aan den Brabandschen, de andere ST. MARIA geheeten, aan den Vlaamschen oever. Een anderen Schans bouwde hij, tot dekkinge van den Kouwensteinschen Dijk. Onder dit alles zondt PARMA eenen minnelijken Brief, op den dertienden November des Jaars 1584, aan de Wethouderschap der Stad, om dezelve tot onderhandeling te brengen. Met even veel beleefdheids zondt deeze tot antwoord, dat zij gezind was de vijandlijkheden te staaken, mids 'er de Hertog insgelijks van afzag, en vrijheid van Geweeten gunde. Ligt begreep men evenwel, dat zulks niet zou worden ingewilligd.

Te

Te gelijk met dat van *Antwerpen*, hadt de Landvoogd het beleg van *Brussel* om handen. Naa lang vrugtloos hoopens op ontzet uit *Frankrijk*, tradt dit in onderhandeling, op den tienden Maart des Jaars 1585. Met de Regeering en Burgerij, en met de Bezetting, wierdt ieder een afzonderlijk Verdrag getroffen. Bij het eerste verworven de Onroomschen verlof om nog twee jaaren in de Stad te mogen blijven woonen, mids geene ergernis geevende door 't oeffenen van hun geloove. Ten zelfden tijde verklaarde de Landvoogd, *Antwerpen*, *Bergen op Zoom*, *Mechelen* en andere Steden, in gelijke genade te willen aanneemen.

Midlerwijl hadt de Landvoogd, naa zes maanden timmerens, zijne Brug over de *Schelde* voltooid. Van de beide oevers af, tusschen de Schanzen *St. Maria* en *St. Philips*, zag men zwaare paalen geslagen, tot dat zij vijftig voeten in 't slijk en water stonden. Zamengevoegd met leggers en gedekt met planken, vernaauwden zij den doorvaart, meer dan duizend voeten. Het midden, wijd dertienhonderd voeten, wierdt gestopt door tweeëndertig Pleiten, leggende de eene omtrent twintig voeten van de andere, en te zamen vastgemaakt met masten, die insgelijks een vloer van deelen droegen. Elk schip hadt, ter wedereinde, een Stuk Geschut, en een Anker tegen Eb en Vloed; voorts dertig man, tot beschermінge, en om de touwen te vieren of aan te haalen. De Brug was breed genoeg voor tien man zijde aan zijde, doch sprong in 't midden een weinig uit, om te dienen tot eene wapenplaats. Tot Borstweering diende eene dubbele heining van planken, met aarde daar tusschen gestampt. Nog geen Musketschoot van de Brug, en evenwijdig daar mede, lagen Vlotten van Masten, niet zeer digt gevoegd, opdat de Schepen te moeilijker daar over zouden raaken; 't wélk nog meer bezwaarlijk wierdt gemaakt door een beslag van ijzeren pennen.

Leed deedt het de Staaten, dat dit werk, tegen hunne verwagting, zo veel vastheids hadt bekoomen, en waren zij nu op middelen bedagt om het te vernielen. Meenig een boodt daar toe zijnen dienst aan. Geen beter raad vondt men, dan dien van FREDRIH GANNIBELLI, eenen Italiaan, zints eenige jaaren te *Antwerpen* woonagtig. Hoewel zijn eisch hooger

liep, gunde hem de Wethouderſchap, om eene proeve te neemen, tien Pleiten, en twee Schepen, *de Fortuin* en *de Hoop*, ieder van dertig lasten. Den bodem van elk Schip liet hij bedekken met zwaare planken, en daar op metzelen, van groote witte ſteenen, een Bak van vijf voeten dik, lang van binnen veertig, wijd en diep drie voeten en een halven. Voorts ſtonden in de Bakken, zesduizend ponden kruids in de eene, zevenduizend vijfhonderd in de andere; dekkende alles met eene ſchuin en ſcherp toeloopende Roeve, zes voeten dik, van groote blaauwe Zarkſteenen, om de Kogels te doen afſtuiten. De Bakken hadden verſcheiden gaten; in die van de eene wierden lonten gehangen, afgemeeten naar den tijd, dien men der Koole zoude gunnen om tot het Kruid te kruipen. Aan de Bak in 't Fortuin was een Vuurſlag gemaakt, om, door middel van een Raderwerk, ter bevolene ſtonde te ontſpringen. Op den vierden April, wierden de *Helſche Branders* (zo noemde men de twee Schepen) nevens tweeëndertig platte Vaartuigen, met het vallen van den avond, van *Antwerpen* den Stroom afgezonden.

De Spaanſchen, van deeze toerusting verwittigd, doch van 't geheim onkundig, begaven zich op de Wallen hunner Sterkten, om te kijken. Zelf de Prins VAN PARMA, van veel Adels verzeld, nam gang na de Brug; allen in den waan, dat de toerusting enkel was ingerigt om de Brug in brand te ſteeken. Een Spaanſche Vaandrig, die verder zag, raadde den Veldheer, zich van daar te verwijderen. En, inderdaad, ter goeder uure. Want naauwlijks hadt hij zich geborgen binnen den Schans *St. Maria*, of het ſchip de *Fortuin* ſprong aan ſplinters. *De Hoop* borst kort daar naa. Van den ſlag overliep de Rivier haare oevers, en daverde de aarde, wel drie mijlen in het rond. De zwaare ſteenen, hemelwaarts geſpat, maakten, door hunnen val, gaten in den grond van acht of negen voeten. De Prins VAN PARMA zelve wierdt ter aarde geſmeeten, die, tot zich zelven gekoomen, ſtraks zijnen degen trok, even als ware de vijand bij de hand geweest, en voorts na den oever der Riviere ſnelde. Hier zag hij het ſchouwſpel van de gedeeltelijk verbrijzelde Brug, en het nog veel akeliger van eene menigte geknotte en verbrijzelde Lijken, en van zieltoogenden, tot hun ongeluk

geluk den dood ontkoomen. Onder de gesneuvelden, ten getale van vijfhonderd, telde men, nevens andere Spaansche Grooten, GASPAR ROBLES, *Heer van Billij*, weleer Stadhouder van *Friesland*, en in dat Gewest nog vermaard om een heerlijk stuk werk, het leggen van eenen Dijk tegen de woede der Zee. Men vondt zijn Lijk, geklemd tegen een paal, en daar aan vast met de gouden Keten, welke hij gemeenlijk om den hals plagt te draagen. Magtige moeite hadt, onder dit alles, de Veldheer, om het verloopen der zijnen te voorkoomen, uit vreeze van de vijandelijke Vloot straks op den hals te zullen krijgen. De zelfde bangheid onder een onverzaagd gelaat verbergende, hieldt hij de zijnen staande, tot dat hem 't hart ruimer wierdt, toen hij niemand zag opdaagen. Men geeft hier van voor reden, de onkunde der Antwerpenaaren, misleid door de afgezondene manschappen, welke de vreeze te rug dreef, en boodschapten dat de Helsche Branders geene uitwerking gedaan hadden. Eerst drie dagen laater wierden zij uit hunne dooling verlost.

PARMA, dit tijdverloop te baate genomen hebbende, herstelde den geleeden ramp, door de Ponten der Brugge in diervoege zamen te voegen, dat zij zich in 't midden ontsluiten konden, even als twee Deuren, en alzo doortogt verleenen aan de Branders, in gevalle men, van 's vijands zijde, mogt goedvinden, dezelven wederom op hem af te zenden. Daarenboven versterkte hij zich beter op den Kouwensteinschen Dijk, op welken de Staatschen eens en andermaal eenen aanval deeden. In eenen derzelven, die geschapen scheen om PARMA uit zijne sterkte te verdrijven, verscheen hij zelve op den Dijk. Naa eene ernstige aanspraak, vliegt de Veldheer, alleen met Zwaard en Rondasse gewapend, op de Staatschen in. Dit voorbeeld hadt kragt. Een drom van Edelen, PARMA's medgezellen, volgt den Prins om zijnen persoon te beschutten. De Gemeenen, blaakende van moed, streeven voort, op 't geleide hunner Oversten. Bloedig en wakker was de strijd aan wederzijde. Meer dan eens noodzaakten de Staatschen het volk van PARMA te rug te deinzen. 't Verloopen van 't Getij deedt hunnen moed zakken: te dieper, toen zij eenige Schepen zich zagen wegpakken. Andere, de-

 zel-

zelven op 't spoor willende volgen, raakten grond. Dit besliste de zege aan den kant des Veldheers. Meer dan veertienhonderd man verlooren de Staatschen op dien dag. Voor het behouden der overhand leide PARMA eene plegtige dankbetuiging af aan Gode, in eene Kapelleken binnen *Mansveldsoord*. 's Anderendaags bezigtigde hij een houten Blokhuis, op een Vlot van balken gebouwd, door de Staatschen, op wiens uitwerking zij zo groot vertrouwen gesteld hadden, dat het den naam van *Fin de la Guerre*, of *Einde des Oorlogs* hadt bekoomen. Op 's Veldheeren bevel, wierdt het, als nutteloos, gesloopt.

Naa het verlies van den Kouwensteinschen Dijk, hadden die van *Antwerpen* geene andere sterkte, aan de zijde der Brugge, en dienstig om die te beschadigen, dan den *Boeveschans*. 't Verlies hier van volgde spoedig op het laatste. Hier bij kwam schaarsheid van leevensmiddelen in de Stad. Die 'er 't opzigt over hadden, kwamen des hunnen nood klaagen aan de Wethouderschap; van welke de Heer van ST. ALDEGONDE de eenige was, die den handel met den vijand afkeurde, op welken de Gemeente ernstig drong. Eindelijk bewilligde hij, om door bijzondere persoonen te doen beproeven, of de Landvoogd, aan de Onroomschen, vrijheid van Godsdienst zoude willen verleenen, en schreef daar over eenen Brief; die onbeantwoord bleef. Voor 't oproerig dringen van 't Graauw bezwijkende, begaf ST. ALDEGONDE, van drie anderen verzeld, in den avond van den negenden van Julij, zich na het Leger van PARMA, die hem, 's anderendaags, ten gehoore toeliet, ter maaltijd onthaalde, en naa dezelve, met den Burgemeester, een uur lang, een afzonderlijk gesprek hieldt. De last der Afgevaardigden hieldt in, eene algemeene verzoening te bewerken, en zonder dezelve de Stad niet te mogen overleveren. Doch de Landvoogd, geen smaak in deeze voorwaarde vindende, vervolgde de vijandlijkheden, en bragt, door het winnen van verscheiden Schanzen, en van de Stad *Mechelen*, die intusschen aan hem overging, die van *Antwerpen* in zulk eene engte, dat ze, ten laatste, tot eene afzonderlijke onderhandeling besllooten. ALDEGONDE, nevens twintig Afgevaardigden uit de Wet, de Gilden en de Schutterijen,

ver-

vervoegden zich, in 't midden van de maand Augustus, bij den Veldheer te *Beveren*. Bij het Verdrag, op den zestienden en volgenden dag der gemelde maand getekend, keerde *Antwerpen* weder tot 's Konings gehoorzaamheid. Volgens hetzelve mogt geen andere dan de Roomſche Godsdienst binnen de Stad geoeffend worden, en moest dezelve, om 't Krijgsvolk te vergelden, vierhonderdduizend Guldens opbrengen. De Landvoogd, zijnde weinige dagen vóór de voltrekking des handels, met de Orde van het Gulden Vlies ſtaatelijk omhangen, deedt, op den zevenëntwintigſten Augustus, eene plegtige intrede binnen *Antwerpen*, daar hij den achtſten der volgende maand de Wet verſtelde. Met regt deedt PARMA, uit blijdſchap over de behaalde zege, drie dagen agter een, alle de klokken luiden, in eene Stad, zo nuttig voor der Staaten Kasſe, dat men 'er, eer zij belegerd wierdt, vijftigduizend Guldens ter weeke voor de Gemeene Middelen van Verteeringe hadt gebooden.

PARMA, in de hoop dat het verlies van *Antwerpen* eenen algemeenen ſchrik zoude baaren, deedt Brieven in verſcheiden Steden ſtrooien, waar bij hij dezelve, zo met glimpige beloften, als door het vertoonen van de zwakheid haarer partije, te hemwaarts zogt te lokken. Doch hij bereikte hier mede niet zijn doelwit, maar hadt, daarentegen, het verdriet, dat tweeduizend Waalſche Knegten, gelegerd in het Land van *Waas*, aan 't muiten ſloegen, eiſchende afrekening en volle betaaling van agterſtallige ſoldije. Dit bragt hem, bij gebrek aan geld, in zwaare bekommering, deels omdat de muitelingen dreigden, zich in dienst der Staaten te zullen begeeven, deels omdat 'er een gerugt liep van hun heimelijk verſtand met eenige Hopluiden van hunnen landaart, die binnen *Antwerpen* lagen. Om het dreigende gevaar te ontgaan, verſterkte hij de Bezetting dier Stad, en ſtreelde de Waalen met lof, goede woorden en beloften, hen tevens doende bewaaken door een goed getal van Spanjaards en Italiaanen. Eindelijk ſtelde hij den dreigenden hoop te vrede met vier maanden ſoldij, de eene helft in geld, de andere in klederen.

Den Veldtogt van het Jaar 1586 opende de Landvoogd met het beleg der Stad *Graave*. Op den twaalfden Maij ver-

fcheen hij, in eigen perfoon, voor dezelve, en maakte zo een hevig vuur, uit vierentwintig zwaare Stukken, dat hij de gemaakte openingen wijd genoeg oordeelde tot het doen van eenen aanval; die, egter, mannelijk geweerd wierdt. Een nieuwe aanval wrogt kleinmoedigheid onder de bezettelingen, en den voorflag om in onderhandeling te treeden; tegen welken zeker Hopman DENYS DE CHARRETTE zich vrugtloos aankantte, met zeggen, liever dan met fchande uit eene welvoorziene Stad te fcheiden, met den kling in den vuist aan de ziele een eerlijken uittogt ten lichaam te moeten geeven. Bij Verdrag ging de Stad over, op den zevenden van Junij. Gelijk lot ondergingen, kort daar naa, de Steden *Venlo* en *Nuis*: voor welke laatfte Stàd PARMA, in merkelijk gevaar raakte. Want als hij de Stad opgeëischt, en eenigen tijd van beraad gegund hebbende, de Vesten naderde, om de bezettelingen tot een fpoedig befluit te porren, wierdt 'er, onverhoeds, onzeker uit welken hoek, gefchooten: zulks hem en zijn gevolg de Kogels om de ooren fnorden; zodat men 't voor wonder hieldt, dat hij 't leeven, immers het lichaam onverzeerd, daar af bragt. Dit voorval, intusfchen, hadt ten gevolge, dat *Nuis* met te meer hevigheids befchooten wierdt, en men 'er meer ongeregeldheden pleegde, naa de verovering, dan gemeenlijk plaats hadt bij de bemagtiging van Steden door den Landvoogd; die, het moorden niet kunnende weeren, voor de eere der Vrouwen zorgde, door dezelve in eene Kerk op te fluiten. In de verdeediging der Stad hadt de Overfte HERMAN FREDRIH KLOET eene zwaare wonde bekoomen, aan welke hij het bed hieldt, ten tijde van het overgaan. Eenigen van PARMA's Volk, in zijne Kamer gedrongen, vonden voor 's Mans Legerftede zitten zijne Echtgenoote en twee haarer Zusteren, nog onkundig van den uiterften nood. Naa een kort gefprek, wierdt hem de dood aangezeid, en hij vermaand, zich fpoedig te bereiden. Vergeefs was zijne bede om lijfsbehoudenis, gebouwd op zijne verzekering, dat hij als een eerlijk Krijgsman zijnen pligt betragt hadt. Men antwoordde hem, dat hij, als zijnde in den Rijksban, den hals verbeurd hadt. Even vrugtloos als zijne bede, was 't verzoek om van den Prinfe VAN PARMA zelven gehoord te worden. Men worp hem eenen

ftrop

ſtrop om den hals, worgde hem in zijn bedde, en hing hem aldus ten Venſter uit. Zijn Predikant, CHRISTOFFEL FOSSERUS VAN OPPENHEIM, en twee Hoplieden, daar gebragt, leeden gelijke ſmaad en ſmart. Inmiddels raakte de Stad in brand, welke den geheelen dag en volgenden nacht duurde, en een licht verſpreidde, dat men een half uur van daar konde zien te leezen.

Omtrent deezen tijd, of wat vroeger, hadt de Landvoogd, uit handen van ANTONI GRIMANI, Kamerling en Afgevaardigde van Pauſe SIXTUS DEN V, ten geſchenke ontvangen, nevens een loftuitenden brief, een Zwaard en Hoed, gezegend naar de wijze der Roomſche Kerke. Met groote ſtaatelijkheid, in 't bijzijn van den Keurvorst van *Keulen*, den Hertog van *Gulik* en veele andere Grooten, ontving hij de gifte, in de Kerk van 't Klooster *Genadedal*, alwaar hij thans zijnen intrek hadt. Ten zelfden tijde omhing hij, van 's Konings wege, den Markgraaf VAN GUASTO, met het Ridderteken van het Gulden Vlies.

Meurs was de Stad, welke nu aan de beurt lag, om voor 's Veldheeren zegevierende Wapenen te zwigten. Zij deedt het, nevens de Sloten *Alpen* en *Krakau*. Van daar wendde hij zijn Leger na *Rijnberk*, en begon, op den dertienden Augustus, zich daar voor te verſchanzen. De Stad was wel voorzien van mondbehoeften, en hadt eene Bezetting van duizend Engelſchen, en ruim zevenhonderd andere Soldaaten, onder den Overſte MARTEN SCHENK en den Kolonel MORGAN. Intusſchen trok de Graaf VAN LEICESTER op *Zutfen* aan, welk het nog met Spanje hieldt. Eene dubbele zorge kwelde thans den Landvoogd: de eene, de vreeze voor ſtraks genoemde Stad, de andere, om door het opbreeken van 't beleg van *Rijnberk* zijne agtbaarheid te kwetzen. Zijn ſchrander vernuft deedt hem eenen middelweg inſlaan: *Rijnberk* geblokkeerd te laaten, en met een ander deel van 't Leger *Zutfen* te behouden. Zo gelukkig ſlaagde hij, in 't binnen brengen van voorraad, zelf t'eene reize van wel honderd wagens, dat de Engelsman zijn opzet vaaren liet. Thans zondt de Landvoogd zijne Benden in de Winterlegeringen, en reisde hij zelve na *Brusſel*, om 'er de Uitvaart zijns Vaders te houden. Te

weesen, OCTAVIO FARNESE, *Hertog van Parma en Placenza*, was, op den achttienden September des Jaars 1586, zijne Gemaalin in 't graf gevolgd, overleeden in 't laatst van Januarij des zelfden jaars. In erkentenis der getrouwe diensten van den Vader genooten, deedt, kort daar aan, Koning PHILIPS aan den Zoone inruimen het Kasteel van *Placenza*, 't welk, uit mistrouwen op OCTAVIO, langen tijd door Spanjaards was bezet geweest. Tevens bekwam de Landvoogd de Hertoglijke waardigheid.

Geduurende den Winter des Jaars 1587 was de loop van PARMA's voorspoed niet geschorst, maar het Slot *Wouw*, bij *Bergen op Zoom*, nevens de Stad *Deventer*, in Overijssel, in zijne magt gevallen, hoewel beide door verraad. Laater dan naar gewoonte thans zijnen Veldtogt openende, zondt hij, dreigende de *Veluwe*, kwansuis om daar langs in Holland te vallen, vierduizend Knegten en duizend Paerden, onder den Heer van HAUTEPENNE, na Gelderland. Doch zijne waare bedoeling was de Stad *Sluis*, en begon hij dezelve te belegeren op den elfden van Junij. Veele moeite was 'er vast aan de bemagtiginge van deeze Stad. Herhaalde uitvallen deeden den belegeraaren den moed der bezettelingen gevoelen; bij welken, door nood vroom geworden, men 't eenigen dage eene zeldzaame verandering van zeden bespeurde. „ In plaatse (schrijft „ HOOFT) der gewoonlijke wulpsheid, van woiteren, gache- „ len, gabberen, golpen en brassen, galmden de hutten van „ psalmen, lofzangen, klaagliederen, en smeekerijen; oft rui- „ selden van onderlinge vermaanigen, gebeeden, en aanroeping „ Gods." LEICESTER, inmiddels, aangerukt om de Stad te ontzetten, wierdt door PARMA te rug gedreeven na *Ostende*; die voorts een stuk Wals gewonnen hebbende, zulk eenen schrik bragt onder de belegerden, dat zij zich overgaven, op een Verdrag, eerlijker dan de geboodene wederstand grond hadt gegeeven om te verwagten.

Niets merkwaardigs verrigtte de Hertog VAN PARMA, geduurende het Jaar 1587. Misnoegen onder de Bezetting van *Geertuidenberg*, in het volgende jaar gereezen, over wanbetaaling, maakte hem bedagt om 'er zijn voordeel mede te doen. Een heimelijke handel, ten dien einde aangevangen, wierdt ont-

ontdekt, en gestraft aan eenen Staatschen Hopman en een gemeen' Soldaat. 't Muiten ging nogthans zijnen gang: waarom Prins MAURITS derwaarts trok, om de Stad tot reden te brengen. Op den laatsten van Maart begon hij de Stad te beschieten, en dreigde storm te zullen loopen. Doch de Bezetting, weetende dat PARMA in aantogt was, voorkwam dien ramp, door eene looze handeling en verzoek van beraad, welke zij zo lang wist te rekken, tot dat het Spaansche Leger zich voor de Stad vertoonde. Toen trok Prins MAURITS af, en wierdt de Hertog meester van *Geertuidenberg*, voor vijftien maanden soldije aan de Bezettinge, en toezegging van de voorgaande Vrijheden aan de Burgerije, mids dezelve niet streeden met de gehoorzaamheid, den Koning verschuldigd.

Tot nog toe hadden des Landvoogds Krijgsverrigtingen zich tot de vaste kust bepaald. De uitrusting der zo genaamde *Onverwinnelijke Vloot*, in Spanje, met oogmerk om op Engeland eenen kans te waagen, bewoog hem, ook van zijnen kant daar toe mede behulpzaam te zijn. In *Vlaanderen* verzamelde hij een Leger van dertigduizend man, om gescheept te worden, in de Haven van *Duinkerken*, in achtentwintig Oorlogschepen. Het Volk en den voorraad voerde hij na de Schepen, en vierhonderd platgebodemde Vaartuigen, langs onderscheidene Vaarten, met voordagt ten dien einde gegraaven. De Vloot liep in Zee, doch zonder nut tot het bedoelde oogmerk. PARMA, hier over verdrietig, om geene vergeefsche moeite gedaan te hebben, liet zich overhaalen, om het beleg te slaan voor *Bergen op Zoom*, de eenige Staatsche Stad in *Braband*. Om de Stad van den waterkant van al het noodige te voorzien, was zeer gelegen het Land van *Tholen*, als zijnde slegts door eenen arm van de Schelde, de *Vossemaar* genaamd, van de vaste Kust gescheiden. Na 't Eiland *Tholen* zondt hierom de Landvoogd een goed getal Krijgsknegten, tot het doen van eene landing; die, egter, hun belet wierdt door den Graaf VAN SOLMS, Bevelhebber van het Eiland.

Dus het hoofd gestooten hebbende aan den Waterkant, besloot de Hertog aan de Landzijde zijnen slag wisser te neemen. In 't laatst van September vertoonde hij zich voor de Stad:

Op

Op den *Noordschans*, tusschen de Stad en de Schelde gelegen, deedt hij den eersten aanval. Het mislukken daar van deedt hem de toevlugt neemen tot omkoopinge; waar in hij insgelijks zijn doelwit miste. Naa een verlies van bij de duizend man, en om de veelvuldige herfstregens, brak de Hertog het beleg op, in het begin van November, eenige dagen voor dat *Bon* aan hem overging; 't welk hij, zints de maand Maart deezes jaars, door den Prins VAN CHIMAI belegerd hadt gehouden. *Wagtendonk* volgde eerlang dit voorbeeld.

Door deeze bemagtigingen de handen ruimer, en over meer Krijgsvolk hebbende te beschikken, besloot PARMA het beleg van *Rijnberk* met meerderen ernst door te zetten, 't welk nu bijkans twee jaaren hadt geduurd. Eene merkelijke versterking, door de Staaten daar binnen gebragt, was oorzaak, dat *Rijnberk* het nog hieldt tot in den Jaare 1590, eer het aan den Hertog overging.

Onder dit alles stortte PARMA in eene zwaare ongesteldheid, om welke te verdrijven hij de Wateren te *Spa* ging gebruiken. Zommigen zogten de oorzaak zijner ziekte in mismoedigheid over het mislukte beleg van *Bergen op Zoom*, anderen in vergif, hem door de Spanjaards zelve toegediend; veele van welke op hem misnoegd waren, omdat hij de onderneeming der Spaansche Vloot op Engeland niet kragtdaadig ondersteund hadt. Zo hoog liepen de lasteringen zijner vijanden, dat hij het noodig vondt, zich deswegen te verdeedigen ten Spaanschen Hove; met dien gewenschten uitslag, dat hij, tot op zijnen dood, deszelfs gunst bleef behouden.

Tegen het einde des Jaars 1590 vertrok de Hertog VAN PARMA na *Frankrijk*, op uitgedrukten last van Koning PHILIPS, met het grootste gedeelte van zijn Leger, om zich tegen HENRIK DEN IV te verzetten. Graaf PIETER ERNST VAN MANSVELD zou, midlerwijl, het hoog bewind der Nederlandsche zaaken in handen hebben, en deszelfs Zoon KAREL over den Oorlog de hoofdbestelling voeren. Eer nog de Hertog op weg sloeg, ontving hij eene bezending van wegen de Rijksvorsten, klaagende over schending van den Duitschen bodem door zijne Troepen, en deswegen vergoeding vraagende. PARMA gaf hun

trotsch

trotsch bescheid; onder andere voerde hij hun te gemoet, dat ze de geleedene schade gewillig behoorden te draagen, aangezien hun dezelve tot voorstand en handhaavinge van den Ouden Godsdienst was aangedaan.

Niet geheel vrugtloos was des Hertogs optogt na Frankrijk. *Parijs* wierdt naauw ingeslooten gehouden door Koning HENRIK; 't gelukte den Landvoogd, het beleg te doen opbreeken. Doch toen hij, vervolgens, in verscheiden Steden, Bezetting wilde brengen, vondt hij zo weinig vertrouwen bij de Gemeente, dat hij nergens wierdt toegelaaten. Eene andere onaangenaamheid ondervondt hij op zijnen terug togt, welken hij moest neemen midden door het vijandelijk Leger. Bij gebrek aan betaalinge, waren de Bezettingen van verscheiden Nederlandsche Steden aan 't muiten geslagen; 't leedt een geruimen tijd, eer deeze zich tot reden lieten brengen. Na zijne wederkomst zondt hij den Prins VAN ASKOLI, met eenige benden, na Frankrijk, om den Hertog VAN MAYENNE, tegen Koning HENRIK, te ondersteunen.

In slegten staat, en onmagtig tot onderneemingen van eenige aangelegenheid, bevondt zich thans de Hertog VAN PARMA. Behalven de verzwakking van zijn Leger, door de straks gemelde verzending van Troepen, heerschte onder de overigen een algemeene geest van muiterije, zelf tot in *Gelderland* en de Provincie *Groningen*. De Stad van dien naam was thans belegerd door Prins MAURITS. Om haar te hulp te koomen, hadt de Hertog een plan beraamd; doch de woestheid der wegen, derwaarts leidende, vernomen hebbende, stelde hij zijn voorneemen ter zijde, en sloeg het beleg voor *Knodsenburg*, eene Sterkte, onlangs door Prins MAURITS, aan de Maaze, tegenover *Nieuwmegen*, gebouwd. Doch hij moest wel haast het beleg opbreeken, zints de komst van gemelden Prinse, die hem, met groot verlies, van daar deedt verhuizen. Uit spijt over deeze mislukking, stortte hij van nieuws in eene ongesteldheid, die hem andermaal de toevlugt deedt neemen tot de wateren van *Spa*, terwijl zijne Krijgsbenden de Winterlegeringen betrokken.

De Lente des volgenden Jaars 1592 was reeds een goed deel verloopen, en de Hertog nog niet hersteld van zijne

zuk-

zukkelinge, wanneer hij, andermaal, den togt na *Frankrijk* ondernam, tot ontzet van *Rouan*, belegerd door Koning HENRIK DEN IV, gesterkt met Staatsche benden. 't Gelukte hem, den Koning het beleg te doen opbreeken; waarnaa hij den weg insloeg na *Parijs*, omtrent welke Stad verscheiden schutgevegten voorvielen. Doch vermids 'er niets beslissends gebeurde, keerde PARMA eerlang te rug na de Nederlanden, en voorts na *Spa*, om zijne nog wankele gezondheid verder te herstellen. Zijn verblijf aldaar was thans van korten duur. Van Koning PHILIPS bevel ontvangen hebbende, om zijnen togt na *Frankrijk* te hervatten, sloeg hij derwaarts op weg, ondanks zijne aanhoudende ongesteldheid, in 't einde van October des boven genoemden jaars. Hoewel het Leger *Frankrijk* introk, zette hij den togt niet verder voort dan tot *Atrecht*. Hier zukkelde hij de gantsche maand November. Op den tweeden December overviel hem eene zo zwaare flaauwte, dat hij den volgenden dag overleedt. Zijne langduurige ongesteldheid is niet gunstig aan 't vermoeden derzulken, welke zijnen dood stellen op rekening van vergif, zonder dat zij evenwel de persoonen noemen, welke het hem zouden hebben toegediend. Meer waarschijnlijkheids heeft de meening, welke de oorzaak van zijne sleepende onpasselijkheid en daar op gevolgden dood zoekt, in de kanskeering van het Krijgsgeluk, 't welk, naa eene gunst van eelijke jaaren, in de vijf laatste hem den nek hadt toegekeerd. Veertien jaaren hadt de Hertog VAN PARMA over de Nederlanden de algemeene Landvoogdij geoeffend.

Zie BOR; VAN METEREN; HOOFT, enz.

PASOR, (GEORGIUS) gebooren in het *Herbornsche*, doch in welk jaar, vinden wij niet aangetekend, bekleedde het ampt van Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Hebreeuwsche taale, te *Herborn*, geduurende den tijd van negentien jaaren. Naa verloop van dezelve verkoozen hem de Verzorgers van het Friesche Hoogeschool, tot het geeven van onderwijs in de Grieksche taale. Hij eindigde aldaar zijne dagen, in den Jaare 1637.

1637. Van 's Mans naarstigheid getuigen verscheiden Schriften, meest dienende ter opbelderinge of verstand van het Nieuwe Testament. Uit zijn huwelijk, reeds op zijne eerste standplaats aangegaan, was hem aldaar gebooren,

Pasor, (matthias) in den Jaare 1599. Den grond zijner volgende vermaardheid leide hij te *Heidelberg*. Om te ruimer bestaan te hebben, woonde hij aldaar, een tijd lang, bij een vermogend' Burger, als Leermeester van deszelfs kinderen. De Wijsbegeerte en Wiskunde waren de weetenschappen, op welke hij zich voornaamelijk toeleide. Ook in deeze, als mede in de Hebreeuwsche taale, gaf hij, bovendien, onderwijs aan eenige Jongelingen. Naa verloop van tijd wierdt pasor, in de gemelde Stad, het Hoogleeraarampt in de Wiskunde aangebooden. Om de Oorlogsrampen, welke ook op zijn verblijf nederdaalden, vondt hij zich genoodzaakt, naa verloop van twee jaaren, zedert zijne aanstelling, die Plaats te verlaaten. Zedert leide hij een zwervend leeven, doch onthieldt zich meest in Engeland, aan 't Hoogeschool te *Oxfort*, afzonderlijk onderwijs geevende in de Godgeleerdheid en Oostersche taalen. Hij verkoos dien leevensstand, boven eenen anderen, hem aangebooden door den vermaarden Ierschen Aardsbisschop usserius, die, met de belofte van een Jaargeld, boven vrije tafel, hem na *Ierland* zogt te lokken. Zedert wierdt hij beroepen, ten gemelde plaatze, tot Hoogleeraar in de Oostersche taalen. Drie jaaren bekleedde hij deezen post, om dien te verwisselen met het Hoogleeraarampt in de Wijsbegeerte te *Groningen*. Het onderwijs in de Wiskunde, en naderhand in de Godgeleerdheid, wierdt hem, naa verloop van eenige jaaren, aanbevolen. Pasor overleedt in den Jaare 1658. Nooit was hij gehuwd geweest. Ondanks zijne geleerdheid, konde hij niet besluiten om iets in 't licht te geeven. Hij gaf daar van voor reden, de Jeugd niet te willen aftrekken van de goede Boeken, welke reeds voorhanden waren; als mede de Boekverkoopers niet verarmen, door dezelven op kosten te jaagen met de afgifte van Werken, welke schaars of nooit verkogt worden.

Zie bayle, *Dict. Cit.*

Pas-

Passegeule, eene gegraaven Vaart in 't *Vrije van Sluis*, aangeleid om door dezelve, tot in de *Brakman*, een Water, loopende voorbij het Stedeken *Biervliet*, en doorgaanden Vloed en Ebbe te brengen.

Patroonschap, (*Regt van*) bij de Regtsgeleerden *Jus Patronatus* genaamd, noemt men het regt en de magt der Heeren van zommige Ambagtsheerlijkheden in de Vereenigde Provincien, om aan de Gemeenten eenen Leeraar voor te ſtellen. Van minder uitgebreidheid ginds dan elders is dit regt, als bepaalende zich enkel tot de goed- of afkeuring van den Leeraar, naa dat door den Kerkeraad een beroep op hem is uitgebragt. Niet alleen van den Hervormden, maar ook, hier en daar, van den Roomſchen Godsdienst vindt men Ambagtsheeren, welke 't een en ander Voorregt genieten. Meermaalen heeft men, op Sinodaale zamenkomſten, poogingen aangewend, om het Regt van Patroonſchap te vernietigen, of te beſnoeien, onder voorwendzel dat het regt der Kerke daar door benadeeld wierdt. Onder andere geſchiedde zulks in het vermaarde Sinode van *Dordrecht*, en in een ander, gehouden te *Hoorn*, in den Jaare 1641; in welk laatſte eene bepaaling wierdt gemaakt, dat geene Predikanten, tegen den wil eener Gemeente, zich dezelve zouden mogen laaten opdringen; als mede, dat de Proponenten dit Beſluit zouden moeten ondertekenen, en zich ter naakoominge verbinden. Doch 's Lands Staaten hebben telkens ernſtig zich daar tegen verzet, en ſoortgelijke raadpleegingen, als ſtrijdig met het regt der Ambagtsheeren, verbooden. Nogthans hebben 's Lands Staaten zelve, omtrent het Regt van Patroonſchap, nu en dan eenige ſchikkingen beraamd, met opzigt tot de uitoeffening daar van, door eigenaars van bijzondere Gezinten. Ter gelegenheid van het veilen van eenige Ambagtsheerlijkheden, die het Regt van Patroonſchap hadden, in den Jaare 1722, wierdt bij de Staaten van Holland beſlooten, aan de Koopers, zo dezelve geene Protestanten waren, alleenlijk de oeffening van het regt van Goed- of Afkeuringe te laaten behouden, terwijl het eigenlijk dus genaamde Regt van Patroonſchap zou berusten in den boezem van Gekommitteerde Raaden van 't Gewest, onder hetwelk de

Am-

Ambagtsheerlijkheid behoorde. Wijders leggen de Roomschgezinde Ambagtsheeren onder de verpligting, van rekenschap te moeten geeven, waarom zij deezen of geenen Predikant niet willen toelaaten. Wij merken hier nog aan, dat het aanstellen van Voorzanger en Koster mede onder het Regt van Patroonschap begreepen is.

Zie ED. VAN ZURK, *Codex Batavus*, Titt. HEERLYKHEID en PATRONAATSCHAP.

ST. PAUL, in de wandeling bekend bij den naam van *Graaf van Zaandam*, een Franschman van afkomste, doch zedert eenige jaaren woonagtig te *Amsterdam*, en ook Burger dier Stad, was, in den Jaare 1680, de oorzaak van merkelijke beweeginge tusschen het Fransche Hof en de Algemeene Staaten. Op grond van zwaare misdaaden, hem ten laste geleid, was, van wegen den Koning van *Frankrijk*, uit de Bezetting van *Ypèren*, een Luitenant met negen Dragonders gezonden, om hem op te ligten. Het Oorlogsvolk was reeds tot *Rotterdam* genaderd, wanneer deszelfs oogmerk ontdekt, de Bevelhebber met zijne onderhoorigen gevat en voorts gevankelijk na *'s Hage* wierdt gevoerd. Ernstig verzette zich de Fransche Gezant tegen dien handel, beweerende dat de Krijgsliedeu slegts de ontvangene bevelen hadden opgevolgd, en diensvolgens op vrije voeten moesten gesteld worden. Doch de Staaten verstonden het anders; zij waren van oordeel, dat het Fransche Krijgsvolk, een Onderdaan van den Staat en Burger van *Amsterdam*, over wiens gedrag men nimmer klagtig was gevallen, dus willende opligten, den dood verdiend hadt. In gevolge van dit begrip, wierdt de Luitenant veroordeeld om onthoofd te worden, en zijn Volk tot eene tienjaarige Gevangenisse. Tegen den bestemden tijd wierdt alles tot de volvoering van het vonnis over den Luitenant gereed gemaakt, en zelf een Doodkist op het Schavot gebragt. Doch zo dra het vonnis geleezen was, schonk men hem vergiffenis, en zondt hem, nevens zijne Dragonders, aan den Franschen Afgezant.

Zie *Hollandsche Mercurius*.

PAUW, (ADRIAAN) een aanzienlijk Koopman te *Amsterdam*, al vroeg der Gezuiverde Leere toegedaan, en, egter, van geen klein aanzien bij de nog Spaansch- en Roomschgezinde Regeeringe dier Stad. Dit bleek in den Jaare 1566. Ter gelegenheid van eenige opschuddinge onder 't gemeen, welke geschapen scheen, zo als ook met 'er daad gebeurde, op Beeldestorminge te zullen uitloopen, wierdt PAUW, met nog twee andere Gereformeerde Burgers, EGBERT ROELOFSZOON en AREND BOUWER, door Burgemeesters en Schepenen verzogt, om hun van goeden raad te dienen, tot het doen bedaaren van den woedenden hoop. PAUW en de twee anderen, zich hier omtrent bezwaard vindende, verzogten tijd van beraad tot 's anderendaags. Intusschen nam de verbrijzeling, in de Oude Kerk, eenen aanvang. Ten bestemden tijde op het Stadhuis te rug gekeerd, en, bij monde van eenen der Burgemeesteren, gevraagd zijnde naar een middel, om de Gemeente tot bedaaren te brengen, en het pleegen van verderen moedwil te voorkoomen, hernam PAUW, de oudste en de woordvoerder, „ dat zulks boven zijn verstand „ ging, en dat de Heeren doen konden, 't geen zij oirbaar „ dagten." Thans weezen hen de Heeren na een afzonderlijk vertrek, om 'er onderling te raadpleegen. Bij hunne wederkomst in de Vergadering verzogten en verkreegen ze nieuwen uitstel tot den volgenden dag, met nevensgaande verzoek om van den voorslag van Burgemeesteren, aan hun gedaan, niemand opening te geeven. Op den vijfentwintigsten Augustus, 's morgens ten acht uure, wierdt PAUW, van nieuws, op het Stadhuis ontbooden. Thans vertoonde hij een geschreeven Opstel, en gaf in hetzelve in bedenking, „ of men ook zoude kunnen „ goedvinden, de Beelden in de Kerken af te neemen, de „ Kerken te sluiten, en de Preeke buiten de Stad, en bij onweder in de Leproozen Kerk, toe te laten; voorts te gedoogen, dat de Zieken een Predikant of Priester ontbooden, „ naar hun welgevallen, mids de Priester in stilte, met het „ Sakrament, bij de Zieken gingen; en eindelijk op zwaare „ straffen te verbieden, het beschadigen van Kerken of Kloosters: alles, tot dat 'er, bij den Koning en de Algemeene „ Staaten, op het stuk van den Godsdienst, nader zou voorzien zijn." Zo veel genoegen vondt dit Ontwerp bij de

Wet-

Wethouderſchap, dat het ſtraks, met kleine verandering, tot eene Keure gemaakt, en, 's anderendaags, bij 't geſchal van Trompetten, wierdt afgekondigd, in 't bijzijn van eenen der Burgemeesteren, en van ADRIAAN PAUW met de twee andere Hervormden.

Naa dat de zaaken aldus geregeld waren, verzogten Burgemeesteren aan de Kapiteinen der drie Schutterijen, om uit elke Schutterij twee perſoonen te kiezen, aan welke de Gemeente haare bezwaaren konde inbrengen, en die dezelve vervolgens aan Burgemeesteren zouden voordraagen. ADRIAAN PAUW was een deezer Gelastigden. Den naam van *Opper-Kapiteinen*, hun gegeeven, wees PAUW van de hand, als hun niet voegende, dewijl zij alleenlijk tot Middelaars tusſchen de Gemeente en de Wethouderſchap waren aangeſteld. Tot ſoortgelijken post wierdt PAUW in 't volgende jaar verkoozen, wanneer men een getal van negen perſoonen, *van de beide Religien*, benoemde; om, wanneer men zulks noodig oordeelde, met Burgemeesteren, over zaaken, de bewaaring der Stede betreffende, te ſpreeken.

Zeer onrustig was de toeſtand van *Amſterdam*, in de maand Februarij des Jaare 1567. Meermaalen baate gehad hebbende van den raad van ADRIAAN PAUW, ontbooden Burgemeesteren hem wederom ten Stadhuize, om te beproeven, of men door zijne tusſchenſpraak den oproer zou kunnen doen bedaaren. PAUW, hoewel ziekelijk en te bedde leggende, voldeedt aan dit ontbod. In zijnen weg na het Stadhuis vondt hij, in de Warmoesſtraat, bij de Paapenbrug, de Burgerij in de wapens. Op den Dam wilden eenige Roomſche Burgers hem te lijve; doch men liet hem ongemoeid, op het berigt dat hij door Burgemeesteren ontbooden was. Boven gekoomen zijnde, wierdt op hem begeerd, dat hij verneemen wilde naar den toeſtand van zaaken onder de Burgerij, en aan Burgemeesteren daar van verſlag doen. In 't eerst zogt hij zich daar van te verontſchuldigen, zich beroepende op de gevaarlijkheid der taake, waar van hij reeds ondervinding hadt gehad. Op de belofte, evenwel, van voor de veiligheid van zijnen perſoon te zullen zorgen, begaf hij zich na de Warmoesſtraat, in welke hij, bij de Paapenbrug, de Onroomſche burgerij mer-

kelijk vermeerderd vondt. Op zijne vraag aan dezelve naar de reden van deezen oploog, kreeg hij tot bescheid, dat men, van den kant der Regeeringe, door het aanneemen van nieuwe manschap, eenen toeleg scheen gemaakt te hebben om haar te overvallen. Met de verzekering aan de Woordvoerders, dat hij zulk eenen toeleg in de Heeren niet bespeurd hadt, en naa de menigte gebeeden te hebben, zij zouden tog niet verder voorttrekken, noch zich aan de Heeren vergrijpen, keerde PAUW weder na 't Stadhuis. Van hier wierdt hij, nevens eenige andere voornaame Burgers, eens en andermaal, afgevaardigd aan de Gemeente, met last om dezelve te verzekeren, dat 'er geene nieuwe Knegten aangenomen, maar alleen, op aanschrijven der Landvoogdesse, eenige waren opgetekend. De Gemeente, zedert, tot bedaaren gebragt zijnde, door het treffen van een Verdrag, tusschen haar en de Regeering, wierdt daar van kennis gegeeven door eene afkondiging, in onderscheidene oorden der Stad. Bij die aan de Oude Brug was PAUW tegenwoordig, nevens eenen Burgemeester en Schepen. De Sekretaris, onder 't afleezen, een weinig haperende, ontstondt 'er eenige opschudding onder de gewapende omstanders, en voorts een geroep van *Schiet! Schiet!* De Burgemeester was zeer ontsteld, en de Sekretaris nam de vlugt. Door de kloekmoedigheid van PAUW, en zijne vermaaning aan de menigte tot Eendragt, kwam dezelve tot bedaaren, en geschiedde voorts de afkondiging in goede orde. Ten zelfden tijde bewerkte PAUW, bij de Regeering, vergiffenis, voor de gewapende Burgerij, van de gepleegde Kerkschennisse en andere ongeregeldheden.

Op deezen dienst, aan de Stad beweezen, volgde, wel haast, eene nieuwe gelegenheid, voor den Heere PAUW, ter betooninge van zijne zucht voor het algemeene welzijn. De Heer VAN BREDERODE, naa eenigen tijd vertoevens te *Amsterdam*, wierdt te raade, eene andere verblijfplaats op te zoeken. Doch hier toe, en om zijne schulden te betaalen, hadt hij eenige penningen noodig. De Regeering, bij welke hij, deswegen, aanzoek deedt, uit vreeze voor ondank bij 't Spaansche Hof, durfde hem dezelve niet verstrekken. Van hier dat Burgemeesteren onzen PAUW, nevens eenen HERMAN ROODENBURG

BURG *den Ouden*, in de maand April des Jaars 1567 op 't Stadhuis ontbooden, en dezelven verzogten om den Heere VAN BREBERODE, op hunnen eigen naam, doch voor rekening der Stad, achtduizend guldens te tellen, onder verband van zekere Landen diens Edelmans. Zij voldeeden aan dit verzoek, uit hunne eigen en hunner vrienden beurfe, mids ter verminderinge der op te brengene fomme zouden dienen de penningen, op 't Stads Excijnshuis voorhanden, bedraagende tweeduizend vijfhonderd guldens.

Naa het vertrek van den Heere VAN BREDERODE uit *Amfterdam*, namen aldaar de zaaken een ongelukkigen keer, tot nadeel der Hervormden; veele van welke de vlugt namen. Daarenboven wierdt de Stad met Spaanfche Bezetting gedreigd, tot handhaavinge van den Roomfchen Godsdienst. De Regeering, hoewel anderzins op de zijde van Spanje, zag, egter, zeer zwaar op tegen het ontvangen van vreemde Krijgsknegten. Nieuwe aanleiding om ADRIAAN PAUW in den arm te neemen. Op verzoek van Burgemeesteren en Raaden, begaf hij zich, in 't begin van Maij des gemelden Jaars 1567, nevens HERMAN ROODENBURG, uit naam der Gemeente, met den Burgemeester JOOST BUIK, na *Antwerpen*, om bij de Landvoogdesfe om verfchooning van Bezettinge aan te houden. Hoewel zij, reeds te *Tifelmonde*, bij de honderd fchepen met Soldaaten ontmoetten, na *Amfterdam* beftemd, vervorderden zij evenwel hunne reize. Doch hunne bezending was van geene vrugt. Reeds op den vierden dag naa hun vertrek uit *Amfterdam*, trok de Heer VAN NOIRCARMES, zonder iemands wederzeggen, daar binnen.

Ondanks de vlugt van veele aanzienlijke Hervormden, bleef PAUW ongemoeid, tot in de maand September des Jaars 1568. Met kennis van Burgemeesteren deedt hij thans eene reize na Brabrant, tot bevorderinge van zijnen Koophandel. Bij zijne wederkomst ontving hij de onaangenaame tijding, dat de Schout onderzoek op hem deedt; eene tijding, welke hem te dieper griefde, omdat 't geen hem ten laste wierdt geleid, gefchied was op naam of verzoek der Wethouderfchap. Hierom vervoegde hij zich bij Burgemeesteren, met een Verzoekfchrift om eene Akte van fchadelooshoudinge, wegens 't geen hij, naa

den tweeden April des Jaars 1567, hadt gedaan. Van nieuws deedt PAUW hier op eene Brabantsche reize, en kwam reeds in October te rug. Intusschen was den Prokureur-Generaal van den Raad der Beroerten aangediend, dat hij voortvlugtig was. Van hier dat hij, nog vóór 't einde der genoemde maand, de Stad verliet. Kort daar op volgde eene dagvaarding voor den Raad der Beroerten, tegen den achttienden December, op grond dat hij zijn kind op de Kalvinische wijze hadt laaten doopen. In stede van in persoon te verschijnen, verzogt hij, zich in geschrift voor een Gevolmagtigde van den Raad te mogen verantwoorden. Om zijn verzoek te meer ingangs te doen vinden, vertoonde hij „ hoe hij met „ eene Vrouw en negen kinderen belast was, bij den Deken „ en Pastoor der Stede voor een Zoon onzer Moeder de „ heilige Kerke bekend stondt, en zich altoos als een stil en „ gehoorzaam Burger hadt gedraagen." Doch hier op volgde geen ander bescheid, dan dat hem, bij verschijning, regt zoude wedervaaren. Het Verzoekschrift, boven vermeld, aan Burgemeesteren van *Amsterdam*, hadt zijne Huisvrouw, ANNA *Jacob Lucas dogter*, zonder eenig bijschrift, te rug ontvangen. In de maand April des Jaars 1569 wierdt PAUW andermaal gedagvaard. Thans verzogt hij uitstel tot den eenentwintigsten van Junij, voor reden geevende, om, intusschen, met de Oostersche Kooplieden, van welke hij veele goederen onder zich hadt, zijne rekeningen te mogen sluiten. Het Verzoekschrift was nog niet gekoomen ter kennisse van den Raad, of dezelve hadt reeds een vonnis geveld van ballingschap en verbeurdverklaaringe zijner goederen. Wij voegen den hoofdzaaklijken inhoud van 't Vonnis hier nevens, op dat de Leezer over de misdaaden moge oordeelen. Behalven 't laaten doopen van zijn Kind, op de Kalvinische wijze, boven vermeld, wierdt aan PAUW te laste geleid „ dat hij de Preeke in de „ Minderbroeders-Kloosterkerk doorgaans hadt bijgewoond; „ dat hij de Wethouderschap eenige punten, met zijne eigen „ hand geschreeven, ten behoeve der Sektarissen (Onroomschen), hadt aangebooden, bij welke het afneemen van „ beelden, het sluiten der Kerken, vrijheid van prediken binnen de Stad, en om in geval van ziekte een Priester of

„ Pre-

„ Predikant te mogen ontbieden, naar welgevallen, begeerd „ wierdt: als mede, dat de Priesters de Sakramenten in ſtil- „ te bij de zieken bragten, en dat men elkanderen, ter zaa- „ ke van den Godsdienst, met woorden noch met werken „ kwalijk zou bejegenen; dat hij, nevens veele andere Sek- „ tariſen, in 't Minderbroeders-Klooster was geweest, al- „ waar men zich verbonden hadt tegen de Wethouderſchap, „ en beſlooten de Klok te luiden, om 't volk op de been te „ brengen; dat hij geweest was een der afgevaardigden van „ de muitelingen, die, in den Jaare 1567, zich gewapend „ hadden tegen de Wethouderſchap, om op dezelve te be- „ geeren, dat zij mogt inlaaten, meer Katholijke Soldaaten „ aan te neemen tot haare beſcherminge, niettegenſtaande het „ haar door de Landvoogdeſſe was toegeſtaan." Rampzalige tijden, in welke bedrijven, op last of verzoek der Regeeringe verrigt, tot misdaaden worden toegerekend, en op de belofte van bevrijding voor aanſpraak of naamaaning, geen vertrouwen kan geſteld worden!

Naa zulk een onregtvaardig en wreed Vonnis, over hem geſtreeken, onthieldt zich PAUW, eerst te *Embden*, en naderhand te *Hamburg*. Hij vertoefde aldaar tot in den Jaare 1578, wanneer de verandering van zaaken in de Nederlanden, met naame ook te *Amſterdam*, PAUW nevens anderen tot de wederreize na het Vaderland deedt beſluiten. Te *Hamburg* hadt onze Balling gemeenzaame verkeering gehouden met den Heer JOHAN HUIGEN, Raadsheer der Stad, een vriend der Nederlandſche Vrijheid, en begunſtiger der Amſterdamſche Vlugtelingen. Bij het afſcheidneemen van PAUW gaf hij aan zijnen vriend den wijzen raad, „ indien hij immer op het kusſen raak- „ te, zich te wagten voor den klip, op welken die van *Ham-* „ *burg*, onder andere, zich verzeild hadden: te weeten, niet „ te gedoogen, dat de Predikanten zich verder dan met hun „ Predikampt bemoeiden."

In de maand Maij des laatstgenoemden jaars bevondt zich PAUW wederom te *Amſterdam*. Thans was hij een der vijf Afgevaardigden uit de Burgerij, welke zich ten Stadhuize vervoegden bij de Wethouderſchap, om te beproeven, of dezelve te beweegen ware tot het berusten in eenige ſchikkingen, ten

behoeve der Onroomſchen beraamd. De onwilligheid der Heeren hadt ten gevolge, dat zij kort daar op ter Stede uitgeleid, en andere Regenten in hunne plaats geſteld wierden. De Heer PAUW wierdt op den eigen dag der Regeeringsveranderinge tot Schepen en Raad der Stad verkooren. Waarſchijnlijk zal hij kort daar naa overleeden zijn; althans vinden wij 's Mans naam, die zo wel bij de Stad verdiend hadt, op de Regeeringslijst, zedert, niet meer vermeld. Zijne Huisvrouw, boven genoemd, was, indien geen Lid der Doopsgezinde Gemeente, althans in het gevoelen der ſchriftmaatigheid van den bejaarden Doop. Van eenen zijner Zoonen, REINIER PAUW, zullen wij beneden ſpreeken. Een andere Zoon, PIETER genaamd, in den Jaare 1586 tot Schepen en Raad van *Amſterdam* verkoozen, verwoonde, zedert, zijn Poorterſchap, en wierdt Rentmeester van *Alkmaar*, alwaar hij zijne dagen eindigde. Hij was gehuwd met eene Zuster van den vermaarden HENRIK LAURENSZOON SPIEGEL, en verwekte bij haar eenen Zoon, insgelijks PIETER genaamd, van wien in 't vervolg breder zal geſproken worden.

Zie A. PAUW, *Relaas*; BRANDT, *Hiſt. der Reformatie*; COMMELIN en WAGENAAR, *Beſchrijv. van Amſterdam.*

PAUW (ADRIAAN) Ridder, Heer van *Heemſtede*, Zoon van den Amſterdamſchen Burgemeester, en Kleinzoon van den ſtraks geſchetſten ADRIAAN PAUW, wierdt gebooren te *Amſterdam*, in of omtrent het Jaar 1585. Reeds op zijn zesentwintigſte jaar, bekwam hij den gewigtigen post van Penſionaris zijner Geboorteſtad. Geduurende de Nederlandſche Kerkgeſchillen, althans ten tijde van het *Dordrechtſche* Sijnode, moet hij de zijde der Contraremonſtranten gehouden hebben. Dit is zeker, dat wanneer, naa de veroordeeling der Remonſtranten, eenige Bezorgers van 't Leidſche Hoogeſchool, als dezelven te zeer toegedaan, van hunne posten verlaaten wierden, de Heer PAUW eene plaats der afgezette Heeren vervulde. Als zodanig hadt hij mede de hand in de afzetting van

GERAR-

GERARDUS JOANNES VOSSIUS en KASPAR BARLÆUS, Regent en Onder-Regent van het Theologische Kollegie te *Leiden*, als welken insgelijks de naam van Remonstrantsgezindheid aanhing.

In de Jaare 1621 en 1624 was telkens de Heer PAUW lid van een Buitengewoon Gezantschap in *Frankrijk*. In de zelfde hoedanigheid vertrok hij, in den Jaare 1628, na *Engeland*. Geene kleine eere leide hij in met deeze bezendingen, vooral na 't eerstgenoemde Koninkrijk. De gewigtige post van Raadpensionaris van Holland wierdt op den twaalfden April des Jaars 1631 aan hem opgedraagen, voor den tijd van vijf jaaren. Hoewel hij dus zijne bestendige woonplaats buiten *Amsterdam* moest neemen, bekwam hij, egter, van Burgemeesteren der Stad eene schriftlijke belofte, volgens welke hij zelve het Poorterschap behouden, en zijne kinderen voor gebooren Poorters zouden erkend worden.

Eene bijzonderheid, den Heer PAUW betreffende, kunnen wij niet nalaaten, hier te melden; zij dient om licht te verspreiden over 's Mans karakter en denkwijze. Bekend zijn de beweegingen, ontstaan ter gelegenheid van het bekende Treurspel van JOOST VAN DEN VONDEL, *Palamedes* genaamd. Veelen wilden dat hij geregtelijk deswegen zou vervolgd worden. PAUW was een van deeze; hij hadt den Prokureur-Generaal aangeraaden, hem in *'s Hage* in regten te betrekken. Hij sprak hier over, onder andere, ook met den Schepen ANDRIES BICKER; die hem, egter, moedig wederstondt, zeggende: „ Als men onze burgers maar den *Haag* zal voeren, wat „ hebben wij dan hier te doen?"

's Lands Staaten, in den Jaare 1634, beslooten hebbende tot een Gezantschap aan LODEWYK DEN XIII, om dien Vorst tot eene Vredebreuk met *Spanje* te beweegen, ontving de Heer PAUW, nevens den Heer JOAN DE KNUIT, vertoonende den Eersten Edele van Zeeland, dien volwigtigen last, hoewel tegen den zin van Holland, met naame ook van *Amsterdam*. Doch de Raadpensionaris, zo wel als de andere, hadt het oor van Prinse FREDRIK HENRIK, en hier door op de tegenkanting gezegevierd. Hij vertrok in den aanvang des Jaars 1635, en hadt de voornaame hand in het tot stand brengen

van het lang gezogte Verbond. In het uitzigt op de hoog opgegeevene voordeelen, wierden evenwel de hoofdrijvers daar van te leur gesteld.

Naa het sluiten van het Verdrag, 't welk door den Heer DE KNUIT herwaarts wierdt overgebragt, vertoefde de Heer PAUW nog eenigen tijd aan 't Fransche Hof, op besluit der Staaten, in de hoedanigheid van buitengewoon Gezant, alzo de gewoonlijke Gezant onlangs overleeden, en deszelfs plaats nog niet vervuld was. Geduurende zijn verblijf ten Franschen Hove, liep, in Holland, voor zijnen goeden naam een zeer nadeelig gerugt; door geschenken, luisterde men elkander in 't oor, zou hij zich hebben laaten overhaalen, om de belangen van Koning LODEWYK ijveriger ter harte te neemen, dan met den dienst van zijn Vaderland bestaanbaar was. Daarenboven zagen veelen, in Holland, met scheele oogen aan, het hoog gezag en den invloed, op zaaken van Regeeringe, welke hij, door zijn Ampt, zich hadt weeten aan te maatigen. De vijf jaaren, voor welke het Raadpensionarisschap hem was opgedraagen, liepen vast ten einde. Om de straks gemelde reden arbeidden veelen, dat zijn last, gelijk gemeenlijk plaats heeft, niet vernieuwd wierdt. Volgens een uitdrukkelijk Staatsbesluit stondt het wederkeeren niet vrij aan de Gezanten, zonder daar toe verlof te hebben bekoomen. Bij brief op brief hieldt hij daar om aan, en wierdt zijn aanzoek door *Amsterdam* ondersteund. Doch zijne partijen wisten te bewerken, dat zijne herroeping telkens verschooven wierdt. Prins FREDRIK HENRIK, hoewel, voor 't overige, een Vriend van den Ambassadeur, rekte deszelfs uitlandigheid, voorgeevende dat men hem in *Frankrijk* noodig hadt. Te scherpziende was PAUW om niet te bemerken, dat onder dit alles, als de waare reden, verborgen lag, een ontwerp om hem van zijn Raadpensionarisampt te verlaaten. Om derhalven aan de eere te blijven, besloot hij zelve voor zijn Ampt te bedanken; dit geschiedde in de maand Maart des Jaars 1636. Men vatte hem bij zijn woord, nam de bedanking aan, en zondt hem voorts verlof, om herwaarts te mogen wederkeeren. Niet vroeger, egter, dan in den Naazomer des Jaars keerde de Heer PAUW in Holland te rug.

Hoe-

Hoewel dus met het misnoegen van zommigen belaaden, wierdt daarom de Heer PAUW niet buiten het bewind gehouden. Na zijne wederkomst uit *Frankrijk* bekleedde hij den aanzienlijken post van Eersten Voorzittenden Raad en Rekenmeester van de Graaflijkheids Domeinen, en hadt, daarenboven, als gewoonlijke Afgevaardigde, zitting in de Vergadering der Algemeene Staaten. Een blijk van 't vertrouwen, welk die van Holland in hem stelden, zag men in den Jaare 1646, ter gelegenheid der aangevangene Onderhandelinge met *Spanje*, bij welke hij, als Gemagtigde van zijn Gewest, op de vermaarde bijeenkomst te *Munster* tegenwoordig was. Merkelijk aandeel hadt hij aldaar in het bewerken van den Vrede met *Spanje*, tot groot ongenoegen der Fransche Gemagtigden, die de onderhandeling zogten te rekken, en hem beschuldigden, dat hij, door een geschenk van honderdduizend Kroonen, zich hadt laaten overhaalen tot het sluiten van een spoedig verdrag met den Spaanschen Koning.

Het ongelukkig lot, welk, in den Jaare 1648, KAREL DEN I, Koning van *Engeland*, dreigde, bragt hem derwaarts, te gader met den gewoonlijken Staatschen Gezant JOACHIMI. Hun last hieldt in, zo wel bij het Hoogerhuis als bij dat der Gemeenten aan te houden, om het leeven van den ongelukkigen Vorst te spaaren. Zij hadden gehoor, 's daags voordat het doodvonnis wierdt uitgesprooken, en dus te laat om hunne redenen behoorlijken ingang te doen vinden.

Intusschen hadt de gewigtige dienst, den Lande beweezen, in het kragtdaadig bevorderen van den Munsterschen Vrede, ijveriger dan iemand zijner Medeafgevaardigden, verscheiden voornaame Leden van Holland met den Heer PAUW wederom bevredigd. Een blijk daar van vernam men in den Jaare 1651. De Heer JAKOB KATS, voorheen zijn Opvolger in het Raadpensionarisschap, thans zijn Ampt hebbende nedergeleid, wierdt de Heer PAUW verzogt, andermaal dien post te willen aanvaarden. Met moeite liet hij zich daar toe overhaalen. Eer hij den Eed afleide, bedong hij dat hem de volgende voorwaarden zouden worden ingewilligd: „ Van zijne bedrij„ ven zou hij aan niemand, dan aan de Staaten van Holland „ en Westfriesland, rekenschap verschuldigd zijn; nimmer

„ voor

„ voor gedelegeerde of bijzonderlijk gemagtigde Regters te
„ regt gesteld worden; de Privilegien des Lands, bijzonder
„ die van *Amsterdam*, behouden; Brieven van Bescherminge
„ en Schadeloosboudinge verwerven van de Staaten, en einde-
„ lijk ontslagen zijn van buitenlandsche diensten." Het lot van zijnen Voorzaat, 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD, lag den Heere PAUW in 't geheugen, en zogt hij, door deeze bedingsten, zich daar tegen te beveiligen. Terwijl men nog raadpleegde over den gedaanen eisch, leide de Raadpensionaris den Eed af, op den vierden October des Jaars 1651. In 't volgende jaar vertrok hij, als Buitengewoon Gezant, na *Engeland*, om den Admiraal TROMP te zuiveren van de beschuldiginge, als of hij de eerste aanlegger zou geweest zijn van de vijandlijkheden, tusschen hem en den Engelschen Admiraal ROBERT BLAKE voorgevallen. Doch hij slaagde niet naar wensch in 't oogmerk zijner bezendige. Op zijne te rug reize ontmoette PAUW, nevens de andere Staatsche Gezanten, op de hoogte van 't Zeeuwsche Eiland *Schouwen*, den Admiraal TROMP; deeze opende hun zijnen last, eenige dagen te vooren van 's Lands Staaten bekoomen, om de Engelsche Vloot aan te taten, en alle mogelijke afbreuk te doen. Zo wel als de overigen, spoorde de Raadpensionaris den Luitenant Admiraal aan, om zijnen last te volvoeren. Dit niettegenstaande verspreide zich eerlang het gerugt, als of de Heer PAUW den Vlootvoogd het aantasten van de Engelschen hadt zoeken te ontraaden. Zo veel ingangs vondt deeze aantijging bij 't gemeen, en bragt den Raadpensionaris in zulk eenen geweldigen haat, dat zijn Huis in *'s Graavenhage*, als mede zijn Slot te *Hemstede*, met plondering gedreigd wierdt. De Staaten van Holland behoedden hunnen Staatsdienaar tegen den geduchten ramp, door het doen van eene Afkondiging, bij welke zij hem van den aangewreeven blaam zuiverden, en in hunne bijzondere bescherming namen. Niet lang leefde de Heer PAUW naa dien tijd; hij overleedt op den eenentwintigsten Februarij des Jaars 1653, het achtenzestigste zijns Ouderdoms. WICQUEFORT getuigt van hem, dat hij een Man van beleid en oordeel was, doch zekere boerschheid en kaarig-

righeid over zich hadt, die hem tot handelingen met Vreemde Staatsdienaars niet zeer bekwaam maakte.

Zie AITZEMA, *Zaaken van Staat en Oorlog*; *Resolutien van Holland.*

PAUW, (PIETER) Zoon van PIETER PAUW en van GEERTRUI SPIEGEL *Hendrik Laurensdogter*, Kleinzoon van den bovenvermelden Amsterdamschen Koopman ADRIAAN PAUW, en alzo een volle Neef van den straks geschetsten Raadpensionaris, wierdt gebooren te *Amsterdam*, in den Jaare 1564. De gronden van Taalkennisse leide hij, eerst te *Amersfoort*, vervolgens in zijne Vaderstad. Zints het oprigten van het Hoogeschool te *Leiden*, was hij aldaar een der eerste Studenten in de Geneeskunde. Van daar vertrok hij na *Parijs*, om zich, door den vermaarden DURETUS, in de Geneeskunde, en den niet minder beroemden JOANNES FABER, in de Ontleedkunde te doen onderwijzen. Doch de inwendige onlusten, welke *Frankrijk* beroerden, deeden hem, vroeger dan zijn plan medebragt, van daar vertrekken, en zich na *Rostok* begeeven. In het drieëntwintigste jaar zijns ouderdoms beklom hij aldaar den trap van Doktoraale waardigheid. Naa zijne wederkomst in 't Vaderland deedt PAUW eenen keer na *Italie*, doch vertoefde 'er niet langer dan drie maanden, aan 't Hoogeschool van *Padua*.

Intusschen hadt de naam zijner Geleerdheid zich door Nederland verspreid: weshalven de Bezorgers van 't Leidsche Hoogeschool te raade wierden, den post van Hoogleeraar in de Ontleed- en Kruidkunde aan hem op te draagen. Achtentwintig jaaren gaf hij onderwijs in die Weetenschappen. Eindelijk verviel hij in eene verregaande zwaarmoedigheid, en eindigde zijne dagen in het vierenvijftigste jaar zijns ouderdoms, op den eersten Augustus des Jaars 1617. Hij was Opziener van den Akademischen Tuin, welke, daarenboven, door hem voornaamelijk was aangeleid. Ook was hij de stigter van het *Theatrum Anatomicum*, of Schouwplaats van Ontleedkunde. De Hoogleeraar PAUW hadt in huwelijk eene

dog-

dogter van den Heere JAN VAN HOUTEN, Geheimschrijver van *Leiden*. Dokter PAUW, die de Geneeskunde te *Alkmaar* oeffende, en dikmaals wordt vermeld in de Brieven van den Ridder HOOFT, wordt gehouden uit dit huwelijk te zijn voortgesprooten.

Zie MEURSII *Athen. Batav.* VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica.*

PAUW, (REINIER) Zoon van dien ADRIAAN PAUW, welken wij, in de eerste plaats, van dit vermaard Geslagt vermeld hebben, was, even als zijn Vader, een aanzienlijk Koopman te *Amsterdam*, en een der eerste oprigters van de Oostindische Maatschappije, in den Jaare 1595. Vier jaaren te vooren was hij tot Raad der Stad verkoozen, terwijl hij reeds zints het naastvoorgaande jaar zitting hadt in Schepens Bank. Acht maalen bekleedde hij dien gewigtigen post, de laatste reize, als anderwerf Voorzittende, in den Jaare 1602. Uit Schepens Bank ging hij over in het Burgemeesterlijk gestoelte, in den Jaare 1605. In den Jaare 1613 deedt hij een keer na *Engeland*, nevens eenige andere Staatsleden, ter vereffeninge van geschillen tusschen de Engelsche en Nederlandsche Oostindische Maatschappijen. Een ijverig voorstander zijnde van de verheffinge van het Huis van *Oranje*, wendde hij, nevens anderen, zijne vlijtige poogingen aan, om 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD te beweegen, tot handelinge met Prinse MAURITS op gelijken voet, als wel eer met Prins WILLEM was geschied, met opzigt tot de Graaflijke waardigheid. In den Jaare 1618 wierdt de Heer PAUW, van wegens Holland, benoemd tot het onderzoek der Heeren VAN OLDENBARNEVELD, HOGERBEETS en DE GROOT, en in het volgende jaar tot Regter over den eerstgenoemden aangesteld. 't Zij om deeze, of eenige andere reden, zeker is het, dat zints deezen tijd het aanzien van den Heere PAUW merkelijk begon te daalen. Naa het Jaar 1620, toen hij voor de achtste maal de Burgemeesterlijke waardigheid bekleedde, wierdt dezelve niet meer aan hem opgedraagen. 't Gemeen beschouwde hem met

met kleinagting, en verspreidde of geloofde ten zijnen opzigte veele nadeelige gerugten, onder andere, in den Jaare 1625, dat hij en zijne Zoonen Boter en Kaas den vijand hadden toegezonden, en dat zulks in *Zeeland* was ontdekt. Zij vervoegden zich bij mijne Heeren van den Geregte, en verworven van dezelve eene openbaare uitlooving van tweehonderd guldens, aan den aanbrenger van de uitstrooiers of verspreiders van dit gerugt. Zedert zal de Heer REINIER PAUW, in een ampteloozen staat, zijnen leeftijd geëindigd hebben.

